

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**HAREZM TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ DİNÎ AHLAKÎ
ESERLERDE ARAPÇA DİNÎ KAVRAMLAR**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fatma ELAZHARY

**Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı : Yeni Türk Edebiyatı**

Tez Danışmanı: Dr.Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN

OCAK – 2020

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

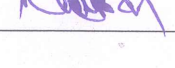
HAREZM TÜRKÇESİYLE YAZILMIŞ DİNÎ AHLAKÎ
ESERLERDE ARAPÇA DİNÎ KAVRAMLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FATMA ELAZHARY

Enstitü Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı

“Bu tez 21/01/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Zikri TURAN	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN	Basarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem ÖÇALAN	Basarılı	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Fatma ELAZHARY
Öğrenci Numarası	:	1660Y11013
Enstitü Anabilim Dalı	:	Türk Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı	:	Yeni Türk Edebiyatı
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Dini Ahlaki Eserlerde Arapça Dini Kavramlar
Benzerlik Oranı	:	%6

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

17/02/2020
Fatma ELAZHARY

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN

Tarih: 17/02/2020

İmza:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ

Tarih ve dil arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu durum tarih boyunca birçok milletle temas kuran Türklerin dillerinde de benzer bir şekilde etkisini göstermiştir. Türk milleti Karahanlı döneminde özellikle X. yüzyılda kitleler halinde İslam'ı benimsemişlerdir. İslam öncesinde Türk toplumunda tek tanrı inancı vardı. Hem tek tanrı inancı hem de ahiret inancının İslam diniyle benzerlik gösteren yanlarının olması Türklerin İslam'a girmesini kolaylaştıran unsurlardır. İslam'a girişle birlikte Kur'an'ın dili olan Arapça Türklerin nazarında ehemmiyet kazanmıştır. İslamiyet'i öğrenip öğretmek ve yaşamak isteyen Türkler, Kur'an-ı Kerim'i tercüme edip Peygamberlerin hayatı ve Allah'ın birliği gibi dinî konular hakkında çeşitli eserler kaleme almışlardır. Dolayısıyla İslam dininin dili olan Arapça, Türk diline etkide bulunmuştur.

XII. yüzyılda Orta Asya'nın batı bölgelerinde bulunan Harezm, bir kültür merkezi olarak görülmüştür. Bu çağda yaşanmış olan savaşıardan ve Harezmşahlar devletinin yıkılışından etkilenmeyen Harezm Türkçesi, gelişmeye devam edip tarihe damga vuran eserler bırakmıştır. Harezm Türkçesinin eserleri bazıları Arap harfleriyle yazılmıştır. Ayrıca, Harezm Türkçesi kendine özgün dil yapısına sahip olmasıyla birlikte Karahanlı Türkçesi ile Çağatay Türkçesi arasında köprü görevi görmüştür.

Bu çalışmada, Harezm Türkçesiyle yazılmış dinî ahlakî eserlerdeki Arapça dinî kavramlar, *Kıssaşü'l-Enbiyâ*, *Nehcü'l-Ferâdîs*, *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Mu'inü'l-Mürîd* adlı eserlerden hareketle tespit edilerek imlâ özellikleri ve anlam bakımından incelenip iki dilin arasındaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

“Giriş” ve “Sonuç”la birlikte beş bölümden oluşan bu çalışmanın *Giriş* bölümünde dil bilminde büyük bir yer alan kavram, kavram alanı ve kavramlaştırmadan bahsedilecektir. Daha sonra birinci bölümde Harezm tarihi ve dili hakkında bilgiler verilip yukarıda adı geçen eserlerin tanıtımı yapılacaktır. İkinci bölümde tespit ettiğimiz kavramların imlâ özellikleri, önce tablo şeklinde gösterilip sonra alfabetik bir düzende sıralanacak ve anlam bakımından değerlendirilecektir. Üçüncü bölümde de incelediğimiz eserlerdeki kavramların dizin ve sıklıkları yer alacaktır. Sonuç bölümünde ise çalışmanın sonunda elde edilen veriler değerlendirilecektir.

Yüksek lisans tezimin tüm aşamalarında bilgi ve deneyimleriyle bana yardımcı olan hocam Dr. Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN'a teşekkürlerimi sunarım. Tez sürecim boyunca ilgi

ve hoşgörüleriyle bana destek olan sevgili arkadaşlarıma ve hayatım boyunca yanımda olan, sevgilerini ve desteklerini benden esirgemeyen aileme teşekkürü borç bilirim.

Fatma ELAZHARY

21/01/2020

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
TABLO LİSTESİ.....	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: HAREZM TÜRKÇESİ VE DİL ÖZELLİKLERİ	6
1.1. Harezmi Dönemine Genel Bir Bakış	6
1.2. Harezmi Türkçesi.....	9
1.2.1. Nehcü'l-Ferâdis	11
1.2.2. Kışâşü'l-Enbiyâ.....	12
1.2.3. Mu'înü'l-Mürîd	12
1.2.4. Satır Arası Kur'an Tercümesi	13
1.3. Harezmi Türkçesinin Belli Başlı Dil Özellikleri	13
1.3.1. Ses Özellikleri	14
1.3.2. Ekleşme Bilgisi	14
1.4. Arap Dili	15
II. BÖLÜM: HAREZM TÜRKÇESİNDEKİ ARAPÇA DİNÎ KAVRAMLARIN	
İMLÂ BAKIMINDAN DEĞİŞİMİ VE BUNLARIN HAREZM ESERLERİNDEKİ	
ANLAM VE YER ALIŞ ŞEKİLLERİ.....	16
2.1. Harezmi Türkçesinde İmlâ Bakımından Değişiklikler	16
2.1.1. Arapçada <i>Kapalı t</i> (ت) İle Biten Kelimeler, Harezmi Türkçesinde <i>Açık t</i> (ت) İle gösterilmiştir.....	16
2.1.2. Arapçada Kapalı “t” (ت) İle yazılan kelimeler Harezmi Türkçesinde güzel h'ye benzeyen noktasız Kapalı “t” (ت) İle yazılmıştır.	19
2.1.3. Arapçada Hemze (ة) İle Yazılırken Harezmi Türkçesinde Hemzesiz Yazılan Arapça Dinî Kavramlar	21

2.1.4. Arapçada Kelime Ortasında Hemze (ﺀ) ile Yazılırken Harezmi Türkçesinde “y” (ﻱ) İle yazılmıştır.	24
2.1.5 Arapçada Son Harfi <i>İki Noktalı y</i> (ﻱ) İken Harezmi Türkçesinde Noktasız y (ﺀ) ile Yazılan Arapça Dinî Kavramlar	25
2.2. Harezmi Türkçesi İle Yazılan Eserlerdeki Arapça Dinî Kavramlar	26
2.2.1. Din İle İlgili Kavramlar	26
2.2.2. İslâm’daki Mezheplerle İlgili Kavramlar	32
2.2.2.1. İtikatta Mezheplerle İlgili Kavramlar	32
2.2.2.2. Amelde Mezhep ve Mezhep Kurucularıyla İlgili Kavramlar	32
2.2.3. Dinî Hükümlerin Kaynaklarıyla İlgili Kavramlar (Şer’î deliller)	34
2.2.4. İman Esaslarıyla İlgili Kavramlar	35
2.2.4.1. Allah’a İnanma İle İlgili Kavramlar	35
2.2.4.2. Allah’ın İsimleri Ve Sıfatları İle İlgili Kavramlar	37
2.2.4.3. Allah’a Hitap Üzerine Kavramlar	52
2.2.4.4. Allah İle İlgili Diğer Kavramlar	54
2.2.4.5. Meleklerle iman	57
2.2.4.6. Kitaplara İman	64
2.2.4.7. Peygamberlere İman	71
2.2.4.8. Ahirete İman	101
2.2.4.9. Kader ve Kazaya İman	115
2.2.5. İbadet ve İslam’ın Şartları İle İlgili Kavramlar	117
2.2.5.1. Mükellefin İşleri İle İlgili Kavramlar	117
2.2.5.2. Temizlik İle İlgili Kavramlar	119
2.2.5.3. Abdest İle İlgili Kavramlar	121
2.2.5.4. Gusül İle İlgili Kavramlar	122
2.2.5.5. Namaz İle İlgili Kavramlar	124
2.2.5.6. Ramazan İle İlgili Kavramlar	138
2.2.5.7. Zekât İle İlgili Kavramlar	140
2.2.5.8. Hac İle İlgili Kavramlar	142
2.2.5.9. Bayram İle İlgili Kavramlar	150
2.2.5.10. Mübarek Günler ve Geceler İle İlgili Kavramlar	152
2.2.5.11. Adak İle İlgili Kavramlar	153

2.2.5.12. Zikir İle İlgili Kavramlar	153
2.2.5.13. İbadet İle İlgili Diğer Kavramlar	156
2.2.5.14. Cihat İle İlgili Kavramlar	169
2.2.6. İslam Dininin Hükümleri, Yasakları ve Ahlakî Kavramlar	171
III. BÖLÜM: DİZİN	206
SONUÇ	294
KAYNAKLAR	299
ÖZGEÇMİŞ	302

KISALTMALAR

Ar.	: Arapça
Ç.	: Çokluk
Far.	: Farsça
Hz.	: Hazret
is.	: İsim
KE	: Kıssaşü'l-Enbiyâ
MM	: Mu'înü'l-Mürîd
NF	: Nehcü'l-Ferâdîs
SAKT	: Satır Arası Kur'an Tercümesi
öz.	: Özel

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1	: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	186
Şekil 2	: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	187
Şekil 3	: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	187
Şekil 4	: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	188
Şekil 5	: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	189
Şekil 6	: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı	190
Şekil 7	: Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	191
Şekil 8	: Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	192
Şekil 9	: Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	192
Şekil 10	: Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	193
Şekil 11	: Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	194
Şekil 12	: Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların oranı	195
Şekil 13	: Kışâşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	196
Şekil 14	: Kışâşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	197
Şekil 15	: Kışâşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	198
Şekil 16	: Kışâşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	199
Şekil 17	: Kışâşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	200
Şekil 18	: Kışâşu'l-Enbîyâ'daki Kavramların oranı	201
Şekil 19	: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı	202
Şekil 20	: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı	203
Şekil 21	: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı	204
Şekil 22	: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı	205

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Arapçada <i>Kapalı t</i> (ت) İle Biten Kelimeler, Harezmi Türkçesinde <i>Açık t</i> (ت) İle Gösterilmesinin Tablosu.....	16
Tablo 2: Arapçada <i>Kapalı t</i> (ت) İle Yazılan Kelimeler Harezmi Türkçesinde <i>güzel h</i> 'ye benzeyen noktasız <i>Kapalı "t"</i> (ت) İle Yazılmasının Tablosu.....	19
Tablo 3: Arapçada <i>Hemze</i> (ة) İle Yazılırken Harezmi Türkçesinde <i>Hemzesiz</i> Yazılan Arapça Dinî Kavramların Tablosu.	21
Tablo 4: Arapçada Kelime Ortasında <i>Hemze</i> (ة) ile Yazılırken Harezmi Türkçesinde <i>y</i> (ي) İle Yazılışın Tablosu.	24
Tablo 5: Arapçada Son Harfi <i>İki Noktalı y</i> (ي) İken Harezmi Türkçesinde <i>Noktasız y</i> (ي) ile Yazılan Arapça Dinî Kavramların Tablosu.....	25

Sakarya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	■	Doktora	
Tezin Başlığı: Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Dinî Ahlakî Eserlerde Arapça Dinî Kavramlar			
Tezin Yazarı: Fatma ELAZHARY		Danışman: Dr.Öğr. Üyesi Ayşe AYDIN	
Kabul Tarihi: 21.01.2020		Sayfa Sayısı: viii (ön kısım)+302 (Tez)	
Anabilim Dalı: Türk Dili ve Edebiyatı		Bilim Dalı: Yeni Türk Edebiyatı	
<p>“ Harezmi Türkçesiyle Yazılmış Dinî Ahlakî Eserlerde Arapça Dinî Kavramlar” adlı çalışmanın maksadı dinî kavram bakımından Arapçanın Türkçeye olan etkisi teşkil etmekte olup söz konusu etki Harezmi Türkçesiyle yazılan eserlerin en mühimlerinden olan Kıṣāṣü’l-Enbiyā, Nehcü’l-Ferādīs, Satır arası Kur’an Tercümesi, Mu’înü’l-Mürîd çerçevesinde gösterilmeye çalışılacaktır. Temel dinî kavramlar belirlenip bir tasnife tabi tutulmakta, bu tasnife göre kavramlar sıralanmakta ve eserlerde geçtikleri yerlerden birer örnek verilerek anlamları izah edilmektedir. Akabinde eserlerdeki imlâ ile Arapça orijinal yazım biçimleri mukayese edilerek farklılıklar ortaya koyulmaktadır. Karahanlı döneminde Satuk Buğra Han hükümdarlığı zamanında, Türklerin kitleler halinde İslam’a girmesiyle birlikte Arap alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Türkler yeni din kural ve emirlerini ana kaynaklarından öğrenmek amacıyla Arapçaya çok önem vermişlerdir. Türkler bir yandan yeni dinin dili olan Arapçayı öğrenirken bir yandan da topluma İslam’ı anlatmak ve aktarmak amacıyla çeşitli eserler yazmışlardır. Dolayısıyla farklı dil ailesine mensup olan Arapça, Harezmi Türkçesine etkide bulunmuştur. Böyle bir incelemenin tercih edilmesinin iki temel sebebi vardır: Birincisi, yazı dili olarak geçiş Türkçesi de sayılan Harezmi Türkçesinin, hem coğrafyası hem dönemi bakımından olsa gerek içerisinde temel konuları dine dair çalışmalar olan eserlerin fazlaca bulunması hasebiyle bize dinî açıdan bol kavram alanı tespit ettireceğini düşünmemiz, diğeri ise Arapçanın Kur’an dili olması neticesinde İslam coğrafyasındaki dillere birincil olarak dinî terminoloji bakımından tesirde bulunmasıdır. Bu çalışma, Harezmi Türkçesiyle yazılmış Dinî Ahlakî eserlerdeki Arapça dinî kavramları tespit etmektedir ve bu sayede Türkoloji Bölümünde okuyan öğrencilere kaynak teşkil etmesi amaçlanmaktadır.</p>			
Anahtar Kelimeler: Harezmi Türkçesi, Kıṣāṣü’l-Enbiyā, Nehcü’l-Ferādīs, Satır arası Kur’an Tercümesi, Mu’înü’l-Mürîd.			

Sakarya University

Institute Of Social Sciences Abstract Of Thesis

Master Degree	■	Ph.D.	
Title of Thesis: Arabic Religious Concept in Religious Moral Works Written in Khwarezm Turkish			
Author of Thesis: Fatma ELAZHARY		Supervisor: Assist. Prof. Ayşe AYDIN	
Accepted Date: 21.01.2020		Number of Pages: vii (pretext) + 303 (main body)	
Department: Turkish Grammar and Literature		Subfield: New Turkish Literature	
<p>The aim of the study called “Arabic Religious Concept in Religious Moral Works Written in Khwarezm Turkish” will be shown to try one of the most important works written in Khwarezm Turkish, K1sasu’l Enbiya, Nehcu’l- Feradis, Translation of the Qur’an between the lines, Mu’inu’l-Murid since Arabic constitutes an important influence on Turkish in terms of religious concept. The basic religious concepts are determined and subjected to a clasification, the concepts are listed according to this clasification and their meaming is given by giving examples in the places where they pass in the works. Then, the spelling and Arabic orijinal spelling forms are compared and the differences are revealed. In Karahalı period in time reign Satuk Burgra Khan teh Arabic alphabet began to be used when the Turks entered Islam in masses. The Turks gave great importance to Arabic in order to learn teh new religicusrules and learning Arabic, the language of their mew religion, wrote various works in order to explain and convey Islam to society. Tharefore, Arabic, whichbelongs to a diffarents language family, had an impact on Khwarezm Turkish.. There are two main reasons why such an examination should be preferred. Firstly, we think that khwarezm Turkish, which is aslo considered as the transitianal Turkish as a witten language, will make us determine the abundant concept area in terms of religion, both in term of its geography and its period, as well as the studies on which the basic subjections are religious , the other is that Arabic is the Quranic language. It is primarily influenced in terms of religious terminology to languages in Islamic geography. This study identifies Arabic religious concepts in religious moral works written in Khwarezm Turkish and in this way, it is aimed to be a resource for the students studying in Turcology Department.</p>			
Keywords: Khwarezm Turkish, K1sasu’l-Enbiya, Nehcu’l-Feradis, Translation of the Qur’an between the lines, Mu’inu’l-Murid.			

GİRİŞ

Diller arası etkileşim, diller tarihine bakıldığında kolaylıkla gözlemlenebilecek bir olgudur. Türkçe söz konusu olduğunda gerek Doğu dillerinden gerek Batı dillerinden etkilenmesi ve etkide bulunması vakidir. Türkçenin etkileşimde bulunduğu dillerin en önemlilerinden biri ise Arapçadır.

Karahanlı döneminde Satuk Buğra Han hükümdarlığı zamanında, Türklerin kitleler halinde İslam'a girmeleriyle birlikte Arap alfabesi kullanılmaya başlanmıştır. Türkler yeni din kural ve emirlerini ana kaynaklarından öğrenmek amacıyla Arapçaya çok önem vermişlerdir. Türkler bir yandan yeni dinin dili olan Arapçayı öğrenirken bir yandan da topluma İslam'ı anlatmak ve aktarmak amacıyla çeşitli eserler yazmışlardır. Dolayısıyla farklı dil ailesine mensup olan Arapça, Harezmi Türkçesine etkide bulunmuştur.

Arapça ve Osmanlıca sözlüklerde "mefhum" ile ifade edilen "kavram" Türkçe sözlükte "*Bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı*" (TDK 2011:1358) anlamına gelmektedir. Kavram, dilin ayrılmaz bir parçasıdır. Nitekim dilbiliminde *kavram*, *kavram alanı*, *kavramlaştırma* konuları araştırmacılar tarafından sıkça ele alınmıştır. Konuya ilişkin farklı görüşler öne sürülmüştür.

Vardar (2002: 132), *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*'nde kavramı şöyle tanımlar: "...Ortak özellikler taşıyan bir dizi olgu, varlık ya da nesneye ilişkin genel nitelikli bir anlam içeren, değişik deneyimlere uygun düşen, dilsel kökenli her türlü tasarım, düşünüş, imge; bir nesne, varlık ya da oluşun anlaksal imgesi; gösterilendir." Örnek olarak; araba, otobüs, metro, vapur, tramvay ve metrobüs gibi araçların hepsi "ulaşım araçları" kavramına dahildir.

Hengirmen (1999: 245), kavramı; objelerin, duygu ve düşüncelerin zihinde tasarlanan oluşum biçimi olarak tanımlamaktadır. Kavramların kendilerine özgü alanı olduğunu, onların somut ve soyut olarak ikiye ayrıldığını ifade etmektedir. Somut kavramları *bina*, *okul*, *masa*, *sandalye*, *ağaç*, *kuş* gibi objelerin zihindeki tasarım biçimi olarak tanımlarken soyut kavramları *aşk*, *kıskançlık*, *dostluk*, *düşmanlık*, *güzellik*, *çirkinlik* gibi his ve düşüncelerin zihindeki tasarım biçimi olarak açıklamaktadır. Hengirmen, ağaç kavramını ele alarak yeryüzündeki bütün ağaçların kendi alanını kapsadığını söylemektedir. Örnek

olarak *badem ağacı, fıstık ağacı, zeytin ağacı, incir ağacı, dut ağacı* gibi bütün ağaçların ağaç kavramının içinde bulunduğunu izah etmektedir.

Cevizci'ye göre (2013: 924-925) kavram, bir terimin anlamı ve doğal olarak düşüncenin en küçük ve en temel birimidir. Bir sınıfın üyeleri ya da sınıfın kendisi için kullanılan bir özellik ya da bağıntısına gönderimde bulunan bir şey olmak durumundadır. Kavram bir şeyin tekil izlenimine, o şeyin imgesine değil de, o şeyin tasarımını gösteren şeye karşılık gelmektedir.

Aksan, çalışmasında (2006: 41-42) insanoğlunun dil ve tanıma yetisine sahip olduğu için yaşadığı çevreden deneyimler edinip etrafındaki nesnelere gözlemesiyle birlikte zihninde kavramlar oluştuğunu söylemektedir. Araştırmacı bu durumu bir örnek üzerinden aktarır. Bir çocuk dili öğrenirken sütü zihninde içilen beyaz sıvı, ekmeği bir yiyecek, kuşu bir hayvan şeklinde somutlayarak öğrenmesi somut kavramları; ilerleyen süreçlerde ise pişmanlık, özlem, kıskançlık gibi duyguları öğrenmesi soyut kavramları algılayış biçimini gösterir.

Hengirmen, Cevizci ve Aksan *kavramın* somut ve soyut olarak ikiye ayrıldığını, nesnelere, duygu ve düşüncelerin zihinde tasarlandığını, insanoğlunun dil ve tanıma yetisine sahip olduğu için deneyimler edinmesiyle kavramların oluştuğunu açıklamaktadır. (Emiroğlu, 1999:65), (Özlem, 1999:127) ve (Öner, 1998:27) buna göre kavram düşünmenin temel yapıtaşı konumunda olup kendisi vasıtasıyla fikirlerin oluşturulduğu araçlar mesabesinde dir.

Hançerlioğlu, (1993: 219) kavramı bir objenin akıl gücüyle kavranılan soyut ve genel tasarımı, nesnelere somut biçimlerinden soyutlanan genel tasarımı oluşturduğunu açıklamaktadır. Örneğin *armut ağacı, erik ağacı, kiraz ağacı, meşe ağacı, söğüt ağacı* vb. gibi sayısız somut ağaçları soyutlayarak *ağaç* kavramını elde ederiz. Hançerlioğlu, *ağaçın* kavram olarak doğada bulunmadığını, doğada onun sayısız somut biçimleri bulunduğunu söylemektedir. Ayrıca kavramlar, duyularla değil, ancak düşünceyle kavranabildiklerini de ifade etmektedir.

Kavramlaştırma

İnsanlık tarihi boyunca ve bebeklikten itibaren başlayan sosyalizasyon sürecinde insan; her zaman yaşadığı çevreyle ilişkide olan, başta kendisi olmak üzere içinde bulunduğu

toplumu ve doğal çevreyi anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan bir varlık olmuştur. Bu süreç içerisinde kavramlar ve kelimeler öğrenip bunlar arasında ilişkiler kurar, sınıflandırır, ayrımlar ya da genellemeler yapar. Yine aynı şekilde kavramlaştırma sürecinde tümevarım ve tüm dengelim akıl yürütme yöntemlerinden yararlanır.

Doğan Aksan, kavramlaştırma olayının aşamalarını göstergeden yola çıkarak yapmaktadır. Ona göre, kendine has bir dili olan her toplum, doğada var olan nesnelere, durumların, olayların ve devinimlerin anlatımı sırasında bazı ses bileşenlerinden faydalanarak onları kavramlaştırır. Bazen kendi kök ve ekleriyle türetilirken bazen de benzerliği bulunan başka kavramlarla ilişkilendirilir ve ad vermeye yönelir, bu sayede göstergeler oluşur (2006: 30).

Günay Karaağaç'a göre varlığın eş ve benzer özellikleri etrafında öbeklendirilmesine kavramlaştırma denir. Hakikatler dünyasında yer alan varlıkların, hareketlerin, durumların ve tasavvurların dildeki karşılığına söz denir. Dilde karşılık bulan bu ifadeler ise genellemelerden oluşmaktadır. Bu bağlamda, sözlükler tümevarım yöntemiyle neticelenmiş, sadece uzlaşımlara dayalı genellemelerden ibarettir denebilir. İnsan zihni yaşamındaki deneyimlerini ya tümevarım yöntemiyle genelleştirir ya da tüm dengelim yöntemiyle özelleştirir. Kavramlaştırma burada tümevarım yöntemiyle gerçekleşir. Sözlük birimleri de varlık ve eylemlerin özelliklerine değinmeden, onları genelleştirerek kavramlar halinde ortaya koyar. Bu genellemeler sözlük birimleri aracılığıyla nesilden nesile aktarılır. Bu yönüyle sosyal miras özelliği taşımaktadırlar. Sonuç itibarıyla sözlük birimleri, varlık ve eylemlerin genişletilip genellendiği ve neticede kavramsallaştığı birimlerdir (2013:531).

Hançerlioğlu'na göre kavramlaştırma yapmak anlam vermek demektir. Anlam vermek de tanım yapabilmektir. Tanım yapmak ise her zaman göstererek olmaz, kimi zaman da anlatmak gereklidir. Örnek olarak, "kırmızı" kavramının oluşumu sırasında "kırmızı böcek" ya da "kırmızı çiçek"ten yararlanılabilir. Fakat bunun aksine "Atatürk" kavramını ortaya koyarken bu kavramın oluş sürecini anlatmak gereklidir (1989:211)

Kavram Alanı

Berke Vardar'a göre kavram alanı, kavramsal alanı ifade etmektedir. Ona göre kavramsal alan, "bir sözlüksel alanda anlatımını bulan anlamsal alanın dış gerçeklik düzlemindeki

kavramsal karşılığı”dır(2002:132-133). Mehmet Hengirmen ise kavram alanını “birbirine yakın, birbirini çeşitli açılardan bütünleyen, aralarında ortak bir bağ bulunan kavramların oluşturduğu bütünlük” olarak tanımlamıştır(1999:246). Doğan Aksan da Hengirmen gibi düşünmektedir. Ona göre kavram alanı, birbiriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eşanlamlıların, içinde düşünüldükleri alandır. Örneğin, “*Türkçedeki bıkmak-bezmek-usanmak-bıkkınlık getirme, usanç, bezginlik, bıkkınlık... öğelerinin bir kavram alanı içinde düşünülebilecekleri muhakkaktır*”(1971:254).

Karçığa'nın Dede Korkut Kitabı'nın anlam bilimsel çözümlenmesinde kavram alanının rolü adlı tez çalışmasından edindiğimiz bilgiye göre; Trier, *Der Deutsche Wortschatz Im Sinnbezirk Des Verstandes* isimli eserinde kavram alanını bir mozağe benzetir. Buna göre, kelimeler birleşir ve bir bütünü oluşturur. Her kelime aynı kavram alanında bir role sahiptir ve bu kavramlar birbirlerine komşudur. Buna ek olarak birbirlerini hem sınırlarlar hem de anlam alanının oluşmasında etkindir. Trier, aynı kavram alanına giren kelimeler için “taazzuv” yani olgunlaşma kavramını kullanmaktadır. Burada taazzuvdan maksat; kavram alanının, kelimelerin alan içerisinde olgunlaşmış bir şekilde bir araya gelmesiyle ortaya çıkmasıdır (Karçığa, 2015:102).

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu, Harezmi Türkçesiyle yazılmış dinî ahlakî eserlerde Arapça dinî kavramlardır. Çalışmamızda Arapçadan Harezmi Türkçesine geçen Arapça dinî kavramlar imlâ ve anlam bakımından incelenecektir. Harezmi dönemine ait başta *Nehcü'l-Ferâdîs* olmak üzere *Şiâşü'l-Enbiyâ*, *Mu'înü'l-Mürîd* ve *Satır arası Kur'an Tercümesi* eserleri arasında mukayese edilecek ve sıklık dizini oluşturulacaktır.

Çalışmanın Önemi

Bu çalışmanın ana konusu, dinî kavram bakımından Arapçanın Türkçeye olan etkisi teşkil etmekte olup söz konusu etki Harezmi Türkçesiyle yazılan eserlerin en mühimlerinden olan *Şiâşü'l-Enbiyâ*, *Nehcü'l-Ferâdîs*, *Satır arası Kur'an tercümesi*, *Mu'înü'l-Mürîd* çerçevesinde gösterilmeye çalışılacaktır. Bu çerçevede eser Arapça kökenli dinî kavramlar bağlamında bir incelemeye tabi tutulmuştur. Böyle bir incelemenin tercih edilmesinin iki temel sebebi vardır: Birincisi, yazı dili olarak geçiş Türkçesi de sayılan Harezmi Türkçesinin, hem coğrafyası hem dönemi bakımından olsa gerek içerisinde temel

konuları dine dair çalışmalar olan eserlerin fazlaca bulunması hasebiyle bize dinî açıdan bol kavram alanı tespit ettireceğini düşünmemiz, diğeri ise Arapçanın Kur'an dili olması neticesinde İslam coğrafyasındaki dillere birincil olarak dinî terminoloji bakımından tesirde bulunmasıdır.

Çalışmanın amacı

Bu çalışma, Harezmi Türkçesiyle yazılmış dinî ahlakî eserlerdeki Arapça dinî kavramları tespit etmektedir ve bu sayede Türkoloji Bölümünde okuyan öğrencilere kaynak teşkil etmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmanın yöntemi

Çalışmada öncelikle eserlerdeki dinî kavramların imlâsı ile Arapça orijinal yazım biçimleri mukayese edilerek farklılıklar ortaya koyulmaktadır. Tezimiz bu yönüyle benzeri çalışmalardan farklılık arz eder. Akabinde temel dinî kavramlar belirlenip bir tasnife tabi tutulmakta, bu tasnife göre kavramlar sıralanmakta ve eserlerde geçtikleri yerlerden birer örnek verilerek anlamları izah edilmektedir. Kavramların açıklamasında hem Arapça sözlüklerdeki anlam hem de terminolojik anlamı izah edilmektedir. Bunun yanı sıra kavramların dizin, sıklık ve grafikleri oluşturulmaktadır. Bu dizin, sıklık ve grafiklerden elde edilen istatistiksel veriler incelenmektedir.

Yazgı Tuğçe KURT'un 2018 yılında hazırladığı "Harezmi Türkçesi Metinlerinde Dinî Terimler" başlıklı yayımlanmış Yüksek Lisans teziyle malzememiz aynı olmasına rağmen bu çalışmada mukayeseli kavram incelemesi ve imlâ bahsi yönleriyle tamamen farklı bir çizgi takip edilmektedir.

Kavramların açıklamalarında TDV İslam Ansiklopedisi, Arapça sözlükler, Râgıb el-İsfahânî'nin el-Mufredât, İbn Arabî sözlüğü ve çalışmada incelenen eserlerin dizin kısmından yararlanılmıştır. Kavramların tasnifi konusunda ise Türkiye Diyanet İşleri İslam İlmihali ve Nevzat YÜKSEL'in "Konulara Göre Kur'an-ı Kerim Fihristi" eserlerinden istifade edilmiştir.

I. BÖLÜM: HAREZM TÜRKÇESİ VE DİL ÖZELLİKLERİ

1.1. Harezmi Dönemine Genel Bir Bakış

Batı Türkistan'ın en eski kültür merkezlerinden biri olan, Aral Gölü'nün güneyine bakan (Ceyhun) ırmağının iki tarafında bulunan bölgeye ve orada yaşayan halka Farsça asıllı anlamına gelen "Harezmi" adı verilmiştir. İran, Hindistan ve Çin gibi Asya ülkeleri ile Güney Rusya ve Sibirya topraklarını birbirine bağlayan yolların kavşak noktasında yer alan Harezmi bölgesi, hem ticaret hem de kültür merkezi bakımından büyük bir öneme sahiptir (Korkmaz 2007:53).

Afganistan ile Kuzey Hindistan'da kurulmuş olan Gazneliler devleti, ismini Doğu Afganistan'daki başkentleri Gazne'den alıp bu bölgede bir Türk devleti teşkil etmektedir. Gaznelilerin temelini atan Alp Tegin, bölgedeki Türk komutanlardan biriydi. Dönemin Samanoğulları hükümdarı olan Abdülmelik'in ölümüyle birlikte bir kargaşa ortamı oluşmuş ve Alp Tegin de hükümdarlık mücadelesi içerisine girmiştir. Fakat başarılı olamayarak Gazne'ye çekilen Alptekin, hükümdarlığını burada ilan ederek Gazneliler devletinin yöneticisi olmuştur. Alp Tegin'in ölümüyle yerine oğlu Ebu İshak geçer, Ebu İshak'tan sonra da başarılı komutanlardan Böri Tegin iktidara gelir. Ancak bunların yönetiminden memnun kalmayan Türkler, Alp Tegin'in komutanlarından biri olan Sebük Tegin'i hükümdar yaparlar. Sebük Tegin, başarılı bir hükümdardır ve devletin sınırlarını genişletmiştir. Öyle ki Toharistan, Belucistan, Kusdar artık Gazneliler Devleti'nin sınırları dâhilindedir. Sebük Tegin, Hindistan'ın Pencap bölgesini de sınırlarına dâhil etmek üzere planlar yaparken hayatını kaybeder. Gazneli Mahmut döneminde devlet her alanda en parlak zamanını yaşamıştır. Askeri ve siyasî yönüyle öne çıkan ve çok başarılı bir lider olan Gazneli Mahmut, 1001-1027 yılları arasında Hindistan'a 17 sefer düzenlemiş, Kuzey Hindistan'ı topraklarına dâhil etmiştir. Gazneli Mahmut tüm bunların yanında, Büveyhiler'i sınırlarından uzak tutmayı başarmış, böylelikle İslam dünyasında büyük bir saygınlık elde etmiştir. Gazneli Mahmut vefat ettiğinde, ülkenin sınırları, Hindistan'da Pençap ve Sind'in bir bölümünü, Belucistan ile Horasan'ı içine alarak, Mavearünnehir'e dayanıyordu. Fakat daha sonra Gazneli Mahmut'un ölümüyle birlikte yaşanan taht kavgaları devletin bekasını da sarstı. Vasiyeti gereği yerine geçen oğlu İsmail'i, öteki oğlu Mahmut'u devirerek iktidara gelir. 1030 yılında tahta geçen Sultan Mesud, Selçuklu tehlikesinin artmasına rağmen, Kuzey Hindistan'a çıkarma yapar,

Büveyhilileri Gazneli topraklarından uzak tutmayı başarır ancak Dandanakan Savaşı'nı kazanamayıp Selçuklulara yenilerek büyük bir hüsrana uğrar ve Hindistan'a çekilirken öldürülür. Gazneliler Devleti, 1059 yılında, Sultan İbrahim zamanında Selçuklu hâkimiyeti altına girdi ve 1187 tarihinde Afgan asıllı Gurlular tarafından ortadan kaldırıldı. Tüm bu tarihsel süreç içerisinde, Kuzey Hindistan'ı ele geçirmeleri, Harezmi bölgesini Türkleştirmeleri, Pencap bölgesinde İslam'ı yaymaları ve daha sonraki Hindistan seferlerine zemin hazırlamış olmaları Gaznelileri önemli kılan nedenlerdir (Akar 2014:171-172).

11. yüzyıl başlarında Harezmi bölgesi Gaznelilere bağlı olduğundan dolayı buraya atanan valilere "Harezmişah" ismi veriliyordu. Altuntaş, Gazneli Mahmud tarafından Harezmişah olarak atanmış, onun vefatından sonra oğlu Harezmişah Harun bölgeyi yönetmiştir. Selçuklular zamanında valiler tarafından idare edilen Harezmi 1157'de bağımsızlığını duyurmuştur (Ercilasun 2009:369).

Selçuk İmparatorluğu büyük beylerinden olup, 1077 yılında Türk Harezmişah soyunun kurucusu olan kişiye, Melikşah tarafından Harezmi valiliği verilmiştir. Harezmi'de bu beylik bir Türk devletinin temelini atmıştır. Bu sülaleden Atsız, Selçuklu sultanı Sencere'e başkaldırmıştır. Atsız bağımsızlığını ilan etmek adına birçok mücadeleye girişip, çok fazla savaş yaptıktan sonra Sencer'in hâkimiyetini kabullenmek zorunda kalmıştır. XII yüzyıl sonlarında Harezmişah devleti Selçuklu devletinin parçalanmasından yararlanarak Horsan, Reyve İsfahan'ı topraklarına katarak, tüm İran ve Afganistan'ı alıp sınırlarını genişletmeye başlamıştır. Dolayısıyla Seyhun'dan Dicle'ye uzanan sınırlar, Türk imparatorluğunu oluşturmasına zemin hazırlamıştır. Ancak yönetim ve aile içindeki çürükler, mezhep çatışmaları orduyu kötü etkilemiştir. Ancak bölgede İslam'ın yayılmasına rağmen Harezmişahlar soyu bölgedeki yerini korumuşlardır. (Bozkurt 1992:114).

Harezmi bazı İslâm coğrafyacıları tarafından batıda Oğuz Türklerinin ülkesi, güneyde Horasan, doğuda Maverâünnehir, kuzeyde yine Türk topraklarıyla çevrili bir ülke olarak tanımlanır. Hârizm'in Orta çağında bulunan önemli şehir ve kasabaları, Amuderya (Ceyhun) nehrinin sağ tarafında bulunan eski başşehir Kâs, sol tarafında yer alan ikinci başşehir Gürgenç (Cürcâniye) ve bölgenin Moğol hücumundan sonraki merkezi olan Hîve ile (Hîvak) Hezâresb, Dergân, Berkan, Kerder, Zemahşer, Cigerbend, Sedver

(Sedûr), Kerderânhâs, Zerdûh, Ertehuşmisen, Derhâs, Beratigin, Çağmîn, Hâmcerd, Gâvhâne, Nevkefâğ, Medminiye dir. Bu coğrafi avantajı nedeniyle, toplumlar tarafından her zaman cazibeli topraklar olarak görülmüştür (Özaydın 1997: 217).

Harez m ve Harezmlilerin Herodot'a ait olduğunu gösteren ilk tarihî bilgilere göre Harezmliler Amu Derya nehri üzerinde her tarafı dağlarla çevrili ovada yaşamaktaydılar. Kaynaklarda bulunan araştırmalara göre Harezmlilerin yaşadıkları ülkenin başkenti Horsamia olarak tespit edilmiştir. Kat, Amu Derya'nın şehirleri Harezmin sağ tarafında yer aldıkları için "*Harez m*" ismi XIII. yüzyıla kadar *Kat* şehri için de kullanılmıştır. Ayrıca Harez m'in hem sol tarafında bulunan hem de merkezi bir şehir olarak sayılan Gürgeç (Arapça: Curcāniya, Türkçe: Ürgenç, Köhne Ürgenç) şehri Arap tarihçilerinin eserlerinde (İbn Fadlan, *Hudûdu'l-c âlem*) "Türk kapısı olarak" isimlendirilmiştir. "*Harez mşah*" İslam'ın önceki zamanlarda bu bölgeye tayin edilen kişi için kullanılan bir lakaptı. Harez m'in tarihiyle ilgili Birüni'nin, "*Āsāru'l-bākiye*" adlı eserinde aktarılan rivayetlerde bu sülalenin atası Āfriğ adlı biri olduğu; üstelik eski Harez m halkının farklı dili, dini bulunduğu, onların ayrı takvim, ölçü ve para sistemi kullandıkları; Arapların ülkeyi ele geçirmesi ile birlikte bu kültürün yok edildiği ifade edilmiştir. Yapılan araştırmalar neticesinde Harez m Türkçesinin doğu İran dili olduğu tespit edilmiştir. Harez m halkı komşuları olan Türk boylarıyla ticaret yapmış, bu alışverişi sadece onlarla sınırlı tutmayıp diğer İslam ülkeleriyle hatta Hindistan ile de sürdürmüştür. Bu sayede fazlasıyla zenginleşen Harez m, arna ve yab adı verilen sulama kanallarıyla da tarımda ileri düzeye ulaşmıştır. 717 yılına gelindiğinde, bölge, Emeviler ve İslam orduları tarafından fethedilmiştir (Ata 2002:9-10).

Ügenç kenti ülkenin başkentidir. Şehrin nizami ve bayındırlığındaki ileri gelişmişlik, döneminin en ileri Türkistan kenti olmasını sağlamıştır. Hem büyüklüğü hem de kültür seviyesiyle ilgi çeken şehir, birçok bilginin toplanma merkezi haline gelmiştir. Nitekim İbn Sina gibi büyük düşünürler burada yaşamayı tercih etmişlerdir. Doktor Abulhayr-al Hamr, riyaziyeci Abunasr Arran, düşünür Abusahl Mazıran ve el Biruni gibi dönemin alim ve bilginleri Harez m'de yaşamış, eğitim almışlardır. Han'ın âlim ve bilginlere değer vermesinin de bu durumda büyük payı vardır.

Dönemin ünlü gezginlerinden İbni Batuta 1333 yılında Harez m'e gidip o coğrafyayı görmüştür. Harez m'i betimlerken, görkemli pazarı, geniş sokakları, çok süslü yapısıyla

burasının Türklerin en güzel kenti olduğunu da belirtir. Şehirde ikamet edenlerin sayısı âdete meçhuldür. Sokaklarda her zaman büyük bir kalabalık ve hengame vardır. Batuta'nın büyülenmişçesine tarif ettiği Türk kenti için övgüler, yedi sene sonra bu bölgede dolaşacak olan Avrupalı gezgin Pegolotti tarafından yinelenecektir. İbni Batuta'nın bu kente karşı büyük bir düşkünlüğü vardır. İbni Batuta kentte dolaştığı esnada şehrin güzelliği ve halkın misafirperverliğine hayran kalmıştır. Yeryüzünde, misafir pervelilikte ve sıcakkanlılıkta bu şehir ve halkı gibi bir yer olmadığını dile getirmiştir(Bozkurt 1992:115-116).

Zamanla Sir Derya'nın kuzeyindeki ve güney-batıdaki Aral Gölü çevresindeki göçebe Türklerin buraya yerleşmesi, birkaç yüzyıl içinde bölgenin Türkleşmesini sağladı. XIII. yüzyılda Moğollar buraya geldiğinde, Harezmi Türkleşmiştir. Yukarıda bahsedildiği gibi bu bölge XI.-XII. yüzyıllarda Selçuklu egemenliği altına girmiştir. Bu şehirlerin halklarının XI. yüzyılda Türkleştiği düşünülmektedir. Savran, Suğnak ve Farab bu bölgenin en önemli şehirlerindedir. Tüm bu gelişmeler sayesinde Harezmi bölgesi, Sirderya'nın alt kısmı da dâhil olmak üzere Moğol döneminden önce bile Doğu Türkistan'daki Kaşgar'ın yanında Batı Türkistan'da ikinci edebi merkezi haline geldi (Korkmaz 2007:53-54).

1.2. Harezmi Türkçesi

XIII. yüzyıldan itibaren, Harezmi ve Sir Derya'nın aşağı kısmına dökülen, bu bölgenin Türkleşmesinde çok önemli bir rol oynayan bazı Oğuz (Türkmen) ve Kıpçak lehçelerinin etkilerini de içine alarak kurulup gelişen, XIV. yüzyıl sonuna kadar uzanan yazı diline "Harezmi Türkçesi" adı verilmiştir. Harezmi Türkçesi'nin kullanıldığı zaman dilimi, Karahanlı yazı dilini; XV. yüzyılda ondan sonra gelen Çağatay yazı diline bağlayan bir geçiş dönemi olarak kabul edilmektedir.

Altın Ordu Devleti'ne bağlı olan Harezmi bu bölgede edebî bir dil olarak kabul edilmekteydi. 1220 yılındaki Moğol istilasına rağmen bu dilin gelişmesi engellenmemiştir. Esasında, Altın Ordu devleti'nin *İrtiş Irmağına* yönelen doğu bölgesinde olan Harezmi'e dayanmasından dolayı ve *üst Yurttan* Avrupa'ya uğrayan ticaret yolu Altın Ordu Devletinin merkezi olan Saraya geçiyordu. Bu durum ticari ilişkileri olumlu etkilemiştir. Altın Ordunun etnik yapısı daha çok Kıpçak ve Oğuz unsurlarına dayanmaktadır. Bu durum yazı dilinin olgunluk dönemi olan XIV. yüzyılda,

Harezmi'den birçok âlim ve edebiyatçının Altın Ordu bölgesine giderek edebî dili orada geliştirmelerini sağlamıştır.

Böylece daha önce sadece siyasî bakımdan Altın Ordu'ya bağlı olan Harezmi bölgesi, edebî bakımdan da Altın Ordu'ya bağlanmıştır. Daha sonra, Altın Ordu'daki Kıpçak Türkçesinin ağır bastığı edebî faaliyet, Suriye ve Mısır'a kadar uzanmış ve güney kolunu oluşturmuştur (Korkmaz 2007: 54-55).

Harezmişah, hükümdarlığı boyunca âlimlere, sanatçılara, düşünörlere çok önem vermiştir. Şehirde nizamlı medreseler ve büyük kitaplıklar oluşturulmuştur. Bilimin ve edebiyatın gelişmesi için destek verilmiş, Saraylarda bilim etkinlikleri düzenlenmiştir. Bu dönemde Harezmi'de Farsça şiir yazan şairler yetişmiştir. Bunun yanı sıra devletin dili olan Türkçeye önem verilmiş ve medreselerde eğitim dili de Türkçe olmuştur. (Bozkurt, 1992: 115).

Oğuz, Kıpçak, Kanglı, Yağma boylarının, lehçe, şive ve ağızlarının karışımından oluşan Harezmi Türkçesi'nin en parlak devri, 14. yüzyıl olmuştur. Harezmi Türkçesi Karahanlı Türkçesine hem fonetik hem de gramer bakımından benzemektedir çünkü Karahanlı Türkçesinin devamı niteliğindedir. Ayrıca, Harezmi Türkçesiyle yazılan eserlerin çoğu Arap alfabesiyle yazılmıştır (Bayat, 2003:128).

İslamiyet ile birlikte Türkçeleşen Harezmi dili, Mutezile mezhebinin ve tasavvuf tarikatlarının Harezmi'e girişiyle kültürel olarak da gelişmiştir (Heyet 2008:87).

Harezmi bölgesinin 1017 tarihinde Gazneli Mahmut tarafından fethedilmesiyle birlikte bölge Türkleşmeye başladı. Bu Türkleşme sürecine, bölgeye gelip yerleşen Oğuz, Kıpçak, Kanglı ve diğer Türk boylarının etkisi büyüktür. Türkleşme süreciyle beraber bölgede Harezmi diye bir edebî dil ortaya çıkmıştır. Farklı boyların mevcudiyetinden dolayı karışık nüfus yapısına sahip olan ve buna bağlı kalan Harezmi Türkçesi, gittikçe Kıpçak-Oğuz-Karlık lehçe ve ağızlarından da ses ve yapı özellikleri alarak kendine has yeni bir yazı dili haline gelmiştir. Bu yeni yazı dili, farklı lehçelerden kazandığı çeşitli kelime ve eklerle zenginleşip renklenmiştir. Böylece oluşan karma edebî dil, Altın Ordu'nun belli başlı kültür merkezlerinde de kullanılmış, sadece bu bölgeyle sınırlı kalmamış, ve Temürlüler döneminde yerini Çağataycaya bırakmıştır (Akar 2014:165).

Harezmi Türkçesine ait eserler: *Mukaddimetü'l-Edeb*, *Hüsrev ü Şirin*, *Muhabbetname*, *Cevâhirü'l-Esdâf*, *Cümcümenâme*, *Mirâcnâme*, *Nehcü'l-Ferâdîs*, *Kıssaşü'l-Enbiyâ*, *Mu'înü'l-Mürîd*, *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Altın Ordo Yarlık ve Bitikler*, *Hilyetü'l-Lisân* ve *Hulbetü'l-Beyân*'dır. Bunlar Arap hem de uygur harfli metinlerdir. Fakat aşağıda ulaşabildiğimiz ve dinî açıdan bize daha çok malzeme sunacağını düşündüğümüz konusu din ya da ahlak bilgisi olan eserler hakkında bilgi verilmiştir ve bu eserlerden fişleme yapılarak tasnif oluşturulmuştur:

1.2.1. Nehcü'l-Ferâdîs

Nehcü'l-Ferâdîs'in yazarı Mahmud bin Ali'dir. Eserin Türkçe adı Uşmağların Açık Yolu'dur; bu da "Cennetlerin açık yolu" manasını taşımaktadır. Bu isimden de eserin yazılış amacı anlaşılmaktadır. Yazar, Harezmi'nin Kerder şehrine mensuptur ve bu eserini 1358 yılından önce yazmış, 1360 tarihinde de vefat etmiştir (Ercilasun 2009:377).

Nehcü'l-Ferâdîs kırk hadis türünde mensur, hacimli, sade ve açık üslûpla yazılmış bir eserdir. Eser hem müminlerdeki din duygusunu uyandırmak hem de İslam'a dair bilgiler edinmek amacıyla yazılmıştır. Nehcü'l-Ferâdîs onar fasıllık 4 bölümden oluşmuş olup her fasıl bir Arapça hadisle başlamaktadır. Hadis Türkçeye tercüme edildikten sonra "*tanınmış İslam âlimlerinin eserlerinden o hadisin manasını aydınlatacak mahiyette mütalaalar ve hikâyeler*" aktarılmaktadır. Nehcü'l-Ferâdîs'in yazarı olan Mahmud bin Ali eserdeki babların konularını şu şekilde kaleme almıştır:

Birinci bab, Hz. Muhammed'in hayatı, vahiy, Medine'ye hicret ve ölümüyle ilgilidir. İkinci bab, hulefa-i raşidin, ehl-i beyt ve dört imamın faziletlerini ve "namaz, oruç, zekât ve hac" gibi Allah'ın razı olduğu amelleri anlatmaktadır. Üçüncü bölümde, "zina, içki, küfr" gibi Allah'tan uzaklaştıran ameller yer almaktadır (Eckman 2017:43-44).

Nehcü'l-Ferâdîs'in başlıca yazmaları şunlardır:

1. İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi. Yeni Cami nüshası
2. Tatar bilginlerinde Şehabeddin Mercanı nüshası
3. Paris Bibliothéque Nationale nüshası
4. Yalta nüshası
5. Kazan Üniversitesi Kütüphanesi ile Devlet Kütüphanesinde bulunan nüshalar

6. Leningrad Bilimler Akademisi ile Şarkiyat Enstitüsünde bulunan iki nüsha (Korkmaz 2007:58).

1.2.2. Kışaşü'l-Enbiyā

Kışaşü'l-Enbiyā, adından da anlaşılacağı üzere peygamber kıssalarını ele almaktadır. Başta Hz. Muhammed olmak üzere İslam dininin tasdik ettiği diğer peygamberlerin kıssaları ile° Avac bin° Annak, Harut ve Marut gibi kıssaları da içine almaktadır. Eserin yazarı Nāşirü'd-din bin Burhānū'd-din Rabğuzī'dir. Eserde, toplam 484 dize tutan 43 Türkçe şiir bulunurken manzum parçalar genelde kaside tarzında yazılmıştır. Eserdeki kasideler peygamberlere ve din büyüklerine yazılan kasideler şeklinde olup bunun dışında aşk, tabiat ve burçlarla ilgili konulardan söz eden gazeller de yer almaktadır. Bu şiirlerin bir kısmı Arapçadan satır arası olarak çevrilmiştir (Ata, 2002: 17).

Kışaşü'l-Enbiyā'nın nüshaları şunlardır.

1. London, British Museum Add. 7851
2. Leningrad Nüshaları
3. İsveç Nüshaları
4. Paris Nüshası
5. Bakü Nüshası

1.2.3. Mu'înü'l-Mürîd

Mu'înü'l-Mürîd Hicri 713 yılı Ramazan ayında (Kasım 1313) İslam veya Ürgençli Şeyh Şeref Hoca tarafından Harezmi'de yazılmıştır. Eserin son dördlüğü aşağıdaki şekildedir:

bu kaç söz ayıtğan atı islam ol

tileki ahır vaqt imān islam ol

atam baba islām veliyyü'l-verā

özi zikri tilde tümen aslam ol

Mu'înü'l-Mürîd, içeriğini dinî şiirlerden oluşturmaktadır. Eser, herhangi bir edebî kaygı gözetmeksizin, günlük hayatta kullanacakları temel dinî bilgileri göçebe Türkmenlere nakletmek maksadıyla kaleme alınmıştır. Eserde dinî ve tasavvufî mevzular güzel bir Türkçeyle ve çağın insanlarının idrakine uygun bir nitelikte, sade bir dille ele alınmıştır.

Konular çeşitli bölümlere (bab), kimi bölümler de kendi içinde fasıllara ayrılarak Arapça başlıklar verilmiştir. Bab ve fasıllar için bir numaralandırma yapılmamıştır. Konular Arapça başlıklarla çeşitli bölümlere (bap) ayrılarak işlenmiştir. Kimi bölümler kendi içinde fasıllara ayrılmış bunlarda da başlık kullanılmıştır. Eserde geçen bölüm ve fasıllar için herhangi bir numaralandırma söz konusu değildir.

1-4 arası dörtlükler Allah'a hamd u senayı, 5-12 arası dörtlükler Hz. Adem'den başlayıp Hz. Muhammed'e kadar devam eden yüz yirmi dört bin peygambere, Hz. Muhammed'e ve dört halifeye selamı, 13-266 arası dörtlükler dini, 267-377 dörtlükler ise tasavvufi konuları ele alınmıştır. (Argunşah 2014:30-31) Ayrıca, eserin bilinen tek nüshası Bursa'da Yazma ve Basma Eski Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

1.2.4. Satır Arası Kur'an Tercümesi

Türkler VII yıldan itibaren kitleler halinde Müslüman olmaya başlamış, X. Yüzyıldan itibaren de İslamiyet Türk devletlerinde resmi din olarak benimsenmeye başlanmıştır. Türkler tarih boyunca benimsemiş oldukları dinlerin dili çerçevesinde birçok eser kaleme almışlardır. Bu nedenle kabul ettikleri bu yeni dinin yani İslam dininin etkilerinin eserlerinde görülmesi şaşırtıcı değildir. Buna en güzel örnek, Türkçeye yapılan Kuran tercümeleridir. Türkler İslam'a girdikten sonra yeni dinin esaslarını öğrenmek amacıyla kutsal kitapları olan Kuran'ı kendi dillerine çevirmiş, bu yönde birçok çalışma yapmışlardır. Günümüzde mevcut eserler üzerinde yapılan dil çalışmalarına göre, en eski Kur'an tercümesinin XI. yy 'a ait olduğu bilinmektedir. Fakat buna rağmen kesin bir bilgi de söz konusu değildir. Burada zikredilen tercüme, İstanbul, Süleymaniye Kütüphanesinde bulunmaktadır ve Hekimoğlu Ali Paşa Camii No: 2'de kayıtlı ve Rebl'u'f-âhir 764 (Ocak-Subat 1363) istinsah tarihli Harezmi Türkçesine çevrilmiştir. (Ata 2002:36-37)

1.3. Harezmi Türkçesinin Belli Başlı Dil Özellikleri

Yukarıda belirtildiği gibi Harezmi Türkçesi, Karahanlı Türkçesinden Çağatay Türkçesine bir geçiş dönemidir. Dolayısıyla Harezmi Türkçesi, Karahanlı yazı diline bağlı olmasına rağmen kendine has dil yapısını oluşturabilmiştir. Aşağıda Ahmet Bican Ercilasun'un "Türk Dili Tarihi" adlı kitabı(2009: 398-399) ve Zikri Turan'ın Karahanlı-Harezmi Türkçesi ders notlarından hareketle dönemin belli başlı dil özellikleri maddeler

halinde gösterilecektir. Bu, transkripsiyonlu olarak sunulan örnek cümlelerin yorumunda bize kolaylık sağlayacaktır:

1.3.1. Ses Özellikleri

1. Karahanlı Türkçesinde /e:/i/ olan bazı kelimelerdeki ilk hece ünlüsü, Harezmi Türkçesinde *yarı dar é*'ye dönüşmüştür: *bér-<bir-:ber-*, *té-<ti-:te-*, *ékki<iki:eki*, *yé-<yi-:ye-*, *béş<biş:beş*.
2. Kelime başı “t” ve “k” sesleri (#k:#k ve #t:#t) Eski Türkçede olduğu gibi ötümsüzdür: *kör-(> gör-, ötümlüleşme, EAT)*, *té- (> de-:di-, ötümlüleşme, EAT)...*
3. Kelime başı “b” (#b) sesi sızıcılaşmamıştır: *bar-*, *bér-...*
4. Son ve sondan bir önceki seslerinde dudak ve diş-dudak ünsüzlerinin bulunduğu kelimelerde iyelik ekleri, ilgi eki, zarf-fiil eki ve bazı yapım ekleri yardımcı ünlüleriyle birlikte yuvarlaklaşmıştır: *ewüm*, *nefsüm*, *kitâbuñ*, *imâmnuñ*, *tapup*, *kawup (kovup)*, *sevâblug*, *harâmluk*, *harâbluk*, *edebsüz*, *sewüg (sevgi)*, *tapul-*, *sewün-*, *yapuş-*.
5. Birkaç kelimedede g/>w/ sızıcılaşma görülür: *sawuk<soğuk*, *yawuk<yağuk*, *tawuk<tağuk*.
6. Şu kelimelerde bazen ünsüz ikizleşmesi görülür: *ékki*, *yetti*, *sekkiz*, *toğguz*, *ottuz*.

1.3.2. Ekleşme Bilgisi

1. *yolnı*, *kimni*, *cümleni*, (herkesi), *ülüşini*, *mikdârını*, *atamnı*, *sözününi* gibi ekleşmelerde hal eki +nI'dır, +(I)G ekindeki “G” sesi erimiştir. Bu fonksiyon, yer yer telaffuz edilmeyerek damga “Ø” ile karşılanır: *yolın (ur-)*, *atasın (kör-)*...
2. Geçmiş zaman birinci şahıs ve çoğul çekiminde ses-şekil örnekleme sonucu; -DI+m+Iz'ın yerini -DU+Ø+K almıştır. Bu da Oğuzcadan bir ödünçlemedir: *seferdeérdük*, *(ol éwke) kirdük...*

1.4. Arap Dili

Çetin (1991: 282), eski Mısır dilini de içine alan Arapçanın Sâmi dilleri ailesine mensup olduğunu ve Sâmi dillerinin doğu (Bâbil ve Asur dillerinin bağlı olduğu Akadca) dilleri temsil ettiğini söyler.

User (2006: 95), Arap alfabesinin bulunduğu yer ve zamanın halen meçhul olduğunu ancak Estrangelo yazısından geliştiğini ileri süren araştırmacılar olsa da, bugünkü bilgilerle M.S 2-4. yüzyıllarda, Arabistan'ın kuzey batısıyla Ürdün'ün batısında yaşamış Sami asıllı Nebati kavminin yuvarlak hatlı yazısından geliştiği fikrinin oldukça yaygın olduğunu söylemektedir. User, buna ilave olarak sonradan Aramileşmiş Arap soylu Nebatilerin, Suriye'yle Arabistan arasında bulunan sınır bölgesinde kurdukları krallık sisteminde, M.Ö 150-M.S.150 arasında kullandıkları bu alfabenin, Sami yazı sisteminin en önemli kollarından biri olduğunu ifade etmektedir.

Arap alfabesi, Latin alfabesi gibi soldan sağa değil sağdan sola doğru yazılır. Arap alfabesi toplam yirmi sekiz harften oluşur ve bu yirmi sekiz harfe hemze sesi dâhil edildiğinde, Arap alfabesindeki harflerin sayısı yirmi dokuza ulaşır.

II. BÖLÜM: HAREZM TÜRKÇESİNDEKİ ARAPÇA DİNİ KAVRAMLARIN İMLÂ BAKIMINDAN DEĞİŞİMİ VE BUNLARIN HAREZM ESERLERİNDEKİ ANLAM VE YER ALIŞ ŞEKİLLERİ

Bu bölümde, ilk olarak Harezmi Türkçesi döneminde yazılan *Kıssaşü'l-Enbiyâ*, *Nehcü'l-Ferâdîs*, *Mu'înü'l-Mürîd* ve *Satır Arası Kur'an Tercümesi* metinlerinin yazı dilinde Arapçanın etkileri imlâ özellikleri bakımından ele alınacaktır ve akabinde dinî kavramlar ilgili kavram alanlarına göre tasnif edilerek, Arapça ile mana, söz dizimi kullanımları ve sıklık durumları açısından karşılaştırılarak sunulacaktır.

2.1. Harezmi Türkçesinde İmlâ Bakımından Değişiklikler

Farsça kanalıyla Türkçe'ye geçen Arapça dinî kavramlar birkaç istisna dışında yazım değişmesine uğramıştır. Farsçadaki yazım şekline sadık kalınarak kullanılmıştır.

2.1.1. Arapçada *Kapalı t* (ت) İle Biten Kelimeler, Harezmi Türkçesinde *Açık t* (ت) İle Gösterilmiştir.

Arapçada “t” harfinin iki çeşidi vardır. Bu, *açık “t”* (ت) ve *kapalı “t”* (ت) olup kelimenin sonunda yer almaktadır. İki t'nin arasındaki fark şudur: *Kapalı “t”* (ت) üzerinde durulduğunda *güzel “h”* (ه) olarak telaffuz edilir. Örnek: cennet (جنة) > cenne (جنه) *Açık “t”* (ت) ise söyleyişte üzerinde durulsa da durulmasa da “t” (ت) olarak telaffuz edilmektedir. Örnek olarak, Arapçada kız çocuğu anlamına gelen *bint* (بنت) kelimesinin sonundaki “t” (ت) harfi her zaman telaffuz edilmektedir. *Kıssaşü'l-Enbiyâ*, *Nehcü'l-Ferâdîs*, *Mu'înü'l-Mürîd* ve *Satır Arası Kur'an Tercümesi* metinlerinde *kapalı “t”* (ت) yerine, *güzel “h”*’ye benzeyen *noktasız kapalı “t”* (ت) ya da *açık “t”* (ت) kullanılmıştır. Aşağıdaki incelediğimiz örneklerde *kapalı “t”* (ت) yerine *açık “t”* (ت) kullanılmıştır.

Tablo 1: Arapçada *Kapalı “t”* (ت) İle Biten Kelimeler, Harezmi Türkçesinde *Açık “t”* (ت) İle Gösterilmesinin Tablosu.

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
āyet (آيت)	āye (آية)	(NF(4/1), MM (143/1) KE (102r17)SAKT (41/9)
āḥiret (آخرة)	āḥire (الأخرة)	(NF(58/4) SAKT(4/2) KE/ 53r4)

bid [°] at (بدعت) ¹	bid [°] a (بدعة)	(KE (217r11) (NH (387/5) MM (371/4))
cemā [°] at (جماعت)	cemā [°] a (جماعة)	(NF (296/3) MM (131/1) KE (217r10)
cāhiliyyet (جاهليت) ²	cāhiliyye (جاهلية)	(NF (38/14) KE(201v7) SAKT(154/3)
hicret (هجرت)	hicre (هجرة)	(NF (27/4) KE (194v7) SAKT(195/6)
ḫilāfat (خلافت)	ḫilāfa (خلافة)	(NF(92/8) KE (199v3)
ġaybet (غيبت)	ġaybe (غيبية)	(NF(264/8) MM(18/3))
ġazāt (غزات)	ġazā (غزاة)	(NF (124/13), KE(234r9)
ūmmat (امت)	ūmma (أمة)	(NF (240/12) MM (7/4) KE (2r9) SAKT(110/8)
icābat (اجابت)	icāba (إجابة)	(NF (57/2) MM(86/3) KE(78r14) SAKT(172/9)
°ibādet (عبادت)	°ibāde(عبادة)	(NF (13/7)MM (95/1) KE (167r8) SAKT (128/3)
la [°] net (لعنت) ³	la [°] ne(لعنة)	(NF(238/15) MM (3/1)KE (246v19) SAKT (89/5)
kıyāmet (قيامت)	kıyāme (قيامة)	(NF (7/3) MM(14/3) KE (9v7) SAKT(8/7)
ma [°] ṣiyat (معصيت)	ma [°] ṣiya (معصية)	(NF(15/2)MM(59/2) KE(2r18)
necāsāt (نجاست)	necāsa (نجاسة)	(NF(13/6) KE(28v6)
ni [°] met (نعمت)	ni [°] me (نعمة)	(NF (37/10) MM(310/4) KE(5v10) SAKT(40/7))
niyyet (نيت)	niyye (نية)	(NF(47/1) MM(67/4) KE(93v12)
nübüvvet (نبوت) ⁴	nübüvve (نبوة)	(KE (31v14)

¹ Nehcü'l-Ferādīs ve Mu'inü'l-Mürüd metinlerinde *bid[°]at* açık *t* (ت) ile değil, güzel “h”ye benzeyen noktasız kapalı *t* (ت) ile yazılmıştır (بدعه).

² Satır arası Kuran Tercümesi'ndeki *Aḫzāb* suresinin 33. Ayetinde *cāhiliyyet* kelimesi (جاهله) olarak yazılmıştır.

³ Nehcü'l-Ferādīs'te *la[°]net* kelimesi hem açık “t” (ت) ile (لعنت) hem de güzel “h”ye benzeyen noktasız kapalı “t” (ت) ile (لعنه) yazılmıştır.

⁴ Nehcü'l-Ferādīs'te *nübüvvet* kelimesi açık “t” (ت) ile değil Arapçada yazıldığı gibi kapalı “t” (ت) ile yazılmıştır (نبوة).

rek°at (ركعت)	rek°a (ركعة)	(NF (10/12) MM (108/4) KE (37r2)
risālet (رسالت)	risāle (رسالة)	(NF (87/13) KE (25r17) SAKT(67/4)
sünnet (سنت)	sünne (سنة)	(NF (235/7) MM(75/4) KE(7r18) SAKT(137/7)
şefā°at (شفاعت)	şefā°a (شفاعة)	(NF(314/13) KE(2r10) SAKT(48/2)
şehādat (شهادت) ⁵	şehāda (شهادة)	(MM (20/3) KE (191v13)
şehvet (شهوت) ⁶	şehve (شهوة)	(NF (265/11) MM(89/3) KE (108v10)
şerī°at (شریعت)	şerī°a (شريعة).	(NF (185/12) MM(49/1)KE(19v6) SAKT(129/6)
ṭā°at (طاعت)	ṭā°a (طاعة)	. (NF (58/2) MM(321/3)KE(2r18) SAKT/17/6)
taḥīyyat (تحیت)	taḥīyya (تحية)	(NF (128/7) MM (6/2) KE (107r13)
ṭahārat (طهارت)	ṭahāra (طهارة)	(KE (206r11) MM(99/1)
ṭarīkat (طریقت)	ṭarīka (طريقة)	(NF(265/3) MM (49/1)
tesmīyet (تسمیت)	tesmīye (تسمية)	(MM (233/3)
tilāvet (تلاوت)	tilāve (تلاوة)	(MM (137/1) KE(189v4)
zekāt (زکات) ⁷	zekā (زكاة).	(MM (186/1)
cenābet (جنابت)	cenābe (جنابة)	(MM (104/3) KE (177r10) SAKT(6/7)
hidāyet (هدایت)	hidāye (هداية)	(MM (405/4) KE (1v/6)
inābet (انابت)	inābe (إنابة)	(MM 8283/3) NF(233/17)
keffāret (كفارت)	keffāre (كفارة)	(MM (167/2) NF(419/2) SAKT(95/5)

⁵ Nehcū'l-Ferādīs'te **şehādat** kelimesi açık "t" (ت) ile yazılmamıştır. Arapçada yazıldığı gibi *kapalı* "t" (ṭ) ile yazılmıştır.

⁶ Mu'inü'l-Mürīd'de 82. varakta **şehvet** kelimesi açık "t" (ت) ile değil Arapçada yazıldığı gibi *kapalı* "t" (ṭ) yazılmıştır.

⁷ Mu'inü'l-Mürīd'in müellifi "zekāt babında" başlığında **zekāt** kelimesini açık "t" (ت) ile değil *kapalı* "t" (ṭ) ile yazmıştır.

ķırā'at (قراءت)	ķırā'a (قراءة)	(MM (68/2) KE (81v2)
münācāt (مناجات)	münācā (مناجاة).	(MM (400/2) KE (198r5)
rubūbiyyet (ربوبيت)	rubūbiyye (ربوبية)	(MM (29/4)
vefāt (وفات)	vefā (وفاة)	(MM (266/3) KE (238v11)NH (4/13)
żalālet (ضالالت)	żalāle (ضلالة)	(MM (120/3)
da°vet (دعوت)	da°ve (دعوة)	(NF (20/1)
fażilet (فضيلت)	fażile (فضيلة)	(KE (199v13) NF(419/3)
imāmet (امامت)	imāme (إمامة)	(KE (189v1)
ziyaret (زيارت) ⁸	ziyare (زيارة)	(SAKT(158/8)
tevir (توريت) ⁹	tevra (التوراة)	(SAKT(3/4)
°izzet (عزت) ¹⁰	°izze (عزة)	(SAKT(139/6)
icāzet (اجازت) ¹¹	icāze (إجازة)	(NF(31/7)
diyānet (ديانت)	diyāne (ديانة)	(KE 192r1-2) (NF 114/14)
imāmet (امامت)	imame (إمامة)	(KE/189v1)

2.1.2. Arapçada Kapalı “t” (ة) İle yazılan kelimeler Harezmi Türkçesinde güzel h’ye benzeyen noktasız Kapalı “t” (ة) İle yazılmıştır.

Arapçada *kapalı t* (ة) ile biten kelimeler üzerinde durulduğunda telaffuzda *noktasız güzel* “h” (ه)’ ye dönüşür ve her zaman “e” ya da “a” olarak telaffuz edilir.

Tablo 2: Arapçada Yuvarlak “t” (ة) İle Yazılan Kelimeler Harezmi Türkçesinde *Güzel “h” (ه) İle Yazılmasının Tablosu.*

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
°arefe (عرفة)	°arefe (عرفة)	(NF (84/4)

⁸ Satır Altı Kuran Tercümesi’ndeki Bakara suresi 196. ayetinde °*umre* anlamında kullanılan *ziyāret* kelimesi bazan *açık t* (ت) ile bazen *güzel h’e benzeyen noktasız kapalı t* (ة) ile yazılmıştır (زيارة).

⁹ Arapça’da *kapalı “t”* (ة) ile yazılan *tevrāt* kelimesi (توراة) Satır Altı Kuran Tercümesi eserinde bazen *açık “t”* ile (توريت) bazen de *güzel h’ye benzeyen noktasız kapalı t* (ة) ile (توريه) yazılmıştır.

¹⁰ Satır Altı Kuran Tercümesi’nde °*izzet* kelimesi hem *açık “t”* (ت) ile (عزت) hem de *kapalı “t”* (ة) ile (عزة) yazılmıştır.

¹¹ Necü'l-Ferādis’te *icāzet* kelimesi hem *açık “t”* (ت) ile (اجازت) hem de *kapalı “t”* (ة) ile (اجازة) yazılmıştır.

bid'a (بدعه)	bid'a (بدعة)	(NF(387/5) MM(371/4)
cenāze (جنازه)	cenāze (جنازة)	(NF(103/14) KE (239v17)
cum'a (جمعه)	cum'a (جمعة)	(NF(5/8) MM(90/3) KE (189v4)
beytü'l-risāle (بيت الرساله)	beytü'l-risāle (بيت الرسالة)	(KE (77v18)
cennet (جنه)	cenne (جنة)	(KE (2r16)
diyānet (ديانته)	diyāne (ديانة)	(NF(114/14) KE(192r2)
fāḥiṣe (فاحشته)	fāḥiṣe (فاحشة)	(NF(332/13) KE(57v1)
farīza (فريضة)	farīza (فريضة)	(NF(129/3) KE (135v11) (SAKT/197/5)
fitna (فتنه)	fitna (فتنة)	(NF(171/11)KE(168v14) SAKT(193/7)
fāṣiḳa (فاسقه)	fāṣiḳa (فاسقة)	(KE (158v5)
qible (قبيله)	qible (قبلة)	(NF(278/16)KE(6r12)MM(67/3) SAKT(144/2)
kebīre (كبيره)	kebīre (كبيرة)	(KE(145r11)
mel'üne (ملعونه)	mel'üne (ملعونته)	(NF(153/10)KE (159r17)
mu'cize (معجزه)	mu'cize (معجزة)	(NF(23/2) KE(31r18)
mü'mine (مؤمنه)	mü'mine (مؤمنة)	(NF(305/15) KE (60v9) SAKT(10/4)
nafaḳa (نفته)	nafaḳa (نفقة)	(NF(222v10) SAKT/270/3)
ṣadaka (صدقه)	ṣadaka (صدقة)	(NF(262/5)KE(81r20) SAKT(196/8)
ṣaḥāba (صحابه)	ṣaḥāba (صحابية)	(NF(5/5)MM(11/1)KE (181v13)
ṣavma'a (صومعه)	ṣavma'a (صومعة)	(NF(15/6)
sūre (سوره)	sūre (سورة)	(NF(84/4)MM(108/3)KE(119r19)
secde (سجده)	secde (سجدة)	(NF(12/8)MM (112/4)KE(107r11) SAKT(125/2)
telbiye (تلبيه)	telbiye (تلبية)	(NF(39/10)
tevbe (توبه)	tevbe (توبة)	(NF(233/17)MM(39/3)KE(85r3) SAKT(37/2)
yahūdiyye (يهوديه)	yahūdiyye (يهودية)	(NF(34/5)

zabanīye (زبانیه)	zabanīye (زبانیه)	(NF(147/13)
°umra (عمره)	°umra (عمره)	(NF (61/7) KE(212v13)
ka°be (كعبه)	ka°be (كعبه)	(SAKT(125/2)
mücāhede(مجاهده)	mücāhede (مجاهدة)	(SAKT(35/2)
ḥuṭbe(خطبه)	ḥuṭbe (خطبة)	(NF(311/13)
ṣaḥīfe (صحيفه)	ṣaḥīfe (صحيفة)	(SAKT(2/3)
medīne (مدينه)	medīne (مدينة)	(SAKT(8/3)
sūretü'l-baḳara (سورة البقره)	sūretü'l-baḳara (سورة البقره)	(KE (66r14-15)
kelime-i tevḥid (كلمه التوحيد)	kelime-i tevḥid (كلمه التوحيد)	(KE(197r4-5-6)
merve (مره)	merve (مره)	(NF (374/1-4-5) (KE (47v16) (SAKT (22b/6-7)
fātiḥa (فاتحه)	fātiḥa (فاتحة)	(MM/108/3)
ebū ḥanīfe (أبو حنيفه)	ebū ḥanīfe (أبو حنيفه)	(NF 44/1)
ḥanīfe (حنيفه)	ḥanīfe (حنيفة)	(MM 106/4)

2.1.3. Arapçada Hemze (ء) İle Yazılırken Harezmi Türkçesinde Hemzesiz Yazılan Arapça Dinî Kavramlar

Arapçada hemze sesi kelimenin başında, ortasında ve sonunda bulunmaktadır. Hemzeden önce bir ünlü gelmesi halinde, kendinden önce gelen ünlüyle birleşip uzun bir ünlü sesine dönüşür. Bir diğer husus, Farsça ve Türkçede hemze sesi çoğunlukla yazılmamıştır.

Kelime başında ve sonunda yer alan hemze sesi Türkçe ve Farsçada düşmektedir. Aşağıda bununla ilgili örnekler gösterilmiştir:

Tablo 3: Arapçada Hemze (ء) İle Yazılırken Harezmi Türkçesinde Hemzesiz Yazılan Arapça Dinî Kavramların Tablosu.

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
°aṭā (عطا)	°aṭā' (عطاء)	(NF(422/3)MM(261/2)KE(194v9)
cezā (جزا)	cezā' (جزاء)	(NF(287/3)MM(205/4)KE(51v21)SAKT(191/5)

dāru fenā (دار الفنا)	dāru fenā ' (دار الفناء)	(NF(84/4)
dāru beḳā (دار البقا)	dāru beḳā ' (دار البقاء)	(NF(84/4)
du [°] a (دعا)	du [°] a (دعاء)	(NF(73/4)MM(382/2)KE(78r9) SAKT(186/2)
enbīyā (انبييا)	enbīyā ' (أنبياء)	(NF(424/2)MM6/3)KE(2r7)
evlīyā (اوليا)	evlīyā (أولياء)	(NF(424/2)KE(78v8)
ḳazā (قضا)	ḳazā (قضاء).	(NF(272/11)MM(159/2)KE(88v20)
riḏā (رضا)	riḏā (رضاء)	(NF(323/4) MM(310/3)
rīyā (ريا)	rīyā ' (رياء)	(NF(387/17)MM(21/3) SAKT(6/4)
ṣenā (ثنا)	ṣenā ' (ثناء)	(NF(37/9)MM(4/1)KE(210r2)
mūmin (مومن) ¹²	mū'min (مؤمن)	(MM(32/2) SAKT(98/8)
aṣḫiyā (اصفيا)	aṣḫiyā ' (أصفياء)	(KE (2r7)
vuzū' (وضو)	vuzū' (وضوء)	(MM/87/3)
mu'mine (مومنه)	mu'mine (مؤمنة)	(SAKT(10/4)
ṣuleḥā (صلحا)	ṣuleḥā ' (صلحاء)	(KE(120v9)
ilāh (اله)	ilāh (إله)	(KE(170r5)
ekrem (اكرام)	ekrem (إكرام)	(KE8163v2)
aḥsenü'l- ḥālīkīn (احسن الخالقين)	aḥsenü'l- ḥālīkīn (أحسن الخالقين)	(KE(159r21)
alimü'l- esrār (عالم الأسرار)	alimü'l- esrār (عالم الأسرار)	(KE(159r21)
va'llahu ekber (والله أكبر)	va'llahu ekber (والله أكبر)	(KE(224r12)
va'llahu a [°] lem (والله أعلم)	va'llahu a [°] lem (والله أعلم)	(KE(161r4)
ibrāhīm (ابراهيم)	ibrāhīm (إبراهيم)	(KE(37v18)
el-yesa' (اليسع)	el-yesa' (إليسع)	(KE(159v20-21)
idrīs (ادريس)	idrīs (إدريس)	(KE(19v11-12)

¹² Nehcü'l-Ferādīs ve Kıṣaṣü'l-Enbiyā'da *mū' min* kelimesi hemze ile (ء) yazılmıştır(مؤمن).

ilyās (الياس)	ilyās (إلياس)	(KE (20v19-20-21)
ishāḳ (اسحاق)	ishāḳ (إسحاق)	(KE (70r13-14)
ismā'īl (اسماعيل)	ismā'īl (إسماعيل)	(KE (47r14)
muhammed-i emin (محمد امين)	muhammed-el- emin (محمد الأمين)	(KE (186r21, 186v1)
enṣāri (انصاري)	enṣāri (أنصار)	(KE (240v8)
sūretü'l-enfāl (سورة الانفال)	sūretü'l- enfāl (سورة الأنفال)	(KE (66r16-17)
sūretü'l-en'ām (سورة الانعام)	sūretü'l-en'ām (سورة الأنعام)	(KE (66r15-16)
sūretü'l-iḥlās (سورة الاخلاص)	sūretü'l-iḥlās (سورة الأخلص)	(KE (66r18-19)
ef 'āl (افعال)	ef 'āl (أفعال)	(KE (249r3-4-5)
ezān (اذان)	ezān (أذان)	(KE (236r18-19)
iḥrām (احرام)	iḥrām (إحرام)	(KE (8189v1-2-3-4-5)
imām (امام)	imām (إمام)	(KE (198v12-13-14) (MM/80/4) (NF/232/14)
istiġfar (استغفار)	istiġfar (إستغفار)	(KE (22r2)
mukri (مقري)	mukri' (مقري ء)	(KE(82v16)
imān (ايمان)	imān (إيمان)	(KE (72v18)
isrāfīl (اسرافيل)	isrāfīl (إسرافيل)	(KE (5v16-17)
ḳābizü'l-ervāḥ (قابض الارواح)	ḳābizü'l-ervāḥ (قابض الأرواح)	(KE (237r3-4-5-67)
incīl (انجيل)	incīl (إنجيل)	(KE (183v7-8-9-10)
islām (اسلام)	islām (إسلام)	(KE (2v1-2-3)
ecr (اجر)	ecr (أجر)	(KE (102r21)
emr-i ma'rūf (امر معروف)	emr-i bil-ma'rūf (الأمر بالمعروف)	(KE (189v4)
amānet (امانت)	amāne (أمانة)	(NF (182/3), MM (27/2), KE(6v14) SAKT/283/3)
ummat (امت)	umma (أمة)	(NF (240/12) MM (7/4) KE (2r9) SAKT(110/8)
icābat (اجابت)	icāba (إجابة)	(NF (57/2) MM(86/3) KE(78r14) SAKT(172/9)

inābet (انابت)	inābe (إنابة)	(MM 8283/3) NF(233/17)
imāmet (امامت)	imāme (إمامة)	(KE (189v1))
icāzet(اجازت)	icāze (إجازة)	(NF(31/7)
avval (اول)	avval (الأول)	(SAKT (514a/5 , 514b/1)
aşhāb (اصحاب)	aşhāb (أصحاب)	(NF (428-4)
eḥādīs (احاديث)	eḥādīs (أحاديث)	(NF (202-4)
ecel (اجل)	ecel (أجل)	(NF (130-7) (KE (165v7,8)
erkān (اركان)	erkān (أركان)	(KE (204r1)
imāmet (امامت)	imāme (إمامة)	(KE/189v1)
imām-ı şāfi'ī (امام شافعي)	imām-el şāfi'ī (إمام الشافعي)	(MM 229/1)
aḥad (احد)	aḥad (أحد)	(MM 403/ 3) (KE(195v11)

2.1.4. Arapçada Kelime Ortasında Hemze (ﺀ) ile Yazılırken Harezmi Türkçesinde “y” (ي) İle yazılmıştır.

Arapçada kelime ortasında hemze (ء) olan bazı kavramlar Harezmi Türkçesine geçtiğinde y (ي) ile yazılmıştır.

Tablo 4: Arapçada Kelime Ortasında Hemze (ﺀ) ile Yazılırken Harezmi Türkçesinde “y” (ي) İle Yazılışının Tablosu.

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
faḫayīl (فضائل)	Faḫa'īl(فضائل)	(NF(3/2)
ḫalāyīk (خلایق)	ḫalā'k (خلائق)	(NF(13/17) KE(3r7)MM(40/1)
ḫāyīz (حایض)	ḫā'z (حائض)	(NF(38/14)MM(40/1)
melāyik (ملائكة)	melā'k (ملائكة)	(KE(181r17)
cāyīz (جایز)	cā'z (جائز)	(KE (122r18)

2.1.5 Arapçada Son Harfi İki Noktalı y (ي) İken Harezmi Türkçesinde Noktasız y (ى) ile Yazılan Arapça Dinî Kavramlar

Arapçadan Harezmi Türkçesine geçen bazı kavramlarda y'nin yazılışı ile ilgili değişiklikler tespit edilmiştir. Arapçada sonunda iki noktalı “y” (ي) harfi olan bazı dinî kavramlar Harezmi Türkçesine geçtiğinde noktasız “y” (ى) ile yazılmıştır. Bununla ilgili örnekler Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: Arapçada Son Harfi İki Noktalı y (ي) İken Harezmi Türkçesinde Noktasız y (ى) ile Yazılan Arapça Dinî Kavramların Tablosu.

Eserlerdeki kavramların yazılış şekli	Arapçadaki kavramların yazılış şekli	Kavramların bulunduğu varakların numaraları
ġāzi (غازى)	ġāzī (غازي)	(NF/68/17)
°āṣi (عاصى)	°āṣī (عاصي)	(NF/68/17)
fāni (فانى)	fānī (فاني)	(NF/246/11)
vaḥy (وحى)	vaḥy (وحي)	(SAKT(5/5)NF(5/14)KE(187r1)
muttaḳi (متقى)	muttaḳī (متقي)	(KE(158r15)
°ali (على)	°alī (علي)	(KE(200r6-7-8)
nebi (نبى)	nebī (نبي)	(KE(158r15)
dā‘i (داعى)	dā‘ī (داعي)	(KE(53v17)
ezeli (ازلى)	ezelī (أزلي)	(NF (229-7) (KE (214r12)
rabbani (ربانى)	rabbānī (رباني)	(NF (3-13)
raḥmāni (رحمانى)	raḥmānī (رحماني)	(NF (213-4)
ilāhi (الهي)	ilāhī (إلهي)	(NF (3-13) (KE (5r6) (MM (1/1)
rabbi (ربى)	rabbī (ربي)	(NF (20-14)
mūfti (مفتى)	mūftī (مفتي)	(MM (228/3)
ḥūri (حورى)	ḥūri (حوري)	(NF (322-16)
zebāni (زبانى)	zebānī (زباني)	(NF (223-16)
vaṣi (واصى)	vaṣī (واصي)	(NF (149-7)
sa °y (سعى)	sa °y (سعي)	(NF (272-11)
imām-ı ṣāfi‘ (إمام شافعى)	imām-el ṣāfi‘ī (إمام الشافعي)	(NF 198/10-11)

2.2. Harezmi Türkçesi İle Yazılan Eserlerdeki Arapça Dinî Kavramlar

Bu bölümde, ilgili kavramların anlamları ve Harezmi Türkçesinde ne şekilde yazıldığı incelenmiştir. Kavramların açıklamalarında *TDV İslam Ansiklopedisi*, Arapça sözlükler, Râgıb el- İsfahânî'nin el-Mufredât, İbn Arabî sözlüğü ve çalışmada incelenen eserlerin dizin kısmından yararlanılmıştır. Kavramların tasnifi konusunda ise *Türkiye Diyanet İşleri İslam İlmihali* ve Nevzat YÜKSEL'in *Konulara göre Kur'an-ı Kerim Fihristi*'nden istifade edilmiştir.

2.2.1. Din İle İlgili Kavramlar

cāhiliyyāt (جاهليت) Ar. (جاهلية) kavramı İslamî dönemde ortaya çıkmıştır. Kur'an-ı Kerim ve hadis gibi İslam kaynaklarında İslam öncesi Arap toplumu içinde bulunduğu yapıya işaret eden bir kavramdır. *Mu'înü'l-Mürîd* metninde **cāhiliyyāt** kavramı geçmez iken *Satır Arası Kur'an Tercümesi*'nde **4**, *Nehcü'l-Ferâdîs*'te **3**, *Şiâşü'l-Enbiyâ*'da **1** kere geçmiştir.

“...eger tağılsalar irdi, kınağay irdük anlarını kim küfr ketürdiler; köngülleri içinde °arı **cāhilliyyet** 'ārını, indürdi tağrı qarārını, yalavaçı üze tağı mu'mınlar üze tağı yapşurdu anlarğa sağnuqluğ kelimesi..” (SAKT (491a/4-5-6-7-8))

“...**cahilliyat** vaktında hāyiz 'avretler éliglerini sürttiler tağı öngin yazukluğ kimerseler éliglerini sürttiler erse, ol aq taş kap-kara boldı tēp aydılar...”(NF (38/14-15-16))

“...resülğa éki kız yolındın küyev-men, üçünçi ol kim hergiz zinā kılmadım, törtünçi şarāb içmedim islāmda **cāhilliyyetde**, béşinçi yalğan sözlemedim, altıncı resülğa bey`at kılmışdın soñ élgimni uvut endāmğa tégürmedim...” (KE (201v5-6-7-8-9-10-11))

diyānet (ديانت) Ar. (ديانة) “d-e-n” (دان), “deyn” (دين) kökünden türetilen **diyānet** kelimesi, millet ve insanların mensup oldukları din anlamına gelmektedir. KE ve NF metinlerinde **diyānet** kavramı **1** kere tespit edilmiştir. MM ve SAKT metinlerinde ise **diyānet** kavramına rastlanılmamıştır.

“... hadice aydı: sēn bilür-sēn, né tégey-men aşlı bar, nesli bar, körki bar, hüner bar, hıredi bar, emāneti bar, **diyāneti** bar. (KE (192r1-2))

“...hem şalābatı bar, hem tağı kuvvatı bar, hem **diyāneti** bar, tēp öger erdi.(NF(114/14))

dīn (دين) Ar. (دين) Arapça'da “dene” (دان) masdarından hem *din* (دين) hem *dēyn* (دَيْن) anlamındaki borç kelimeleri türetilmektedir. Fakat Arapça sözlükte **dīn** kelimesi, “itaat, boyun eğme, teslim olma, millet ve cezâ” gibi anlamlara gelmektedir. MM metninde **dīn** kavramı **2** kere, KE'da **46** kere, NF'te **50** kere, SAKT'nde **4** kere görülmüştür.

“... *ḥaḳīkat ūze dīn, taḥrī ḳatında, boyun sümek...*” (SAKT (49B/1))

“...*peygāmbār ‘as’nuḥ ḳarḡamaḳı taḳı dīn ve islām ūçün erdi...*” (NF (15/1))

“...*aydılar: bizni atalarımız dīnindin çıkarıp édin dīnge mü kivürür-sen? ibrahīm aydı: atalarınız ḳamuḡ bāḫıl dīn ūze érdiler, men sizni köni yolḡa ūndeyür-men.* (KE (40r13-14-15))

keḡik yā ḳulan uy téve ḳoy ḳozı

bolur munça birle ḥelāl ol yetiz

ḳamuḡ işde yégrek bu dīn işleri

ḳamuḡ sözde yégrek bu dīnniḡ sözi (MM (243/3))

Satır Arası Kuran Tercümesi'ndeki ayetlerde **dīn** kavramı **2** farklı anlamda kullanılmıştır:

1. Ceza anlamında kullanılan **dīn** kavramı

“...*erikligi, cezā küniniḡ...*” (SAKT (1b/3)) (مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ)

2. Müslümanlık anlamında kullanılan **dīn** kavramı

“...*taḳı vaḡiyyet ḳıldı anıḡ birle ibrahīm, oḡullarınḡa; taḳı ya^cḳūb: ay oḡullarım ḥaḳīkat ūze taḥrī üdürdi sizge müslümānlıḡını. ölmengiz, meger taḳı ol ḥālda kim siz boyun sügenler siz...*” (SAKT (19a/132-2-3-4))

(وَوَصَّي بِهَا إِبْرَاهِيمَ بَنِيهِ وَيَعْقُوبَ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ)

naḡrānī (نصراني) Ar. (نصراني) Arapçada “*n-s-r*” kökünden türetilen **naḡrānī** “yardım etmek” manasını taşımaktadır. Bu kavram, Kur'an-ı Kerim'de çoḡul hali olan “*enḡār*” olarak geçmektedir. Hz. İsa'nın yardımcılara, Allah'ın ona indirdiḡi dine inananlara atıfta bulunmaktadır. NF metninde **naḡrānī** **3** kere görülmüştür. SAKT'nde çoḡul şekliyle geçen **naḡrānī** kelimesi “**enḡār**” “**yārīçilerim**” manasına tercüme edilmiştir. KE ve MM eserlerinde **naḡrānī** yer almamıştır.

“...muña üküş nazar kılmış erdi. ‘ışkı ğalaba kıldı taķı munāradın tüşüp anıñ öçekine bardı taķı **naşrānī** kızınğa mu ‘āniķa kılayın tēdi...” (NF (364/10-11))

“... ol vaķtın kim bildi °īsā anlardın küfrni, aydı: kim turur **yārīçlerim**, tañrı tapa ?...” (SAKT (54a/5) (فَلَمَّا أَحْسَنَ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ))

şahib-şer ° (صاحب شرع) Ar. (صاحب الشرع) “Din sahibi olan Allah” şeklinde tanımlamaktadır. MM metninde **1** kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde ise geçmemiştir.

biliñ mīhlu adli taķı sam kümiş

şāhib-şer ° bu ékkisini teñ tēmiş

bu mīhlu bu mīhsız tēp artuķ eger

alur bolsa bolğay harām ot yemiş (MM (251/2))

şāhib-şerī °at (صاحب الشريعة) Ar. (صاحب الشريعة) Bu kavram, din ve şeri ° at sahibi olan Allah anlamına gelmektedir. NF ve SAKT metinlerinde **şāhib-şerī** °at kavramı bulunmamıştır. MM ve KE metinlerinde ise **1** kere görülmüştür.

muķīm meşhi kūn tūn bu edük üze

mūsāfirge üç kūn tūni hem seza

ķayu dem buzulsa yunuğ meşh oñı

*ķaber bérđi **şāhib-şerī** °at bize* (MM (184/4))

“...tégme bir mihrābda bir **şāhib-i şeri** °atnıñ şūretin yazmış érdiler, anıñ tōrt bulunında tōrt kıymetliğ gevher ornatmış érdiler. (KE (96v5-6))

şer ° (شرع) Ar. (شرع) Arapça sözlükte “**şer** °” kelimesi başlamak manasını taşımaktadır. Fakat Kur’an-ı Kerim’de **şer** ° kelimesi, Allah’ın kullarına farz kıldığı ibadetleri ifade etmektedir. SAKT ayetlerinde **2** kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde geçmemiştir.

“...**şer** ° kıldı sizge dīndin, anı kim vaşıyyet kıldı anıñ birle nūhķa, taķı ol kim vahy kılduķ sening tapa, taķı anı vaşıyyet kılduķ anıñ birle ibrahīmķa taķı mūsāķa taķı isāķa kim: “rāst kılıñız dīnni taķı taķılmañ anıñ içinde.” (SAKT (462a/2-3-4))

ṭarīkat (طريقه) Ar. (طريقة) Arapçada **ṭarīkat** kelimesi, “gidilecek yol ve izlenecek usul” manasına gelmektedir. Ancak **ṭarīkat** kavramı tasavvufta kullanıldığında, “Allah’a varmak isteyenlere has âdet, hal ve davranışları takip edenleri” ifade etmektedir. MM’de **ṭarīkat** 17, NF’te 1 kere görülmüştür. SAKT ve KE eserlerinde bulunmamıştır.

ṣerī‘at érür yol ṭarīkat azık

ḥakīkat suvı bil taḳı rab razık

bu nefis müñjü merkeb témiş ḥak resul

öz öziñe kötrür munı köp fasık (MM (49/1)

“...velīkin bu ṭarīkat édileri ḳatında turur taḳı ṣerī‘at édileri ḳatında. (NF (265/2-3)

taṣavvvuf (تصوف) Ar. (تصوف) Arapçada “yün giymek, saf olmak” anlamına gelmektedir. Dinde kazandığı anlam şekliyle tasavvuf, kişiyi Allah’ı görürmüşçesine yolunu gösterme zevkine erişmesinin yolunu gösteren ilimdir. MM’in ana konularından biri **tasavvuf** olduğu için metinde 1 kere yer almıştır. KE, NF ve SAKT metinlerinde **taṣavvvuf** geçmemiştir.

éṣit ay bu yolda ḳadem urḡuḳı

taṣavvvuf içinde ḳuraḡ ḳurḡuḳı

‘amel zühd ü taḳvā vera ‘ mēnde tép

osal bolma bolḡul tutuṣ sorḡuḳı (MM (356/2)

islām (اسلام) Ar. (إسلام) kelimesi “*Selm*” kökünden türetilmiştir. **islām** dinî kavram olarak, “teslim olmak, eğilme, boyun bükme ve itaat etme” gibi anlamlara gelmektedir. İslam en genel anlamda, Allah’ın farz kıldığı emirleri uymayı ifade etmektedir.

MM metninde **islām** kelimesi, Müslümanlık anlamında 5 kere kullanılırken özel isim olarak da 1 kere kullanılmıştır. NF metninde **islām** kavramı 27 kere, KE’da 32, SAKT’nde 1 kere bulunmuştur. Kur’an-ı Kerim’de **islām** kelimesi, 4 kere geçmesine rağmen SAKT eserinde **islām** kelimesi 1 kere kullanılmıştır ve diğer ayetlerde **boyun sümek**, **müslümānlık** anlamlara çevrilmiştir.

“...taķı kim istese **islām** din önginni dīn, kabūl ķılınmağay andın; taķı ol, ol cihānda ziyānlığlardın...” (SAKT (55b/7)

“...peykimiz emir-i ecel tacū'l-emr muħibbū'l-'ulemā peykler uluğı, niyyetler arığı, uluğ atlığ, ķutluğ zātlığ, yaħşı ķılığlığ, **islām** yarığlığ, munlığ sınılığ, müsülmān dinliğ ādemiler inancı, mü'minler küvençi, ismi beg, 'aklı yitik nāşır-ı din tavvaķa bi-vegā-yı din beşşera'llāhu^calā dini islām toķ buğa bég medhi (KE(2r17-18-19-20-21, 2v1-2-3)

“...peyğambar^c as taķı yārānları birle **islām** avvlında emgengenleriniğ beyanı içinde turur. (NF (10/14)

eger bolsa şāfi munuğ tég imān

bolur muttaķī mü'min ornı cinān

şehādet ķulavuz sa 'ādet refiķ

muñar **islām** iħsān haķiķat nişan (MM (23/4)

Satır Arası Kuran Tercümesindeki **islām** kelimesi geçtiğı ayetlerde anlamları.

1. Boyun sümek

“... haķiķat üze dīn, tañrı ķatında, **boyun sümek**...” (SAKT (49B/1) (إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ)

2. Müslümānlık

“...yan'nī iħtiyār ķıldım sizge **müslümānlık**nı, dīn. (SAKT(104a/ 9) (وَرَضِيْتُ لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا)

müslümān (مسلمان) Ar. + Far. (مسلمان) Arapçada müslim kavramı, Allah'a teslim olma, Hz. Muhammed'in İslam dini adına tebliğ ettiğı konuları tasdik etmek anlamına gelmektedir. Bu kavram Arapçada ikili(musenne) anlamı taşımaktadır. Yani Arapçada Müslim kelimesinin sonuna elif ve nun ekleyerek kelimeyi musenne (مثنى) yapmış oluruz. Ancak buradaki müslüman kelimesi Arapçadaki iki müslim anlamında değil müslim anlamını karşılamaktadır. KE metninde müsülmān kavramı **85**, NF'te **78**, MM'de **8** kere yer almıştır. Kur'an-ı Kerim'de müslimin kavramı çok ayette geçmektedir. Yalnızca SAKT eserinde müslüman kavramına çokluk eki “lar”eklenerek ayetlerdeki geçen müslimin kavramı müslümānlar olarak tercüme edilmiştir.

“...yitrü birdi tañrı, **müsülmān**larğa toķuşnı. taķı irdi tañrı, küçlüg, yinggen. (SAKT (402a/1-2)

“...**müsülmān** boldı kāfir ısmarladı aña yoķalmaķğa hēlākētge kēmişti anı, yoķalģu yērde koydı anı...” (KE (31/3)

şükür hamd ilāhī tümen miñ saña

müslümān muvaħħid yarattıñ maña

élig tutģuçı-sén arıģ bir ü bar

tutulmuşda қayu қатıģ bir maña (MM (1/2)

“...yā taķı ékki **müsülmān** arasında ğammāzlık kılıp uruş kiriş, üküş fitneler ķoparur[lar]. yana bir ķavmnı kördüm tamuģ içinde töpen asılıp tururlar. (NF(67/10-11)

müslimīn (مسلمين) Ar. ç. (مسلمين) Arapça’da müslim kavramı, Allah’a teslim olma, Hz. Muhammed’in din adına tebliğ ettiģi konuları doğrulamak anlamına gelmektedir. NF’te müslimīn **18** kere tespit edilmiştir.

“...bir kūn abū ħanīfe ķatınģa bir za’ıfa keldi taķı su’āl ķaldı, aydı: yā imāme’l-**muslimīn**, men cüftümke aydım kim évde un tükendi, ķalmadı. bizke un alģıl, tédim...” (NF (189/8/9)

yahūdī (يهودي) Ar. (يهودي) Bu kavramın kökü Arapçadaki “yehūd” ve “hūd” kelimelerinden gelmektedir. Hz. Mūsâ’nın dinine mensup kimselere ithaf etmektedir. NF’te hem Arapçadaki **yahūdī** hem de onun anlamındaki ve Farsçadan Harezmi Türkçesine geçen **cuhūd** kelimesi de tespit edilmiştir. NF metninde **yahūdī** **10** kere görülmüştür. KE ve SAKT metinlerinde **yahūdī** kelimesi kullanılmak yerine **cuhūd** kelimesi kullanılmıştır. MM eserinde ise ne **yahūdī** ne de **cuhūd** kelimesi geçmiştir.

“...bir téveke mündiler, ol ékkisi taķı bir téveke mündiler. taķı bardılar, medīneke yavuk keldiler. bir **yahūdī** peyģāmarķa satģaştı...” (NF (23/15)

yahūdīyye (يهودية) Ar. (يهودية) Hz. Mūsâ’nın dinine mensup olan kadınlar için kullanılan bir kavramdır. NF’te **yahūdīyye** kelimesi **2** kere yer almıştır. Dięer eserlerde ise yer almamıştır.

“...ey **yahūdīyye**, ne üçün mundaģ iş ķıldın? tédi. (NF (34/5)

2.2.2. İslâm'daki Mezheplerle İlgili Kavramlar

2.2.2.1. İtikatta Mezheplerle İlgili Kavramlar

ehl-i sünnet ve cemā'at (أهل سنت و جماعت) Ar. (أهل السنة والجماعة) Sahabeler ve

*tabi'în*ler için **ehl-i sünnet vel cemā'at** kavramı kullanılmaktadır. KE metninde **ehl-i sünnet ve cemā'at** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde ise yer almamıştır.

“...amma arıĝ müslümānlar <ehl-i> sünnet ve cemā'at aydılar...” (KE (217v21))

2.2.2.2. Amelde Mezhep ve Mezhep Kurucularıyla İlgili Kavramlar

ebū ḥanīfe (أبو حنيفة) Ar. (أبو حنيفة) öz.is Ebū Hanife Nu'mân bin Sâbit bin Zûtâ bin Mâh. İmam-ı A'zâm, Hanefî Mezhebinin kurucusudur. NF metninde **ebū ḥanīfe'nin** ismi 14 kere geçmiştir. KE ve MM metinlerinde ise “**ḥanīfe, mu'azzam imām, imāme'l-muslimîn, imām-ı a'zam ebū ḥanīfe**” olarak geçmiştir. SAKT eserinde tespit edilmemiştir.

“...**ebū ḥanīfe** mezhebinde yunmuş suv kim bir yerke yıĝılır, angar müsta'mel ténür; ol suv necis turur...” (NF(44/11))

ḥanīfe (حنيفة) Ar. (حنيفة) öz. is. Hanefî mezhebinin kurucusu İmam-ı azam Ebu Hanife. MM metninde **ḥanīfe'nin** ismi 8 kere tespit edilmiştir.

ḥaber berdi allah kelāmı bize

teyemmüm kılıĝ tep arıĝ yer üze

taĝı ne kim erse bu yer cinsidin

ḥanīfe katında teyemmüm sezā (MM 106/4)

mu'azzam imām (معظم امام) Ar. (إمام المعظم) M. İmām tabiri “Ebu Hanife” için kullanılmaktadır. MM metninde **mu'azzam imām** 1 kere bulunmuştur.

mu'azzam imāmdın kavul kélse bir

ol ékki imāmnuĝ sözi bolsa bir

yā müftī ya kāzi ya mü'min kişi

ḳayu biri birle 'amel kılısa bir (MM 228/1-2)

imāme'l-muslimīn (إمام المسلمين) Ar. (إمام المسلمين) Müslümanların imamı kavramı Ebu Hanife için kullanılmaktadır. NF metninde **imāme'l-muslimīn** 18 kere tespit edilmiştir.

“...ol abū ḥanīfeke aydı kim: yā **imāme'l-muslimīn**, sizdin bir derḥostum bar. (NF 190/78)

imām-ı a'zam ebū ḥanife (إمام اعظم ابو حنيفة) Ar. (الإمام الأعظم أبو حنيفة) öz. is Ebū Hanife Nu°mân bin Sâbit bin Zûtâ bin Mâh. İmam-ı A°zâm, Hanefî Mezhebinin kurucusudur. KE metninde **imām-ı a'zam ebū ḥanife** 1 kere görülmüştür.

“...**imām-ı a'zam ebū ḥanife**din su'âl kıldılar: 'alige né téyür-sen, ḥalāyıknuḡ köpreki anıḡ korkunçid[in] islām kéltürdiler. (KE 201v20-21, 202r1)

imām mālīk (إمام مالك) Ar. (إمام مالك) öz. is. Mālīk bin Enes. Mālīkî mezhebinin kurucusudur. NF eserinde **imām mālīk'in** ismi 4 kere bulunmuştur.

“...uçtmaḥda orun bérđi, téđi. toksınç faşl **imām mālīk** raḥmhi fażāyilining beyānı içinde turur. (NF 206/12)

imām-ı şāfi'î (إمام شافعي) Ar. (إمام شافعي) öz. is. El-İmâm Ebû Abdillâh Muhammed bin İdris. Şāfi°î mezhebinin kurucusudur. NF metninde **imām-ı şāfi'î'nin** ismi 8 kere, MM' de ise 1 kere kullanılmıştır.

“...rebî' aytur erđi raḥmhi: **imām şāfi'î** raḥmhi ramazān ayında kūr'ānnı altmış kata ḥatm kıılır erđi namāz içinde. (NF 198/10-11)

imām şāfi'î hem taķı bākisi

biri kavli birle 'aşır kâzisi

hüküm kılsa bolur biliḡ müttefik

'amel kılsa bolur tutup kayıs (MM 229/1)

muḥammed ibnü idrīsi'ş-şāfi'î (محمد بن إدريس الشافعي) Ar. (محمد ابن إدريس الشافعي) öz. is. İmam Şefi°î. Şāfi°î mezhebinin kurucusudur. NF metninde **muḥammed ibnü idrīsi'ş-şāfi'î'nin** ismi 1 kere geçmiştir.

“...bu hatun atınga kirgil yaı ayıl kim **muhammed ibnü idr si’-afi’  ** s ni bu yüz altun mehr  ze c ftlendi; sen taı  z ngni anga nik ha c ftl kke b rdi-m ? t p vek l ıldı erse, ol hatun taı ab l ıldı. (NF 205/8-9)

afi’   (afi) Ar. (afi)  z. is. El- m m Eb  Abdill h Muhammed bin  dris. afi’   mezhebinin kurucusudur. MM eserinde **afi’  ** ismi **1** kere yer almıtır.

k y p k l arıp suvnu kim bulmadı

 r r y rge cins ol g m n almadı

*tutar umnu ya ‘k b rev  **afi’***

bu toprakdın  zge rev  ılmadı (MM 107/3)

2.2.3. Din  Hükümlerin Kaynaklarıyla  gili Kavramlar (er’i deliller)

kit b (t b) Ar. (t b) “k-t-b” (t b) kökünden türetilen **kit b** kelimesi bir araya getirilmi sayfalar anlamına gelmektedir. Fakat Kur’an-ı Kerim’deki geen **kit b** kavramı kimi zaman kutsal kitap kimi zaman sahife anlamında kullanılmıtır. SAKT’nde **kit b** kavramı **2** kere kullanılmıtır. Dier eserlerde ise **kit b** kelimesi hem kutsal kitap hem de sahife anlamında kullanılmamıtır.

“...**kit b** turur kim taf l ılındı  yatları, t z  tili  ze ingen kit bnı, tileyür men ol erenlerge kim bilürler. (SAKT (455a/2-3)

Aaıdaki ayette sahife kelimesi **kit b** olarak evrilmitir.

“...taı ol vatında **kit blar** yayıldı...” (SAKT(566a/2) (         ))

sünnet (s n ) Ar. (s n ) Arapada **sünnet** “yol, tarikat, kanun, örf ve gelenek”manalarına gelmektedir. Bunun haricinde **sünnet**, Hz. Muhammed’in fiil, s yleyi ve davranıları anlamına gelmektedir. **sünnet** ikinci **er’i** delillerinden biridir. MM metninde **sünnet** kavramı **19** kere, NF’te ise **15** kere tespit edilmitir.

atıp suv buruna mesh  tmek ula*

sakal  vemek barmak aralamaq*

 ini yumaklı yunur y r amu

*yunu buzmaay bil bu **sünnet** omak (MM(75/4)*

“...camā^e at şavābıdın maḥrūm bolur-sen, tēp, özi aytur erdi kim: camāt^e at birle namāz kılmaḡ **sünnet** turur taḡı ḡalāl istemek farīzā turur. (NF(296/3/4)

KE ve SAKT metinlerinde **sünnet** kelimesi Hz. Muhammed’in söyleyiş ve davranışları anlamında kullanılmamıştır. Aşağıdaki anlamlarda geçmiştir.

1. “Geçmiş kavimlerin başına gelen ibretlik olaylar”.

2. “Geçmiş kavimlerin takip ettiği doğru yol”.

3. “Allah” lafza- celāle ile kullanıldığında “Allah’ın muamelesinde içkin olan kurallılık/kanunîlik” anlamında kullanılmaktadır. KE metninde **sünnet** kavramı **18** SAKT’nde 4 kere bulunmuştur.

“...taḡrı **sünneti** ol kim keçti aşnudın, bulmaḡay sen taḡrı sünnetiḡe aynamaḡ...” (SAKT (490a/6)

“...evvel érneki kötrüp şehadet kelimesin aymaḡ ādem oḡlanlarıḡa **sünnet** kaldı...”(KE(7r18)

icmā^e ummat (إجماع أمت) Ar. (إجماع الأمة) Ümmetin müctehidlerinin çeşitli istinbat metotlarından yola çıkarak şer^e î hüküm hakkında ictihatta bulunarak ittifak etmelerini ifade etmektedir. NF metninde **icmā^e iummat** **1** kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde görülmemiştir.

“...kur’an birle hem taḡı ḡadis birle hem taḡı **icmā^e i ummat** birle tēp aytur taḡı eger kim ictihād kılsa...” (NF(240/12)

2.2.4. İman Esaslarıyla İlgili Kavramlar

2.2.4.1. Allah’a İnanma İle İlgili Kavramlar

īmān (ایمان) Ar. (إيمان) “emān, e-m-n” kökünden türeyen **īmān**, “tasdik etmek ve inanmak” anlamına gelmektedir. Dinî bir kavram olarak **īmān** kelimesi, aşağıdaki örneklerde Allah’a inanma ve tasdik etme, Hz. Muhammed’i tebliḡ ettiği konularda doğrulamayı ifade etmektedir. KE metninde **īmān** kavramı **97** kere, MM’de **15** kere, NF’te **60** kere, SAKT ayetlerinde ise **6** kere geçmiştir.

“...ḡaḡıḡat üze anlar kim satḡın aldılar küfrni **īmān** birle, ziyan tegürmegeyler taḡrıḡa birse. (SAKT (71a/1-2)

“...yūsuf aydı: kamuğni yaratğan bir allah turur, mülki içinde şerik yok, mülkiğe zevāl yok. aydılar: **imān** ‘arza kılğıl. (KE (72v18)

ıdır-miz tümen miñ dürüd bu zaman

tégürge ıdı-sén tégür bī-gümān

ilāhī oşol rāst resül hürmeti

*aħir vaktıda aytu çıkarğıl **imān** (MM (9/4)*

“...ħak te° ālā kıyāmatda edğü ceza bergey **imān** ni° metiñ şükür kılğuçılarka...” (NF(93/6)

kelime-i tevħid (كلمة التوحيد) Ar. (كلمة التوحيد) “La ilahe illa allah” Allah’tan başka bir ilah yoktur demektir. KE metninde **kelime-i tevħid** 1 kere görülmüştür. MM, SAKT, NF eserleirnde tespit edilmemiştir.

“...resul **kelime-i tevħid** kıldı ömer faşih til birle şahih köñül birle aydı: biz hem muvāfaķat kılıp aytalıñ kim: lā ilāhe illa ’llāh muħammed resūlu ’llāh. (KE(197r5)

lā ilahe illa’llāh (لا اله الا الله) Ar. (لا اله الا الله) “Allah’tan başka bir ilah yoktur” anlamında bu söz Kelime-i Tevhit içinde geçmektedir. KE metninde **lā ilahe illa’llāh** 1 kere tespit edilmiştir. MM ve NF metinlerinde bulunmaz iken SAKT geçtiği ayetlerde “**tañrı, yok tapunğı**” olarak çevrilmiştir.

“...bir kün şālih peygāber kelmişde müsülmānlık üze barğanımız bilsün, tēp yer yüzinde **lā ilahe illa’llāh** tégüçi kalmadı. (KE(34r18)

“...bilgil, ħakīķat üze ol, **yok tapunğı meger tañrı...**”) (SAKT (485b2)

(فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ)

şehādet kelime (شهادة كلمة) Ar. (كلمة الشهادة) Allah’tan başka ilah olmadığını, Hz. Muhammed Allah’ın kulu ve elçisi olduğunu şehadet ederim anlamına gelen bir sözdür. İslam’a girişte zikredilir, Müslüman olunur. KE metninde **şehādet** kelimesi 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise geçmemiştir.

“...evvel érnekni kötrüp **şehādet kelimesin** aymaķ ādem oğlanlarığa sünnet kıldı. (KE(7r18)

2.2.4.2. Allah'ın İsimleri Ve Sıfatları İle İlgili Kavramlar

aḥad (احد) Ar. (الأحد) “Bir, Bir Tek” anlamına gelen **aḥad** kelimesi, “Vahd” (الوحد) veya “Vahde” (الوحدة) kökünden türetilmiştir. “Vahd” ve “Vahde” kökündeki Vav harfinin hemzeye çevrilmesiyle **aḥad** kelimesi ortaya çıkmıştır. Allah'ın isimlerinden biri olan **aḥad**, Allah'ın hiçbir şeye benzemediği, tüm noksanlıklardan münezzehe olduğu, zati ve sıfatlarında benzeri ve dengi bulunmadığı anlamını taşımaktadır. KE ve MM metinlerinde **aḥad** kavramı 1 kere yer almıştır. NF metninde **aḥad** geçmemiştir.

“...men bu butğa tapınur-men, meniñ ma^c būdum **aḥadnıñ** birlikinge aḥmedniñ peygamberliķiñge tanuqluķ bérür...” (KE(195v11))

hedāyā-yı ğufrān kanādīl-i nūr

ilāhī arıĝ pāk ruḥıñğa tégür

aḥad-sén samed-sén kerīm-sén raḥīm

ḥalīm-sén ra'uf-sén a ğaffār ğafūr (MM 403/ 3)

SAKT ayetlerinde ise Allah'ın isimlerinden biri olan **aḥad** *yalĝuz* ve *bir* anlamlarına çevrilmiştir. MM metninde de bazen **aḥad** bazen **bir** kavramı tespit edilmiştir.

1. Yalĝuz anlamına çevrilen **aḥad** kavramı

“...ayĝıl: "ol tanrı **yalĝuz, bir**. " (SAKT (583a/2-3) (قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ))

2. **aḥad** anlamında kullanılan **bir**

biliñ lā ilahe témek né bolur

iğidin öñin yoķ çıĝay bay kıtur

'azīz ḥor kılıĝlı ruzī bérgüçi

bir allah öñin yoķ témeklik bolur (MM (17/4))

āḥir (آخر) Ar. (الأخر) Son anlamına gelen āḥir, esmâ-i hüsnâdan biri olarak Kur'an'da sadece aşağıdaki ayette “*evvel*” ismiyle geçmektedir. Bu isim Allah'a nispet edildiğinde ondan önce ve sonra hiçbir şey olmadığını ifade etmektedir. Rahmeti her şeyi kuşatan Allah, “*evvel* ve *āḥir*”dir. SAKT'nde **āḥir** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. MM, KE ve NF eserlerinde **āḥir** kelimesi Allah'ın isimlerinden biri olarak değil “sonunda ve son” anlamlarda kullanılmıştır.

“...ol avval tağı **āhır**, tağı açuğ tağı örtüglüg. (SAKT (514a/5, 514b/1)

aḥsenü'l-ḥālīkīn (احسن الخالقين) Ar. (أحسن الخالقين) Yaratanañın, tasvir ve tasdik edenlerin en güzeli olan Allah anlamına gelmektedir. Bu kavram *şaffāt* suresinin 125. ayetinde geçmektedir. KE metninde **aḥsenü'l-ḥālīkīn** Arapçadaki anlamıyla kullanılmıştır. Yanlızca SAKT **aḥsenü'l-ḥālīkīn** “**tağdır kılğanañın körkügrekine**” olarak çevrilmiştir. KE ve SAKT’nde **aḥsenü'l-ḥālīkīn** 1 kere bulunmuştur.

“... ilyās aydı: ey fāsıka lā ilahe illā'llāh ve inn ī ilyās resūlu'llāh. ermele özge cevāb bërmedi, ilyās anıñ kavmıñga dédi: sizler Ba ‘alge tapunup **aḥsenü'l-ḥālīkīnni** koymış siz. (KE (159r19-20-21)

“...kulluğ kılur mu siz ba ‘lge tağı koğar mu siz tağdır **kılğanañın körkügrekine**...”

(SAKT (430a/7) (أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ)

° **alīm** (عليم) Ar. (العليم) Arapçada ‘**alīm** “i-l-m” kökünden türetilmiştir. Allah’ın isimlerinden biri olan ° **alīm**, her şeyin gerçeğini ve batınıñı bilen, ilmi kimseyle kıyaslamayan anlamları taşımaktadır. KE metninde ° **alīm** 1 kere yer alırken onun anlamındaki **bilgüçi** ve ° **ilmlig** kavramları da tespit edilmiştir. NF metninde ise yer almamıştır. MM’de ° **alīm** kelimesi dinî kategoresine girmeyip **bilgin** manasında kullanılmıştır. SAKT ayetlerinde Allah’ın °**alīm** ismi **bilgen**, **bilgen tağrı** olarak tercüme edilmiştir.

“... resūl°aleyhi's-selām aydı: maña bilgen°**alīm** ve ḥabīr idim ayt[dı]. (KE (222v11)

Aşağıdaki örneklerde °**alīm** kelimesi kullanılmak yerine KE ve SAKT’nde geçen farklı anlamlar.

1. Bilgen

“...ḥaḳīkat üze tağrı king, **bilgen**. tağı aydılar: “tutundu tağrı oğlan.” arığlık anga. (SAKT (16b/9) (فَأَيْنَمَا تُولُوا فَتَنَّمْ وَجْهَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ)

2. Bilgen Tağrı

“...ol, gālib bolgan, yinggen, **bilgen tağrıñın tağdīri**. (SAKT (456a/4) (وَجَفُظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ)

3. Bilgüçi

“...yana aydı: *hüdāyā* [kız]nı mendin *ķabūl* *ķılığ*l, *işitgüçi* **bilgüçi** *sén-sén*. (KE (166v11-12)

°**alimü’l-esrār** (عالم الاسرار) Ar. (عالم الأسرار) Sırları bilen Allah anlamına gelmektedir.°
alimü’l-esrār kavramı KE ‘da **1** kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde görülmemiştir.

“...ilāhi°**ālīmü’l-esrār-sén**, *ķamuğğa* *ķadir-sén*...” (KE (163r5)

allah (الله) Ar. (الله) “*İlâh*” kelimesinden türetilen Allah’ın isimlerinden biri olan kâinatın yüce yaratıcının “ism-i azam” en büyük ve en muazzam zat ismidir. İncelenmiş eserlerde bazen **allah** bazen **tañrı**, **eye**, **bayat**, **éđi**, **éđe**, **bayat** kavramları da tespit edilmiştir. KE ve MM metinlerinde hen **allah** hem de **tañrı** kavramı geçmiştir. İki eserin metinlerinde **allah** kelimesi **6** kere görülmüştür. **tañrı** kavramı ise daha çok kullanılmıştır. NF ve SAKT’nde ise **allah** kavramı tespit edilmemiştir.

“...cebrā’il°*aleyhi’s-selām* peğamberkık *tégürdi*, aydı: *barğıl* *melikge* *ayğıl* *aytsun* **allah** *bit* *turur*...” (KE(33v21)

bilij *lā* *ilāhe* *témek* *né* *bolur*

iğidin *öñin* *yoğ* *çığay* *bay* *ķılur*

°*azīz* *ħor* *ķılığlı* *ruzī* *bérgüçi*

bir **allah** *öñin* *yoğ* *témeklik* *bolur* (MM(17/4)

Aşağıdaki örneklerde allah anlamındaki diğer kavramlar da incelenmiştir.

1. Bayat

ķılur *cez̄b* *anı* *fazlı* *birle* **bayat**

añar *māsivallah* *bolur* *cümle* *yat*

murāt *buldı* *amma* *yolın* *bilmedi*

munuğ *atı* *mez̄üb* *bèrildi* *bu* *at* (MM (310/1)

2. éđe

“...*ħicāzdın* *kelgen* *bitigni* *kim* *pāra* *pāra* *ķılding*, *ol* *bitig* **éđesi** *sanga* *ķarğadı*, *bu* *ħarābluğlar* *cümlesi* *andın* *turur* *tép* *aydılar*...” (NF (82-7)

3. édi

“...yā ayyūb, **éding** celle celāluhu sanga salām bérdi taķı bişārāt sanga bolsun...” (NF (333/11))

4. eye

“...anıñ úze tevekkül kıldım taķı ol uluğ ‘arş **eyesi**.” (SAKT (199b/5))

5. tañrı

“...tañrı, yoķ **tañrı** meger ol; tirig, peyveste örelig kılğan. indürdi sening úze kitābnı, haķ birle; rāstlağan ol nirsege kim tileyinde turur. (SAKT (47a/2-3))

“...ey **tañrı** kulları, haķ te ‘ālā fermanı birle év kopardım...” (NF (39-3))

“...hāvāğa sözledi; hıç bilür mü-sén buğday yıgaçdın sizni **teñri** né üçün yıgdı ? hāvā aydı: bilmes-men.” (KE (11v1))

avval (اول) Ar. (الأول) İlk manasına gelen **avval** kelimesi, Allah’a nispet edildiğinde ondan önce hiçbir şey olmadığını ifade etmektedir. SAKT’nde Allah’ın isimlerinden biri olan **avval** ismi 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde ise “ilk ve birinci” anlamlarda kullanılmıştır. MM, NF ve KE metinlerinde **avval** görülmemiştir.

“... ol **avval** taķı āhır, taķı açuķ taķı örtüglüg. (SAKT (514a/5, 514b/1))

‘**azīz** (عزيز) Ar. (العزیز) Sözlükte “ulu, yüce, muhterem, değerli, kıymetli” gibi manalara gelmektedir. ‘**azīz** dinî kavram olarak, Allah’ın isimlerinden biri olup güçlü, kudretli ve galip olan, hiç yenilmeyen şekilde tanımlamaktadır. Kur’an-ı Kerim’de Allah’ın isimlerinde biri olan ‘**azīz** birçok ayette geçmektedir. Yalnızca SAKT’nde Allah’ın ‘**azīz** ismi aşağıdaki ayette başka bir anlam ifade etmeden geçmiştir ve geçtiği diğer ayetlerde **galib** ve **yinğen** manalara çevrilmiştir. NF, KE ve MM metinlerinde ‘**azīz** kelimesi, Allah’a nispet edildiği manada değil, sözlükteki anlamda kullanılmıştır.

“...taķı bilür anlar kim birildiler biligni; ol indürüldi seniñ tapa idin, ol haķ, taķı köndürür, ‘**azīz** taķı ögdülmiş tangrınıñ yolınğa. (SAKT(409a/6-7-8))

Aşağıdaki ayetlerde ise Allah’ın ‘**azīz** ismi bazen **galib** bazen de **yinğen** olarak tercüme edilmiştir.

“... *ḥaḳīkat ūze sen sen ḡalīb, rāst iṣlig.* (SAKT(18b/6-7) (فَأِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ)

“...kitābnuḡ indürmeki taḡrıdın; *yinḡen*, bilgen...” (SAKT (446a/2) (تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ) (الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ)

celil (جليل) Ar. (الجليل) Sözlükte “Celâl veya Celâle” kökünden türetilmiş olan **celil** kelimesi, “azamet sahibi, büyük, ulu, yüce ve münezzeḡ olmak” anlamına gelmektedir. **celil** Allah’ın sıfatlarından biridir. KE metninde **celil** kavramı 2 kere bulunmuştur. SAKT, NF ve MM metinlerinde **celil** yer almamıştır.

“...*mi^c rāc tünide münüt burāk mingen muḡammed muṣṭafā yolçısı cebre’il, tapuḡçısı mikā’il rabbü’l-celil bir tün içinde barıp kelmeki ne^c aceb bolḡay.* (KE (218r18-19-20)

ḡaffār (غفار) Ar. (الغفار) Arapçada “bir şeyin üstünü örtmek, gizlemek, bağışlamak, affetmek” anlamlarına gelen “gafr, gufrân, maḡfiret” kökü ve bu masdardan türetilmiş olan **ḡaffār**, Allah’ın isimlerinden biri olup kullarının suç ve günahlarını bağışlayan manasını ifade etmektedir. MM metninde **ḡaffār** 1 kere kullanılmıştır.

hedāyā-yı ḡufrān kanādīl-i nūr

ilāhī arıḡ pāk ruḡıḡa tēḡür

aḡad-sen samed-sēn kerīm-sēn raḡīm

ḡalīm-sēn ra’uf-sēn a ḡaffār ḡafūr (MM(403/4)

KE ve NF’te **ḡaffār** geçmemişken onun yerine **yarlıkā** geçmiştir. Buna göre aşağıdaki varakta **yarlıkā** Allah’ın isimlerinden biri olarak değil, buyurmak ve bağışlamak anlamını ifade eden bir fiil olarak geçmiştir.

“...*mevli yarlıkadı saḡa ādem oḡlanları ūze nuṣret bērdi...*” (KE(9v15)

“...*ma^c niṣi ol bolur kim peyḡambar^c as ḡaber bērü yarkıkar...*” (NF(10/11)

Satır arası Kur’an Tercümesi’nde ise **ḡaffār** kavramı geçtiḡi ayetlerde **yarlıkāḡan** olarak çevrilmiştir.

“...*aydım: yarlıkāyu tileng idinḡizdin, ḡaḡīkat ūze ol irdi yarlıkāḡan...*” (SAKT (Nuh suresi (548b/1) (فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا)

ġafūr (غفور) Ar. (غفور) Arapçada “bir şeyin üstünü örtmek, gizlemek, bağışlamak, affetmek” anlamlarına gelen “gafr, gufrân, maġfiret” kökü ve bu masdardan türetilmiş olan **ġafūr**, Allah’ın isimlerinden biri olup kullarının suç ve günahlarını bağışlayan manasını ifade etmektedir. MM metninde **ġafūr** 1 kere yer almıştır. NF ve KE metinlerinde **ġafūr** geçmemiştir.

hedāyā-yı ġufrān kanādīl-i nūr

ilāhī arıġ pāk ruĥıña tēgūr

aĥad-sén ŗamed-sén kerīm-sén raĥīm

ĥalīm-sén ra’ūf-sén a ġaffar ġafūr (MM 403/4)

SAKT ’nde **ġafūr** kelimenin geçtiği ayetlerde **yarlıkāġan** olarak tercüme edilmiştir.

“...*ĥakīkat üze taĥrı yarlıkāġan, rahmet kılġan...*” (SAKT(109b/1) (إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ))

ĥaġ (حق) Ar. (الحق) Sözlükte masdar olan **ĥak** kelimesi “doġru, gerçek, pay” anlamlarını taşımaktadır. Bu isim Allah’a nispet edildiğinde onun zâtının hak olduğu, ondan gelen ve ona rücû eden her şeyde de hak olduğunu ifade etmektedir. KE eserinde Allah’ın isimlerinden biri olan **ĥaġ** 44 kere, 100 kere de doġru ve gerçek anlamında kullanıldığı tespit edilmiştir. NF metninde Allah anlamında kullanılan **ĥaġ** kavramı 19 kere, doġru ve gerçek anlamında ise 120 kere geçmiştir. MM’de 8 kere doġru ve gerçek anlamında kullanırken, 23 kere **allah** manasında kullanılmıştır. Kur’an-ı Kerim’de de **ĥaġ** kelimesi hem sözlükteki anlamıyla hem de Allah’ın isimlerinden biri olarak kullanılmıştır. Buna göre SAKT’nde aŗaġıdaki ayette 1 kere Allah’a nispet edildiği anlamda kullanılmıştır. Bazı ayetlerde ise “*ol kim mülk aña vācib bolur*” olarak çevrilmiştir.

“... *ol munuġ birle kim taĥrı, ol ĥaġ.*” (SAKT (320a/3))

artuġ çıraġlıġ sīreti

rabdin’atā bolup aña

ĥaġ bermiŗi *ķutluġ likā* (KE(2v9))

ķiŗi bu ŗıfat birle bolsa ķaġan

bolur ŗāĥib-i iĥsān u ehl-i amān

*karībün mine'l-muḥşinîn tedi **ḥaḳ***

bu kul boldı merḥūm biliḡ bī-gümān (MM(26/3)

*“...kaçan mūsā peygāmbar ḥaḳ te‘ālā emri birle deryāka urmuş erdi, suv **ḥaḳ** fermanı birle açıldı taḳı yollar peydā boldı erse, mūsā peygāmbar ‘as yārānları deryādın keçtiler. (NF (73/89)*

ḥālīḳ (خالق) Ar. (الخالق) Sözlükte “yaratmak” anlamındaki “ḥalk” mastarından türetilen **ḥālīḳ** kavramı yaratan, yaratıcı olan Allah’ın isimlerinden biridir. KE’da **ḥālīḳ** kavramı 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde *key yaratḡan* ve *yaratḡan* gibi anlamlarda kullanılmıştır. MM ve NF metinlerinde **ḥālīḳ** tespit edilmemiştir.

*“... ol balıḳ **ḥālīḳ** iḡige yalvardı, aydı: ilāhī, bu yūsuf berekātında maḡa kerāmetī bérgil kim adın balıḳ arasında maḡa eḡgü at bolsun. (KE (74v10-11)*

Aşağıdaki örneklerde Allah’ın **ḥālīḳ** ismi kullanılmak yerine şu anlamlarda kullanılmıştır.

1. *key yaratḡan*

*“...irmez mü, ol kim yarattı köklerni taḳı yirni, ḳudratlıḡ munuḡ üze kim yaratsa anlar meñizlig? ḳādir turur; taḳı ol key **yaratḡan**, bilgen. (SAKT (425a/5-6-7) (أُولَئِكَ الَّذِينَ خَلَقُوا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ بَلَىٰ وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ)*

2. *yaratḡan*

*“...ol taḡrı, **yaratḡan**, taḳdīr ḳılḡan, şūret ḳılḡan. (SAKT (525b/1-2) (هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ) (الْمُصَوِّرُ)*

ḥālīm (حليم) Ar. (الحليم) Sözlükte “sabırlı, yumuşak huylu, temkinli” manasındaki “h-l-m” kökünden müştak olan **ḥālīm** gücü yettiḡi halde kullarını çabucak cezalandırmayıp baḡışlayan, cezada ecele etmeyen, onların günahları yüzünden rızkını kesmeyen, hem asi hem müminlere rızık ve tevbe fırsatı veren, **ḥālīm** kavramı Allah’ın (esmâ-i hüsnâ) isimlerinden biridir. **ḥālīm** Arapçada mübalâḡa anlamına gelmektedir. MM metninde Allah’ın **ḥālīm** ismi 1 kere kullanılmıştır. KE ve NF eserlerinde **ḥālīm** bulunmamıştır.

ḥūdāyā-yı ḡufrān ḳanādīl-i nūr

ilāhī arıḡ pāk ruḡıḡa tégür

aḥad-sén samed-sén kerīm-sén raḥīm

ḥalīm-sén ra'uf-sén a ḡaffūr ḡafūr (MM(403/4))

SAKT'nde Allah'ın **ḥalīm** ismi **kınamakğa ivmegen** ve **tölek** olarak çevrilmiştir.

“...taḳı taḥrı yarlıkaḡan, **kınamakğa ivmegen**...” (SAKT (33b/4) (وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ))

ḥamīd (حميد) Ar. (الحميد) Arapçada “iyilik ve övmek” anlamındaki “Hamd” kökünden türetilen ve Allah'ın isimlerinden biri olan **ḥamīd** övülen ve övgüye layık olan demektir. MM metninde **ḥamīd** 1 kere görülmüştür. KE ve NF metinlerinde **ḥamīd** görülmemiştir.

bu ebyātlar atı muīnū'l-mūrīd

eṣit bil'amel kıl bu tevḑik mezīd

bu küç yetmişince yaraḡ kılḡu cehd

hidāyet berūr ol ḥamīdün mecīd (MM (405/4))

SAKT'nde Allah'ın **ḥamīd** ismi **ögülmüş** olarak çevrilmiştir.

“...taḳı biliḡ ḥaḳıḳat üze taḥrı bay, **ögülmüş**...” (SAKT (42b/7) (وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ))

ḥazret (حضرت) Ar. (حضرت) Allah'a nispet edildiğinde “cenap, Allah” manasına gelmektedir. KE metninde **ḥazret** 9 kere bulunmuştur. NF, MM ve KE metinlerinde **ḥazret** kelimesi Allah'a nispet edilmediği için din kategoresine girmemiştir ve huzur, yan, kat ve saygı ve övgüyü ifade eden bir söz olarak kullanılmıştır.

“...iblis aydı: bu kéçe **ḥazretniḡ muḳarrebleri tihāme tapa inerin kördüm**...” (KE(184r8))

ilāh (اله)Ar. (إله) Sözlükte “tapınmak, kulluk etmek ve ibadet etmek” manasındaki “Ulûhet, İlâhet, Ulûhiyyet” kökünden gelen olan **ilāh** anlamını taşımaktadır. **ilāh** dinî kavram olarak Hak veya bâtil kulluk edilmeye lâayık olup ibadet edilen her varlık için ilâh kavramı kullanılmaktadır. **ilāh** kelimesinin çoḡulu Âlihedir. **ilāh** kavramını anlam bakımından **tanrı** kavramı karşılamaktadır. KE'da **ilāh** 1 kere görülmüştür. NF ve MM metinlerinde **ilāh** yer almamıştır.

“...ēīsāni ba'ezılar ibnū'llāh tédiler, ba'ezılar ilāh tédiler...” (KE (170r5))

SAKT'nde **ilāh** geçtiği ayetlerde farklı anlamlara çevrilmiştir.

1. tapunġu

“...tanġrı, yoġ tapunġu meġer ol...” (SAKT (39b/4) (الله لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ)

2. tanġrı

“...tanuġluk birdi tanġrı: ġaġıġat ũze ol, yoġ tanġrı meġer ol...” (SAKT (49a/7) (شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)

3. iġi

“...tanġrı, yoġ iġi meġer ol...” (SAKT (89a/8) (الله لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ)

ġādīr (قدير) Ar. (القدير) Arapġada “gũcũ yetmek” manasındaki “kudret” kųkũnden mũřtak olan **ġādīr** Allah’a nispet edildiġinde her řeye gũcũ yetip aciz olmayan, her řeyi istediġi gibi yapabilen anlamına gelmektedir. Allah’ın sıfatlarından biri olan **ġādīr** KE’da 5 kere geġmiřtir. Kur’an-ı Kerim’de **ġādīr** kelimesi, birġok ayette geġmesine raġmen SAKT’nde ařaġıdaki ayette başka bir anlamı ifade etmeden 1 kere geġmiřtir. Fakat **ġādīr** kelimesi geġtiġi diġer ayetlerde **ġudretliġ** olarak tercũme edilmiştir. MM ve NF metinlerinde **ġādīr** yer almamıştır.

“...**ġādīr** taġdirinde iġi °azze ve celle ġazāsında ne ġudret bar bilmes-men tēdi...” (KE (78v14)

“...irmez mũ, ol kim yarattı kųklerni taġı yirni, ġudratliġ munung ũze kim yaratsa anlar mengizlig? **ġādīr** turur; taġı ol key yaratġan, bilgen. (SAKT (425a/5-6-7)

ġādīru’llāh (قادر الله) Ar. (الله القادر) Kadir ve gũcũlũ olan Allah anlamını ifade etmektedir. KE metninde **ġādīrũ’l-llāh** 1 kere yer alırken diġer eserlerde tespit edilmemiştir.

“... kēldi kevneynni keziben taptı asıġ ornını taġlařıp ġaldı ġalāyık **ġādīrũ’l-llāh** ġudretin...” (KE (181v11)

ġahhār (قهار) Ar. (القهار) Arapġada “yenmek, ũstũn gelmek, zor kullanarak istediġini yapmak” anlamındaki “Kahr” kųkũnden geelen ve mũbalaġa ifade eden bir sıfat olan **ġahhār**, Allah’a nispet edildiġinde “yenilmeyen ve tasarruf sahibi” manasını taşımaktadır. MM’de **ġahhār** 1 kere geġmiřtir. SAKT **ġahhār** geġtiġi ayetlerde **ġahr ġulġan, yinggen** olarak ġevrilmiřtir. NF ve KE metinlerinde **ġahhār** yer almamıştır.

nē mēnlik saġa yēr bulup yētge-sēn

özünü unutmayana bitge-sén

*laṭīf tēp imin bolma **kaḥḥār** idi*

eger kaḥrī bélgürtse ol nētge-sén (MM(51/3)

*“...ay zindānnıñ iki eyesi, daḡuḡ idiler mü yaḥşırak, yā tañrı mu kim bir, **yinggen?**...”*

(SAKT (230b/8) يَا صَاحِبِي السِّجْنِ أَرَبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

kerīm (كريم) Ar. (الكريم) Arapçada “cömert olmak, ahlâklı olmakta üstün gelmek” anlamlarındaki “k-r-m”, “kerâmet” kökünden türetilen **kerīm** sıfatı Allah’a nispet edildiğinde yaratıklarına nimet veren, bağışta bulunan, tevbe edenleri affeden, ihsanı bol olan gibi manalara gelmektedir. MM eserinde **kerīm** 1 kere bulunmuştur. SAKT ve NF **kerīm** kavramı 2 kere Allah’ın sıfatı olarak kullanılmıştır. Diğer varaklarda ise Allah’a değil insanlara nispet edilmiştir. SAKT’ndeki bazı ayetlerde **kerīm** kelimesi **keremlüg** manasına tercüme edilmiştir. KE eserinde **kerīm** görülmemiştir.

*“...ay ādemī! ne neḡ arşıkturdı saña, **kerīm** idin birle? ol kim yarattı saña, tüz kıldı sini taḡı azalarınıñ rāst kıldı. (SAKT(566b/6-7)*

hedāyā-yı ğufrān ḡanādīl-i nūr

ilāhī arıḡ pāk ruḡıña tēḡür

*aḡad-sén samed-sén **kerīm**-sén raḡīm*

ḡalīm-sén ra`uf-sén a ḡaffār ḡafūr (MM(403/ 3)

“...içgil, ḡaḡ te`ālā **kerīm** turur taḡı rāḡīm turur, keḡürgey taḡı `afv kılgay, tedi erse, oḡlı aydı...”(NF(298/12)

laṭīf (لطيف) Ar. (الطيف) Arapçada “merhametli davranmak ve iyi muamele etmek” anlamındaki “lutf” kökünden gelip sıfat olan **laṭīf** kelimesi Allah’a nispet edildiğinde “kullarına iyilik ve merhamet eden, kullarının ihtiyaçlarını gideren ve en ince noktasına kadar bilip sezilmez yollarla karşılayan” manalarına gelmektedir. MM metinde Allah’ın **laṭīf** ismi 1 kere, SAKT’nde **laṭīf** başka bir anlamı ifade etmeden 1 kere tespit edilmiştir. Geçtiği diğer ayetlerde ise “**ilmi örtüglügge ulanḡannı bilgen, ‘ilmi örtüglügge yingge, körklüg işlig, lutf kılgan** anlamlara tercüme edilmiştir. NF ve KE metinlerinde **laṭīf** geçmemiştir.

“...taķı ol **laťıf**, ya ‘ni k z yitmes, bilgen. (SAKT (136b/5)

n  m nlik saŗa y r bulup y tge-s n

 z nni unutma yana bitge-s n

laťıf t p imin bolma  ahh r iđi

eger  ahrı b lg rtse ol n tge-s n (MM(51/3)

“... ak ķat  ze içim, **lutf kılġan** ol nersege kim tilese.  ak ķat  ze ol, ol bilgen,  ikmetliġ...” (SAKT(238a/2) *إِنَّ رَبِّي لَطِيفٌ لِّمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ*)

m lik 'l-m l k (مالك الملوك) Ar. (مالك الملوك) Kralların kralı anlamına gelen **m lik 'l-m l k** gök ve yeryüzündeki her Şeyin sahibi Allah olduġunu ifade etmektedir. KE’da **m lik 'l-m l k** 1 kere yer almıştır. SAKT’nde **m lknin erkligi** olarak tercüme edilmiştir. MM ve NF metinlerinde tespit edilmemiştir.

“...m lik ayġay nelük k y rmes-sen? ot ayġay; ey [m lik]. sen k y r t y r-sen amm  **m lik 'l-m l k** aytur: k y rmegil...”(KE (51v14-15)

“...ayġıl: ay tapunmakġa sez  tanrı, **m lknin erkligi**...” (SAKT (50b1) (قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ)

mecid (مجيد) Ar. (المجيد) Sözlükte “mecd” (mec de) kökünden türeyen mecid “asil, Őerefli, cömert” olan manasına gelmektedir. Allah’a nisbet edildiġinde ise bütün noksanlardan m nezzeħ, lutuf ve ikramı bol manasını ifade etmektedir. MM metinlerinde **mecid** kavramı 1 kere bulunmuştur. NF ve KE metinlerinde ise bulunmamıştır.

bu eby tlar atı mu'in l-m r d

 şit bil ‘amel kıl bu tevfiķ mezid

bu k  c y tmişin e yaraġ kılġu cehd

*hid yet b r r ol  am d n **mecid** (MM(405/4)*

SAKT **mecid** kavram 2 ayette geçmiştir. Fakat **mecid** ge tiġi ayetlerde hem **kerim** hem de **Ögdülmiş** manasına tercüme edilimiştir.

1. Kerim /  gmekke sez 

“... ak ķat  ze ol  g lmiş **kerim**...” (SAKT (221a/6) (إِنَّهُ حَمِيدٌ مَّجِيدٌ)

“...*taķı ol yarlıķađan, dost tutđan, ° arş eyesi, ögmekke sezā. (SAK (570a/8) (هُوَ الْعَفُورُ)*
(الْوَدُودُ (14) ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ

mevlā (مولى) Ar. (المولى) Arapça’da “rab, , seyyit, malik, kul, köle azad eden, bir işi gören, idare eden” gibi anlamlara gelmektedir. Kur’an-ı Kerim’de birçok yerde **mevlā** kavramı geçmektedir. **mevli** isim haliyle Allah’a nispet edildiğinde “Allah” anlamına gelmektedir. KE metninde **mevlā** 431 kere yer almıştır. NF ve MM metinlerinde **mevli** tespit edilmemiştir. Yalnızca SAKT’ geçtiği ayetlerde **mevli** “**erklig** ve **taŗrı**”olarak çevrilmiştir.

“... **mevlā** *ķudreti birle ol ekeđiniñ ķudruķı ķavıştı, tamuğ içinde né yılan bar érse ciblīt*
ķudruķındın taķı çığan bar érse tiblīt ķudruķındın turur. (KE (4r11-12-13)

“... *taķı eger evrülseleler, bilin haķıķat üze taŗrı **erklig**iñiz . neme yahşı yārī birgüçi taķı*
neme körklüg yārī birgen...” (SAKT (175b5-6)

(وَإِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَوْلَاكُمْ نِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ)

münezzeh (منزه) Ar. (منزه) noksan, ayb, eksiksiz ve hiçbir şeye muhtaç olmayan Allah demektir. KE ve MM metinlerinde **münezzeh** 1 kere bulunmuştur. SAKT ve NF metinlerinde **münezzeh** geçmemiştir.

“... *ma ‘nīsi ol bolur kim arığ turur eşđin ve ķoldaşđın **münezzeh** turur cüftđin*
oğul kızdın...” (KE (208v3)

aņar mēņzegeñ yok ķamuđđın arığ

maħall ü meķāñ u zamāñđın fariğ

nē kim vehm ü ħāţır ħayālġa tüşer

*oşol cümledin pāk **münezzeh** arığ (MM 30/4)*

rab(b) (رب) Ar. (الرب) Arapçada “ idare, ıslah ve terbiye eden, gözetip koruyan” anlamları taşmaktadır. **rab** Allah’a nispet edildiğinde “kullarını gözetip koruyan, onlara nimet veren” şeklinde tanımlamaktadır. KE metninde **rab** 15 kere, MM’de 4 kere, NF’te 50 kere, SAKT **rab** başka bir anlamı ifade etmeden 1 kere tespit edilmiştir. Yalnızca

incelediğimiz eserlerin metinlerinde **rabb** anlamında kullanılan **idi** kavramı daha çok geçmiştir.

“... taqı ant içer men sözi birle, ya^cnī yā **rab** tiyü aymağı birle: "ay idim! haqıkat üze munlar erenler bitmezler. (SAKT 472b/9)

“... anı işitip tañladılar, mūsī kağguluğ boldı, aydı: yā **rabbı** imdiğe tegi şabr kıl[ldım] adın taqatım qalmadı, sén bilür-sén. (KE(124v21, 125r1)

şer ī^cat érür yol tarıkat azıq

haqıkat suvı bil taqı **rab** razıq

bu nefş müngü merkeb témiş haq resül

öz özinge kötrür munı köp fasıq (MM(49/2)

“... peygāmbar ‘as munlarnı kördi, taqı yigrendi, taqı aydı kim munlarka kim: saqallarınıznı yulup bıyıqlarınıznı qapartmaqqa benim **rabbüm** manga andağ buyurdı kim bıyıqlarını kessem taqı saqallarını qoğsam tép. (NF(81/13-14-15)

rabbü'l-‘izze (رب العزة) Ar. (رب العزة) “Yüce Allah” anlamını taşımaktadır. NF metninde **rabbü'l-‘izze** 3 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise görülmemiştir.

“... yetti kat kökni kezdim, teferrüc kıldım andın ‘arşke bardım taqı ‘arşke teferrüç kıldım. andın soñ qurba maqāminğa tegdim erse, **rabbü'l-‘izze** maña hiṭāb kıldı taqı aydı: sen benim haqıkat kulum turur-sen. (NF(318/1-2-3)

rahīm (رحيم) Ar. (الرحيم) Arapçada “merhamet etmek, acımak” anlamındaki “r-h-m, merhamet” kökünden türetilmiş olan **rahīm** Allah’a nispet edildiğinde “merhametli, acıyan ve sonsuz lutf ve ihsanda bulunan” anlamları taşımaktadır. KE metninde 5, MM’de 1, NF’te 2 kere yer almıştır. SAKT’nde **rahīm** kavramı geçtiği ayetlerde şu manalara (**rahmeti lazım, rahmetliğ, rahmet kılğan, rahmet kılğan tañrı, uluğ rahmetlig, üküş rahmet kılğan, üküş rahmetlig, üküş rahmetlig tañrı**) çevrilmiştir.

“... yér kabīlni boğzına tégi yutdı, kabīl ādemdin ümīd keşti, kabīl aydı: ilāhī , atamdın işitdim seniñ rahmān **rahīm** éki atıñ bar, ol rahmān atıñ birle meni bu ‘azābdın kutğargıl, kutğarmaz erseñ rahmān atıñnı öziñdin kitergil, tédi. (KE (17v9-10-11-12-13)

hedāyā-yı gufrān kanādīl-i nūr

ilāhī arıġ pāk ruĥıña tégür

*aĥad-sén ŧamed-sén kerīm-sén **raĥīm***

ĥalīm-sén ra'ūf-sén a ġaffar ġafūr (MM (403/3)

“... ey ana, bu sūt bahāsını ħandın ĥāşil ħıldınız? tēdi erse, anası aydı: kesb ħıldım, tēdi. andın soġ oġlı aydı: ey ana, bu ħoylar ħayu yerde otlayurlar? tēdi erse, anası aydı: ey oġlum, munċa ũküş sorar-sen. içgil, ĥaĥ te° ālā kerīm turur taĥı **rāĥīm** turur...”(NF (298/10-1)

“...taĥı irmedi taĥrı zāyi° ħılmaĥ ũçün imānıñızını, ĥaĥīĥat ũze taĥrı ħişilerge raĥmet ħılġan, **raĥmet ħılġan**...” (SAKT(21a/1) وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضِيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ

raĥmān (رحمان) Ar. (رحمان) Arapċada “merhamet etmek, acımaĥ” anlamındaki “r-h-m, merhamet” kökünden türetilmiş olan **raĥmān** Allah'a nispet edildiġinde “ bütün yaratıklarına merhamet eden, acıyan ve sonsuz lutf ve ihsanda bulunan” şeklinde tanımlamaktadır. Allah'ın isimlerinden biri olan **raĥim** KE metninde 4 kere bulunmuştur. Kuran-ı Kerim'de Allah'ın isimlerinden biri olan **raĥmān** birĥok ayette geĥmiştir. Ancak SAKT'nde aşıġıdaki ayette **raĥmān** başıka bir anlamı ifade etmeden 1 kere görölmüşdür. Diġer ayetlerde ise bu anlamlara çevrilmiştir. (*yarlıĥaġan, raĥmeti lazım, raĥmetliġ, raĥmet ħılġan, raĥmet ħılġan taĥrı, uluġ raĥmetliġ, ũküş raĥmet ħılġan, ũküş raĥmetliġ, ũküş raĥmetliġ taĥrı*) . MM ve NF metinlerinde **raĥmān** tespit edilmemiştir.

“...°ali rażiya 'llāhu °anhu bitig bitidi kim bi'smi 'llāhi **raĥmāni** raĥmāni 'r-rāĥim...” (KE (226r10)

“...allāĥ lafzın, yā adang **raĥmān** lafzın; ħayusın adasangız, anga atlar körklügrek. taĥı ħatıġ ħılmaġıl namāznung oĥımaĥın, taĥı aĥru oĥımaġıl anıng birle; taĥı istegil anıġ arasında yol. (SAKT (281a/8-9)

ra'ūf (رؤف) Ar. (الرؤف) Arapċada “şefkat ve merhamet göstermek” manasındaki “re'fet” kökünden türemiş olan **ra'ūf** mübalaġalı şekliyle ĥok merhametli, ĥok şefkatli ve ĥok acıyan demektir. NF ve KE metinlerinde Allah'ın **ra'ūf** ismi yer almamışken MM metninde 1 kere yer almıştır. SAKT'nde **ra'ūf** kavramı geĥtiġi ayetlerde **raĥmet ħılġan** anlamına tercüme edilmiştir.

hedāyā-yı ġufrān ħanādīl-i nūr

ilāhī arıǵ pāk ruhıña tegür

aḥad-sén şamed-sén kerīm-sén raḥīm

ḥalīm-sén ra`ūf-sén a ğaffār ğafūr (MM 403/4)

“...taķı irmedi taḥrı zāyı^c kılmaq üçün imānıñızñı, ḥaķıķat üze taḥrı kişilerge **raḥmet kılǵan, raḥmet kılǵan...**” (SAKT(21a/1) وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضَيِّعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَحِيمٌ

rāzıķ (رازق) Ar. (الرازق) Arapça’da “r-z-k” kökünden türemiştir ve canlı varlıklara dünyada var ettiği şeyleri rızık olarak veren Allah anlamını ifade etmektedir. NF ve KE metinlerinde Allah’ın **rāzıķ** ismi geçmemişken MM metninde ise **1** kere geçmiştir. SAKT’nde Allah’ın **rāzıķ** ismi (**perverdiğār** ve **rūzi birgen**) olarak tercüme edilmiştir.

şerī`at érür yol tarıķat azıķ

*ḥaķī kat suvı bil taķı rab **rāzıķ***

bu nefş müngü merkeb témiş ḥaķ resül

öz özinge kötrür munı köp fasıķ (MM 49/2)

“...ḥaķıķat üze taḥrı, ol **rūzī birgen**, kaķıǵ küç eyesi küçlüg...” (SAKT(500a/8) إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ

şamed (صمد) Ar. (الصمد) Arapça sözlükte “Sumud” masdarından müştak olan **şamed**, ihtiyaçlarını gidermesi için herkesin müracaat ettiği ve ihtiyaçtan münezzeḥ olan yüce varlık mânasıyla Allaha’a nisbet edilir. NF metninde **şamed** kavramı yer almamışken MM ve KE metinlerinde **1** kere geçmiştir. SAKT’nde **şamed** kavramı geçtiği ayetlerde “**uğranılmış**” anlamına çevrilmiştir.

“...yūsuf aydı: sén şanemdin uvtanur-sén, men **şameddin** neteg uvtanmağay-men...” (KE(83r2)

hedāyā-yı ğufrān kañādīl-i nūr

ilāhī arıǵ pāk ruhıña tēgür

*aḥad-sén **şamed**-sén kerīm-sén raḥīm*

ḥalīm-sén ra`uf-sén a ğaffār ğafūr (MM 403/ 3)

“...tanrı uğranılmış...” (SAKT (583a/2) اللَّهُ الصَّمَدُ

semī (سميع) Ar. (السميع) Sözlükte “sem” kökünden türetilmiştir ve işiten anlamına gelmektedir. Allah’a nispet edildiğinde her şeyi işiten ve kullarının dualarını işitip, karşılık veren, kabul eden Allah demektir. MM ve NF metinlerinde Allah’ın **semī** ismi kullanılmamıştır. KE metninde **semī** başka bir anlamı ifade etmeden 1 kere görülmüştür. Yalnızca KE metninde de **semī** anlamındaki **işitgüçü** kullanılmıştır. SAKT’nde **semī** geçtiği ayetlerde “**işitgen**” anlamına tercüme edilmiştir.

“...hüdāyā **semī** , alim-sén...” (KE(152r8)

“...icābet kıldı aña idisi taķı evürdi andın, anlarnıy keydini. haķıķat üze ol **işitgen**, bilgen...” (SAKT(230a/4-5) فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُمْ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

zü’l-celāl ve’l-ekrem (ذو الجلال والإكرام) Ar. (ذو الجلال والإكرام) “Kerem ve ululuk sahibi olan Allah” şeklinde tanımlamaktadır. **zü’l-celāl ve’l-ekrem** KE metninde 1 kere tespit edilirken NF ve MM’de tespit edilmemiştir. SAKT’nde **zü’l-celāl ve’l-ekrem** geçtiği ayetlerde “**uluğluk eyesi taķı ikram eyesi, uluğluk ididi taķı agirlamaķ eyesi**” anlamlara tercüme edilmiştir.

“...yā **zü’l-celāl ve’l-ekrem** öz fazlıy birle maņa raķmet kılğıl...” (KE(163v2)

“...yüksek boldı idin atı, **uluğluk eyesi taķı ikram eyesi**...” (SAKT(510b/6)

تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

zü’l-celāl (ذوالجلال) Ar. (ذوالجلال) Celal sahibi Allah anlamı taşımaktadır. MM metninde **zü’l-celāl** 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde **zü’l-celāl** geçmemiştir.

ve-lākin resūlullah oş **zü’l-celāl**

haber bērdi bizge kelām-ı zülāl

taķı otğa bışmış kozi sözledi

delil köp ayıtsam bulur-sén melāl (MM 33/1)

2.2.4.3. Allah’a Hitap Üzerine Kavramlar

bi’llāh (بِاللّٰه) Ar. (بِاللّٰه) “Allah için”manasında gelen bir sözdür. KE metninde **bi’llāh** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde geçmemiştir.

“...**bi’llāh** ki atanızdın işitdiñiz mü...” (KE(200r9))

ilāhī (الهي) Ar. (إلهي) MM, NF(الهي) NF (إلهي) “Benim Allah’ım” anlamında kullanılan bir sözdür. MM metninde **ilāhī** 6, NF’te 1, KE’da 62 kere kullanılmıştır. SAKT’nde ise görülmemiştir.

“...**ilāhī** , yér yüzinde ortak işligler, kan tökgüçiler yaratur-sén, biz tesbīh ü tehlīl ü teḳaddūs ḳılğanlardın alıp yér mülkini anlarğa mu bérür-sén. (KE(5r5-6))

şükür hamd **ilāhī** tümen miñ saña

müslümān muvaḥḥid yaratıñ maña

élig tutğuçı-sén arıg bir ü bar

tutulmuşda ḳayu ḳatıg bir muña (MM 1/1)

“... **ilāhī** körer-sen, men mazlūm öler-men, tédi. (NF(184/11))

rabbe'l-‘ālemīn (رب العالمين) Ar. (رب العالمين) “Älemlerin rabbi” manasını ifade eden bir sözdür. NF metninde **rabbe'l-‘ālemīn** 3 kere geçmiştir. MM VE KE metinlerinde ise **rabbe'l-‘ālemīn** bulunmamıştır. SAKT’nde **rabbe'l-‘ālemīn** geçtiği ayetlerde **‘ālamların erkligi** olarak çevrilmiştir.

“...ḳaḳ tvt cümle yazuqlarınrı yarlıḳaḳay yaḳı tamuḳdın seni ḳurtḳarḳay taḳı saña uḳtmaḳ rüzī ḳılḳay. āmīn **rabbe'l-‘ālemīn**. (NF(229/2-3))

“...ögmek tañrıḳa, **‘ālamların erkligi**...” (SAKT(1b/1)الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

rabbenā (ربنا) Ar. (ربنا) “Bizim” Allahımız anlamına gelen bir sözdür. NF metninde **rabbenā** 7 kere tespit edilmiştir. KE ve MM metinlerinde **rabbenā** geçmemiştir. SAKT’nde **rabbenā** geçtiği ayetlerde **iḳimüz** olarak tercüme edilmiştir.

“... yā **rabbenā**, bu yer yüzinde ol kimerselerni mü yaratur-sen kim yer yüzinde fesād ḳılḳaylar, nāḳaḳ ḳan tökgeyler, neteg kim benū'l-cānnı yarattıñ taḳı yer yüzini anlardın toldurduñ anlar fişḳ ve fesād ḳıldılar, nāḳaḳ ḳanlar töktiler, anlarını helāḳıldıñ.(NF (277/1-2-3-4))

“...**iḳimüz** tutmaḳ bizni, eger unutsa miz, yā ḳatā ḳılsa miz...” (SAKT (46b/6))

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا

rabbī (ربى) Ar. (ربى) “Benim”Allahım manasında kullanılan bir sözdür. NF metninde **rabbī** 57 kere yer almıştır. SAKT’nde geçtiği ayetlerde **içim** anlamına çevrilmiştir. KE ve MM metinlerinde ise geçmemiştir.

“...reyğāmbār ‘as aydı: yā **rabbī**, anı tutğıl! témiş erdi. (NF(20/12)

“.. *ibrāhīm*: benim **içim** ol kim tirgüzür taķı öldürür. aydı...” (SAKT(40b/2) إِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ

2.2.4.4. Allah İle İlgili Diğer Kavramlar

illallah (الا الله) Ar. (إلا الله) Allah’tan başka ilah yoktur anlamındaki (Lailahe-illallah) sözünün kısaltılmış biçimidir. MM eserinde **illallah** 1 kere yer almıştır. NF ve KE’da **illallah** geçmemiştir. SAKT’nde **illallah** geçtiği ayetlerde **tañrı yoķ tapunğu meger ol** manasına tercüme edilmiştir.

arıtğu bu tilni ķamuğdın oza

ķedin bolsa ģamd ü senāğa sezā

ayıt lā ilāhe arınsun tiliņ

bu illallah andın bérür ģoş meze (MM (16/4)

ma ‘aza’llāh (معاذالله) Ar. (معاذالله) “Allah korusun, esirgesin” manasındaki **ma ‘aza’llāh** KE metninde 1 kere tespit edilmiştir. NF ve MM metinlerinde **ma ‘aza’llāh** geçmemiştir. SAKT’nde **ma ‘aza’llāh** geçtiği ayetlerde **sıgnur men tañrığa** anlamına çevrilmiştir.

“...**ma ‘aza’llāh** biz andağ ķılmağay-miz tédiler...”(KE (21r15)

“...taķı aldadı anı ol kim, ol evinde irdi, özindin. taķı bağladı ķapuğlarını taķı aydı: “**sıgnur men tañrığa**. ģaķıķat üze ol içim, ķörklüg ķıldı turğu yirimni. ģaķıķat üze ol, ķurtulmas küç ķılğanlar...” (SAKT(228b/7-8)

وَرَأَوْنَاهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَن نَّفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْت لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ

māsivallah (ما سوى) Ar. (ما سوى) Allah’tan dışındaki diğer bütün varlıkları ifade etmektedir. Dünya ile ilgili şeyler anlamında bir sözdür. MM metinlerinde **māsivallah** 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise tespit edilmemiştir.

kalur cezb anı fazlı birle bayat

añar māsivallah bolur cümle yat

murād buldı ammā yolın bilmedi

munuñ atı meczüb bérildi bu at (MM 306/2)

nūrullah (نورالله) Ar. (نورالله) “Allah’ın nuru” manasını ifade etmektedir. MM metninde **nūrullah** 1 kere kullanılmıştır. NF ve KE metinlerinde **nūrullah** bulunmamıştır. SAKT’nde **nūrullah** geçtiği ayetlerde **taşrınıuñ nūrı** anlamına tercüme edilmiştir.

haķıķatde haķnı bilü bilse-sén

muħāl haķdın özge kolu bilse-sén

sivāllah sözindin köñül hāli kıl

nūrullah nurındın tolu bilse-sén (MM 329/4)

“...tıleyürler kim kim söndürseler **taşrınıuñ nūrı**nı, ağızları birle. taķı unamas taşrı, meger kim tükel kılsa nūrı'nı, taķı eger niçeme kim yigrense küfr ketürgenler...” (SAKT (185b/4-5)

يُرِيدُونَ أَنْ يُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللَّهُ إِلَّا أَنْ يُنِيمَ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ

rahmānī (رحماني) Ar. (رحماني) “Rahim olan Allah’tan gelen ve hayırlı olan” manasında kullanılmaktadır. NF metninde **rahmānī** 3 kere geçerken diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...törtinç tün taķı bayaķı tég tüş kördi erse, mu‘ayyen bildi kim bu tüşüm **rahmānī** tüş turur. (NF(213/4)

rabbānī (رباني) Ar. (رباني) “İlahi, tanrı ile ilgili” manasında bir sözdür. NF ve MM metinlerinde **rabbānī** 2 kere tespit edilmiştir. KE ve SAKT’nde ise tespit edilmemiştir.

ķulaķ bolģu evvel aķılģınça til

aķılsa ayıtģıl °amel oşbu kıl

ħadīş naş bu ilhām-ı rabbānīdin

sözi bolmağay taş mür̄d bolsa bil (MM(287/3))

“...peyḡambarımız ʿas maz̄har-i envār-ı ilāhī turur taķı menbaʿ-i esrār-i **rabbānī** turur.
(NF3/13)

rubūbiyyet (ربوبية) Ar. (ربوبية) Allah'ın hâkimiyeti, yaratıcılığı, yönetimi ve terbiyesini bütün varlık âlemini kapsadığını anlatmaktadır. MM metninde **rubūbiyyet** 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **rubūbiyyet** geçmemiştir.

binā bānisiz bolmaķı bil muhāl

yıdığ katresindin sēniņ teg cemāl

tefekür kılıp baķ bu öz öziņe

*açılğay **rubūbiyyet-i zū'l-celāl*** (MM(29/4))

sivallah (سوى الله) Ar. (سوى الله) “Allah’tan başka her şey” manasına gelmektedir. MM metninde **sivallah** 2 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise kullanılmamıştır.

ħaķıķatde ħaķnı bilü bilse-sēn

muħāl ħaķdın özge ķolu bilse-sēn

***sivāllah** sözindin köñül ħāli ķıl*

nūrullah nurındın tolu bilse-sēn (MM 329/3)

va'llāh (والله) Ar. (والله) “Allah için” manasını ifade etmektedir. NF metninde **va'llāh** 12 geçmiştir. Diğer eserlerde geçmemiştir.

“...eger diyet tileseler, cümle ķabīla yığlışıp diyet bērmek āsān bolğay tēdi erse, şayħ necdī **vallāh** bu re'y ingen şavāb re'y turur tēdi. (NF (19/15-16))

va'llāhi (والله) Ar. (والله) “Allah’a ant olsun ki” şeklinde tanımlamaktadır. KE metninde **va'llāhi** 7, NF’te 2 kere tespit edilmiştir. MM ve SAKT’nde geçmemiştir.

“...cuhūd aydı: **va'llāhi** kim tevrit içinde mundağūķ okıdım tēp imān keltürdi...” (KE (67v6))

“...taķı ba'zularını tēmür tarğaķ birle etlerini tarar erdiler süngüklerine tegi, taķı anlar dīnleridin kaytmaz erdiler. **vallāhi** benim dīnim işi andağ tamām bolğay kim şan'ā atlığ

yerdin hazramat atlıg yerke tegi yalguz atlıg bargay, heç kimersedin korkmağay, meger tangrıdın korkğay; taqı koyluğ kişi bürüdin korkğay. ey ümmetlerim, sizler ta 'cıl kılur-siz tedi.(NF (11/7-89-10)

va'llāhu a 'lem (والله اعلم) Ar. (والله أعلم) NF (والله أعلم) “Allah bilir” manasını anlatan bir sözdür. KE ve NF metinlerinde **va'llāhu a 'lem** 1 kere görülmüştür. Diğer eserlerde ise kullanılmamıştır.

“...**va'llāhu a 'lem**. kışsa-i çirçir ualavaç 'aleyhi 's-selām...” (KE(161r4)

“...ol çetükni men burunraq évündin kéterdim, andın soñ seniñ birle bu mu 'amila kıldım, tép aydı, **va'llāhu a 'lam**. (NF(312/12)

va'llāhu a 'lem bi's-şavāb (والله أعلم بالصواب) Ar. (والله أعلم بالصواب) “doğrusu Allah bilir” manasına gelen bir sözdür. KE eserinde **va'llāhu a 'lem bi's-şavāb** 3 kere kullanılmıştır.

“... el-ḥamdüli'llāh biz barı niçe yüz yıldın soñ ikrār kılduğ, muḥammed resūlu'llāh téyürmiz. ilāhi andağ kim muḥammed resūlu'llāhññ dostluğın dünyāda bizge kerāmet kıldıñ kıyāmet kü[nihem] āññ şefā'ati birle müşerrref bolmağ biz za 'ıflarğa rüzti kılı bérğil. **va'llāhu a 'lem bi's-şavāb**. (KE (200v15-16-17)

2.2.4.5. Melekler imanı

melā'ik (ملائكة) Ar. (ملائكة) Melek kelimesi çoğulu olan “melâike” kelimesi Arapça'da haberci anlamına gelmektedir. KE metninde **melā'ik** 1 kere geçmiştir. **melā'ik** KE'de tespit edilmesine rağmen onun ve diğer eserlerin metinlerinde **ferište** kavramı daha çok geçmiş ve tercih edilmiştir.

“...kökdeki cümle **melā'ik** kéçe kündüz ravzasın övrülüp ay kün kılurlar kéçe kündüz ḥıdmetin...” (KE (181r17)

melek (ملك) Ar. (ملك) “Elçi, haberci” anlamına gelmektedir. Melekler nurdan yaratılmış varlıklardır, yemez, içmez, evlenmez, erkeklik veya dişliği olmaz, uyumaz. Her zaman Allah'a itaat eden ve günah işlemeyen bir varlıktır. MM metninde **melek** 6, KE'da 2 kere yer almıştır. Hem bu eserlerin hem de NF ve SAKT metinlerinde **melek** anlamındaki **ferište** kelimesi daha çok kullanılmıştır.

“...kaçan **melek** süleymağ müsellem boldı érse mevlī ta 'ālā 'ilm ü ḥikmet birle

yalavaçlık kamuğın süleymānga açā bérdi. (KE (138r18-19)

bu cümle **melek** hem bu ins ü peri

dürüdni kim aydılar érse arı

ıdur-miz olar aymışınça dürüd

muḥammed resülğa rusül mihteri (MM (10/1)

2.2.4.5.1. Meleklerle İlgili Kavramlar

cabbār-ı ʿālem (جبار عالم) Ar. (جبار العالم) Mikail'in lakabıdır, âlemin cebredicisi demektir. KE metninde **cabbār-ı ʿālem** 2 kere geçmiştir. Diğer ederlerde ise geçmemiştir.

“...**cabbār-ı ʿālem** din yarlığ boldı cebra ʿilge: barğıl muḥammed tevesin rāst yolğa salğıl. (KE 190r20)

cebreyil (جبريل) Ar. (جبريل) öz. is. Allah'tan gelen vahyi peygamberlere iletmekle yükümlü olan ve dört büyük melekten biridir. KE metinlerin Hz. Cebreyil'in ismi **151**, NF'te **102**, SAKT'nde **4** kere tespit edilmiştir. MM metninde ise geçmemiştir.

“...kim bolsa düşman, **cebreyil**ge; ḥaḳıḳat üze ol indürdi anı könglüng üze taḳrı buyruḳı birle; rāstlağan ol nirse kim ileyinde turur, taḳı köni yol taḳı müjde mu'munlarğa. (SAKT (14a/5-6-7)

“...men aydım: yā cebre ʿil, be ne şūrat? tédim erse, **cebre ʿil** aydı: bu benim şūratım turur kim ḥaḳ te ʿālā mēni bu şūrat üze yaratıp turur tédi. (NF (57/13)

her şefā ʿat öteyürde başçı bolğan muştafā

iner érken muştafāni indep éltken **cebre ʿil** (KE (2r14)

hārūt (ماروت) Ar. (ماروت) Kuran'da Marut'la birlikte adı geçen ve insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melektir. SAKT ve KE metinlerinde **hārūt** ismi **1** kere geçmiştir. NF metninde ise **hārūt** ismi **4** kere yer almıştır. MM'de **hārūt** tespit edilmemiştir.

“...öğretürler kişilerge sihrni; taḳı ol nirseni kim indürüldi iki firişte üze bābil athğ <yirde>, **hārūt** taḳı mārūt. (SAKT (14b/7-8)

“...kışsa-i **hārūt** ve **mārūt** kabilniñ bir közsüz oğlu bar érdi, ol oğulnuñ bir yaş oğlu bar érdi ol yime közsüz érdi, atası élgin tutup yürürde kabil utru keldi, bu oğlan atasına sözledi: bu kişi meniñ ‘ammumnu öltürgen turur. (KE (21r6-7-8-9)

“...**hārūt** taķı **mārūt** taķı ‘azāzil. kaçan kim haķ tvt bu üç ferīşteke nefis taķı şehvet bérdi erse, hālları müteğayyir boldı. (NF (365/15-16)

isrāfil (اسرافيل) Ar. (إسرافيل) Dört büyük melekten biri olup kıyamet gününde sūra üflemekle mükellef olan melektir. NF metninde **isrāfil 2**, KE ‘da **7** kere yer almıştır.

“...cebrā`il ant oğurlap toprak almadi. **isrāfil**ni ıddı aña ma ant bérdi, ol toprak almadi. (KE (5v16-17)

“... andın soñ cebre`il üzemde namāz kılğay, andın soñ mīkā`il namāz kılğay, andın soñ **isrāfil** namāz kılğat, andın soñ ferīşteler camā`at cemā`at namāz kılğaylar, andın soñsiz namāz kılğay-siz tédi. (NF (87/8-9)

kābizü'l-ervāh (قباض الأرواح) Ar. (قباض الأرواح) Ruhları almakla sorumlu olan Azrail meleğinin lakabıdır. KE metninde **kābizü'l-ervāh 1** kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde **kābizü'l-ervāh** görülmemiştir.

“... üç künde kedin melekü'l-mevt yana keldi, resül ‘aleyhi's-selām ‘āyişegā tizin yastanıp yatur erdi, faţıma, hasan ve hüseyñ rażiya'llāhu katında oturur erdiler, **kābizü'lervāh** kapuğka keldi, hürmet birle aydı: ... destür bar mu kirse-miz? (KE (237r3-4-5-67)

mārūt (ماروت) Ar. (ماروت) Kuran’da Harut’la birlikte adı geçen ve insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melektir. SAKT ve KE’da **mārūt 1**, NF’te 4 kere kullanılmıştır. MM ‘de **mārūt** ismi geçmemiştir.

“... öğretürler kişilerge sihrni; taķı ol nirseni kim indürüldi iki firīşte üze bābil atlığ <yirde>, hārūt taķı **mārūt**. (SAKT(14b/7-8)

“...hārūt taķı **mārūt** taķı ‘azāzil. kaçan kim haķ tvt bu üç ferīşteke nefis taķı şehvet bérdi erse, hālları müteğayyir boldı. (NF 365/15-16)

“...kışsa-i hārūt ve **mārūt** kabilniñ bir közsüz oğlu bar érdi, ol oğulnuñ bir yaş oğlu bar érdi ol yime közsüz érdi, atası élgin tutup yürürde kabil utru keldi, bu oğlan atasına sözledi: bu kişi meniñ ‘ammumnu öltürgen turur. (KE(21r6-7-8-9)

melek-i muḳarreb (ملك مقرب) Ar. (ملك مقرب) Allah'a yakınlığından dolayı Cebrail meleğine verilen lakaptır. KE metninde **melek-i muḳarreb** 1 kere geḳerken diğerk eserlerde ise geḳmemiştir.

“...nebiyy-i mürsel **melek-i muḳarreb** tégmes yérge tégdi amma mevlíta ‘ālāğa zāt sarıdın yavuştı témek revā bolmas, küfr bolur kim haḳ ta°ālānı yoḳaru ḳuyı astın üstün ilgerü artğaru birle yād ḳılsa kâfir bolur. (KE (211v1-2-3-4)

melekūt (ملكوت) Ar. (ملكوت) Arapça'da “izzet, saltanat ve büyüklük” anlamına gelen **melekūt kavramı**, Kuran-ı Kerim'de “Allah'ın mülkü, hükümdarlığı ve âlemdaki nizamı” manasına gelmektedir. NF metninde **melekūt** kavramı 3, KE'da 1 kere geḳerken MM metninde geḳmemiştir.

“...ya°nī haḳıḳat ey müsī bizniñ dīdārımıznı tileyür érsen nige tağğa baḳtın, mi°rāc tüninde ḳamuğ **melekūt**nı muḳammed muştafāğa körgüzdi közi uçı birle baḳmadı. (KE (123r1314-15)

“...taḳı kimniñ ḳarnı toymıḳ bolsa, **melekūt**°ālamıdın angar ülüḳ yoḳ taḳı **melekūt**°ālamınga kirmes, tēdi. (NF (265/16-17)

SAKT **melekūt** kavramın geḳtiğı ayetlerde **köklerniñ mülkini taḳı yirniñ** anlamına çevrilmiştir.

“...taḳı anıñ meḳizlig köküzür miz ibrahīmğa, köklerniñ mülkini taḳı yirniñ; taḳı bolsun üçün yaḳın bilgenlerdi. (SAKT (132b5-6) (وَكَذَلِكَ نُرِي إِبرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ)

melekū'l-mevt (ملك الموت) Ar. (ملك الموت) Dört büyük melekten biri olan ve insanların canını almakla yükümlü olan Azrail meleğinin lakabıdır. KE metninde **meleke'l-mevt** 4, NE'te 10 kere yer alırken MM metninde geḳmemiştir. SAKT'nde **meleke'l-mevt** geḳtiğı ayetlerde **ölüm feriştesi** olarak tercüme edilmiştir.

“...ḳavluhu ta°ālā:(XII-83) aymışlar: ol ḳâlde teḳri ta°ālā yarlıḳı birle ya°ḳūbnı uyḳu bastı, yüçünde°azrā'ılını kördi sordı kim: yā **meleke'l-mevt** yūsufumnuñ cānın aldıñ mu? (KE (99v16-17-18)

“...ey közüüm yarukı, ol °azrā`il turur, hatunlarını tul kılğan, oğlanlarını öksüz kılğan, ābadānlarını ħarāb kılğan, cemā`atlarını perīšān kılğan, mezelerni yıkğan **melekü`lmevt** turur. (NF (88/5-6)

“...aygıl: “öldürür sizni **ölüm firīšetesi**, ol kim erklig kılındı sizge. andın soñ idiniz tapa kaytarılır siz...” (SAKT (396b6) قُلْ يَتُوفَّاكُمْ مَلَكُ الْمَوْتِ الَّذِي وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ

mīkā`il (ميكائيل) Ar. (ميكائيل) Tabiat olaylarını düzenlemekle sorumlu olan melektir. KE metninde **mīkā`il** 16, NF’te 8, SAKT’nde 1 kere kullanılmıştır. MM eserinde ise yer almamıştır.

“...kēdin **mīkā`il**ni iddi aña ma ant bērdi ol ma topraq almadı. (KE (5v17)

“...bu kēçe cebre`il taqı **mīkā`il** keldiler taqı bir cānvar keltürdiler. (NF (53/1)

“...kim bolsa düşman tangrığa taqı firīšetelerine taqı yalavaçlarınga taqı cebreyilge taqı **mīkāyilge**; ħakīkat üze tangrı düşmān kāfırlarğa. (SAKT (14a/8-9)

münker- nekīr (منكر) Ar. (منكر), (نكير) Ar. (نكير) Sözlükte “bilmemek ve tanımamak” anlamlarındaki “n-k-r” kökünden türemiş olan **münker** bilinmeyen, tanınmayan, aklın ve dinin çirkin gördüğü şey olan **nekīr** ise inkār anlamlarını ifade etmektedir. Bu iki kelimenin bir araya gelmesiyle oluşan münker-nekir terkip olarak kabirde insanları sorgulamakla mükellef olan meleklerle verilen isimdir. NF metninde **münker- nekīr** 1 kere görülmüştür.

“...**münker** ve **nekīrge** taqı esrük satğaşğay kıyāmat kün bolsa, āvş gūrında qopmışda taqı esrük qoşğay, ħaq te`ālā ħazratınga kelmişde taqı esrük kelgey, tamuğqa kirmişde taqı esrük kirgey. (NF (364/1-2)

nāmūs-ı ekber (ناموسى اكبر) Ar. (الناموس الأكبر) Hz. Cebrail’e verilen lakaptır. KE metninde **nāmūs-ı ekber** 1kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde yer almamıştır.

“...varaqa aydı: muħammedniñ bu sözi rāst érse ol körüngen nāmūs-ı ekber turur. cebre`ilniñ atı zebūrda **nāmūs-ı ekber** érdi. (KE (194r6-7)

mālik (مالك) Ar. (مالك) Cehennem bekçileri olan zebānīlerin başkanlarının ismi Māliktir. KE metninde **mālik** 4, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM ve NF metinlerinde mālik bulunmamıştır.

“...taķı nida kıldılar: "ay **mālik!** öldürsün bizni, idin." aydı: "ħakīkat üze siz kiçgenler."
(SAKT (472a/5)

“...**mālik** ayğay nelük köyürmes-sen? ot ayğay; ey [mālik]. sen köyür téyür-sen ammā
mālikü'l-mülük aytur: köyürmegil.(KE (51v14-15)

rızvān (رضوان) Ar. (رضوان) Cennetin kapıcısı olarak bilinen büyük meleğin ismidir. NF
metninde **rızvān** 2 kere geçmiştir. Diğer eserlerde yer almamıştır.

“...yā cebre`il, bu ékki köşk kimlernin köşkleri turur? tédim erse, cebre`il `as aydı: yā
muħammed, bu su`ālın **rızvān**dın su`āl kılğıl, ol cevāb bérşün, tédi erse, rızvān dın su`āl
kıldım. (NF (179/8-9-10)

2.2.4.5.2. Cin ve Şeytan İle İlgili Kavramlar

‘**ifrīt** (عفريت) Ar. (عفريت) Arapçada “afr” kökünden türetilen ‘**ifrīt** “kurnaz, şerir, çetin,
yaratılışı güçlü, kızgın ve öfkeli kimse” anlamına gelmektedir. **ifrīt** hem şeytanı hem de
bu karaktere sahip olan insan ve hayvanları ifade etmektedir. KE metninde ‘**ifrīt** 2 kere
geçmiştir. SAKT ‘**ifrīt** 1 kere geçip **küçlüg** anlamına tercüme edilmiştir. NF ve MM
metinlerinde ‘**ifrīt** geçmemiştir.

“...süleymān kürsī sinin şıfatı bir kün süleymān kamuğ ādemiler, d t̄v perīlerni cem` kıldı
aydı: mundağ şıfatlıg kürsī kerek, kim mundağ kürsī kıla bilgey? şahrā atlıg peri bar érdi
ifrītlerdin, ol kılayın tédi, esbābın bérşil tédi. (KE (140v18-19-20)

iblis (ابليس) Ar. (ابليس) Arapçada “iblās” kökünden türemiş olup şeytanı ifade etmek için
kullanılan iblās “ümit kesmek, pişman olmak” anlamlarına gelmektedir. SAKT’nde **iblis**
3, NF metninde 36, MM’de 1, KE’da 43 kere tespit edilmiştir.

“...secde kıldılar meger **iblis**, unamadı. ayduķ: "ay ādam! ħakīkat üze bu düşman şaņa
taķı cüftünge. çıkarmasun ikinizni uçmaķdın kim emgeņey siz." (SAKT (308b/5-6-7)

“...ħaberde andağ kelür: bir kün **iblis** yétmiş miņ ferişte birle kökdin ādem topraķınğa
keldi élgi birle ādemnüñ ħarnını ħaķdı, içini kevek kördi, feriştelege aydı: munı yoldın
çıkarmaķ oņay bolğay, tédi. (KE (6r21, 6v1-2)

bilin kökdin ilk kāfir **iblis** taķı

ķabıl yér yüzinde me boldı şaķā

bu ékkisini kıldı bed-baht hased

'aķiller haseddin kerek muttaķı (MM (52/1)

*"..haķ te° ālā méni dūnyādın īmān birle ıķarsun. uş ķarşumda **iblis** kelip turur cümle yārānları birle başınga toprak saçar, feryād kıılır..." (NF (227/6-7-8)*

şeytān (شیطان) Ar. (شیطان) Sözlükte şatn (şütûn) ve şeyt kökünden türetilen **şeytān** hak ve hayırdan uzaklaşmak ve muhalefet etmek manalara gelmektedir. SAKT'nde **şeytān 2**, KE'da **36**, MM'de **2**, NF'te **27** kere yer almıştır.

*"...azdurdı mini taħrını yād kıılmaķdın, ol vaķtdın soħra kim keldi maħa. taķı irdi **şeytān**, ya°nī iblis, kişige ķođgan. (SAKT (347a/7-8-9)*

*"...mevlī yarlıķadı saħa ādem oğlanları üze nuşret bérdi kórmes mü-sen? resul°aleyhi's-selām yarlıķar: bu ķan ādeminiħ teninde neteg yörüise **şeytān** andağ yörüyür. (KE (9v16-17)*

bukün yémek içmek ķarab 'ayş sūrūr

*munuħ birle **şeytān** kıılır hoş ğurūr*

velī bil kıyāmet kūninde birin

cümlesindin sorulğu turur (MM (281/2)

*"...ma°nīsi ol bolur kim: ey tonga ulğanıp yatğan peyğāambar° as ķopğıl, ķurayş kāfirlerini taħrınıħ° azābıdın ķorķutğıl, rebbüħni uluğlağıl taķı namāznıħ avvalında allāhu ekber tēp namāz başlağıl, tonuħni necesdin artılğıl! ibnü°abbās razhu aytur: ma°nīsi ol bolur kim: yā muħammed, teniħni yazuķdın artılğıl, yaman işlerni ķođğıl yā taķı **şeytān** vesvesesini ķođğıl..."(NF (9/12-13-14-15)*

şeyāfīn (شياطين) Ar. . (شياطين). Sözlükte şatn (şütûn) ve şeyt kökünden türetilen şeytān hak ve hayırdan uzaklaşmak ve muhalefet etmek manalara gelmektedir. KE metninde **şeyāfīn 1** geçmiştir. SAKT **şeyāfīn** kavramı geçtiği ayetlerde **iblisler** olarak tercüme edilmiştir.

*"...süleymān ol taħtğa tamā'lığ é[rđi] āşafğa kéneşti, yana **şeyāfīn**ğa aydı: ķayunıız bolğay kim belķıs maħa kélmezdin burun taħtını munda keltürse. (KE (149v13-14-15)*

cin (جن) Ar. (جن) Arapçada “cenn” kökünden türeyen bir isim olup “örtmek, örtünmek, gizli kalmak” anlamlarını ifade etmektedir. Dinî kavram olarak kullanıldığında insanlara görünmeyen, Allah’a kulluk etmek, emir ve yasaklarına uymakla yükümlü olan, kâfir ve mümin gruplara ayrılan bir varlık türüdür. MM eserinde **cin** kavramı **1** kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde ise **cin** değil Farsça’dan Harezmi Türkçesine geçen **peri** çok rastlanmıştır.

senā ḥamd şükürdin néçe ögdüler

bu ins ü melek cin né kim ögdiler

olar aymışınça senā ḥamd şükür

ayur-miz ilāhī né kim aydılar (MM (4/2))

2.2.4.6. Kitaplara İman

incil (انجيل) Ar. (الإنجيل) Hz. İsa’ya indirilen ilâhî kitabın Kuran’daki ismidir. NF ve KE metinlerinde **incil** **4** kere yer almıştır. SAKT’nde ise **2** kere geçmiştir. MM metninde **incil** görülmemiştir.

“... ay kitāb eyelere! neşe hüccetleşür siz ibrahîm içinde? taqı indürülmedi tevrüt taqı incil, meger andın song. bilmes mü siz?” (SAKT(55b/8))

“... aymışlar: ol bulut resülğa hāş mu’cize érdi. tevrüt, incil, zebürda resülñi şıfatı bitiglig érdi, ol bulut evveldin āhirğa resül birle érdi resül kaçan қаза-yı hācetğa muhtāc bolsa ol bulut қаplar érdi.” (KE(183v7-8-9-10))

“...tevrüt, taqı incil, taqı zebür taqı furkân içinde haq te’ālā ol kimerseke ḥor kılğan ‘azābını āmādaqlıp turur tēdi.” (NF(11/2))

ḳur’ān (قرآن) Ar. (القرآن) Allah tarafından Cebrâil vasıtasıyla Hz. Muhammed’e indirilen, kutsal kitaptır. KE metninde **ḳur’ān** **26**, NF’te **28**, SAKT’nde **5** kere tespit edilmiştir ve MM metninde yer almamıştır.

“...ḳur’ān oḳumaq ‘ādeti tesbih ayurda ḥoşlanıp...” (KE(2v7))

“...tanuḳluk bérür-men, taḥrı te’ālā bir u bar turur, taqı sen anıñ haq resülü turur-sen. né kim aydıñ, haq turur, saña éngen ḳur’ān haq turur, bitig bitip ıda bérdi.” (NF(79/16-17))

“...üküş hayrlıg boldı, ol kim indürdi. **kur’änni** kulu üze, munuñ üçün kim bolsa ‘älamlarğa qorqutğan. (SAKT(344b/5-6)

tevrît (توریت) Ar. (التوراة) Kuran-ı Kerîm’de Hz. Mûsâ’ya indirilen kitaba verilen addır. NF metninde **tevrît 5**, KE eserinde **28** kere yer almıştır. MM metninde **tevrît** rastlanmamıştır.

“...**tevrît**ni bitigen kalemniñ ünin mûsâ işitür érdi, bu levh on yolu mûsâ öñinde indi, yarlıg keldi: kötürgil téyü, kötürmedi. (KE (119r18-19-20-21)

“...ta^c amnuñ kamuğı irdi helâl ya^c bķüb oğlanlarınğa, meger ol nirse kim harâm kıldı ya^c kûb özi üze, mundın aşnu kim indürülse **tevrît**. (SAKT(59b/4-5-6)

“...**tevrît**, taķı incîl, taķı zebūr taķı furķān içinde haķ te ‘ālā ol kimerseke ħor kılgan ‘azābını āmādaqılıp turur tédi. (NF(11/2)

zebūr (زبور) Ar. (الزبور) Arapçada “yazmak” anlamındaki “zebr” kökünden türetilmiştir. Kuran’da Hz. Dâvûd’a verilen mukaddes kitabın ismidir. KE eserinde **zebūr 5**, NF metninde **1**, SAKT’nde **2** kere bulunmuştur. MM eserinde **zebūr** geçmemiştir.

“...^c azze ve celleğa kim maña **zebūr** atlıg kitāb bérdi, temürni élgimde yumşaq kıldı, tağlarını maña musaħħar kıldı (KE(210v2)

“...**tevrît**, taķı incîl, taķı **zebūr** taķı furķān içinde haķ te ‘ālā ol kimerseke ħor kılgan ‘azābını āmāda kılıp turur tédi. (NF(11/2)

“...taķı birdük anga **zebūr**ni taķı söznüñ açuķını. (SAKT(433a/9, 433b/1)

2.2.4.6.1. Kutsal Kitaplarla İlgili Diğer Kavramlar

furķān (فرقان) Ar. (فرقان) Sözlükte “fark” kökünden türetilmiş olan **furķān** iki şeyin arasını ayırmak manasını taşımaktadır. **furķān** dinî kavram olarak kullanıldığında hakla bâtilı, imanla küfrü, helâl ile haramı ayıranı anlatmaktadır. KE’da **furķān 1**, NF ‘te ise **2** kere görülmüştür. SAKT’deki ayetlerde geçen **furķān** kavramı **kuran** olarak çevrilmiştir. MM metninde **furķān** yer almamıştır.

“...tédiler: mevlî ta ‘ālā olarnıñ sözini **furķan**ğa çıkaru yarlıkadı. (KE(62r1-2)

“...méni cümle halāyık üze peygāmbarlıkka ıda-bérđi tağı cebre’il ‘as maña kökdin **furqān** éndürđi. (NF(78/17, 79/1)

hablu'llāh (حبل الله) Ar. (حبل الله) Kuran-ı kerim’e verilen addır. KE’da **hablu'llāh** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde **hablu'llāh** kullanılmamıştır.

“...sordı, bu ne tep turur. aydı: bu “ **hablu'llāh**” turur. (KE (18v7)

“...neteg kim kelā mı içinde habar bérü yarlıkar...”(NF (261/3)

kelām-ı mecīd (كلام مجيد) Ar. (كلام مجيد) Kuran-ı Kerim’e verilen isimdir. NF’te **kelām-ı mecīd** 2 kere yer almıştır. Diğer metinlerde bulunmamıştır.

“...yana gıybat kılmakdın saklanmak gerek, anıñ üçün kim gıybat kılmak uluğ yazuqlardın turur tağı hağı tvt gıybat kılmakdın kıllarını yığıp turur, neteg kim **kelām-i mecīdi** içinde habar bérü yarlıkar...” (NF (384/4-5-6)

kelām-ı zülāl (كلام ذلال) Ar. (كلام ذلال) Kuran-ı kerim’e verilen addır. MM’de **kelām-ı zülāl** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde yer almamıştır.

ve-lākin resūlullah oş zü'l-celāl

haber bérđi bizge **kelām-ı zülāl**

tağı otğa bışmış kozi sözledi

delīl köp ayıtsam bulur-sén melāl (MM(33/2)

kelāmu'llāh (كلام الله) Ar. (كلام الله) “Kuran-ı Kerim” demektir. MM ve KE metinlerinde **kelāmu'llāh** 1, NF’ te 3 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **kelāmu'llāh** görülmemiştir.

“...ol kulağ birle ‘ilm ve hikmet sizin işitti, közin köydürmegil ol köz ? birle **kelāmu'llāh**ğa bağtı...” (KE (187v19)

köbekdiñ tiziñ birle ‘avret érür

şerī °at tiziñni tamām ört téyür

biliñ yunmak içre farīzası tört

kelāmullah içre haber hağı bérür (MM(69/4)

“...kaçan kim peygāmbar ‘as öz hālınca kelse erdi, andın soñ -kelāmu ‘llāhı okıyur...”
(NF 417/17)

kitāb-ı kadīm (كتاب قديم) Ar. (كتاب قديم) Kuran-ı Kerim’e verilen isimdir. KE metninde **kitāb-ı kadīm** 1 kere bulunmuştur. Diğer eserlerde **kitāb-ı kadīm** rastlamamıştır.

“...uğan idimiz **kitāb-ı kadīm** **kur’ān-ı ‘azīm**, münevvir-i kerīm içinde haber bérür, yarlıkar...” (KE (65v18))

kur’ān-ı ‘azīm (قرآن عظیم) Ar. (القرآن العظيم) Kuran-ı Kerim’e verilen isimdir. KE metninde **kur’ān-ı ‘azīm** 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde ise görülmemiştir.

“...uğan idimiz **kitāb-ı kadīm** **kur’ān-ı ‘azīm**, münevvir-i kerīm içinde haber bérür, yarlıkar...” (KE (65v18))

kur’ān-ı mecīd (قرآن مجید) Ar. (قرآن مجید) Kuran-ı Kerim’e verilen addır. NF’te **kur’ān-ı mecīd** 1 kere geçmiştir. SAKT’de **kur’ān-ı mecīd** geçtiği ayette **şerif kuran** olarak çevrilmiştir. MM ve KE eserinde **kur’ān-ı mecīd** bulunmamıştır.

“...mūsā peygāmbarnıñ kavmınca karğamaķı taķı nūh peygāmbar karğamaķı ol ma ‘nādin erdi kim, bularğa habar yayıldı kim, kavmlarınız imān keltürmezler tēp, neteg kim **kurān-ı mecīd** içinde kim tēp. (NF (116/10-11-12))

muşhaf (مصحف) Ar. (مصحف) Kuran-ı Kerim âyetlerinin iki kapak arasında sayfaların toplanmasından oluşan kitaba verilen isimdir. NF metninde **muşhaf** 3, KE’da 4 kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde **muşhaf** bulunmamıştır.

“... bu kün taķı ol kanlığ **muşhaf** bar beytü’l- maķdisde. (NF(135/14-15))

“... hasan ve hüseyin taķı adın şahābeler kirdiler ‘oşmānnı razıya’llāhu ‘anhu kördiler, boğuzlanmış yatur **muşhaf** öñinde açuķ yatur...” (KE(240v10-11))

münevvir-i kerim (منور كريم) Ar. (منور الكريم) Kuran-ı Kerim’e verilen isimdir. KE’da **münevvir-i kerim** 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **münevvir-i kerim** geçmemiştir.

“... uğan idimiz **kitāb-ı kadīm**, **kur’ān-ı ‘azīm**, **münevvir-i kerīm** içinde haber bérür, yarlıkar. (KE (65v18))

2.2.4.6.2. Ayet ve Sureler İle İlgili Kavramlar

'**āl-i 'imrān** (ال عمران) Ar. (آل عمران) Kur'an'ın 3. Suresidir. KE'da '**āl-i 'imrān** 1 kere geçmiştir. NF ve MM metinlerinde '**āl-i 'imrān** tespit edilmemiştir.

“... kimérse oğrılardın kırtulayın tése suret-ü'l baqaranı oqusun. kimérse çığaylıkdın kırtulayın tése '**āl-i 'imrān**ni oqusun. (KE (66r15)

āyet (آية) Ar. (آية) Arapça Sözlükte bir şeyin mahiyetini gösteren alâmet, nişan, delil ibret ve işaret manalarını taşımaktadır. Kuran'da tekil ve çoğul şeklinde geçen **āyet** dinî kavram olarak delil, mucize, kıyamet alâmetleri ve sureleri meydana getiren cümleler gibi farklı anlamlarda kullanılmıştır. KE metninde **āyet** kavramı 36, MM'de 1, NF'te 61, SAKT'nde 1 kere tespit edilmiştir.

“...tevrītni bitigen kalemīñ ünin mūsā işitür érdi, bu levh on yolu mūsā öñinde indi, yarlıg keldi: kötürğül téyü, kötürmedi. mevli ta'āla tégme süre sayın bir ferişte ıddı kötere bilmediler, tégme bir **āyet** sayın bir ferişte ıddı kötere bilmediler, tégme harf sayın bir ferişte ıddı hem kötere bilmediler. (KE(119r19-20-21)

*kırā'at hanīfe bir **āyet** kolar*

uzun bir kasīr üç kerek tér olar

bu mikdār kırā'at kıyām haddi ol

bu èkki kavulçe né kim tér bular (MM(143/1)

“...bu **āyat** ma'nīsı ol bolur kim: va-ma muhammadun...” (NF (93/1)

āyāt (آيات)Ar.(آيات) ç. Arapça Sözlükte bir şeyin mahiyetini gösteren alâmet, nişan, delil ibret ve işaret manalarını taşımaktadır. Kuran'da tekil ve çoğul şeklinde geçen **āyet** dinî kavram olarak delil, mucize, kıyamet alâmetleri ve sureleri meydana getiren cümleler gibi farklımanalara gelmektedir. KE ve SAKT metlerinde **āyāt** kavramı 1 kere geçmiştir. MM ve NF eserlerinde ayet kelimesinin çoğulu geçmemiştir.

“...yanut birür miz ol kim irsege kim haddin keçti taqı bitmedi idisinin **āyāt**larıña. (SAKT (309b/1)

“...mevlī ta'ālā tevrīt atlıg kitābnı mūsāğa ıddı, miñ sürelig **āyāt** on levh üze bitiglig. (KE (119r16-17)

āyete'l-kürsī (آية الكرسي) Ar. (آية الكرسي) Bakara suresinin 225. Ayetini teşkil eden kısımdır. KE metninde **āyete'l-kürsī** 3 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde görülmemiştir.

“...her bir kürsī de on miñ ferişte öre turup **āyete'l-kürsī** okıyurlar, tamām sevābların muḥammed ümmetleriġa baġışlayurlar...” (KE (218v13))

fātiḥa (فاتحه) Ar. (فاتحة) “Kuran’ın ilk suresidir”. MM’de **fātiḥa** 1 kere görülmüştür.

namāz içre vācib bil onı

kerek erse bilgil eşitgil sanı

*okı **fātiḥa** zam kılıp sūredin*

burun ekki rek'at içinde munı (MM (108/3))

karībün mine'l-muḥsinīn (قريب من المحسنين) Ar. (قريب من المحسنين) “İyilik yapanlardan daha yakın,” anlamında A’raf suresinin 57. Ayetinden iktibastır. MM’de **karībün mine'l-muḥsinīn** 1 kere geçmiştir. NF ve KE metinlerinde yer almamıştır.

kişi bu şıfat birle bolsa kaçan

bolur şāḥib-i iḥsān u ehl-i amān

***karībün mine'l-muḥsinīn** tedi ḥaḳ*

bu kul boldı merḥūm biliñ bī-gümān (MM(26/3))

mine'l-mutteḳīn (من المتقين) Ar. (من المتقين) Allah’tan korkan kullardan olan kimselerdir. (Maide/27’den). MM’de **mine'l-mutteḳīn** 1 kere tespit edilmiştir. NF ve KE metinleride **mine'l-mutteḳīn** bulunmamışken SAKT’nde **saḳıñğanlardın** anlamına tercüme edilmiştir.

yérinç şerī’atnıñ aḥkāmıların

kétürmeklik islām érür bil yaḳīn

ulasa bu islāmı iḥsān tapa

*bolur oşbu mü'min **mine'l-muttaḳīn** (MM(24/4))*

“...aydı: ḥaḳīḳat üze ḳabūl ḳılır tañrı, **saḳıñğanlardın**...” (SAKT (108b/8))

قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ

sûre (سوره) Ar. (سورة) Arapçada sevr (sevre) kökünden türeyen sûre kelimesi (çoğulu süver) “duvara tırmanmak” manasına gelmektedir. Dinî kavram olarak “Kuran-ı Kerîm âyetlerinin bir araya getirilmesiyle birlikte oluşan bölümdür. NF eserinde **sûre** kavramı **12**, KE’da **11**, MM’de **1** kere bulunmuştur. SAKT’nde geçmemiştir.

“...taķı ol vaķtın kim indürüldi **sûre** kim, "biting tańrıġa taķı toķuŗ kılınġ yalawaķı birle"; destûr tiledi sindin, kinglik eyeleri anlardın; taķı aydılar: "ķođġul bizni, bolalıġ olturġanlar birle." (SAKT (193b/1-2-3)

“...tevrîtni bitigen ķalemiġ ünin mûsâ iŗitür érdi, bu levġ on yolu mûsâ öġinde indi, yarlıġ keldi: kötürġil téyü, kötürmedi. mevli ta°āla téġme **sûre** sayın bir ferişte iddi kötere bilmediler, téġme bir āyet sayın bir ferişte iddi kötere bilmediler, téġme ġarġ sayın bir ferişte iddi hem kötere bilmediler.(KE (119r19-20-21)

namāz içre vācib néġe bil anı

ķerek érse bilġil iŗitġil sanı

oķı fātiġa zam kılıp **sûredin**

burun ékki rek'at içinde munı (MM (108/3)

“...peyġāmbar ‘as aydı: ey ‘ammum, ne üçün yıġlar-sen? tédi erse, ‘abbās aydı: ey ‘ammum ne üçün yıġlar-sen? tédi erse, ‘abbās aydı: yā resûlallāġ, bu **sûre** içinde siziġ dār-i fenādın dār-i beķāġa riġlat kılmaķıġız, ġaķ tvt ġazratıġa barmaķ ġabarı bar tédi erse, peyġāmbar ‘as aydı: yā ‘abbās, aytmiŗiġ teg turur. (NF 84/3-4-5)

sûretü'l-‘asr (سورة العصر) Ar. (سورة العصر) Ar. Kuran’ın 103. Suresidir. KE’da **sûretü'l-‘asr** **1** kere görülmüŗtür. Diġer eserlerde kullanılmamıŗtır.

“...ķimerse övkem öġsün tese **sûretü'l-‘asr**nı oķusun. (KE (66r17-18)

sûretü'l-baķara (سورة البقرة) Ar.(سورة البقرة) Kuran’ın 2. Suresidir. KE’da **sûretü'l-baķara** **1** kere tespit edilmiŗtir. Diġer metinlerde görülmemiŗtir.

“...ķimerse oġrılardın ķurtulayın tése **sûretü'l-baķaranı** oķusun. (KE(66r14-15)

sūretü'l-enfāl (سورة الأنفال)Ar.(سورة الأنفال) Kuran'ın 8. Suresidir. KE eserinde **sūretü'l-enfāl 1** kere yer almıştır. Diğer eserlerde bulunmamıştır.

“...kimerse *nifāk köñlümdin çıksun tēse sūretü'l-enfāl*ni okusun. (KE (66r16-17)

sūretü'l-en'ām (سورة الأنعام)Ar.(سورة الأنعام) Kuran'ın 6. Suresidir. KE metninde **sūretü'l-en'ām 1** kere rastlanmıştır. Diğer metinlerde geçmemiştir.

“...kimerse *қаdғu köñlümdin çıksun tēse sūretü'l-en'ām*ni okusun. (KE(66r15-16)

sūretü'l-aḥzāb (سورة الأحزاب) Ar. (سورة الأحزاب) Kuran'ın 33. Suresi. NF'te **sūretü'l-aḥzāb 1** kere geçmiştir. Diğer metinlerde kullanılmamıştır.

“... *peygāmbār 'as taqı yārānları birle islām avvalında emgenlerinin beyāni içinde turur imām abu'l-me'ālī muḥammed isp icābī raḥmhi tefsīr'inde sūretü'l-aḥzāb içinde bu ḥadīṣni keltürmiş...*”(NF (10/15)

sūretü'l-iḥlās (سورة الإخلاص) Ar. (سورة الإخلاص) Kuran'ın 12. Suresidir. KE'da **sūretü'l-iḥlās 1** kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde rastlanmamıştır.

“...kim erse *küfr ü şirk mendin kitsün tēse sūretü'l-iḥlāṣ*ni okusun. (KE(66r18-19)

sūretü'l-mu'avvizeteyn (سورة المعوذتين)Ar.(سورة المعوذتين) Kuran'ın 110 ve 113.

Sureleridir. KE'da **sūretü'l-mu'avvizeteyn 1** kere görülmüştür. Diğer metinlerde kullanılmamıştır.

“...kimerse *cādūluḡdın amān tilese sūretü'l-mu'avvizeteyn*ni okısun. (KE (66r19-20)

2.2.4.7. Peygamberlere İman

2.2.4.7.1. Peygamberlerin İsimleri ve Sıfatları İle İlgili Kavramlar

ādem (آدم) Ar. (آدم) öz. İ. “Ebü'l-beşer” (beşerin babası) İlk insan ve ilk peygamberin ismidir. Hz. Âdem. KE'da **20**, MM'de **1**, NF'te **37**, SAKT'nde **2** kere geçmiştir.

“...*seni aḡa mu yiberdiler? tēp sordular, hāv, tēdi, ḡapuḡ açtılar kirdük ādem 'aleyhi'sselāmni kördüm, bu kim turur? tēyü sordum, cebrā'il aydı: ataḡ ādem turur.* (KE (208v11-12-13)

“...*taḡı ol vaḡtın kim ayduḡ firīştelerge: "secde ḡılıḡ ādemḡa."* (SAKT 8276b/4-5)

yana yüz yégirmi taķı dört miñ

rusül enbiyalar ékinç söz oñı

eger artuķ eksük yaķtın bilmesen

érür evvel **ādem** muħammed soñı (MM (5/4)

“...yangrı te ‘ālā aytur: ey ħalāyıķlar, men sizlerni **ādem** taķı ħavvadın yarattım, taķı sizlerni uluğ ħabīla taķı kiçig ħabīla ħıldım biri biringizni tép. (NF (51/12)

āħirü'n-nebī (آخرنبی) Ar. (آخرنبی) Son peygamber, Hz. Muhammed’in lakâbıdır. KE metninde **āħirü'n-nebī** 1 kere yer almıştır. Diğér eserlerde kullanılmamıştır.

“...na ‘t-ı **āħirü'n-nebī** ‘aleyhi's-selām...” (KE (8181v1)

aħmed (احمد) Ar. (أحمد) öz. is. Hz Muhammed’in isimlerinden biri olan **aħmed** “hamd” kökünden türetilmiştir. **aħmed** ismi tafdil olup çok öven, şükreden anlamına gelmektedir. KE’da **aħmed** 2 kere, NF’te 3, SAKT’nde 1 kere kullanılmıştır. MM metninde **aħmed** geçmemiştir.

“...yā ilāhi **aħmed** atlığ muştafānıñ ħürmeti ol öler ħâlde ayırma bizdin imān devletin...” (KE (181v16)

“...men tangrıning yalavaçı sizing tapa, rāstlağanlıķ ħālı üze ol nirsege kim ileyimde tevrütdin, taķı müjde birgenlik ħālı üze yalavaç birle kelür soñumdın, anıñ atı **aħmed**. "ol vaķtın kim keldi anlarğa açuķ ħüccetler birle, aydılar: "bu siħr açuķ." (SAKT (8529a/1-2-3-4)

“...taķı aydı: ‘īsā peygāmbar bizlerke bişārat bérıp turur kim: méndin soñ **aħmed** atlığ peygāmbar kelgey, zīnhār u zīnhār angar ittibā ‘ ħılğay-siz tép incıl içinde aydı. (NF (79/11-12-)

circis (جرجس) Ar. (جرجس) öz. is. Hz. Circis. KE ‘da Hz. **circis**’in ismi 6 kere tespit edilmiştir. Diğér eserlerde rastlanmamıştır.

“...ķışsa-i circis yalavaç ‘aleyhi's-selām ol dünyā maşlaħatın koyğan, mevli yarlığığa uyğan, satığ birle ħelāl māl yıgğan, ol mālını faķirlarğa şadaķa ħılğan, mevli rızası üçün

kın körgen, ol [buğağuda kın] birle yetti yolu ölgen, altı yolu tirilgen circis yalavaç 'aleyhi's-selām...' (KE (161r5-6-7)

dāvūd (داود) Ar. (داود) öz. is. Hz. Davud. KE metninde **22**, NF'te **5**, SAKT'nde **1** kere bulunmuştur. MM metninde Hz. **dāvūd**'un ismi rastlanmamıştır.

"...taķı birdük anga ishākni taķı ya'kūbni, tigme birni köndürdük. taķı nūhni köndürdük aşnudin, taķı oğlanlarındın dāvudni taķı süleymānni taķı eyyūbni taķı mūsāni taķı hārūnni..." (SAKT (133a4)

"... 'azrā' il aydı: ol kırk yılını dāvūdğa bağladıñ. ādem anı unutmuş erdi, tandı mevli ta'ālā ol bitigni feriştelere tanuqluķı birle idu yarlıķadı, dāvūdñiñ yüz yıl 'ömri tamām boldı." (KE (19r15-16-17-18-19)

"...ol aydı kim: men dāvud peygāmbar oğlı süleymān men tēdi taķı bizke icāzat bērdi kim kiring tēp, taķı men kirmedim. (NF (64/9)

ibrāhīm (إبراهيم) Ar. (إبراهيم) öz. is. Hz. İbrahim. KE'da Hz. İbrahim'in ismi **78**, NF'te **27**, SAKT'nde **1** kere görülmüştür. MM metninde ise Hz. **ibrāhīm**'in ismi yer almamıştır.

"...ibrāhām,ibrāhīm,ibrāhīm-i ħalīl,ibrāhim ħalīl,ibrāhīm ħālīlu'llāh,ibrāhīmū'n necefiibrāhimve ebrahāmveibrāhām bu kamuğ lüğatler dürüst turur." (KE (37v18)

"...taķı vahy kılduķ.ibrāhīm tapa taķı ismā'ıl tapa taķı ishāk tapa taķı ya'kūb tapa taķı oğul oğullarıñğa taķı 'īsā tapa taķı eyyūb tapa taķı yūnus tapa taķı hārūn tapa taķı süleymān tapa, taķı birdük dāvudğa zebūrni. (SAKT (101a/2-3-4)

"...ħaķ te'ālā cebre ilke fermānladı kim bargıl taķıibrāhīm peygāmbarka taķı ismā'ıl peygāmbarka 'ahimās buyurgıl kim benim üçün ka'be bina kılsunlar tēp beytü'l ma'mūr yerinde tēdi. (NF (37/11-12-13-14)

el-yesa' (اليسع) Ar. (اليسع) öz. is. Hz. İlyas'a ilminin çokluğundan dolayı verilmiş lakaptır. KE'da Hz. **el-yesa'**'in ismi **2**, SAKT'nde **1** kere geçmiştir. NF ve MM eserinde Hz. **el-yesa'**'in ismi görülmemiştir.

"...keçe boldı érse idı 'azze ve celle ot iddı ol şehr ħalkın köydürdi éki év kıldı biri yaħnūn 'ābid évi biri el-yesa' évi, andın özge kamuğı köydiler." (KE (159v20-21)

“...taķı ismā ‘İlni taķı yesa ‘nı taķı yūnusnı taķı lūtnı, tigme birni arturdımız ‘ālamlar ūze.
(SAKT (134a/1-2)

eyyūb (أيوب) Ar. (أيوب) öz. is. Hz. Eyüp. NF eserinde Hz. **eyyūb**’un ismi 7, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir. KE ve MM eserlerinde Hz. **eyyūb**’un ismi tespit edilmemişti.

“...taķı ḥaķīkat ūze anga, biziņ katımızda yavuķluk taķı yanışning kōrklügreki. taķı yād
ķılğıl kulumız **eyyūbnı**. (SAKT (435a/4-5)

“...ne aḥvāl boldı? héç bildingiz mü kim kayda bardı? tép yığlayu başladı erse, **eyyūb**
peygāambar aydı: ol sökel tégeniņ neteg kişi erdi? tédi erse, raḥmat aydı: sađlıķında
sizke oḥşayur [erdi], tédi erse, **eyyūb** peygāambar aydı: yā raḥmat, ol sökel tégeniņ men
turur-men, tédi. (NF (334/3-4-5)

fahır-ı ‘ālem (فخر العالم) Ar. (فخر العالم) Âlemin övüncü, Hz. Muhammed’in lakabıdır. KE
metninde **fahır-ı ‘ālem** 1 kere yer almıştır. Diğer eserlerde ise kullanılmamıştır.

“...birisi aydı: bizge niçe baķar-sén, biz kamuğ tapuğçı yumuşçılar-miz, cennāt-ı
‘adndin tapuğ kılğalı kēldük bizni koyğıl aņa baķğıl kim **fahır-ı ‘ālem** ol turur. (KE
(183r21, 183v1)

ḥalīl (خليل) Ar. (خليل) Hz. İbrahim’in lakabıdır. KE’da **ḥalīl** 1 kere geçmiştir. Diğer
eserlerde ise yer almamıştır. Diğer eserlerde ḥalīl tespit edilmemiştir.

“...aymıřlar: kaçan yūsufniņ ataları atın mālik ze ‘r iřitdi erse bildi kim bu bey ‘ **ḥalīl**
uruğındın érmiş bu bey ‘ isrā ‘ıl fer ‘idin érmiş, ol yégirmi miņ katresi érmiş, ol künniņ
küjeki érmiş, ol ravza çéçeki, ol beyze çüjeki ermiş. (KE (77v8-9-10-11)

ḥalīle'r-raḥmān (خليل الرحمن) Ar. (خليل الرحمن) öz. is. İbrahim peygamber’in lakabıdır.
KE’da **ḥalīle'r-raḥmān** 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde kullanılmamıştır.

“...ol şūratıñnı manga körgüzgil, tédi erse, ‘azrā ‘ıl aydı: yā **ḥalīle'r-raḥmān**, benim ol
şūratıñnı körseņ, řāķat tuta bilmegeysen, tédi erdi, ibrahīm peygāambar aydı...”

(NF (439/1)

ḥalīlu'llāh (خليل الله) Ar. (خليل الله) Ar. Hz. İbrahim’in lakabıdır. NF ve KE metinlerinde 1
kere kullanılmıştır. MM ve SAKT metinlerinde rastlanmamıştır.

“...bu sarāy **ḥalīlullāh** ibrahīm peygāmbar sarāyı turur tēdi erse, ol sarāyka kirdük...”
(NF (64/17))

“...yūsuf aydı: ol közi yaşlıg, bağı başlıg firāk altında örtenmiş, ḥasret teñizinde gark bolmuş, oğ tég boyı ya tég eğilmiş, ay tég açuk köñli tügme t”g tügülmüş isrā’ılul’llāh oğlı zebī’u’llāh nebī resi, **ḥalīlu’llāh** nāfilesi yūsuf men-men tēdi. (KE (75v15-16-17))

hārūn (هارون) Ar. (هارون) öz. is. Hz. Harun. KE metninde Hz. Hārūn **13** kere, NF’te **4**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir. MM metninde Hz. **hārūn**’nun ismi geçmemiştir.

“...ıdı ‘azze ve celle yarlıg kıldı: ey mūsā aygıl bir tābūt kılsunlar ol taşnı tağı elvāḥ uşaklarını tağı seniñ ‘aşāñnı tağı **hārūn**niñ ‘imāmesini anıñ içide kıysunlar. (KE (131v1718))

“...selām mūsā tağı **hārūn** üze! biz anung meñizlig yanut birür miz, körklüglük kılganlarğa. (SAKT (430a/3-4))

“...aydım: yā cebre’il, bu kim turur? tēdim erse, cebre’il ‘as aydı: bu mūsā peygāmbarnıñ qarındaşı **hārūn** turur ‘ahimās. (NF (54/16-17))

ḥızr (خضر) Ar. (خضر) öz. is. Hızır aleyhisselam. KE’da Hz. ḥızr ’ın ismi **13**, MM ‘de **1** kere tespit edilmiştir. NF ve SAKT metinlerinde Hz. ḥızr ’ın ismi görülmemiştir.

“...sordı: sen kim-sén? aydı: men ḥızr-men, muḥammedniñ cenāzesinğa namāz kılgalı keldim tēdi.” (KE (14v11-12))

bilig bilmiş üçün ‘alimler birer

öñinler cahil tep tekellüf kırar

bilig bildi erse bu mūsā teg-ök

*cahil tese bolmas **ḥızr** teğtür er* (MM (394/4))

ḥıbetu’llāh (هبة الله) Ar. (هبة الله) Hz. Şis’in lakabıdır. KE metninde Hz. Şis’in lakabı **1** kere görülmüştür. Diğ erlerde ise kullanılmamıştır.

“...temmet temmet kışsa-i şis ‘aleyhi ’ s-selām hābilde kédin yüz otuz yıl kéçdi şis tuğdı, şis süryāni tilinçe **hibetu'llāh** temek bolur, ya ‘nī teñri ‘aḫāsı hābilni aldım erse anıñ ornıñ şīā ni bérdim tédi.” (KE (17v16-17-18-19))

hūd (هود) Ar. (هود) öz. is. Hz. Hud. KE’da Hz. Hūd’un ismi **10**, SAKT’nde **1** kere bulunmuştur. NF ve MM metinlerinde Hz. **hūd**’un ismi bulunmamıştır.

“...muḳātil aytur: şālih boḫunında altmış kişi ĩmānlıg érdiler, hūd boḫunında mandağuk, kaçan **hūd** ve şālih dünyādın rıhlet kıldılar erse olar yér yüzinde tarıldılar, bir ançası cābülka tüşdiler, bir ançası cābilsa tüşdiler.” (KE (37r6-7-8-9))

“...aydılar: "ay **hūd!** kelmeding bizge açuk hüccet birle taḳı ermez biz, biz tapunğularımıznuñ koğğanları, seniñ sözüngdin; irmez biz, biz saña bitgenler." (SAKT (219a/3-4-5))

ibnü'llāh (ابن الله) Ar. (ابن الله) “Allah’ın oğlu”, Hz. İsa. KE’da **ibnü'llāh** **1** kere yer almıştır. SAKT’nde **ibnü'llāh** “**tañrınıñ oğlı**” anlamına tercüme edilmiştir. NF ve MM metinlerinde **ibnü'llāh** yer almamıştır.

“...aymışlar: iḫtilāf ol érdi kim ‘ ĩsni ba ‘zılar **ibnü'l llāh** tédiler, ba ‘zılar ilāh tédiler, ba ‘zılar şülsün şelāse. (KE (170r1-2))

idrīs (ادريس) Ar. (إدريس) öz. is. Hz. İdris. KE’da Hz. İdris’in ismi **10**, NF’te **3**, SAKT’nde **1** kere kullanılmıştır. MM metninde Hz. **idrīs**’ın ismi bulunmamıştır.

“...anda kédin mevli ‘azze ve celle anlarğa **idrīs** yalavaç ‘aleyhi’s-selāmı ıdurdı. ol kışsa: kışsa-i idrīs ‘aleyhi’s-selām bu turur.” (KE (19v11-12))

“...men aydım: yā cebre’ ĩl, bu kim turur? tédim erse, cebre’ ĩl ‘as aydı: bu **idrīs** peygāmbar turur tédi. men taḳı selām kıldım. (NF (54-12))

“...taḳı yāđ kılgıl kitāb içinde **idrīsni**. haḳıḳat üze ol irdi rast sözlüg peygāmbar. (SAKT (297b/4-5))

ilyās (الياس) Ar. (إلياس) öz. is. Hz. İlyas. KE metninde Hz. İlyas’ın ismi **8**, SAKT’nde **1** kere tespit edilmiştir. NF ve MM metinlerinde Hz. ilyās’ın ismi rastlanmamıştır.

“...amāri ‘ālimleri ayımsılar: törtünç kat kökde turur. haberde andağ kelür: tört peygamber tirig turur ékisi kökde ‘isi ve idris, ékisi yérde hızr ve **ilyās** ‘aleyhimi's selām.” (KE (20v19-20-21)

“...**hakīkat** üze **ilyās**, idılmışlardın. (SAKT (430a/5)

ilyasīn (آل ياسين) Ar. (إل ياسين) öz. İs. Hz. İlyas. SAKT’nde Hz. **ilyasīn**’in ismi 1 kere yer almıştır. Diğer eserlerde Hz. **ilyasīn**’in ismi görülmemiştir.

“...**hakīkat** üze anlar hāzır kılınmışlar, meger tangrının hāliš kulları. taqı **koğduq** anıñ üze, songraqlar içinde. **selam ilyāsīn** üze!...” (SAKT (430a/8-9)

° **isā** (عيسى) Ar. (عيسى) öz. is. Hz. İsa. KE eserinde Hz. °isi’nin ismi 24 kere, NF’te 23, SAKT’nde 2 kere görülmüştür. MM metninde Hz. **isā**’nın ismi geçmemiştir.

“...törtünç kat kökde turur. haberde andağ kelür: tört peygamber tirig turur ékisi kökde ° **isā** ve idris, ékisi yérde hızr ve ilyās °aleyhimi’s-selām. ammā bu tört üçi ölgey idris ölmegey, anıñ üçün kim bir öldi uçmağda kıldı tégüküne tegi.” (KE (20v21)

“...**hakīkat** üze mesīh meryem oğlı **isā**. tangrının yalavaçı taqı anıñ sözi; kemişti anı meryem tapa. (SAKT (102b/2-3)

“...**hisāb** ‘ilmi bilgen ‘ulemālar andağ aydılar kim **isā** peygāmbar ‘asdın altı yüz yigirmi yıl keçmiş erdi kim muhammed resūlullāh dünyāke keldi. (NF (4/11-12)

ishāq (اسحاق) Ar. (إسحاق) öz. is. Hz. İshak. KE eserinde Hz. ishak’ın ismi 22, NF’te 5, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir. MM metninde Hz. ishak’ın ismi geçmemiştir.

“...taqı bağısladuk aña **ishāqnu** taqı ya ‘kūbnu. taqı kılduk oğlanları içinde peygāmbarlıqnu taqı kitābnu. (SAKT (381a/2-3-4)

“...su’āl: öltürmekleri ékidin hāli ermes, ya **ishāq** ya [ya ‘kūb] kanın helal körmek birle bolğay.” (KE (70r13-14)

“...**hadīs** ma’nīsī ol turur kim peygāmbar ‘as aydı hasaņe taqı hüseyiņe rażhumā: ol vaqtın kim bu du’ā birle anlarğa ta’vīz kılur erdi hasan taqı hüseyin atanız ibrahīm peygāmbar ‘as oğlı isma’ilka taqı **ishāq**ğa bu du’ā birle ta’vīz kılur erdi; bu du’ā ma’nī si ol bolur kim: sığınur-men tanrı te’ālāniñ tūkel atları birle éndürülmüş kitābları birle

ķamuę Őeytāndın taķı zaķmat tegürgen ağuluğ cānvarlardın taķı yavuzluķ tegürgen kōzdin. (NF (168/8-9-10-11-12-13))

ismā`īl (اسماعيل) Ar. (إسماعيل) öz. is. Hz. İsmail. KE eserinde Hz. İsmail'in ismi **21**, NF'te **10**, SAKT'nde **1** kere bulunmuştur. MM eserinde Hz. İsmail'in ismi rastlanmamıştır.

“...Őāfi **ismā`ēil** yalavaķ kōnli toluğ ķad Őafā, Őādıķu`l-va`d atanıban va`desin ķıldı vefā...” (KE (47r14))

“...taķı yād ķılğıl kitāb içinde **ismā`īl**ni. (SAKT (297b/1-2))

“...ķaķan kim `arifa kūni boldı erse, ibrahīm peyğāmbar `as **ismā`īl** anası hācarğa aydı: yā hācar bu ismā`īniņ tonlarını yuvğıl taķı baŐını tarağıl. (NF (213/6-7-8))

īsrā`īl (اسرائيل) Ar. (إسرائيل) öz. is. Hz. Yakup'un lakabıdır. KE'da **īsrā`īl** **4** kere yer almıştır. SAKT'nde Hz. Yakup'un lakabı **īsrā`īl** kere yer almasına rağmen geķtięi ayette ya`ķūp olarak çevrilmiştir. NF ve MM eserlerinde **īsrā`īl** tespit edilmemiştir.

“...su`āl: ya`ķūb yalavaķ nedin īsrā`īl atandı? cevāb ol turur: ma`nisi bulun bolur, Őeytānnı bir vaķtda bulnamı erdi, anıņ üķün **īsrā`īl** atandı. (KE (62r4-5-6))

kelīm (كليم) Ar. (كليم) Arapçada söz söyleyen, konuşan manasına gelmektedir. Tur-ı Sina'da Allah'la konuŐmasından dolayı Hz. Musa'ya verilen lakaptır. NF metninde kelim **1** kere kullanılmıştır. **kelīm** diğer eserlerde görülmemiştir.

“...yā mūsā men sēni taķı ümmetingni fir`avndın ķutğarmadım-mu, sanga taķı ümmetinge deryānı yarıp sizlerni deryādın selāmat keķrüp duŐmanıngız fir`avnnı helāk ķılmadım-mu taķı sēni **kelīm**üm tēp `ālamda celve ķılmadım-mu? (NF (55/16/17))

lūt (لوط) Ar. (لوط) Ar. Hz. Lut. KE'da Hz. Lut'un ismi **20**, NF ve SAKT metinlerinde **1** kere geķmiştir. Hz. **lūt**'un ismi MM metninde geķmemiştir.

“... ol ķiŐiler ibrahimğa ĥased ķılıp bir tünle ölüę itni keltürüp ķuduğğa saldılar. ibrahim **lūt**ķa aydı: kiteliņ.” (KE (47v2-3-4))

“...peyğāmbar taķı çıķtı, sāra taķı **lūt** peyğāmbar üķeęü ol dımıŐķ élidin çıķtılar taķı mıŐır Őehringe bardılar. (NF (218/9-10-11))

mesīh (مسيح) Ar. (مسيح) öz. İ. Allah'ın izniyle hastaları iyileştiren Hz. İsa'ya verilen lakaptır. SAKT'nde mesīh 1 kere geçmiştir. NF, MM ve KE metinlerinde **mesīh** bulunmamıştır.

“...ol vaktin kim aydı firişteler: "ay meryem! haķīkat üze taŗrı müjde birür saŗa kelime birle andın: anıŗ atı **mesīh**, meryem oŗlı 'īsā. (SAKT (53a/4-5)

muħammed (محمد) Ar. (محمد) öz. is. Hz. Muhammed. KE'da Hz. muħammed'in ismi **145**, NF'te **112**, MM'de **3**, SAKT'nde **1** kere tespit edilmiştir.

“... sen kim-sen kim muħammedni yumaķnı men ' kılur-sen yumaķ sünnetin **muħammed** koyup turur.” (KE (14v8-9)

“...taķı irmes **muħammed** meger yalavaç, keçti aŗnusındın yalavaçlar. eger öldi irse mü, yā öldürüldi irse mü evrüldünüz ökçeleriŗiz üze? taķı kim evrülse iki ökçesi üze, ziyan kılmaŗay tanrıŗa nirse. taķı yanut birgey taŗrı Şükr kılŗanlarŗa. (SAKT (66a/1-2)

yana yüz yégirmi taķı dört miŗ

rusül enbiyalar ékinç söz oŗı

eger artuķ eksük yaķın bilmeser

erür evvel ādem **muħammed** sonı (MM (5/4)

“...abū ceħl aydı: 'ömrünüzni atangız 'abdu'l-muħtalib dīni üze keçrüp āħir vaktta kaytur-mu-siz? tédi erse, aydı: yā **muħammed**, men atam 'abdu'l-muħtalib dīni üze öler-men tédi erse, ħāŗırı ħasta u bezmān boldı erse, āyat nazil boldı...” (NF (6/4-5)

muħammed-i emīn (محمد امين) Ar. (محمد الأمين) “Emin ve güvenilir olan” Hz. Muhammed'in lakabıdır. KE'da **muħammed-i emīn** 1 kere bulunmuŗtur. Diŗer eserlerde **muħammed-i emīn** tespit edilmemiŗtir.

“...kaçan muħammed bāliŗ boldı érse 'āŗiyet ve Őalāŗ kōnilikte ma 'rūf boldı, ķamuŗ ķureyŗiler taķı āl-i 'abd-i menāf **muħammed-i emīn** atadılar. (KE (186r21, 186v1)

mu 'izze'd-dīn (معز الدين) Ar. (معز الدين) “Dinin izzet ve ikram edicisi” Hz. Muhammed'e verilen lakaptır. KE'da **mu 'izze'd-dīn** 1 kere geçmiştir. Diŗer eserlerde **mu 'izze'd-dīn**yer almamıŗtır.

“...kaçan muhammed muştafâ ırğadı érse küfr hançalası töküldi islâm hürmaları [yü]klendi islâmğâ kuvvet boldı, **mu ‘izze'd-dîn** lakab berildi. (KE 197r7-8)

mūsā (موسى) Ar. (موسى) öz. is. Hz. Musa. KE metninde Hz. Musa ’nın ismi **62**, MM’de **2**, NF’te **20**, SAKT’nde **1** kere yer almıştır.

“...aymışlar: ya ‘kūb yalavaç mışrda vefāt kıldı, ken ‘āngā éltip koydılar, yūsuf hem mışrda vefāt kıldı mışrda oğ koydılar, **mūsā** yalavaç rüzgārığa tegrü anda erdi, mūsā kelip tarılmış süñüklerin yığıp ken ‘āngā éltti atası katıda koydı.” (KE (108r6-7-8)

“...aydı: "kim idingiz, ay **mūsā**?" aydı: idimüz ol <kim> birdi tigma bir nirseni yaratılmışlarınğa, andın song köndürdi." (SAKT (303a/8-9)

kanā‘at bile boldı **mūsā** qarīb

idi birle sözleşti tūrğa barıp

kanā‘at arıg pāk resül sünneti

ıdidin tiledi üküş yalvarıp (MM (55/1)

“...yā muhammed, beşārat bolsun saña kim ol körüngen cebre’il turur **mūsā** peygāmbarka, taqı ‘isā peygāmbarka taqı öñin peygāmbarlarğa kelgen turur. (NF 8/1617)

muştafā (مصطفى) Ar. (مصطفى) öz. is. Hz. Muhammed’in isimlerinden biridir. KE’da Hz. Mustafa’nın isimi **32**, MM’de **1**, NF’te **12** kere görülmüştür. SAKT’nde **muştafā** geçmemiştir.

“...na^ct-ı muhammed **muştafā** şalla’llāhu^c aleyhi ve sellem sözlemek niyāzlıg kopusluğ hem tokuşluğ kadaşlıg koşuşluğ, şehādetliğ sa^c ādetliğ^c ibādetliğ hidāyetliğ işāretliğ beşāretliğ, özi muṭi^c, zikri refi^c, ümmetka şefi^c, enbiyā kıkblesi, aşfiyā kıdvesi ol şadr-ı şuffe-i şafā bedr-i hıṭta-i vefā muhammed muştafā şalla’llāhu^c aleyhi ve sellem.” (KE (1v13-14-14, 2r1-2-3-4-5-6-7-8)

yana ottuz üç miñ şahābe vü yār

üze bolsu rızvān ulaşu nişār

taķı muṣtafādın bu küнге tégi

ayıtğan resul haķ ıdı bir ü bar (MM (12/3)

“... peygāambar ‘as’nuḡ mu‘cizātı üküṣ turur. cümle peygāambarlarķa né mu‘cizāt kim berildi, ķamuġı muḡammed muṣtafāġa berildi...” (NF (35/17)

nūḡ (نوح) Ar. (نوح) öz. is. Hz. Nuh. KE’da Hz. Nuh’un ismi **38**, NF’te **6**, SAKT’nde **1** kere tespit edilmiṣtir.

“... kaçan **nūḡ** tūfānı boldı érse mevli ta‘ālā yarlıġı birle cebrā’il ol évni kötürdi törtünç kat kökke aṣurdu.” (KE (13v7-8)

“...biz vahy ķılduķ sening tapa, neteg kim vahy ķılduķ **nūḡ** tapa taķı peygāambarlar tapa andın songra. (SAKT (101a/1-2)

“...tangrı te ‘ālā raḡmat ķılsun atam **nūḡ** peygāambarķa! her künde ķavmı anı on ķata urur erdiler. (NF (13/1-2)

nūḡ necī (نوح نجی) Ar. (نوح النجی) öz. is. Hz. Nuh. MM ve KE metinlerinde **nūḡ neci** **1** kere geçmiṣtir.

bu cümle ḡalāyık müsāfir méñiz

taķı dünye tüpsüz kırıġsız téñiz

uġan zıķrı birle bulunġay tiliñ

*eger **nūḡ necī** teg amān ķolsañız (MM (40/4)*

“...selāmün ‘alā nūḡ fi’l- ‘ālemīn yarlıķın iṣitken **nūḡ-ı neciyy** ‘aleyhi’s-selām (KE (22v8)

resūl (رسول) Ar. (رسول) Arapçada “r-s-l” kökünden türetilen **resūl** risalet görevini yerine getiren elçi anlamına gelmektedir. Resul dinî kavram olarak kullanıldığında Allah tarafından yeni bir kitap ve yeni bir Őeriat ile bir topluma gönderilen kimseyi ifade etmektedir. Çoġulu rusūldür. Resul kelimesi melekler için de kullanılmıṣtır. MM metninde **resūl** kavramı **9**, NF’te **25**, KE’da **373**, SAKT’nde **1** kere geçmiṣtir. SAKT ve KE metinlerinde hem **resūl** hem de **yalvaç** yer almıṣtır. NF metninde ise iki kavram geçmesine raġmen **yalvaç** **1** kere bulunmuṣtur. MM metninde ise resul anlamındaki **yalvaç** geçmemiṣtir.

“...yalğanga nisbet kıldı şemūd, haddin keçmeki birle; ol vaqtın kim ıyındı bed-baħtraķı. aydı anlarğa tangrınıñ **resūl**: "tangrınıñ ingenindin taķı suvindın ülüşini" (SAKT (574b/6-7)

bu cümle resul enbiyā serveri

*muħammed **resūl** ol müzekkā eri*

şükür kılǵu tün kün tazarru‘ bilen

anıñ ümmeti kalmışınğa beli (MM (7/2)

“...tanrı te‘ālā kur‘ān içinde kim ħabar bérür, kt: (IV-80) ... ya ‘nī kim kim **resūl** fermānıñça bolsa, yürise, anga boyun bérse, tanrı te‘ālā fermānıñça yüridi taķı tangrıķa boyun bérdi tép yıǵlar erdi taķı aytur erdi kim: çerigke suvsalıķ tegmişte barmaķlarındın çeşmeler çıkıp cümle çerigni ħandurğan peygāmbar tép yıǵlar erdi. (NF (91/1-2-3-4)

resūlullah (رسول الله) Ar.(رسول الله) “Allah’ın resulü” anlamına gelmektedir. Aşağıdaki varaklarda **resūlullah** Hz. Muhammed’e atıfta bulunmuştur. Fakat Kuran-ı Kerim’de **resūlullah** diğەر peygamberlerin kavimlerine hitap ederken sık kullandıkları bir kavramdır. NF metninde **resūlullah** kavramı **118**, MM’de **1** kere kullanılmıştır. KE metninde **resūlullah** tespit edilmemiştir. SAKT’nde **resūlullah** “*tanrınıñ yalvacı*” manasına tercüme edilmiştir

*ve-lākin **resūlullah** oş zū'l-celāl*

ħaber bérdi bizge kelām-ı zülāl

taķı otǵa bışmış ħozı sözledi

delil köp ayıtsam bulur-sén melāl (MM (33/1)

“...men muħammed **resūlullāh** men hem taķı muħammed ibnü ‘abdillāh men...”(NF (46/9)

“...taķı ol vaqtın kim aydı ‘īsā meryem oǵlı: “ay ya ‘ķūb oǵlanları men **tanrınıñ yalavaçı** sizin tapa...” (SAKT(529a/1) وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ

rūhu'llāh (روح الله) Ar. (روح الله) “Allah’ın ruhu” Hz. İsa’nın lakabıdır. KE’da **rūhu'llāh** kavramı **1**, NF’te **2** kere yer almıştır. MM ve SAKT metinlerinde **rūhu'llāh** görülmemiştir.

“...törtünçileri mü'min érdi, aydı: 'īsī tejriniñ kulu turur, yalavaç taķı **rūhu'lāh** turur. (KE (170r6)

“...yā **rūhu'llāh**, haķ te'ālā yigrenmişini biz sevdük; bu dünyanı andağ katıg sevdük kim oğlan anasını sevmiş mengizlig sevdük. (NF (396/7)

şālih (صالح) Ar. (صالح) öz. is. Hz. Salih. KE eserinde Hz. şālih’in ismi **19**, SAKT’nde **1** kere tespit edilmiştir. MM ve NF metinlerinde Hz. **şālih** ismi geçmemiştir

“...haķ dinga ündegen **şālih** peygamber 'aleyhi's-selām 'aql ünüp kelgil işit şālih yalava kışsasın...” (KE (31r16)

“...taķı boynağuluk kıldılar, anlarnıñ idisiniñ buyruķındın; taķı aydılar: "ay **şālih!** ketürgil bizge anı kim va'de kıtur sen bizge, eger irseng ıdılmışlardın." (SAKT (155b/456)

seyyid-i 'ālem (سيد العالم) Ar. (سيد العالم) Âlemin efendisi, âlemin ileri geleni, Hz. Muhammed’e verilen lakaptır. KE metninde **4** kere görülmüştür. Diğer eserlerde **seyyid-i 'ālem** yer almamıştır.

“...imdi muħammedge kéneşeliñ kimni ihtiyār kılsa aña tapşurayın tép **seyyid-i 'ālem**ğa bakıp aydı: oğlum men dünyādın bardım érse atan qarındaşlarındın kayusın ihtiyār kıtur-sén. (KE (186r9-10-11)

süleyman (سليمان) Ar. (سليمان) öz. is. Hz. Süleyman. KE’da Hz. Süleyman’ın ismi **32**, NF’te **9**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir. MM metninde Hz. süleyman’ın ismi görülmemiştir.

“... 'aküz melik birle sözleri bir kün **süleymān** atlanıp barurda kāvān atlıg adağğa tégdi, yıldı kördi otlayur, süleymānnı kördiler é'rse uçup havāğa ağdılar.” (KE (139v9-10-11)

“...taķı vahy kılduķ ibrahīm tapa taķı ismā'ıl tapa taķı ishāķ tapa taķı ya 'kūb tapa taķı oğul oğullarıñga taķı 'īsā tapa taķı eyyūb tapa taķı yūnus tapa taķı hārūn tapa taķı **süleymān** tapa, taķı birdük dāvudğa zebūrni. (SAKT (101a/2-3-4)

“...munça ni ‘metlerdin **süleymān** peygāmbar hergīz tatmaz erdi, öz kesbidin yeyür erdi taķı öz kesbidin keyer erdi. (NF (211/2)

şīs (شيث) Ar. (شيث) öz. is. Hz. Şis. KE eserinde Hz. şīs’in ismi **6** kere bulunmuştur. Diğer eserlerde Hz. **şīs**’in ismi bulunmamıştır.

“...temmet temmet kışsa-i **şīs** ‘aleyhi ‘s-selām hābilde kēdin yüz otuz yıl kēçdi şīs tuğdı, şīs süryānī tilinçe hibetu’llāh temek bolur, ya ‘nī teñri ‘aťası hābīlni aldım erse anıñ ornuña şīs ni bērdim tēdi. (KE (17v16-17-18-19)

şu ‘ayb (شعيب) Ar. (شعيب) öz. is. Hz. Şu ‘ayb. KE’da Hz. **şu ‘ayb’in** ismi **1**, NF ve SAKT metinlerinde **2** kere görülmüştür. MM eserinde Hz. **şu ‘ayb**’ın ismi bulunmamıştır.

“...taķı bir rivāyetde kıılır ‘abdu’llāh bin ‘abbās razıyā’llāhu ‘anhu: haķ ta ‘ālā ēki boğunun bir ‘azāb birle helak kıılmadı illa şālih kavmini taķı **şu ‘ayb** kavmini ot birle helāk kıldı, ançası bar şālih bođunuñe ot adaķları altında çıķdı, şu ‘ayb bođunuña kökdin indi.” (KE (37v1-2-34)

“...aydılar: "ay **şu ‘ayb**! namāzlarıñ mu buyrur sangakim ķodsız mız anı kim ķulluķ kıılır atalarımız, yā kılsa mız māllarımız içinde anı kim tileyürmüz? (SAKT (222b/2-3-4)

“...ēkkinç seziki rāst bolğan, **şu ‘ayb** peygāmbar ‘asnuñ şafūrā atlığ kıızı bar erdi. (NF (113/1-2)

üzeyr (عزير) Ar. (عزير) öz. is. Hz. Üzeyr. KE’da Hz. **üzeyr** ’in ismi **4**, SAKT’nde **1** kere bulunmuştur. NF ve MM metinlerinde Hz. ‘üzeyr’ in simi tespit edilmemiştir.

“... kavluhu ta ‘ālā: ibrahmğa ölüğ tirgüzmeķni ķuşlarda körgüzdi, yana ‘üzeyrğa öz teninde körgüzdi hikmet né érdi?” (KE (55v18-19-20)

“...taķı aydı cuhūdlar: " **üzeyr** tañrınuñ oğlı." (SAKT (185a/5)

yaħyā (يحيى) Ar. (يحيى) öz. İs. Hz. Yahya. KE’da Hz. **yaħyā**’ın ismi **7**, NF’te **3**, SAKT’nde **1** kere tespit edilmiştir. NF ve MM metinlerinde Hz. yaħyā’nın ismi görülmemiştir.

“...körmes mü-sén zekerriyyā muťlak oğul tilemedi, aydı: ilāhi maña oğul bērgil hem veli bolsun hem razı bolsun. mevli ta ‘ālā **yaħyā** teg oğul kerāmet kıldı.” (KE (167r21, 167v1)

“...taķı zekerriyyāni taķı **yaħyā** taķı ‘īsāni taķı ilyāsni, tigme bir yaħşılardın. (SAKT (133b/9, 134a/1)

“...cebre’ıl ‘as aydı: yā muħammed, bu ékki şahşning biri ‘īsā peygāmbar turur taķı biri **yaħyā** peygāmbar turur ‘ahimās. (NF (54/1-2)

yaķ ‘ūb (يعقوب) Ar. (يعقوب) “öz. is. Hz. Yakub KE metninde Hz. **yaķ ‘ūb**’un ismi **1**, NF’te **12**, SAKT’nde **2** kere yer almıştır. MM metninde Hz. yaķ ‘ūb’ un ismi yer almamıştır.

“...yégirmi yéti yıldın soñ **ya ‘ķūb** vefāt boldı yalavaçlık yūsufğa tégdi, atasındın soñ yégirmi tört yıl tirildi, andın soñ vefāt kıldı.” (KE (108r4-5-6)

“...irmez ol, meger bir ķulī kim uluğ ķılduğ anıñ üze taķı kılduğ anı teng şıfat, **ya ‘ķūb** oğlanlarıñğa. (SAKT (471a/2-3)

“...ey yehūdā, cümlemüzdin uluğ siz turur-siz. babam **ya ‘ķūb** bolmasa, siz maña babam yerinde turur-siz. (NF (355/6)

ya ‘ķūb isrā’ılu’ llāh (يعقوب إسرائيل الله) Ar. (يعقوب إسرائيل الله) öz. is. Hz. Yakub NF metninde **ya ‘ķūb isrā’ılu’ llāh** **1** kere kullanılmıştır. Diğér eserlerde **ya ‘ķūb isrā’ılu’ llāh** geçmemiştir.

“...ķavluhu ta ‘ālā: (XII-83) üküş yığladı devāt ķalem alıp hať yazdı mışır -melikige kim bu hať ibrahīm ħalīlu’ llāh nebī resi, ishāk zebīhu’ llāh oğlı **ya ‘ķūb isrā’ılu’ llāh** dın fir ‘avn āğūşı ‘azīz-i mışırğa tégsün. (NF (99r7-8-9-10)

ya ‘ķūbu’ n-nebī (يعقوب النبي) Ar. (يعقوب النبي) öz. is. Hz. Yakub. KE eserinde **ya ‘ķūbu’ n-nebī** **1** kere bulunmuştur. Diğér metinlerde **ya ‘ķūbu’ n-nebī** kullanılmamıştır.

“...ķamuğı kūn yaruğınça helāk boldı, yok kıldılar iđi ķudreti birle. ķışsa-i **ya ‘ķūbu’ n-nebī** ‘aleyhi’s-selām...” (KE (61r21, 61v1)

yūnus (يونس) Ar. (يونس)öz. is. Hz. Yunus. KE metninde Hz. **yūnus**’ un ismi **16**, SAKT’nde **1** kere kullanılmıştır. MM ve NF metinlerinde Hz. yūnus’ un ismi tespit edilmemiştir.

“...sordı: atıñ né turur? aydı: **yūnus**. aydı: özge atıñ bar mı? aydı: yana bir atım za’nnūn.” (KE (153r3-4)

“...meger **yūnus** kavımı, ol vaktin kim bittiler; açtuğ anlardan horluğunun kının bu yakınrağ tiriglik içinde tağı ber-hārdārlıq birdük uzakrağ vaktğa tegrü. (SAKT (211a/8-9, 211b/1)

yusūf (يوسف) Ar. (يوسف) öz. is. Hz. Yusuf. KE eserinde Hz. **yusuf** 'un ismi **112**, NF'te **19**, SAKT'nde **1** kere tespit edilmiştir. MM metninde Hz. yusūf'un ismi yer almamıştır.

“...zeyne aydı: ya 'kūb saña bu kün çıkğu teğ ermes bu kün yūsufnıñ kanlığ köñlekin eline aldı, ādem ridāsın keddi, şit tacın başınğa urdı, nūh 'aşāsın elgiñe aldı, ibrahīm köñlekin keddi, ishāk kurın kurşandı, niyazın bi -niyāz melikge 'arza kıldı, aydı: ilāhi **yusufnıñ** ölügin tirigin maña bildürgil.” (KE (79v6-7-8-9)

“...tağı ol vaktin kim çıktı kārṽān, aydı ataları: "haqīkat üze men bulur men **yūsuf** yıdığını, eger bolmasa irdi kim munmağğa nisbet kıılır siz. (SAKT (237a/5-6-7)

“...peygāmbar 'as aydı: ey mekke hālķı, men sizke anı aytur-men kim **yūsuf** peygāmbar 'as qarındaşlarına aydı. (NF (51/16-17)

yūşa (يوشع) Ar. (يوشع) öz. is. Hz. Yuşa. KE'da Hz. **yūşa** 'nın ismi **7**, NF'te **1** kere geçmiştir. SAKT ve MM metninde Hz. Yuşa'ın ismi tespit edilmemiştir.

“... ellig miñ er kamuğ astılar, andın soñ **yūşa** 'nı kārūnğa ıddı yelük assun tēp.” (KE (25r19)

“...ol yöndin haq te 'ālā anlarını helāk kıldı. **yūşa** ' peygāmbar 'as'ka haq tvt vahy kıldı, aydı: yā **yūşā** ' , kavmlarınğ üküş 'āsīlık kıldılar. (NF (306/7-8)

yūşa 'bin nūn (يوشع ابن نون) Ar. (يوشع ابن نون) öz. is. Hz. Yuşa. KE'da **yūşa ' bin nūn** **7** kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde **yūşa ' bin nūn** kullanılmamıştır.

“...yūsuf uruğındın, ékegü **yūşā ' bin nūn** tağı hurr ībin āşūs, ibn yāmin uruğındın falğ bin vefrīn. (KE (117v12)

za'n-nūn (ذوالنون) Ar.(ذو النون) Hz. Yunus'un lakabıdır. KEeserinde **za'n-nūn** **4**, SAKT'nde **1** kere yer almıştır. NF ve MM metinlerinde Hz. Yunus'un lakabı bulunmamıştır.

“...sordı: atıñ né turur? aydı: yūnus. aydı: özge atıñ bar mı? aydı: yana bir atım **za'nnūn**. (KE (153r3-4)

“...taķı **ze'n-nūn**, ya^c nī yūnusnı; ol vaķtın kim bardı öfkelig, sizdi kim taķdīr kılmağay miz aning üze. kıkırdı қarangқuluk içinde kim: "yoķ tapunğı meger sen, arığlık sanga. men boldum küç kılğanlardın." (SAKT (317a/2-3-4)

zebīhu'llāh (ذبيح الله) Ar. (ذبيح الله) Hz. İsmail'in lakabıdır. KE metninde **zebīhu'llāh** 2 kere geçmiştir. Diğer eserlerde Hz. İsmail'in lakabı yer almamıştır

“...yūsuf aydı: ol közi yaşlığ, bağrı başlığ firāk altında örtenmiş, hasret tejizinde ğark bolmış, oķ tēg boyı ya tēg eğılmiş, ay teg açuķ köñli tūgme tēg tūgūlmiş isrā'īlul'llāh oğlı **zebīhu'llāh** nebī resi, ḥalīlu'llāh nāfilesi yūsuf men-men tēdi. (KE (75v15-16-17)

zekerıyyā (زكريا) Ar. (زكريا) öz. is. Hz. Zekeriya. KE metninde Hz. **zekerıyyā**'nın ismi 6, NF'te 2, SAKT'nde 1 kere görülmüştür. MM metninde Hz. Zekeriya'nın ismi geçmemiştir.

“...körmes mü-sén **zekerıyyā** muṭlaķ oğul tilemedi, aydı: ilāhi maña oğul bērgil hem veli bolsun hem razi bolsun. mevli ta'ālā yahyā teg oğul kerāmet kıldı.” (KE (167r21'167v1)

“...taķı **zekerıyyānı** taķı yahyā taķı 'īsānı taķı ilyāsını, tigme bir yahşılardın. (SAKT 133b/9, 134a/1)

“...kıldı taķı aydı: ey **zekerıyyā**, bilgil, āğāh bolğıl kim bu ḥased kılğuçı benim fazlumķa övkelig turur taķı kıl...” (NF (414/4)

zū'l-kifl (ذو الكفل) Ar. (ذو الكفل) öz. is. Hz. Zū'l-kifl. KE ve SAKT metinlerinde Hz. **zū'l-kifl**'ın ismi 1 kere tespit edilmiştir. MM ve NF metinlerinde Hz. Zū'l-kifl'in ismi geçmemiştir.

“...aymışlar: 'üzeyrniñ yalavaçlıķıda iḥtilāf bar, neteg kim hıızr ve zū'l-қarneyn ve **zū'lkiflniñ**. (KE (165r14)

“...taķı yād kılğıl ismā'īl taķı yesa' taķı **zū'l-kifl**ni. (SAKT (435b/4-5)

2.2.4.7.2. Peygamberlerin Mucize Ve Kerametleri İle İlgili Kavramlar

infiċār (انفجار) Ar. (انفجر) infacere (انفجر) kökünden türetilen **infiċār** kelimesi patlama anlamına gelmektedir. Ancak metinlerde geçen infiċār dinî kavram olarak kullanıldığında başka bir anlam kazanıp suyun yerden kaynayıp akması Hz. Musa Peygamber'in mucizesi anlamında kullanılmıştır. KE metninde **infiċār** kavramı 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde **infiċār** yer almamıştır.

“...kavluhu ta ‘ālā: evvel tayak, ékinċi beyzā elig, üçünċi **infiċār**, törtünċi **infilāk**, béşinci tūfān, altıncı çekürge, yétinċi küye, sekizinci baċa, toċuzuċı ċan. (KE (114r8-9-10)

infilāk (انفلاق)Ar.(انفلاق) İnfalāċa (انفلق) kökünden müştak olan **infilāk** kelimesi yarılma ve açılma anlamını taşımaktadır. **infilāk** dinî bir anlam kazandığında Hz. Musa'nın mucizesi manasına gelmektedir. KE metninde **infilāk** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. Diğer metinlerde **infilāk** görülmemiştir.

“...kavluhu ta ‘ālā: evvel tayak, ékinċi beyzā elig, üçünċi **infiċār**, törtünċi **infilāk**, béşinci tūfān, altıncı çekürge, yétinċi küye, sekizinci baċa, toċuzuċı ċan. (KE (114r8-9-10)

ċābe ċavseyn (قَاب قَوْسَيْن) Ar. (قَاب قَوْسَيْن). İki yayın arasındaki uzaklık, miraċta Hz. Muhammed'in Allah'a yakınlığına kinayedir. KE metninde **ċābe ċavseyn** 1 kere bulunmuştur. SAKT'nde **ċābe ċavseyn** “**irdi iki, yā endāzasınċa**” manasına tercüme edilmiştir. MM metninde **ċābe ċavseyn** görülmemiştir.

“...taċı cevāb ol turur kim ċaċan **ċābe ċavseyn** maċāmıċa teċdim erse yarlıċ kéldi: ċuyı bakċıl. dünyā ‘ālemin daċılarını bir zerre toprak kördi, ‘arş eflākını, uçmaċını tamuċını özindin astın kördi. (KE (209r13-14-15)

“...**irdi iki, yā endāzasınċa, yā yakınraċ...**” (SAKT(503a/5)فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ)

mi‘rāc (معراج) Ar. (معراج) “Uruc” kökünden türetilen **mi‘rāc** kelimesi yukarıya çıkma, merdiveni ifade etmektedir. **mi‘rāc** dinî kavram olarak, Recep ayın 27. gecesinde Hz. Muhammed'in göċe çıkması anlamında kullanılmaktadır. KE metninde **mi‘rāc** kavramı 26, NF'te 7, MM'de 1 kere yer almıştır. SAKT'nde **mi‘rāc** yer almamıştır.

“... aymışlar: resūl ‘aleyhi's-selām ol oċ kéċe andın yandı ‘ammesi ümmühān, éviċe kéldi, **mi‘rāc** haberin aytu bérđi, ornu taċı ısıċ érđi. kavluhu ta ‘ālā mes‘ele: kim resūl

'aleyhi's-selām mi'rāciña mekkedin beytü'l-maḳdisğa bir tün içinde barmışına münkir
bolsa kāfir bolur. (KE (216v17-18-19-20-21))

yéter anda sēn mēn kéter ḳīl ü ḳāl

bu aşvāt bile sözlemek ḥod muḥāl

ḥabīb ümmetiña ḥabīblük revā

revā bolsa **mi'rāc** revā hem bu ḥāl (MM (377/4))

“...taḳı bilgil, āgāh bolḡıl kim bu **mi'rāc** ḳışşasını eştip könglüñge andaḡ tüşmesün kim
ḥaḳ te 'ālā 'arş üstünde turur tép, neteg kim bir ḳavm-i müşbihī terler. (NF (60/5-6))

2.2.4.7.3. Peygamberlik ve Halifelik İle İlgili Kavramlar

'ali (علي) Ar. (علي) öz. is. Hz. Muhammed'den sonra gelen dördüncü. Halife, Hz. Ali'dir.
KE ve MM metinlerde Hz. Ali'nin ismi **1**, NF'te **65** kere tespit edilmiştir. SAKT'nde Hz.
Ali'nin ismi geçmemiştir.

“... anı kēlip ataları şāh-ı merdān 'alige aydılar, 'ali aydı: ey ciğer-güşelerim sizlerge
söziüm ol turur, resüldin işitdim aydı: 'ömer dünyada islām nūri turur ve uçmaḥlıḡlarınıñ
çerāḡı turur.” (KE (200r6-7-8))

yana tört muḳarreb şahābe üze

tümen miñ bu ḡufrān u rızvān sezā

ebu bekr ü fāruḳ bu 'oṣmān **alī**

olar zikri birle bulur cān meze (MM 11/3)

“...fātımanı 'alīḳa cüftlendürdi, velīkin fātıma razhā 'as'dın altı ay song vefatı boldı. (NF
5/7-8)

aşḥāb (أصحاب)Ar. (أصحاب) ç. Arapçada bir kişiyle dost ve arkadaş olmak manasına gelen
aşḥāb “sohbet” kökünden türetilmiştir. **aşḥāb** ile birlikte sahābe de sıkça
kullanılmaktadır. **aşḥāb** dinî kavram olarak kullanıldığında, Hz. Muhammed'i görüp ona
inanana kimseleri ifade etmektedir. NF metninde **aşḥāb** kavramı **6**, KE'da 3 kere
geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **aşḥāb** görülmemiştir.

“...resül ‘aleyhi 's-selāmnun eşhābı ol işke kaçğuluğ erdiler, bir kün haber boldı, bir melik necāşi birle sançışka kelür tép.” (KE (233v12-13-14)

“...eger sen anı körmeseñ, ol bārī seni şeksiz köre turur, tép bilseng, tédi. bir şeyhniñ aşhāb ve yārānları bar erdi. (NF (428/4)

beytü'r-risāle (بيت الرسالة) Ar. (بيت الرسالة) “peygamberlik meskeni” manasını ifade eden bir sözdür. KE’da **beytü'r-risāle** 1 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **beytü'r-risāle** geçmemiştir.

“... yūsufğa keldi, aydı: ey **beytü'r-risāle** sülalesi, nübüvvet riyazınıñ lalesi, ey siyādet kimyası, ey sa ‘ādet tamğası, ey arığ uruğı, ey ādemiler uğruğı kāşki ol kün oñ aymış erseñ satğın almağay erdim, aldım erse ken ‘ānga éltip tegürgey erdim.” (KE (77v17-18-19-20)

bid ‘at (بدعه) Ar. (بدعة) “Bd‘a” kökünden türeyen **bid‘at** icat etmek, sonradan ortaya çıkmak anlamına gelmektedir. Ancak **bid‘at** kelimesi dinî kavram olarak kullanıldığında, İslam dininde Hz. Muhammed zamanından sonra meydana gelen şey, yenilik şeklinde tanımlanmaktadır. KE metninde **bid‘at** kavramı 4, NF ve MM’de 1 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **bid‘at** kullanılmamıştır.

“... kamuğ sünnet ve cemā ‘at égeleri katında ammā bid‘at eyeleri kabül kılmadılar, mi ‘rāc dürüstluğına şahābeniñ uluğları telim şahih aḥbār rivāyet kıldılar.” (KE (217r10-11-12)

eradtü en u ' raf del l oş muña

yuhıbbū nehu hil'ati ḥod saña

yuhıbbüküm ḥiṭābı eşitgen muḥib

kamuğ bid ‘alardın bolur bir yaña (MM (371/4)

“...peygāambar ‘as ‘nuñ sünnetince yörimegen taķı şahābanıñ sīretinçe yörimegen **bid‘at** işler birle meşğül bolğannıñ yamanlıķını aymaķ ğıybat ermez (NF (387/5-6)

burāķ (براق) Ar. (براق) Mirac gününde Hz. Muhammed’e gönderilen binektir. KE eserinde **burāķ**11, NF’te 3 kere geçmiştir. SAKT ve MM metinlerinde burāķ bulunmamıştır.

“...mi ‘rāc tünide münüt **burāk** mingen muḥammed muṣtafā yolçısı cebre’ıl, tapuğcısı mikā’ıl rabbü'l-celıl bir tün içinde barıp kelmeki ne ‘aceb bolğay. (KE (218r18-19-20)

“...peygāambar ‘aska mi ‘rāc tüninde cebre’ıl ‘as **burāk** keldürdi, yügen urulmuş, eyer urulmuş. (NF (52/11-12)

ebū bekr (ابو بكر) Ar. (ابو بكر) öz. is. Hz. Muhammed’den sonra gelen birinci. Halife, Hz. Ebu bekr’dir. KE ve MM metinlerinde Hz. ebu bekr’in ismi **1**, NF’te **64** kere yer almıştır. SAKT’nde Hz. ebū bekr’in ismi görülmemiştir.

“...aymışlar: feriştelar **ebū bekr-i şiddik** teyürler, uçmahlığlar **ebu'l-fazl** teyürler, ‘arş feriştelari müttefik teyürler, ‘atık teyürler, murğlar şeyh-i vakūr teyürler, eymenligler **ebhā** teyürler ümmetler ḥalife téyürler. bular kamuğ fazl u medh turur.” (KE (201r18-1920-21)

yana tört muḥarreb şahābe üze

tümen miñ bu ğufrān u rızvān sezā

ebu bekr ü fāruḥ bu ‘oṣmān^c alī

olar zıkrı birle bulur cān meze (MM (11/3)

“...neçe kim peygāambar ‘as’ka kāfırlar zaḥmat u meşakḳat tegürseler, hēç iltifāt kılmas erdi. bir kün **ebū bekr** rażhu barur erdi taḳı abū leheb qarşu keldi. (NF (15/15-16)

ebū'l-fazl (أبو الفضل)Ar. (أبو الفضل) Hz. Ebu Bekir’e verilen lakaptır. KE metninde **ebū'l-fazl** **1** kere kullanılmıştır. **ebū'l-fazl** diğar eserlerde kullanılmamıştır.

“...feriştelar **ebū bekr-i şiddik** téyürler, uçmahlığlar **ebu'l-fazl** téyürler, ‘arş feriştelari müttefik téyürler, ‘atık téyürler, murğlar şeyh-i vakūr téyürler, eymenligler **ebhā** téyürler ümmetler ḥalife téyürler. bular kamuğ fazl u medh turur. (KE 201r18-1920-21)

eḥādīs (أحاديث)Ar. (أحاديث) ç. Hz. Muhammed’in söyleyiş ve davranışları anlamında kullanılan **eḥādīs** hadis kelimesinin çoğuludur. NF’te **eḥādīs** kavramı **3** kere yer almıştır. **eḥādīs** diğar eserlerde tespit edilmemiştir.

“...eger özinge satğaşmasa erdim, **ahādīs** me‘ānīsidin taqı kur‘ānnıñ haqāyıqıdın maħrūm bolğay erdim, tēp aydı...” (NF (202/3-4))

ehl-i beyt (اهل البيت) Ar. (أهل البيت) Hz. Muhammed’in ailesi ve yakın akrabalarını ifade etmektedir. KE eserinde **ehl-i beyt** kavramı 3, NF’te 15 kere geçmiştir. **ehl-i beyt** MM ve SAKT metinlerinde yer almamıştır.

“...ékinç bābı hulaḫā-i rāşidīn taqı **ehl-i beyt** taqı tōrt imām fażāyiliniñ beyānı içinde turur. (NF (2/14))

“...ey benim **ehl-i beytim** şabr kılıñ...” (KE (247r20))

emīre'l-mü'minīn (امير المؤمنين) Ar. (أمير المؤمنين) Müminlerin emiri, halifesi manasını taşımaktadır. NF’te **emīre'l-mü'minīn** kavramı 60, KE’da 1 kere tespit edilmiştir. **emīre'l-mü'minīn** MM ve SAKT metinlerinde bulunmamıştır.

“... ‘ālī éviñe keldi, şahābe kamuğ ‘ālīka yığıldılar, aydılar: ya **emīre'l-mü'münīn** sen elgin bizge bergil, bey‘at kılalıñ. (KE (241r19-20))

“...iskenderiyyeni aldılar taqı mışırını aldılar. tegme bir élke kelseler, élçi ıdar erdiler kim **emirü'l-mü'minīn** ‘ömer raşhu bizlerni sizlerke ıda bérdi. (NF (111/12-13-14))

enbiyā (انبياء) Ar. (أنبياء) ç. Allah’ın tarafından insanlara gönderilen nebiler ve peygamberler manasına gelmektedir. KE’da **enbiyā** kavramı 11, NF’te 5, MM’de 4 kere kullanılmıştır. Kuran Kerim’de bulunan enbiya kelimesi SAKT’nde ylavaç olarak tercüme edilmiştir.

“... ögdi tēp öz kelamı içre haq **enbiya** mürsel kamuğdın anıñ a‘lā himmetin...” ((KE (181v9))

haber bérmişi tēg arığ pāk kelām

tümen miñ dürūd u tahiyyet selām

*tégürgil rusül **enbiyā** rūḫıña*

yaratğan uğanım ulaşu ulam (MM (6/3))

“...émdi cümle **enbiyā** taqı evliyā taqı ‘ulamālar ittifāk kılıp tururlar...” (NF (424/2))

enşār (انصار) Ar. (أنصار) ç. Sözlükte “Nasr” kökünden türeyen nasır veya nâsır sıfatının çoğulu olup ism-i mensubu ensârî kavramı yardım etmek anlamına gelmektedir. Ensar

denildiğinde akla gelen ilk şey hicretten sonra Medine’de Hz. Muhammed’e yardımcı olan Evs ve Hazrec kabileleridir. KE ve NF metinlerinde **enşārī** kavramı **6** kere tespit edilmiştir.

“...āvāz birle çağırğul! tédi erse, ‘abbās taqı çağırdı: ey **enşār** ögüri, ey muhācir ögüri, ey musulmānlar, kelingler! (NF (73/15)

“...resül ‘aleyhi’s selāmda vahy ağırığını eşeri belgürdi, muhācir ve **enşār** tegresinde turup vahy tiñleyür erdiler. (KE (236r-12)

enşārī (انصاری) Ar. (أنصاري) Sözlükte “Nasr” kökünden türeyen nasîr veya nâsır sıfatının çoğulu olup ism-i mensubu ensârî kavramı yardım etmek anlamına gelmektedir. Ensar denildiğinde akla gelen ilk şey hicretten sonra Medine’de Hz. Muhammed’e yardımcı olan Evs ve Hazrec kabileleridir. NF metninde **enşārī** kavramı **11**, KE’da **6**, MM’de **1** kere kullanılmıştır. **enşārī** SAKT’nde görülmemiştir.

“...halkları kim mekkedin kelgenlerke yārī bērdiler, karşı aldılar, luṭf u kerem kıldılar, anlarğa **enşārī** tēnür. (NF (27/5)

ķamer pāre boldı işāret bile

ķatıḡ taşı ma keldi ķatında tile

taķı bilgil **enşārī** oĸlanları

ölüp bāz tirildi munı keç bile (MM (34/3)

“...bir **ensārī** erdi anıḡ évige kirip telük tēdiler...” (KE (240v8)

ḡadiṣ (حديث) Ar. (حديث) Hz. Muhammed’in sözleri, yaşayışı ve davranışları anlamında kullanılan bir sözdür. KE’da **ḡadiṣ** kavramı **6**, MM’de **3**, NF’te **122** kere yer almıştır. SAKT’nde **ḡadiṣ** tespit edilmemiştir.

“...ķavluhu ta ‘ālā: **ḡadiṣ** ķāle ‘n-nebi ‘aleyhi ‘s-selām: yalavaķımız muḡammed muṣṡafā ṣalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem yarlıķar kim dūnyādın maņa uç neḡerse sövüĸlüĸ boldı. biri tatlıĸ yığlar, taķı müsülmān tişiler, üçünķi kōzüm yaruķı namāz içinde tēdi.” (KE (82r18-19-20-21)

ķulaķ bolĸu evvel açılğınķa til

açılsa ayıtgıl ‘amel oşbu kıl

***hadīs** naş bu ilhām-ı rabbânidir*

sözi bolmağay taş mürid bolsa bil (MM (287/3)

*“...kılduķ taķı tegme bir bābnı on faşl üze kılduķ taķı tegme bir faşl avvalında bir **hadīs** keltürdüik peygāmbar ‘as **hadīs**leridin kim mecm ū ‘ı kırķ **hadīs** bolur. (NF (2/12)*

fārūķ (فاروق) Ar. (فاروق) öz. is. İslam’ın ikinci halifesi olan Hz. Ömer’e verilen lakaptır. MM eserinde **fārūķ** 1 kere bulunmuştur. Hz Ömer’in lakabı diğerk eserlerde kullanılmamıştır.

yana tört muķarreb şaķābe üze

tümen miñ bu ğufrān u rızvān sezā

*ebu bekr ü **fārūķ** bu ‘o smān ‘alī*

olar zıķri birle bulur cān meze (MM (11/3)

ħalīfe (خليفة) Ar. (خليفة) Arapçada birinin yerine geçmek, onun yerini almak, yerini doldurmak, vekâlet veya temsil etmek gibi anlamları taşımaktadır. **ħalīfe** kelimesi, dinî kavram olarak İslām devletlerinde Hz. Peygamber’den sonraki devlet başkanına verilen isimdir. Fakat Kur’an-ı Kerimde ħalīfe kelimesinin kazandığı anlam insanın Allah’ın yeryüzündeki halifesi olduğunu ifade etmektedir. NF metninde **ħalīfe** kavramı 93, KE’da 20, SAKT’nde 1 kere geçmiştir. MM metninde **ħalīfe** kullanılmamıştır.

*“...cümleñiz bu ħilāfat қапıғını baғлаñ, meger abū bekr baғlamasun kim méndin soñ **ħalīfa** abū bekr bolsun tép aydı. (NF (92/8-9)*

*“...men yér yüzine **ħalīfe** yaratur-men...” (KE (5r4)*

ħavārī (حواری) Ar. (حواري) Hz. İsa’nın on iki yardımcısından her biridir. KE’da **ħavārī** kavramı 3, NF’te 8 kere yer almıştır. MM metninde **ħavārī** kullanılmamıştır.

*“...**ħavārī** ħāş eşlik temek bolur...” (KE (171v4)*

*“... ‘īsā peygāmbar ‘as **ħavārī**larka aydu kim: bu şeher ħalkı ħaķ te ‘ālāning ğazabı birle helak bolmuş ħalāyıķlar bolğaylar ve eger öz yatuķları üze ölmüş bolsa erdiler, biri birlerini kömgeyler erdi. (NF (394/9-10-11)*

havāriyyūn (حواريون) Ar. (حواريون) ç. Hz. İsa'nın yardımcılara verilen addır. KE metninde **havāriyyūn** kavramı 1 kere kullanılmıştır. SAKT'nde **havārī** “**yārīçilerim**” anlamına çevrilmiştir. NF ve MM metinlerinde **havāriyyūn** görülmemiştir.

“...aydılar: bu cādū é[rmes] hağ yalavaç turur. kamuğı imān keltürdiler, **havāriyyūn** anlar turur. (KE (171v14-15)

“...ol vaqtın kim bildi ʿisā anlardın küfrni, aydı; “im turur **yārīçilerim**, tañrı tapa?” aydı üdründüler:” biz tañrınıñ yārī bbirgenleri bittük tañrığa. tağı tanuqluğ birgil munuñ birle kim, boyun sügenler miz...”(SAKT (54a/5-6-7)

فَلَمَّا أَحَسَّ عِيسَىٰ مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ

hicret (هجرت) Ar. (هجرة) Sözlükte “Hicre” ve “hicrân” kökünden müştak olan hicret kelimesi terk etmek, göç etmek, ayrılmak, bir kişinin bulunduğu yerden başka bir yere uzaklaşması, göç etmesi anlamına gelmektedir. **hicret** dinî kavram olarak kullanıldığında Hz. Muhammed ve Mekkeli muhacirlerin Mekke'den Medine'ye göç etmesine **hicret** denir. KE metninde **hicret** 9 kere tespit edilmiştir. **hicret** diğer eserlerde yer almamıştır.

“... ʿaleyhi-selām éki rekât namaz kıldı mekkedin **hicret** kılip medinege barmasdın éki yıl burun...” (KE (194v7)

hilāfet (خلافه) Ar. (خلافه) Arapçada birinin yerine geçmek, onun yerini almak, yerini doldurmak gibi anlamları taşımaktadır. **hilāfet** kelimesi, dinî kavram olarak İslâm devletlerinde Hz. Peygamber'den sonraki devlet başkanlığına verilen addır. KE'da **hilāfet** kavramı 4, NF'te 21 kere tespit edilmiştir. SAKT ve MM metinlerinde **hilāfet** geçmemiştir.

“...cümleñiz bu **hilāfet** bağlañ, meger abū bekr bağlamasun kim méndin song halīfa abū bekr bolsun tép aydı. (NF 92/8-9)

“...hilāfetni ebū bekrge muğarrer kıldılar, **hilāfet**ka olturmuşta keğin kün kelü za ʿif boldı. (KE 238v12)

hulefā-i rāşidīn (خلفاء راشدین) Ar. (خلفاء الراشدين) “Dört halife” anlamına gelmektedir. NF eserinde **hulefā-i rāşidīn** 3 kere geçmiştir. **hulefā-i rāşidīn** diğer metinlerde görülmemiştir.

“...din takı **hulafā-i rāšidin** ef 'alidin taku 'ulemā ve meşāyih akvālidin zam kalduk...”
(NF (2/11))

meb'ūs (مبعوث) Ar. (مبعوث) Allah tarafından insanlara Peygamber olarak gönderilen kimsedir. NF metninde **meb'ūs** 2 kere geçmiştir. **meb'ūs** diğer eserlerde yer almamıştır.

“...men cebre`il turur-men, takı muḥammed resūlullāh turur tēdi erse, ol ferīşte aydı: ol muḥammed-nū kim cümle ḥalāyıkka **meb'ūs** turur? tēp aydı...”(NF (56/1-2))

mürsel (مرسل) Ar. (مرسل) “Gönderilmiş peygamber” anlamına gelmektedir. KE metninde **mürsel** kavramı 8, NF ve MM metinlerinde ise 1 kere geçmiştir. SAKT'nde **mürsel** tespit edilmemiştir.

“...özi muḥluḡ keḡ yürekli mevliniḡ **mürsel** kulu ol çéçek teg eḡni küsep meḡzi solḡan ya 'kub ol...” (KE (61v11))

yana üç yüz on üç bu **mürsel** rusül

ḡamuḡi resūldın resul érdi kül

ḡamuḡ bir vücūdḡa cihān cān kerek

cihānḡa érür cān çın-oḡ ḡaḡka ḡul (MM (379/1))

“... ma 'nisi ol bolur kim ḡaḡ te 'ālā birle maḡa bir vaḡt bar turur kim ol vaḡt içinde hēç muḡarreb ferīşte sıḡmas hem **mürsel** peyḡāmbar takı sıḡmas. (NF (3/15-16-17))

nübüvvet (نبوت) Ar. (نبوة) Arapçada “Nübû” mastarından türetilen **nübüvvet** kavramı peygamberlik, Allah'ın vahyi insanlara tebliḡ etmekle mükellef olan kişiyi ifade etmektedir. KE metninde **nübüvvet** kavramı7, NF'te 2 kere tespit edilmiştir. MM VE SAKT **nübüvvet** bulunmamıştır.

“...ol satıḡ üzülmedi, ol bey' buzulmadı erse yalvaru yūsufḡa keldi, aydı: ey beytü'r-risāle sūlalesi, **nübüvvet** riyāzınıḡ lalesi, ey siyādet kimyası, ey sa 'ādet tamḡası, ey arıḡ uruḡı, ey ādemiler uḡruḡı kāşki ol küin oḡ aymış erseḡ satıḡın almaḡay erdim, aldım erse ken 'ānḡa éltip tegürgey erdim.” (KE (77v17-18-19-20))

“...ḡaçan kim peyḡāmbar 'as'ka vahy keldi takı peyḡāmbar **nübüvvet** da 'vā kılıp ḡalāyıkka tangrı te 'ālāning fermānını tegrü başladı erse, bu ḡabarnı şeytānlar iblīske eletteiler erse...” (NF (397/1-2))

'**oṣmān** (عثمان) Ar. (عثمان) öz. is. Hz. Muhammed'den sonra gelen üçüncü. Halife, Hz. Osman'dır. KE metninde Hz. Osman'ın ismi **16**, MM'de **1**, NF 'te **26** kere bulunmuştur. SAKT'nde Hz. Osman'ın ismi geçmemiştir.

"...zeynebni *ebu'l- 'āṣṣā* bér diler, *ruḳiyyeni 'oṣmān*ğa bér diler, *ol öldi erse ümmü küṣṣūmni bér diler.*" (KE (198r20))

yana tört muḳarreb ṣaḫābe üze

tümen miñ bu ğufrān u rızvan seza

ebu bekr ü farūḳ bu 'oṣmān 'āli

olar zıkrı birle bulur cān meze (MM (11/3))

"...taḳı 'ālī raḫhu başlap '**oṣmān** ḳatınğa bardılar taḳı ol bitigni '**oṣmān** ḳatında oḳıdılar..." (NF 134/3)

'**ömer** (عمر) Ar. (عمر) öz. is. Hz. Muhammed'den sonra gelen ikinci. Halife, Hz. ömer'dir. KE eserinde Hz. 'ömer'in ismi **15**, NF'te **52** kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde Hz. Ömer'in ismi yer almamıştır.

"...ḫasan ve ḫüseyn bu sözni barıp '**ömerge** aydılar, '*ömer sevünüp öre ḳopup aydı: bi'llāh ki atañızdın işitdiñizmi taḳı resüldin işitmiş teg siz işitdiñiz mü? işitdük, tédiler.*" (KE (200r8-9-10))

"...tangrı tebāreke ve te 'ālāḳa üküṣ ḫamd u ṣenālar ḳıldı taḳı peygāambar 'as'ḳa durūḍlar aydı taḳı abū bekr raḫhu 'ḳa rızvān aydı taḳı '**ömer** raḫhu 'ḳa rızvān aydı. (NF (127/7-89))

risālet (رسالت) Ar. (رسالة) sözlükte "Resele" (رسل) kökünde türetilmiş olan **risālet** kelimesi bir kişiden başka kişiye gönderilen mesaj veya mektup, yüksek lisans yahut doktora ders dönemi bitikten sonra araştırmacının yazmaya başladığı teze **risālet** denir. Ancak **risālet** kelimesi dinî kavram olarak kullanılınca **nübüvvet** peygamberlik anlamı kazanmaktadır. KE metninde **risālet** kavramı **6**, NF'te **3** kere tespit edilmiştir. SAKT ve Mm metinlerinde **risālet** görülmemiştir.

"...bélgüliḡ başdın ayakğa aytayın men cümlesin ḫaḳ **risālet** bér di erse toz tégürdi ḳavmığa..." (KE (31r17))

"...ey nübüvvet ve **risālat** ehl-i beyti, destur bar-mu karmekke? tédi erse..." (NF (87/13))

rusül (رسل) Ar. (رسل) Arapçada resul kelimesinin çoğulu olan rusül, Allah tarafından gönderilen peygamber manasına gelmektedir. MM eserinde **rusül** kavramı 6 kere yer almıştır. SAKT’nde **rusül** kavramı **yalvaçlar** olarak tercüme edilmiştir. NF ve KE metinlerinde rusül bulunmamıştır.

yana yüz yégirmi takı dört miş

***rusül** enbiyalar ékinç söz oñı*

eger artuğ eksük yaqın bilmesen

erür evvel ādem muḥammed sonı (MM (5/2)

şahābe (صحابه) Ar. (صحابية) Arapçada bir kişiyle dost ve arkadaş olmak manasına gelen **aşhāb** “sohbet” kökünden türetilmiştir. **aşhāb** ile birlikte sahābe de sıkça kullanılmaktadır. **aşhāb** dinî kavram olarak kullanıldığında, Hz. Muhammed’i görüp ona inanan kimseler için kullanılmaktadır. MM metninde **saḥābe** kavramı 2, NF’te 176, KE’da 47 kere kullanılmıştır. SAKT’nde şahābe tespit edilmemiştir.

*“...peygāmbār ‘as’dın oza vefāt boldı erse, umm-i külsūmnı ‘oşmānka cüftlendürdi. ol yandın ‘oşmānka razhu **saḥābe** zū’n-nureyn tér erdiler, ya ‘nī peygāmbār ‘as’nuñ ékki nūr-i dī desinge cüft boldı tép. (NF (5/4-5-6)*

*yana dört muḥarreb **saḥābe** üze*

tümen miş bu ğufrān u rızvan seza

ebu bekr ü farūğ bu ‘oşmān ‘āli

olar zikri birle bulur cān meze (MM (11/1)

*“...andın anıñ ümmeti bol tap **saḥābe** şaḥbetin...”(KE (181v13)*

şalavāt (صلوات) Ar.(صلوات) ç. Arapça’da namaz anlamındaki “Salla” (صلا) kökünden türetilen **şalavāt** kelimesi, “dua, tazim ve rahmet” anlamına gelmektedir. Yalnızca KE metninde **şalavāt** kelimesi, namaz anlamında değil Hz. Muhammed’e edilen dualar (allahüme salli ve selam ale nebiyine Muhammed محمد صلى الله عليه وسلم على نبيا محمد) anlamında kullanılmıştır. KE ve SAKT metinlerinde 1, NF’te 7 kere görülmüştür. MM metninde ise şalavāt yer almamıştır.

“...bu ol er turur kim anıñ ümmetinde biregü bizge eyerse ve ‘ömrini bâtil iş birle keçürse bir zamān peşimān bolsa taķı bir yolu muħammedge **şalavāt** yiberse içi ‘azze ve celle kamuğ kılmişın keçürüp yazuķların yarlıķar.” (KE (184r17-18-19)

“...ol ol kim **şalāvat** aytur sizij üze taķı firışteleri, munuñ üçün kim çıkarsa қараñkuluқdın yaruқlukğa. taķı irdi bitgenlere rahmet kılğan...” (SAKT (404a/8-9)

“...ve likin **şalavāt** neteg aymak kerek bilmez-miz tēp aydılar erse...” (NF (4/6)

şiddiķ (صديق) Ar. (صديق) Arapçada “dürüst ve güvenilir olmak, gerçeği konuşmak, doğru bilgi vermek,” anlamlarına gelmektedir. **şiddiķ** “sıdk” masdarından isim olmuştur. Hz. muhamed’in tüm dediklerini doğrulamasından dolayı Hz ebu bekir’e verilen lakaptır. KE metninde **şiddiķ** kavramı 12, NF’te 3 kere kullanılmıştır. SAKT ve MM metinlerinde **şiddiķ** tespit edilmemiştir.

“...fazl tuttı, bir қolını ‘alī tuttı, mescidge eltiler. **şiddiķ** razıya’llāhu ‘anhu resūlni kördi yanguğa oğradı. (KE (236r21)

“...yā abā bekr, emğekdin қutulduñ, arığ suv birle ğusl қaldıñ tēdiler. taķı kökde atıñ **şiddiķ** turur taķı yerdehem atıñ **şiddiķ** turur (NF (103/2-3)

şefā’at (شفاعة) Ar. (شفاعة) Sözlükte “şef” kökünden türeyen şefāat, “suçunun affedilmesi veya dileğinin yerine getirilmesi için birine aracılık etme” anlamia gelmektedir. **şefā’at** dinî kavram olarak “kıyamet gününde peygamberlerin ve kendilerine izin verilen sâlih kulların müminlerin bağışlanması için Allah’a yalvarması ” anlamını kazanmaktadır. NF metninde **şefā’at** kavramı 12, KE’da 27, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM metinde **şefā’at** yer almamıştır.

“...kim **şefā’at** kılsa körlüg **şefā’at**, bolğay anga üliş andın. taķı kim **şefā’at** kılsa **şefā’at** yavuz, bolğay anga üliş andın. taķı irdi tangrı tigme bir nirse üze saķçı. (SAKT (89a/34-5-6)

“...bolğay kim ģak te^c ālā saña kıyāmatda **şefā’at** makamı rūzi kılsa, tēp aydı...” (NF (314/13)

“...yalbarıp ģakdın **şefā’at** satķun alğan muştafā қавми ‘ārın kötrümedin kökke ağķan ‘isā ol...” (KE (2r10)

şefā‘at maḳāmı (شفاعت مقامی) Ar. (مقام الشفاعة) NF metninde **şefā‘at maḳāmı** 1 kere geçmiştir. **şefā‘at maḳāmı** diğer eserlerde görülmemiştir.

“...bu bés namazdın ziyāda ṭā‘at kılğıl. bolğay kim haḳ te‘ālā sangā kıyāmatda **şefā‘at maḳāmı** rüzī kılsa...” (NF (314/12-13))

tābi‘īn (تابعين) Ar. (تابعين) Sözlükte “bir kimsenin yolundan gitmek, onu takip etmek” anlamına gelen ve “teba” kökünden türetilen tābi‘in dinî kavram olarak kullanıldığında, sahâbeyle görüşüp konuşan, onlardan din ve sünenleri öğrenen kimselerdir. NF metninde **tābi‘īn** kavramı 7 kere kullanılmıştır. **tābi‘īn** diğer metinlerde bulunmamıştır.

“...ḥamzatu‘ş-şükri‘ tép aytur erdiler, **tābi‘īn**lerdin erdi, uluğ ‘ālim erdi. aytur: maḳā bir kimerse ming meseleni bitip keltürdi. (NF (190/1-2))

ümmeṭ (امت) Ar. (أمة) Arapçada “emm” kökünden türetilmiş olan **ümmeṭ** kelimesi “öne geçmek, imam olmak ve yönelmek” anlamında kullanılmaktadır. **ümmeṭ** dinî kavram olarak kullanılınca, Allah tarafından kendilerine peygamber gönderilmiş topluluk, kavim, ve kabilelere verilen isimdir. NF metninde **ümmeṭ** kavramı 72, KE’da 104, MM’de 2, SAKT’nde 1 kere tespit edilmiştir.

“...küfr ü zulmet tuğlarını yérge çalğan muştafā ol ata birle anasın üdürüp **ümmeṭ** için...” (KE (2r9))

“...taḳı uğradı tiğme bir **ümmeṭ** yalavaçlarınğa, munuñ için kim tutsalar anı. taḳı cedel kılışsalar bāṭıl <birle>, munuñ için kim batıl kılsalar anı, anıñ birle haḳnı. tuttum anlarını, neteg boldı kınım? (SAKT (446b/3-4-5))

bu cümle resul enbiyā serveri

muḥammed resül ol müzekkâ eri

şükür kılğı tün kün tazarru‘ bilen

*anıñ **ümmeṭi** kılmışınğa beli (MM (7/4))*

“...kerem-i bégāyating birle cümle **ümmeṭ-i** muḥammedni şadr-i cinānda...” (NF (443/13))

vaḥy (وحى) Ar. (وحى) Arapça sözlükte ilham etmek, hızlı bir şekilde ve gizlice söylemek anlamında kullanılmaktadır. **vaḥy** dinî kavram olarak Hz. Cebreil vasıtasıyla Allah’ın

emri ve hükümlerini peygamberine bildirmesidir. KE metninde **vaḥy** kavramı **10**, NF'te **21**, SAKT'nde **3** kere yer almıştır. MM metninde **vaḥy** geçmemiştir.

“...ant iḥer men ūlker yulduz birle, ol vaḳtın kim battı; azmadı ḳoldaşıñız taḳı azmadı. taḳı sözlemes hevādın. irmez ol, meger **vaḥy**, **vaḥy** ḳılınur. (SAKT (503a/2-3)

“...aymışlar: resūlğa **vaḥy** kélse ‘āyişega öz selāmın aytur érdi, ḥadīceğa teñri selāmın tégürür érdi, resūl cebre ‘ilge aydı: yā aḥī cebre ‘il, ‘āyişe maña ḳamuğdın sévüglügrek turur, sén ‘āyişega öz selāmın aytur-sén mevlī selāmın ḥadīceğa aytur-sén ḥikmet né turur? (KE (193r21, 193v1-2)

“...bu muḥammed m”ndin soñ keldi, taḳı munuñ derecesi méndin aştı, taḳı munuñ ümmetleri benim ümmetimdin ūküş boldı taḳı munuñ ümmetleri meniñ ümmetimdin burun uçmaḥḳa kirgey tédi erse, ḥaḳdın müsā peygāmbarka **vaḥy** keldi: yā müsā, men seni taḳı ümmetiñni fir ‘avndın ḳutğarmadım-mu, sanga taḳı ümmetiñe deryanı yarıp sizlerni deryādın selāmat keçrüp duşmanıñız fir ‘avnnı helak ḳılmadım-mu taḳı s”ni kel imüm tep ‘ālamda celve ḳılmadım-mu? bérgenimke nişe şükür ḳılmaz-sen? tédi. (NF (55/13-14-15-16-17)

zu'n-nūreyn (ذوالنورين) Ar. (ذوالنورين) Hz. Muhammed'in iki kızıyle evlenmesinden dolayı Hz. Osman'a verilen lakaptır. KE ve NF metinlerinde **2** kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **zu'n-nūreyn** yer almamıştır.

“...anıñ üçün **zu'n-nūreyn** atandı, yana ‘ali razıya'llāhu ‘ānhu fāḫıma yolındın küyev érdi tép aymışlar. (KE (201r10)

“...peygāmbar ‘as’dın oza vefāt boldı erse, umm-i külsūmnı ‘oşmānḳa cüftlendürdi. ol yandın ‘oşmānḳa razhu saḥāba **zū'n-nureyn** tér erdiler, ya ‘nī peygāmbar ‘as’nuñ ékki nūr-i dīdesiñe cüft boldı tép. (NF (5/4-5-6)

2.2.4.8. Ahirete İman

2.2.4.8.1. Ahiret İle İlgili Kavramlar

āḥiret (آخرة) Ar. (الأخرة) Sözlükte “son anlamına gelen **āḥiret** kelimesi dinî kavram olarak kullanıldığında, İslam'ın temel iman şartlarından biri olup ölüm ve dirilişten sonra yaşanacak hayat anlamına gelir. NF metninde **āḥiret** kavramı **87**, KE'da **12**, SAKT'nde **110** kere geçmiştir. MM metninde **āḥiret** görülmemiştir.

“...kim tileyür bolsa dünyā yanutını, tañrı qatında dünyāniñ yanutı taqı **āhīret** yanutı.
(SAKT (96b/9’97a/1)

“...su’āl: tilge yünüllüki neteg turur, terāzūğa ağırlıqı neteg turur? cevāb: dünyā hāli
āhīret hāliğa meñzemez, dünyā artuqluqı āhīret eksüklüki turur. (KE (53r3-4)

“...maqşūdları dünyā fāyidesi turur, **āhīret** sevābı ermez. yana bir za’ifanı körer-men
tamuğ içinde, saçındın asılmış, dimāği qaynayur erdi. (NF (67/14-15)

āhīrū'z-zamān (آخر الزمان) Ar. (آخر الزمان) Dünyanın son günleri veya sonu anlamına
gelen bir kavramdır. KE metninde **āhīrū'z-zamān** 10 kere yer almıştır. MM, SAKT ve
NF metinlerinde **āhīrū'z-zamān** tespit edilmemiştir.

“...ferişteler münacat kıldılar, aydılar: ilāhī levhü’l-mahfūzda körer-miz **āhīrū'z-zamān**
peygamberi ismā’el uruğındın bolğay tēp, ol muḥammedniñ haqqı hürmet bu ata oğulğa
ferāh bérğil. (KE (51v17-18-19)

dār-ı beḳā (دار البقا) Ar. (دار البقاء) Öteki dünya, ahiret anlamında bir sözdür. NF metninde
dār-ı beḳā 9 kere geçtiği tespit edilmiştir.

“...peygāmbār ‘as aydı: ey ‘ammum, ne üçün yığlar-sen? tēdi erse, ‘abbas aydı: yā
resūlallāh bu sūra içinde sizniñ dār-ı fenādın dār-ı **beḳā**ğa riḥlat qılmaqingız, haqı tvt
ḥazratınga barmaq ḥabarı andın soñ ‘araḫa kūn cümle ḥācīlar ‘araḫāt tağında vukūf
qılmışında peygāmbār ‘as minberke mündi, taqı tangrı tabāraka va ta’ālāka üküş ḥamd
u şenā kıldı, taqı ḥalāyıkka va ‘zunaş ṭḥat kıldı, taqı üküş vaşıyyatlar kıldı. (NF (84/3-4-5-
6-7)

deccāl (دجال) Ar. (دجال) Sözlükte “decl” kökünden türetilen **deccāl** bir şeyi örtmek veya
boyamak manasında kullanılmaktadır. **deccāl** kelimesi, dinî kavram olarak
kullanıldığında “âhir zamanda ortaya çıkıp göstereceği olağanüstü olaylar sayesinde bazı
insanları kandırıp kendisine inandıracak kişi” anlamını ifade etmektedir. KE metninde
deccāl kavramı 1 kere görülmüştür. Diğer metinlerde **deccāl** yer almamıştır.

“...kavluhu ta’ālā: (XXI-96) yolukğanni yégeyler, derya suvın tükete içgeyler. ol
vaḫtda ‘isī yalavaç kökdin ingey **deccāl**ni öldürgey, ḥalāyık kutulup évlerige yanmışda ye
cūc ve me cūc yolukğay, tégme biri tağdın aşukup ingeyler. (KE (176r15-16-17-18)

kıyāmat (قيامة) Ar. (قيامة) İnsanların diritilmesiyle başlayacak ve ebediyen devam edecek olan âlem manasına gelmektedir. KE ve MM metinlerinde **kıyāmat** kavramı 5, NF’te 96, SAKT’nde 8 kere geçmiştir.

“...*ḥaḳīkat üze anlar kim bittiler taḳı anlar kim cuḥūd boldılar, taḳı tersālar taḳı dīndin çıḳğanlar; kim kim bitse taḳı taḳı **kıyāmat** küнге, taḳı işlese yaḳşı işni; anlarğa sevābları, anlarning idisi katında.* (SAKT (9b/2-3-4)

“...*ḥiṭāb keldi: ne tileyür-sen? iblīs uzun yaş tiledi, **kıyāmet** küнге tegi.* (KE (9v5)

inanmaḳ idige melek barıḳa

rusül enbiyā hem kitāblarıḳa

kıyāmet *ḳaderğa inanmaḳ imān*

köñül ḳalsa taşdıḳ til iḳrārıḳa (MM (14/3)

“... *bu ḥadī s ma ‘nīsi ol bolur kim peygāambar ‘as ḥabar bērü yarlıḳar: bu musulmānlıḳ dīni ḡarī bluḳın zāhir boldı, **kıyāmat** etekinde taḳı ḡarī bluḳın ḳaytḡay.* (NF (7/2-3-4)

maḥşer (محشر) Ar. (محشر) Arapçada bir topluluḳu bulunduḳu yerden zor çıkarmak anlamında kullanılmaktadır. **maḥşer** dinî kavram olarak kıyamet gününde yeniden diriltelen insanların hesaba çekilmek için toplanacakları yer anlamına gelmektedir. KE metninde **maḥşer** kavramı 3 kere geçmiştir. **maḥşer** diḳer eserlerde görülmemiştir.

“...*ḥüdayā sēn bilür-sēn bu sözüimiz ḥaḳ turur, köñlümiz tilimiz birle bir turur, bu i’tiḳādımız berekātıdın kıyāmet küni **maḥşer** yerinde bizni fuḫat ḳılmayın ḥabṭbiḳ şefā ‘atı birle şırātdın selāmet keçürüp sekiz uçmaḡa kivürüp öz dīdārıḳa müşerref ḳılu bēr.* (KE (202v16-17-18-19)

şırāṭ (صراط) Ar. (صراط) Cennete geçmek üzere cehennem üzerinde bulunan geçilmesi zor ve dar olan köprüdür. Ancak Kur’an-ı Kerim’de **şırāṭ** kelimesi, cehennem üzerinde kurulan köprü anlamında kullanılmayıp, doğru yol manasını ifade etmektedir. Dolayısıyla SAKT’nde **şırāṭ** kelimesi geçtiḳi ayetlerde “**yoḻ**” olarak çevrilmiştir. KE’da **şırāṭ** kavramı 3, NF’te 6, MM’de 2 kere tespit edilmiştir.

“...*idrīs peygamber ‘aleyhi’s-selām ol ‘ömri üküş, dīdārı küsiş ‘azrā ‘ılḡa ḳatışḡan, rızvān birle yanaşḡan, dūnyādın ḳuş tēḡ uçḡan, tamuḡḡa kirip çıḳḡan, **şırāṭ**dın yaşın tēḡ keçḡen,*

uçmağ kapuğın açğan, özi ‘azîz ... (XIX-57), ornu ediz ... (XIX-57) arıg zâtlıg ehnüh atlıg idrîs yalavaç ‘aleyhi's-selâm. (KE (19v12-13-14-15-16)

bolur gûrı ravza içi pür-gülâb

su'âl sormadın had ayur râst cevâb

şırûf şakışını bérür munda ol

añar né **şırûf**-ı bar añar né hisâb (MM (65/3-4)

“...tağı tañrı tvt’ni bilmişdin soñ cümle peygâmbarlarnı haq te ‘âlânıñ yalavaçları turur tép bilmek kerek tağı kökdin éngen kitâblar kim peygâmbarlarga nazil boldı, ol cümle kitâblar haq turur tép bilmek kerek tağı cümle ferîşteler tañrı te ‘âlânıñ kulları turur tép bilmek kerek tağı ölüp tirilmek haq turur tép bilmek kerek, tağı kıyâmat küni tağı **şırûf** tağı tarâzü tağı su’âl tağı hisâb cümlesi haq turur tép bilmek kerek. (NF (230/5-6-7-8-9)

“...köndürgil bizge, **yolğa köni...**” اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

şür (صور) Ar. (الصور) Kıyamette İsrâf’in üfleyeceğı boru anlamını taşımaktadır. KE ve SAKT eserlerinde **şür** kavramı 1 kere kullanılmıştır. NF ve MM metinlerinde **şür** geçmemiştir.

“..tağı ol kün kim ürülür **şürğa**, korktı ol kim irseler kim kökler içinde tağı ol kim irseler kim yir içinde, meger ol kim irseni kim tiledi tañrı. tağı kamuğ keldiler, horlar. (SAKT (367a/7-8-9)

“...kamuğı qarardı evvelğı hâlinga övrüldi, yana aydı: bu sarây üstige çıkğıl. çıkdı érse biregünü kördi bir ayakı ilge[ri] bir ayakı artkarı **şürni** ağızıga koyup yokarı kökge bakıp ürgelü turur. (KE (177r10-11-12)

‘**uqbâ** (عقبى) Ar. (عقبى) “Ahiret, öbür dünya” anlamında kullanılmaktadır. KE metninde **uqbâ** 6, NF 2’te 1 kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde **uqbâ** geçmemiştir.

“...uş çıkmış, bizke bitigi keldi tédi tağı ol bitigni oqıdı tağı aydı kim: ey bañr iğlar, ey uluğlar, cümle ittifaq kılıp ol aħmedke ittibâ’ kılalıñ, dünyamız tağı ābadān bolğay, **uqbāmız** tağı ābadān bolğay tédi erse, cümle bañrîk kıldılar...” (NF (80/7-8-9)

“...aydılar: ilāhî, bizge dünyā kerekmez, **uqbî** kerekmez, bizge sen kerek-sen. (KE (10v1718)

2.2.4.8.2. Ölüm İle İlgili Kavramlar

āhīr-i ʿömr (آخر عمر) Ar. (آخر العمر) “Ölüm vakti” anlamda bir sözdür. KE’da **āhīr-i ʿömr** kavramı 1 kere görülmüştür. **āhīr-i ʿömr** diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...kaçan mūsīniñ **āhīr-i ʿömri** boldı érse münā[cāt] kıldı: idiyā benī isrā’ılğa nerse kerāmet kılğıl kim mendin soñ olargā hüccet nuşret bolsun düşmen üze: idi ʿazze ve celle yarlıg kıldı: ey mūsī aygıl bir tābūt kılsunlar ol taşnı taķı elvāh uşaklarını taķı seniñ ʿaşāñnı taķı hārūnnıñ ʿimāmesini anıñ içide qoysunlar. (KE (131v15-16-17-18)

ecel (اجل) Ar. (أجل) Arapçada geleceğe ait olmak üzere “belirlenmiş zaman, muayyen bir müddetin sonu” anlamını ifade etmektedir. **Ecel**, dinî kavram olarak hayatın sonu, ölüm vakti anlamlarda kullanılmaktadır. KE metninde **ecel** 7, NF’te 12, MM’de 2, SAKT’de 1 kere geçmiştir.

“...kim ümenür irse tañrınıñ satğaşmaķını, haķıķat üze tañrınıñ taķdīr kılması **ecel** kelgen. (SAKT (378b/1-2)

“...kavluhu ta ʿālā: ... aymışlar: ol ölüm aña **ecel** ölümü érmes é[rđi], ibtilā ölümü erdi, **ecel** ölümü bolsa erdi āhīretdin haber tapķay erdi. (KE (165v7-8)

sağtu tutsa yalguz ya arşun kişi

ya bir oba halkı ekin ekmiş

*ya bir aydın eksük **ecel** birle kim*

selen ʿaķdi kılsa buzuk kılması (MM (255/3)

“...eger **ecel** yetse, neteg kılğay-men? (NF (130/7-8)

fānī (فانى) Ar. (فاني) sözlükte “yok olmak ve bitmek” manalarını ifade edip dinî kavram olarak ölüm, mevt manasında kullanılmaktadır. KE’da **fānī** 6 kere yer almıştır. **fānī** diğer metinlerde görülmemiştir.

“...su ʿāl: bıçaķ ismā ʿılğa érđi ibrahīm nelük yıgladı? cevāb: ibrahīm **fānī** dostdın adrılır érđi, ismā ʿıl **fānī** dostdın adrılıķ bāķī dostğa ulanur érđi. (KE (52r14-15)

ķābż (قبض) Ar. (قبض) Sözlükte “ tutmak” anlamındaki “k-b-z” kökünden türetilen **ķābż** Azrail tarafından canın teslim alınması anlamına gelmektedir. NF metinde **ķābż** 14 kere tespit edilmiştir. **ķābż** dięer metinlerde kullanılmamıştır.

“...ėvinge kirseņ, destūr tilegil, cānını **ķabż** ķılmaķęa taķı destūr tilegil. eger destūr bėrmese, ķabż ķılmaęıl ve eger destur bėrse, ķabż ķılęıl! (NF (87/11-12)

kefen (كفن) Ar. (كفن) Sözlükte “örtmek” anlamına gelen “kefn” kökünden türetilmiştir. Kefen kelimesi, dinî kavram olarak kullanıldığında, ölen kimsenin yıkanıp genelde beyaz olan temiz bir beze sarılarak gömülmesini, ifade etmektedir. NF metninde kefen kavramı 6 kere bulunmuştur. **kefen** diğer metinlerde tespit edilmemiştir.

“...eger ecel yetse, neteg ķılęay-men? bu şahrā yer turur, hėç kimerse yok yuęuķı taķı yok **kefen** taķı yok namāz ķılęuķı taķı yok. (NF 130/8-9)

mevt (موت) Ar. (موت) Sözlükte mevt, vefāt, helāk, gibi anlamlarla ifade edilen ölüm hayatın karşıtı olup, hayatın sona ermesi anlamında kullanılmaktadır. KE ve MM metinlerinde mevt kavramı 2, NF metninde 10 kere geçmiştir. MM metninde **mevt** yer almamıştır. SAKT’nde ise **mevt** “ölüm” olarak tercüme edilmiştir.

“...hızr **mevt** yeriņe keltürdi, eņ ilk bir ķurtęa kōrdi yünd atlıę anıņ üķün ol yėti tün sekiz künler eyyam-ı ‘acūz atayurlar. (KE (30v3-4)

baęışlap yana alsa māni ‘ ħurūf

bu dāl mīm ü ‘ayn ħı ze he ķāf zurūf

ziyādet taķı **mevt** ‘ivaz hem ħurūc

zevcıyet ķarābet helāk bu ħurūf (MM (262/3)

“...peyęāambar ‘as aydı: ol taņrı birle ant yād ķılur-men kim muĥammedniņ rūĥı anıņ taşarrufında turur. eger ādam oğlanları melekü'l-**mevt**nün bu sözlerini eşıtūr bolsa erdiler taķı melekü'l-**mevt**nün turęan yerini kōrer bolsalar erdi, öz ölüğleridin ğāfil bolęay erdiler tķı öz başlarına taķı nefsleringe yığlağay erdiler. (NF (442/16-17, 443/12)

“...taķı keldi **ölüm** esrükliķi, ĥaķ birle. ol, ķaçar erdiņ andın...” (SAKT(495b/4)

وَجَاءَتْ سَكْرَةٌ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ

rihlet (رحلت) Ar. (رحلة) Arapça’da “r-h-l” kökünden türetilen **rihlet** göç etme ve taşınma anlamları taşımaktadır. Aşağıdaki varakta **rihlet** dinî kavram olarak kullanılıp ölüme, mevt ve ölüm anlamına gelmektedir. NF eserinde **rihlet** kavramı **12** kere geçmiştir. **rihlet** diğer eserlerde yer almamıştır.

“...künüm turur, āhīratka **rihlat** kıılır künüm turur. maḥa né biṣārat birle keldiḡ? tédi erse, cebre’il ‘as aydı...” (NF (88/16)

cenāza (جنازة) Ar. (جنازة) Sözlükte hem “ölü” hem de “tabut” anlamını taşımaktadır. NF eserinde **cenāza** kavramı **5** kere kullanılmıştır. **cenāza** diğer metinlerde bulunmamıştır.

“...kaçan kim meni **cenāza** üze koḡcaḡız, cümle çıḡḡay-siz méni ḡālī koḡḡay-siz. (NF (87/7)

defn (دفن) Ar. (دفن) Sözlükte “d-f-n” kökünden türetilen **defn** “gömme” anlamına gelmektedir. NF metninde **defn** **8**, KE **2** kere geçmiştir. SAKT ve MM eserlerinde **defn** tespit edilmemiştir.

“...eger peḡāmbaḡas’nuḡ mezārınıḡ kufli kilīdsiz özi açılṣa, méni peḡāmbaḡas ḡıdmatıḡa **defn** kıḡḡay-siz; ve eger kufli özi ḡıdmatında açılṣa, musulmānlar ḡūristānıḡa eltip kömḡey-siz tédi. (NF (103/15-16)

“...kaçan şeyḡ ṣıblī dūnyādın bardı érse tüş körüp su’āl kıldılar, ḡālīḡ neteg? tép. cevāb aydı: kaçan méni **defn** kıldılar érse münkir ü nekīr ‘aleyhime’s-selam keldiler...” (KE (11r2-3)

sekerāt (سكرات) Ar. (سكرات) Sözlükte “s-k-r” kökünden türetilen **sekerāt** sarhoş olmak ve kendinden geçmek anlamında kullanılmaktadır. **sekerāt** dinî kavram olarak insanın canını verirken çektiḡi zorlukların anlamını ifade etmektedir. NF’te **sekerāt** kavramı **1** kere tespit edilmiştir. **sekerāt** diğer metinlerde kullanılmamıştır. Ancak Kur’an-ı Kerim’de **sekerāt** kelimesi tekil olarak “**sekret**” geçmiştir. Dolayısıyla SAKT’nde **sekerāt** kelimesinin tekili olan “**sekret**” **esrüklük** anlamına tercüme edilmiştir.

“...kaçan kim melekü’l-mevt ol kimerseke ölüm kaḡḡusını kemişür bolsa, ol kimerseke üze ölümünḡ eşerleri zāhir bolur taḡı ölümünḡ **sekerātu** ol kimerseke üze ḡalib bolur. (NF (442/11-12)

“...taḡı keldi ölüm **esrüklüki**, ḡaḡ birle. ol, kaḡar erdiḡ andın...” (SAKT(495b/4)

وَجَاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذَلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ

vefāt (وفات) Ar. (وفاة) “ölüm” anlamında kullanılan bir sözdür. NF’te **vefāt 37**, MM’de **1**, KE’da **26** kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde **vefāt** geçmemiştir.

“...peygāmbar^{as}’nı^{abdu}’l muṭṭalib ḥalīme atlıg dāyaka emdürmek üçün bérdi. taḳı peygāmbar^{as} altı yaşka yetmiş erdi kim anası emine **vefat** boldı. (NF(4/14-15)

ḥanīfe muḥammed ṭalāk-ı firār

içinde bu ’iddet ozaḳın tutar*

kerek ḥayz kerek ay kerek yā **vefat**

nè birle kim anda ozaḳlık ḳopar (MM (266/3)

lahd (لحد) Ar. (لحد) “mezar, kabir” manasına gelen bir sözdür. KE’da **lahd 6** kere görülmüştür. **lahd** diğér metinlerde tespit edilmemiştir.

“...ḥızr aydı: ḥikmet ol turur kim mevlī ta^{ālā} ḳamuğ dūnya mülkin bérdi anıḳ birle toymas-sén, ḳaçan **lahd**ge kir seḳ bir avuç topraḳ birle toyar-sén. (KE (177v4)

mezār (مزار) Ar. (مزار) Mezar, kabir anlamına gelmektedir. NF ve KE metinlerinde **mezār** kavramı **1** kere kullanılmıştır. SAKT ve MM eserlerinde **mezar** geçmemiştir.

“...ḥüseyn aytur, ḳulakım tuttum aytur, aydılar maḳa ḳorḳmağıl, men teḳri sendin ḥoş-nūd-men tép, dūnyādın kéçti yığlaştılar. **mez [ārın]** yetürdiler ḥüseyn taḳı muḥammed ḥanīfe cenazesin köterdiler, resul ravzasıgā éltür boldılar erse medīne uluğı ıḳmadı. (KE (242v14-15-16)

“...eger peygāmbar^{as}’nuḳ **mezār**ınıḳ ḳuflı kilīdsiz özi açılsa, méni peygāmbar^{as} ḳıdmatıngā defn ḳılğay-siz; ve eger ḳuflı özi ḳıdmatında açılmasa, musulmānlar gūristāniḳa eltip kömgey-siz tédi. (NF (103/15-16)

2.2.4.8.3. Cennet, Cehennem ve Hesap Günü İle İlgili Kavramlar

azāb (عذاب) Ar. (عذاب) Sözlükte “a-z-b” kökünden türetilen **azāb** “vazgeçirme, işkence ve eziyet manalarını” ifade etmektedir. NF metninde **azāb** kavramı **46**, MM’de **3**, KE’da **52**, SAKT’nde **5** kere geçmiştir.

“...taķı tutunmaŷ antlarıŷıznı, fesād arangızda kim tayınsa taban, tōlenmişindin soŷ. taķı tatsaŷız °**azābni**, munuŷ birle kim yıķdıŷız taŷrı yolındın. (SAKT(267a/2)

“...men aydım: héç bu °**azab** séndin eksülür-mü? tédim erse, abū leheb aydı: tegme bir duşenbe kün bu °**azab** méndin kéter. men aydım: né sebebđin, ey ķarındaş? abū leheb aydı: muħammed tuķmıřta maŷa ħabar bérđiler kim ķarındaşıŷ ħatunı emine ħatun duşenbe kün muħammed atlıķ oķul keltürdi tép. men ķāyat sevündüm, bir ķaravaşnı āzād ķıldım. ol sebebđin °**azabum** duşenbe kün kéter tép aydı. (NF (18/10-11-12-13)

bilezük yüzük yā ķıraŷdın nişāb

ısrıķa ya şāmūşarlardın ħisāb

ķılıp bérķü bu cümlesindin zekāt

*eger bérmes érse tükenmes °**azāb** (MM (192/4)*

“...çehār-şenbe kün sularnı, yulaklarnı yaratdı, yıķaçlar ve ot yémlerni öndürüp rüzī ulaştırdı. penç-şenbe kün behişt dūaķnı ve °**azāb** feriştelerni yaratdı, cevrlerni yaratdı. (KE (3v4-5-)

‘**adn** (عدن) Ar. (عدن) Sözlükte, “devamlı ikamet edilen yer” anlamını taşımaktadır. ‘**adn** dinî kavram olarak, “cennetteki tabakalardan birinin ismini” ifade etmektedir. KE ve SAKT eserlerinde ‘**adn** kavramı 1 kere kullanılmıştır. MM ve NF metinlerinde ‘**adn** geçmemiştir.

“...va ‘de ķıldı taŷrı bitgen erenlerge taķı bitgen tişilerge, büstānlar; aķar altınıdın arıķlar, cāvidānalar anıŷ içinde taķı turgu yir arıķ, ‘**adn**nuŷ büstānları içinde. (SAKT (191a/9, 191b/1-2)

“...birisi aydı: bizge niçe baķar-sén, biz ķamuķ tapuķçı yumuşçılar-miz, **cennāt-ı** ‘**adn**din tapuķ ķılķalı ķeldük bizni ķoyķil aŷa baķķil kim faħr-ı ‘ālem ol turur. (KE 183r21,183v1)

“...peyķāmbar ‘as ħabar bérü yarlıķar: ķaçan kim ħaķ te ‘ālā ‘**adn** atlıķ uçmaķnı yarattı taķı ol uçmaķ, içinde türlüg türlüg ni ‘metler yarattı kim heç ādemīniŷ kōzi kōrmiři yoķ taķı ķulaķ eşitmişi yoķ taķı ādemīniŷ kōŷgliŷe hem tüşmişi yoķ. (NF (248/3-4-5)

a‘lā‘illiyyīn (علا علين) Ar. (على العلين) Cennetin ve gökyüzünün en yüksek tabakasıdır. NF’te **a‘lā‘illiyyīn** 2 kere geçmiştir. **a‘lā‘illiyyīn** diğer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...kördiler kim mübârek cānı **a‘lā‘illiyyīn**ke aşmış. (NF (92/14)

‘arş (عرش) Ar. (عرش) Arapçada **‘arş** yüksek yer manasına gelmektedir. Fakat Kur’an-ı Kerim’de **‘arş**, “Allah’ın tahtını, hükümdarlığını” ifade etmektedir. NF eserinde **‘arş** kavramı 7, KE metinlerinde ise 23, SAKT’de 1 kere yer almıştır. MM metninde **‘arş** görülmemiştir.

“...*ḥakīkat üze idingniñ tutmaķı katiğ. ḥakīkat üze ol, ol yangıla kılur taķı kaytarur. taķı ol yarlıkağan, dost tutğan. ‘arş eyesi, ögmekke seza.* (SAKT (570a /7-8)

“...*mevlī ta‘ālā anı tilemedi ‘arş nūrını mūsā nūrı bérü ketürdi tağga kemişti, tağ yarudı mūsā tağga baķtı yétmiş miñ er kördi, özi teg kilim keyip tayaķ élinge alıp ... (VII-143) tép feryād kılurlar.* (KE (123r19-20-21)

“...*taķı bilgil, āgāh bolğil kim bu mi‘rāc kışşasını eştip könglünge andağ tüşmesün kim ḥaķ te‘ālā ‘arş üstünde turur tép, neteg kim bir ḳavm-i müşbihī terler.* (NF (60/5-6)

cehennem (جهنم) Ar. (جهنم) Arapça asıllı bir kelime olmayan **cehennem** derin kuyu anlamında kullanılmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de cehennem kelimesi birçok ayette geçmektedir. Yalnızca SAKT’nde **cehennem** kelimesinin geçtiği ayetlerde “**tamuğ**” anlamına tercüme edilmiştir. NF metninde **cehennem** kavramı 2 kullanılmıştır. KE ve MM metinlerinde cehennem bulunmamıştır.

“...*peygambar ‘as aydı: ol yerniñ atı cehennem turur...*” (NF (14/10)

“...*taķı kim yazsa tañrığa taķı yalavaçınğa, ḥakīkat üze aña tamuğ oti, cāviđānalar anıñ içinde ulaşıu...*” وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فِيهَا أَبَدًا

cennet (جنة) Ar. (جنة) Sözlükte “cenn” kökünden isim olan cennet bitki ve ağaçları ile toprağı örten bahçe manasını ifade etmektedir. Dinî kavram olarak cennet kelimesi , ahiret hayatında mü’minlerin ebedî mutluluk yurdu olan yerdir. KE metninde **cennet** kavramı 1 kere geçmiştir. SAKT, NF ve MM metinlerinde **cennet** kavramı değil Farsça asıllı **būstān** kavramını tespit edilmiştir.

“...üküş er ayğu selamlar tört <refik ü> yārığa ve tokuz hatunğa ve éki ‘ammığa seyyidā şubān-ı ehlü'l-**cenneti** tebşirāt oğlan munaşşıf sözi ba ‘d-ez bu kitābnı tüzgen.

(KE (2r1516-17)

“...anlar, anlarınıñ cezāsı yarlıkmaq, anlarınıñ idisindin; taqı **büstān**lar aqar altınındın arıqlar...” (SAKT(65a/4-5) أُؤلُنِكْ جَزَاؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

cinān (جنان) Ar. (جنان) Cennetler ve cennet bahçeleri anlamında kullanılmaktadır. MM metninde **cinān** kavramı 2, NF’te 1 kere bulunmuştur. SAKT ve KE **cinān** geçmemiştir.

eger bolsa şāfi munuñ tég iman

bolur muttaqā mü'min ornı **cinān**

şehādet kulavuz sa ‘ādet refik

muñar islām ihsān haqīkat nişān (MM (23/2)

“...biḥār-i rahmatıñ içinde bizlerni musyağraq kılğıl taqı atalarımıznı taqı analarımıznı taqı üstādlarımıznı taqı cümle aqribā ve ‘aşāyirlarımıznı sen yarlıkağıl taqı kerem-i begāyatıñ birle cümle ümmet-i muḥammedni şadr-i **cinān**da sen orun bérğil taqı luṭf-i beni hāyatıñ birle ādamdın kıyāmatka tegi kim kim séni birlediler taqı peygābarlarıñnı rāstka tuttılar, cümlesini sen yarlıkağıl. (NF (443/11-12-13-14)

firdevs (فردوس) Ar. (فردوس) Sözlükte büyük bahçe anlamında kullanılan firdevs, ahiretteki cennetlerin isimlerinden biridir. NF ve SAKT eserlerinde **firdevs** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **firdevs** diğér eserlerde yer almamıştır.

“...haqīkat üze anlar kim bittiler taqı kıldılar edğü ‘amellerini; irdi anlarğa **firdevs** bustānları, tuzğu. (SAKT (292b/5-6)

“...yā yaḥyā, ‘izzetim birle ant yađ kıılır-men, eger sen **firdevs** atlığ uçmaḥnı bir kıata kormış bolsa erdiñ, ol uçmaḥ ārzūsıdın yağing erigey erdi taqı nefsing uluğ meşakḳatka taqı zahmetke tahammül kılğay erdi. (NF (267/10-11-12)

hisāb (حساب) Ar. (حساب) Arapçada “saymak, hesap etmek, hesaba çekmek anlamları ifade etmektedir. Dinî kavram olarak **hisāb** kelimesi, insanların hesaba çekilecekleri āhiret safhalarından biridir. MM metninde **hisāb** kavramı 6, NF’te 22, SAKT’nde 2 kere yer almıştır. KE metninde ise **hisāb** bulunmamıştır.

“...anlar, anlarğa hisābnıñ yavuzı...” (SAKT (242b/4)

bolur gūrı ravza içi pūr-gülāb

su’āl sormadın ħod ayur rast cevāb

şırāt sakışını bérür munda ol

*añar né şırāt bar añar né **hisāb** (MM (65/4)*

“...taķı tańrı tvt’nu bilmişdin soń cümle peygāmbarlarnı ħaķ te^cālānıñ yalavaçları turur tēp bilmek kerek taķı kökdin éñen kitāblar kim peygāmbarlarğa nāzil boldı, ol cümle kitāblar ħaķ turur tēp bilmek kerek taķı cümle ferışteler tańrı te^cālānıñ qulları turur tēp bilmek kerek, taķı ölüp tirilmek ħaķ turur tēp bilmek kerek, taķı kıyāmat küni taķı şırāt taķı tarāzū taķı su’āl taķı **hisāb** cümles ħaķ turur tēp bilmek kerek. (NF (230/6-7-8-9)

ħūr (حور) Ar. (حور) Sözlükte “beyaz olmak, beyazlaşmak” anlamlarına gelir. NF metninde **ħūr** kavramı 9, KE’da 20 kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **ħūr** bulunmamıştır.

“...ki[rip] ‘oṣmānnı öltürdiler, resūl ‘aleyhi’s-selām aydı: maña mi ‘rāc tüninde bir alma bérdiler, eki pare kıldım, bir **ħūr** çıktı, sordum: sēn kimmiñ-sēn? aydı: meni teńri ‘azze ve celle ‘arş nūrındın yarattı seniñ mazlūm ħalīfeñ ‘oṣmānnıñ-men, tēdi. (KE (201v1314-15)

“...uçmaħnıñ ħūrlarındın bir **ħūr** yer yüziñe bir qata nazār kılsa, maşrıqdın mağribқа tegi ħoş yıdığ bolğay, taķı ħūrlarınıñ keygen destārlarındın bir destārnu dūnyāke keltürseler, dūnyānıñ avvalıdın āħiringa tegi nè kim māl tavar bar erse, cümlesi [a]nıñ bahāsına yetmegey. (NF (64/2-3-4-5)

kevser (كوثر) Ar. (كوثر) Āhirette Hz. Muhammed’in ümmetiyle yanında buluşacağı belirlenen havuz ve nehirdir. NF eserinde **kevser** kavramı 3, KE’da 7 kere kullanılmıştır. SAKT’nde **kevser** geçtiği ayette “**uçmaħnuñ arığ ħavzını**” olarak tercüme edilmiştir. MM metninde **kevser** kullanılmamıştır.

“...taķı ékki arıķ zāhir turur, āşkārā aqat, taķı ékki arıķ örtüglüg aqar. ol ékki arıķ kim āşkārā aqar, biri nıl turur, mışır şehrinde aqar, taķı biri furāt turur kim kūfe şehrinde aqar, taķı ol ékki arıķ kim örtüglüg aqar, biri selsebıl turur, uçmaħқа aqar, taķı biri

kevser havzına akar, oğdın katı ğ rak akar tağı suvı sütdin akrağ turur tağı 'aseldin süçüg turur. (NF (57/5-6-7)

“...bu sözde érdiler kim bulut yanıp keldi oğlannı **kevser** suvı? birle yuvup közge sürme tartıp uçmağ yıdığları birle mu 'ağtar kılıp harêrge yörgep keltürüp eymene öñide koydı. (KE (183v20-21, 184r1)

“...biz birdük saña, **uçmağnuñ arığ havzını**...” (SAKT (581b/6) إِنَّا أُعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ

mağām-ı mağmūd (مقام محمود) Ar. (المقام المحمود) Arapçada “övgüye lâyıq yer, yüksek dereceli mânevî makam” anlamında kullanılan **mağām-ı mağmūd**, dinî kavram olarak, kıyamet günü hesaba çekilme öncesinde uzun bekleyiş nedeniyle Hz. Muhammed’e ilâhî rahmetin tecelli etmesi” anlamına gelmektedir. KE eserinde **mağām-ı mağmūd** kavramı **18** kere geçtiği tespit edilmiştir. **mağām-ı mağmūd** diğér eserlerde geçmemiştir.

“...yarlığ keldi: mundağuk kalmağay, kamuğ 'âlemni aña musağğar kılğay-men, **mağām-ı mağmūdnu** aña bergey-men, kamuğ yalavaçlarğa anı uluğ kılğay-men. (KE (188r15-1617)

sa ° ĩr (سعير) Ar. (سعير) “tutuşturulmuş alevli ateş” anlamında cehennemin isimlerinden biridir. KE metninde **sa ° ĩr** kavramı **1** kere bulunmuştur. SAKT’nde cehennmin anlamındaki **sa ° ĩr** “**tamuğ**” olarak tercüme edilmiştir. NF ve MM metinlerinde **sa ° ĩr** geçmemiştir.

“...aymuşlar: ... ya 'nī... bir uluğ **sa ° ĩr** teg bolup yatur érdi. (KE (116v11-12)

“...hağıkat üze anlar kim yiyürler qarınları içinde ot. tağı köygeyler **tamuğğa**...”

(SAKT(76b/2) إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلُونَ سَعِيرًا

siccın (سجين) Ar. (سجين) Cehenneme girecek insanların amel defterlerinin bulunduğu yer anlamında kullanılan bir sözdür. KE, SAKT ve NF metinlerinde **siccın** kavramı **1** kere geçmiştir. MM metninde **siccın** tespit edilmemiştir.

“...bu ° amalın életij tağı **siccın** atlığ yerde (yer astıdın aşağa karangğuga **siccın** tép ayturlar) koğung, tép ferman kelgey...”(NF (402/12)

“... bu şehadette kedin kırkınç kün erdi, saray içinde hamr içip esrüp rakş kılurda mubrez tapa serkiyü oynayu kirdi, ağaki tepip mubrez tapa tep[üendi] tüştü, kögsiñe tégi kömüldi, kirip çıkarğınça arıgsız cānı **siccin**ğa ulandı...” (KE (248v11-12))

“...tağı ne birdürdi sanga, ne turur **siccin**...” (SAKT (567b5))

sidretü'l-müntehā (سدرۃ المنتهى) Ar. (سدرۃ المنتهى) “Arşın sağ yanında ötesine hiçbir mahlûkun geçemeyeceği ağaç” anlamına gelmektedir. NF metninde **sidretü'l-müntehā** 7, KE’da 9, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM metninde **sidretü'l-müntehā** bulunmamıştır.

“...beytü'l makdiska bardı, tağı beytü'l makdisdin aşıp yeti kat kökke bardım tağı yeti kökdin aşıp **sidretü'l-müntehā**ka bardım [tédi] erse kâfırlar münkir boldılar. (NF (98/18))

“...tağı kördi anı tağı bir inmekdeki **sidretü'l-müntehā** katında. (SAKT (503a/7, 503b/1))

“...yétinçi kat kökge t”gduk érse hemān arıka kapuğ açtılar, kirdük ibrahīm peygamberni kördük, sordum: bu kim turur? aydı: atañ ibrahīm peygamber. yana **sidretü'l müntehāni** kördüm, ... macar atlığ kabîle bar...” (KE (209r4-5-6))

zaqqūm (زقوم) Ar. (زقوم) “Cehennem’in acı meyvesi, cehenneme gireceklere yedirtilecek ağaç”tır. NF ev SAKT’de eserlerinde **zaqqūm** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. KE ve MM metinlerinde **zaqqūm** bulunmamıştır.

“...hakiqāt üze **zaqqūm** yıgaçı...” (SAKT (428a2))

“...ba’zı müfessirler aymışlar: kıyāmat kün bolsa āvş haq tebāreke ve te’ālā abū lehebni tağı hatunu umm-i cemilni tamuğka kemişgey. velī kin hatunu umm-i cemilke tamuğ erkliğı ferīşteler buyurgaylar: **zaqqūm** tikenleridin bir bağ kılıp arkañğa keltürgil! tép. (NF (17/17, 18/1-2))

zebānī (زبانى) Ar. (زبانى) “Cehennemlikleri cehenneme atmaya memur edilen meleğe verilen isimdir. NF metninde **zebānī** kavramı 1 kere görülmüştür. **zebānī** diğer metinlerde yer almamıştır.

“...kıyāmat kün bolsa āvş méni **zebānī**lar tutup eletürler bolsalar, bu dōstum méni şefā ‘at kılıp kırtarğay taķı maņa bu dōstumnuñ fāyidası taķı menfa ‘atı téggey-mü? tép seniñ birle dost boldum. (NF (223/15-16-17)

zebānīye (زبانیه) Ar. (زبانية) Arapçada “şiddetle sürüklemek” anlamında kullanılan ve zebn kökünden türetilen zebaniye, dinî kavram olarak, “cehennem’e girecek insanlara şiddetle muamele eden meleklerle” verilen isimdir. NF metninde **zebānīye** kavramı 6 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **zebānīye** kelimesi “**azāb firiştelerinī**” manasına çevrilmiştir. KE metninde ise **zebānīye** rastlanmamıştır.

“...yā rebbī, benim cezam tamuğ otı turur; eger °adl kılsañ ve eger fazl kılıp yarlıkasañ, sen bilür-sen tép, aysam, haķ te °ālā hiṭāb kılığay: ey **zebāniyyeler**, tutuñ taķı bu āmirni tamuğka eletiñ, boynıñga zencīr uruñ taķı sürüñ! tép hiṭāb kelgey tedi. (NF (147/12-13-14)

“...ündegey miz °**azāb firiştelerinī**...” (SAKT(577a/9) سَنَدُغُ الرَّبَّانِيَّةِ

2.2.4.9. Kader ve Kazaya İman

2.2.4.9.1. Kader, Kaza, Gayb, Tevekkül ve Rızık İle İlgili Kavramlar

ğayb (غيب) Ar. (غيب) Sözlükte “gizlenmek, görünmemek, gözden kaybolmak” anlamlarını ifade etmektedir. **ğayb** dinî kavram olarak aklın idrak edemeyeceği cennet, cehennem ve sırat gibi şeyler şeklinde tanımlanmaktadır. KE metninde **ğayb** kavramı 3 kere geçmiştir. SAKT’nde **ğayb** kelimesi geçtiği ayetlerde bazen **ğayb** bazen de “**örtglügnüñ**” olarak tercüme edilmiştir. MM ve NF metinlerinde **ğayb** yer almamıştır.

“...taķı irmedi tañrı muṭṭali °kılrsa, ya °nī bildirmek üçün **ğaybnı**...” (SAKT(71a/8)

“...ma °nisi ol bolur kim mevlī ta °ālā yarlıkār: kaçan süleymāñga ölüm hükmni yürüdük érse anıñ ölümüñe kimerse yolçılamadı, illa ol kırtğına kim tayaķnı yedi süleymān yüzün tüşdi. °ālemlarğa ma °lüm boldı kim periler **ğayb** °ilmin bilmes, eger ğaybnı bilseler érdi bir yıl °azābda kıkmağay érdiler. (KE (151r21, 151v1-2-)

ķader (قدر) Ar. (قدر) Allah’ın yaratıklarına ait levh mahfuz’da yazdığı şeylerdir. MM metninde **ķader** kavramı 1 kere geçmiştir. **ķader** diğēr eserlerde bulunmamıştır.

ınanmaķ idige melek barıña

rusül enbiyā hem kitāblarına

*kıyāmet **qader**ğa inanmaq imān*

köñül kılsa taşdıķ til ikrārına (MM (14/3))

qazā (قضا) Ar. (قضاء) Sözlükte “emretmek ve hüküm vermek” anlamına gelen **qazā** Allah’ın varlıklara ilişkin ezelde takdir ettiği şeylerdir. KE metninde **qazā** kavramı **24** kere tespit edilmiştir. **qazā** diğerk metinlerde geçmemiştir.

“...yūsuf aydı: aytdınız men yor[ğanda] hükm yöridi, **qazā** bitildi, ol söz özge bolmas. (KE (88v20))

levhü'l-mahfuz (لوح محفوظ) Ar. (اللوح المحفوظ) Allah tarafından takdir edilen şeylerin ezelde yazıldığı levha anlamına gelmektedir. KE’da **levhü'l-mahfuz** kavramı **2**, NF **1**, SAKT’nde **6** kere yer almıştır. MM metninde **levhü'l-mahfuz** tespit edilmemiştir.

“...taķı tigma nirseni, sanaduķ anı **levhü'l-mahfuz** içinde. (SAKT (420b/8-9))

“...amma havvā yér yüzinde mü yaratıldı ya uçmağda mu °ulemalar arasında ihtilāf bar. ol hāldede °azāzıl uçmağda érklige èrdi, qamuğ feriştelerge °ilm öğretür érdi. bir kün **levhü'l-mahfuz**da kördi, feriştelere birisi mel °ün bolğay, tēp feriştelere anı bilip qamuğ qorqıldılar, °azāzılğa kelip aydılar: sen üstādımız-sen biz gāyet qorqar-biz, du °ā qılğıl tenri °azze ve celle bizni la °netdin küdersün. (KE (8r19-20-21, 8v1-2/3))

“... ma ‘nāsi ol bolur kim: eger haķ te ‘ālānıñ hükmi andağ bol[ma]sa erdi kim, haķā birle iş qılğanğa ‘ukubat bolmas, bu işke kim, ittifāķ qıldınız, sizlerke uluğ ‘ukubat bolğay erdi; velikin haķ te ‘ālānıñ hükmi **levhü'l-mahfuz**da andağ bitiglig turur: haķā birle iş qılğanğa ‘ukubat yok. (NF (117/2-3-4))

tevekkül (توكل) Ar. (توكل) Arapçada “vekl” kökünden isim olan tevekkül, “birine güvenip onun üstüne işini alıp havale etme” şeklinde tanımlanmaktadır. **tevekkül** dinî kavram olarak bir kimsenin kendini Allah’a teslim edip, ona güvenmesi anlamını ifade etmektedir. MM metninde **tevekkül** kavramı **2**, NF’te **7**, SAKT’nde **1** kere kullanılmıştır. KE metninde **tevekkül** bulunmamıştır.

“...yüz evürgil anlardan taķı **tevekkül** qılğıl tanrı üze, taķı tap tanrı vekillikle. (SAKT (88b/2-3))

tevekkül delil haķnı cın bilgüge

inanmaķ kıyāmet taķı ölgüge

haķıķatde haķķa inanĝan kişi

nétég hāli bolu rüküş külgüge (MM (43/1)

“...peyĝāmbār ‘as aydı: yā abā bekr, ađaķıngnı kétergil taķı yılandın çayandın
ķorkmaĝıl, haķ te ‘ālāķa **tevekkül** kılĝıl, haķ te ‘ālā bizim birle turur kim tédi. (NF (21/10-
11)

2.2.5. İbadet ve İslam’ın Şartları İle İlgili Kavramlar

2.2.5.1. Mükellefin İşleri İle İlgili Kavramlar

cāyız (جایز) Ar. (جائز) “olur, olabilir, mümkün” gibi anlamları taşımaktadır. KE metninde **cāyız** kavramı 2 kere geçmiştir. **cāyız** diĝer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...taĝ tölenmeki içi^c azze ve celle ĝudretinde cāyız érdi, lā-cerem dīdār körmek hem
cāyız turur. ançası bar vaķtsız nerseni ĝoldı bèrmedi. (KE (122r18-19)

farz (فرض) Ar. (فرض) Sözlükte “belirlenmiş, kesinleştirilmiş şey, nasip” anlamında kullanılmaktadır. **farz** dinî kavram olarak dinin mükelleften yapmasını kesin eylem, şeklinde tanımlamaktadır. KE metninde **farz** 3, MM’de 7 kere geçmiştir. SAKT ve NF metinlerinde **farz** kullanılmamıştır.

“...müřfıķraķ erdiņ, ĝalāyıķnı řerī‘atķa da ‘vet kıldıņ, ümmetķa sünnet ve **farz** öĝrettiņ...”
(KE (236v16)

uluĝ yunuĝ içre yumaķ cümle ten

farīza aĝız hem burun yayĝa-sen

vuzū‘ içre sünnet erür ekkisi

*ĝusül içre **farz** ol neçük özge ten (MM 87/4)*

mekrüh (مكروه)Ar. (مكروه) Arapçada “k-r-h” kökünden türetilmiş olan **mekrüh** kelimesi “çirkin bulmak, kötü görmek, istememek” anlamları taşımaktadır. **Mekrüh** dinî kavram olarak genellikle řāriin yapılmamasını kesin eylemi ifade etmektedir. MM metninde **mekrüh** kavramı 2 kere tespit edilmiştir. **mekrüh** diĝer metinlerde yer almamıştır.

tañ atmuşda kéđin taşavvu^c namāz

řeri^c atda mekrūha řāhib-niyāz

ékindü namazında kéđin biliñ

tařavvu^c ni mekrūh üküř bolsun az (MM (158/2)

müsteħab (مستحب) Ar. (مستحب) “farz ve vacibin dışında sevabı olan amel” anlamına gemketedir. KE metninde **müsteħab** kavramı 1 kere görülmüştür. **müsteħab** diğer metinlerde bulunmamıştır.

“...süleymān heybetlig érđi, namaz fevt boldı tēmediler. aymışlar: kün batğalı yavuşdı. **müsteħab** vaştı şalmadı...” (KE (140v1)

ħarām (حرام) Ar. (حرام) Arapçada “yasaklanan, helāl olmayan şey” manasına gelmektedir. **ħarām** dinî kavram olarak Allah’ın yasakladığı şeyleri ifade etmektedir. KE metninde **ħarām** kavramı 25, MM’de 9, NF’te 50, SAKT’nde 4 kere yer almıştır.

“...kim kim ĥaddin keçse andın soñra, anga iglig ĥın. ay anlar kim bittiler! öldürmeñ avnı, taķı siz **ħarāmlar**. (SAKT (119a/1-2)

“...ol taħt mescidü'l-ħarām teñinçe érđi, taħt üze bir kürsī iddı Ka‘be teñinçe érđi. on yığaçlıķ yér **ħarām** atandı, mevlī ‘azze ve celle ādemni ĥamuğ körklügler birle bezedi, tiřlerindin nūr balkınur érđi, köz nūrı meñizlig muħammedü'l-muřtafāniñ nūrı ādemniñ elinde ĥomıyur erđi, tolun ay meñizlig. (KE (7r10-11-12-13-14)

niřāb bolsa evrülse bir yıl tamam

zekāt ĥalsa mālı içinde ĥarām

niřāb ‘ayşı esbāblarında keğin

yégirmi bu altun tutar yıl ulam (MM (188/2)

“...aydılar: nişe mundağ ĥıldırıñız? tép. aydı kim: bu ĥoy **ħarām** ‘alaf yedi. (NF (296/9-10)

vācib (واجب) Ar. (واجب) Arapçada “meydana geldiği kesinlikle bilinen fiil” anlamlarında kullanılan **vācib** kavram olarak şariin mükelleften yapması gerekli olan eylem anlamına gelmektedir. NF eserinde **vācib** 8, MM’de 25, KE’da 4, SAKT’nde 3 kere yer almıştır.

“...taķı anga dīn t̄at, **vācib**. tañrıdın öñindin mü kōrķar siz ? (SAKT(262a6)

“...kōrseyür-men kōrkünizni kōrgü bolmas közinem, kōrk zekâtın birge **vācib** ķolsa kōrkniñ bayıdın...”(KE (83r17)

namāz içre **vācib** néçe bil anı

kerek érse bilgil éşitgil sanı

oķı fātīha zam kılıp süredin

burun ékki rek^cat içinde munı (MM (108/1)

“...bu üçünçi kişi taķı élgi birle bu yılannı atmış erdi. bu yılın dörtünçi kişi üzesiñe tüşi taķı ol dörtünçi kişini soķtı erdi. derhāl ol dörtünçi kişi vefat boldı. émdi vefāt bolğan kişiniñdiyati kimnüñ üze **vācib** bolur? tēp su’āl kıldı erse, bu uluğ^c ulemālar tefekkür kıldılar, héç cevāb bērü bilmediler taķı aydıalr. (NF (188/ 16-17)

2.2.5.2. Temizlik İle İlgili Kavramlar

istincā (استنجا) Ar. (استنجاء) Sözlükte (necāt) kökünden gelen istincā bir şeyden “kurtulmaya, vücuttan çıkan pisliğı temizlemeye çalışmak” gibi anlamlara gelmektedir. **istincā** dinî kavram olarak tuvalet ihtiyacını giderdikten sonra dışkı ve idrar kalıntısını su vb. şeylerle temizlemeyi” ifade etmektedir. MM ve KE metinlerinde **istincā** kavramı 1 kere kullanılmıştır. SAKT ve NF metinlerinde **istincā** geçmemiştir.

élig yumak **istincadın** soñ bilij

taťavvu’ taķı yérge sürtmek élij

taķı suvni saçmak bu ten tunıña

du’ā kılrsa hem yunmıñında*tilij (MM (97/1)

“...resul^caleyhi’s-selām yarlıķadı: yulķı kara tézeklerini kōlükleriñizge yém kılıñ taķı süñerler sizge y”m bolsun. anıñ üçün tézek birle süñek birle **istincā** ķılmaķnı [ş]rī^cat unamadı. (KE (206r19-20-21)

necāsāt (نجاست) Ar. (نجاسة) Arapçada “hakîki ve maddi pislik” manasında kullanılır. **necāsattan** temizlenmek, namazın şartlarından biridir. KE eserinde **necāset** kavramı 4, NF’te 11 kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde **necāsāt** geçmemiştir.

“...yā abā hureyre, bu **nacāsatlar** kim körer-sen, munlarnıñ cümlesi ta°āmlar erdi kim özleri birle köterür erdiler. Bükün nacāsat bolup turur. ādemī körer bolsa, yigrenür, tēdi. yana aydı: yā abā hureyre, bu eski çöpreklerni kim körer-sen, bu çöprekelr cümlesi bu ādemīlerniñ tonları erdi kim bu tonlarnı keğip özlerini ārāsta kılup yöriyür erdiler. (NF (391/ 8-9-10)

“...°avac aydı: bu kün könilikdin ağın nerse seni kūtğarmas. ħatun kórkmışda kōnisin aydı, °avac anı şandūkdın çıkardı evlügi birle kōđdı, kurtğanı tileyü bardı, buldı kēltürdi, yerge çaldı öltürdi. aymışlar: tepesiñe yazıladı erse **necūset** altında kılup öldi. (KE (28v4-5-6-7)

necis (نجس) Ar. (نجس) “Dinen pis sayılan nesne” anlamında fıkıh bir kavramdır. NF metninde **necis** kavramı 9 kere geçmiştir. **necis** diğēr eserlerde bulunmamıştır.

“...abū ħanīfe mezhebinde yunmuş suv kim bir yerke yıgılır, añar müsta°mel tēnür; ol suv **necis** turur, anıñ üçün kim peygāambar°as aydı: kayu mu’min ve muvaħħid bir namāz vaqtında ābdest kılsa, taķı farīza namāz kılsa, taķı bir vaķt namāzka tegi tegme bir a°zālarıdın né yazuķ kelse, ol ābdest kılmışta ol ābdest suvı ol a°zādın kelgen yazuķnı kēterür. (NF (44/13-14-15)

ṭahāret (طهارت) Ar. (طهارة) Arapçada, “temizlenmek, arınmak” anlamını taşımaktadır. **ṭahāret** dinî kavram olarak, maddî veya mânevî pisliğı gidermek şeklinde tanımlamaktadır. MM eserinde **ṭahāret** 1, KE metinlerinde 10 kere kullanılmıştır. SAKT ve NF metinlerinde **ṭahāret** yer almamıştır.

ṭahāret kılurda oturma edeb

kün ay kible yaru°acem hem°arab

yüz urmaķ taķı arķa koymaķ hemān

söz aymaķ bayaķı yunuğda°aceb (MM (99/1)

“...resul perilerge barıp yarlıg tēgürdi, kabül kıldılar imān keltürdiler, **ṭahāret**, namaz ta°lim bérđi, şeri °at aħkāmın öğretti...” (KE (206r11)

2.2.5.3. Abdest İle İlgili Kavramlar

mesh (مسح) Ar. (مسح) Sözlükte “silmek” anlamına gelen **mesh** kelimesi, fıkıh kavramı olarak “abdest alırken baş, boyun ve kulakları silmek” şeklinde tanımlanmaktadır. MM metninde **mesh** kavramı 7, KE ve SAKTd metinlerinde 1 kere görülmüştür. **mesh** NF metninde yer almamıştır.

“...ay anlar kim bittiler! ol vaqtın kim koptunuz namāzğa, yuñ yüzleriñizni taqı eligleriñizni tirseklerge tegrü, taqı **mesh** kılıñ başlarıñızğa taqı adaqlarıñızğa, iki topukğa tegrü. taqı eger bolsañız cenābatlıg, arınıñ...” (SAKT (104b/4-5-6-7))

biri yüzni yumak ékinçi éliñ

tutuş tirseki birle yumak biliñ

*üçinç başka **mesh** ét taqı törtileñç*

adaqñı topuk birle yup rast kılıñ (MM (70/3))

“...aymişlar: dünyāda oğrılıkdın yavuz at yok, oğrı kınudın katıg kın hem yok. ol kul[nıñ] sağ kolın késme, ol kol birle oğurlar, ol kol birle ta^cām yéyür, anıñ birle tahāret kılur, anıñ birle **mesh** tartar, sağ élig barça yañşılıqñı kılur. (KE (96v18-19))

teyemmüm (تيمم) Ar. (تيمم) Arapçada “yönelmek, kastetmek “anlamındaki teyemmüm, dinî kavram olarak sözlük anlamıyla kullanılmaktadır. Teyemmüm, su bulunmadığı zamanlarda büyük ve küçük (hades)’ten temizlenmek maksadıyla yer cinsinden sayılan bir maddeye sürerek yüzü ve iki kolu silmeyi ifade etmektedir. KE metninde **teyemmüm** kavramı 5, MM’de 4, NF ve SAKT metinlerinde 1 kere tespit edilmiştir.

“...taqı eger bolsañız sökel, yā sefer üze bolsañız, yā keldi sizde biriñiz aşak yirdin, yā cimā‘ kılısangız tişilerni, taqı bulmasañız suvni; **teyemmüm** kılıñ arıg toprak<ga> taqı **mesh** kılıñ yüzleriñizni taqı eligleriñizni. (SAKT (83a/4-5-6-7-8))

“...su kıyında **teyemmüm** reva érmes érdi, ér hatunıge talāk bérse ol hatun ölmegünçe özge hatun reva bolmas érdi. (KE (213r5-6-7))

teyemmüm revā suv eger bulmasa

yıgaç üçde birdin yaqın bolmasa

teyemmüm néteg kılğu sorsaŋ éşit

ayıtğıl taķı bir kişi bilmese (MM (102/1-3)

“...ibni ‘abbās aydı razhu: peygāambar ‘as bevl kıldı taķı teyemmüm kıldı erse, men aydım: yā resūlallāhi, suv yavuk turur, **teyemmüm** ne hācat turur? (NF (433/9-10-11)

vużū’ (وضو) Ar. (وضوء) Sözlükte “güzellik ve temizlik” anlamına gelmektedir. vużū’ dinî kavram olarak, baş, boyun ve kulaklar, burun, el, ayak gibi beden organlarını suyla meshetmek” anlamında kullanılmaktadır. MM metninde **vużū**’ kavramı 1 kere yer almıştır. Diđer eserlerde **abdest** kavramı geçmiştir.

uluğ yunuğ içre yumaķ cümle ten

farīza ağız hem burun yayğa-sén

vużū’ içre sünnet érür ékkisi

ğusül içre farz ol néçük özge ten (MM (87/3)

2.2.5.4. Gusül İle İlgili Kavramlar

cenābat (جناب) Ar. (جنابة) Arapçada “uzaklaşmak” anlamını taşıyan **cenābat** kelimesi, fıkıh kavram olarak, kişi bazı ibadetleri eda etmekten uzaklaştıran cinsî münasebette bulunmayı ifade etmektedir. MM, KE ve SAKT metinlerinde **cenābat** 1 kere geçmiştir. NF eserinde **cenābat** yer almamıştır.

“...ay anlar kim bittiler! ol vaķtın kim koptuñız namāzğa, yuñ yüzleriñizni taķı eligleriñizni tirseklerge tegrü, taķı mesh kılıñ başlarıñızğa taķı adaķlarıñızğa, iki topuķğa tegrü. taķı eger bolsañız **cenābatlığ**, arınıñ...” (SAKT (104b/4-5-6-7)

taķı sağ aynñ birle sol yan èliñ

bu né kıldı erse muña hem kılıñ

cenābetğa hem bu ķadar bil yéter

ħaķıķat ħaķıķat yaķın rast biliñ (MM (104/3)

“...yana aydı: ħalāyık kelime-i şehādetni koydılar mu? Aydı: koymadılar. ķurşınıñ üçde biri ķarardı, yana sordı: **cenābet**din ħusl kılmaķnı koydılar mu? (KE (177r9-10)

cünüb (جنب) Ar. (جنب) Dinî bir kavramdır. Boy abdesti almak zorunda olma anlamına gelmektedir. KE , SAKT ve MM metinlerinde **cünbü** kavramı 1 kere görülmüştür. NF metninde cünüb tespit edilmemişti.

“...taķı **cünüblükü**ngüz hālda, meger yolnuñ keçgenleri; ğusl kılġingızçaġa tegrü...”
(SAKT (83a/4)

“...iblīs ‘aleyhi'l-la‘ne vesvese kıldı, sizler ķamuġ **cünübler**-siz, tahāretsiz mü namāz kılursiz. (KE (221v5)

tişî nāres īde **cünüb** hatnesiz

boġuzlasa biri helāl ol yetiz

ķuduġķa çukurġa tüşüp bolmasa

boġaz yerge bolsa bıçak türtge-siz (MM (242/1)

ġusl (غسل) Ar. (غسل) Arapçada “yıkamak, temizlemek, yıkanma” anlamındaki gusl kelimesi, kavram olarak hayız, nifas cünüplük gibi kirlilikten temizlenme niyetiyle bütün vücudu su ile yıkamak manasına gelmektedir. NF metninde **ġusl** kavramı 6, MM’de 2. SAKT’nde 1 kere tespit edilmiştir.

“...taķı cünüblüküngüz hālda, meger yolnuñ keçgenleri; **ġusl** kılġingızçaġa tegrü...”
(SAKT (83a/4)

“...yana kaçan kim kāfırlar mekkeke ķyıttilar, taķı cuhūdlar taķı öz yerleriñe ķayıttlar, şahābalar taķı évleriñe ķayıttlar, peyġāmbar[°]as taķı[°]āyişe razhā éviñe kirdi, taķı **ġusl** kıldı, taķı başını yuvdı taķı öziñe[°]ūd tütüzdi taķı çıktı. (NF (32/17, 33/1)

tişilerge artuķ nifās ġayz bile*

bu béş yerde ġusli fariza kıla

velī cum’a iħrām taķı ékki ‘iyd

bular **ġusli** sünnet bilip kılġıla (MM (90/4)

ġāyız (حائض) Ar. (حائض) Kadınların aybaşı olma durumunu ifade etmektedir. NF eserinde **ġāyız** kavramı 1 kere geçmiştir. **ġāyız** diġer eserlerde tespit edilmemiştir.

“...bu taşnı ka° be seşirinde kođđıl kim bu taş ħürmetlig taş turur, munuñ içinde° ahdnāma bar turur tēp aydı erse, ibrāhīm peygāmbar° as taķı cebre’il ayđanı tēg seşirde koğdı. cāhiliyyat vaķtında **ħāyż**° avretler éliglerini sūrtiler taķı öñin yazuķluđ kimerseler éliglerini sūrtiler erse, ol oķ taş ħap-ķara boldı tēp aydılar. (NF (38/14-15-16)

ħayż (حيض) Ar. (حيض) Kadınları aybaşı olma durur mudur. MM metninde **ħayż** kavramı **1**, SAKT’nde **2** kere kullanılmıştır. Diđer eserlerde ise **ħayż** bulunmamıştır.

“...taķı boşanmış tişiler, küyerler özleri birle üç **ħayż**...” (SAKT (33b/7)

tişilerge artuķ nifās **ħayż** bile*

bu bēş yérde ħusli fariza ħıla

velī cum’a iħrām taķı ékki ’iyd

bular ħusli sūnnet bilip ħılđıla (MM (90/1)

nifās (نفاس) Ar. (نفاس) Sözlükteki anlamıyla kullanılan **nifās** kelimesi fikhı kavram olarak kadının rahmi, doğumun ardından normal hale dönmesi için gerekli olan süredir. Kadınlar nifas süresindeyken namaz ve oruç gibi ibadetler yerine getirememelerini ifadet etmektedir. MM metninde **nifās** kavramı **1** kere yer almıştır. **nifās** diğer metinlerde tespit edilmemiştir.

tişilerge artuķ **nifās** ħayż bile*

bu bēş yérde ħusli fariza ħıla

velī cum’a iħrām taķı ékki ’iyd

bular ħusli sūnnet bilip ħılđıla (MM (90/1)

2.2.5.5. Namaz İle İlgili Kavramlar

imām (امام) Ar. (امام) Sözlükte “e-m-m” kökünden gelen **imām** kelimesi, “öne geçmek ve idare etmek” anlamına gelmektedir. **imām** dinî kavram olarak, cemaatle kılınan namaza önderlik eden kimseye verilen isimdir. MM metninde **imām** kavramı **19**, KE’da **8**, NF’te **22**, SAKT’nde **1** kere yer almıştır.

“...taķı ħılđuķ anlarnı **imāmlar**, köndürürler buyruķumuz birle. (SAKT (315b17)

“...eger ibrahīm peygāmbeni halkğa imām kıldım érse,... tédim érse muħammed muştafāni mi ‘ra[c] tüninde beytü'l-makdisde kamuğ peygamberlarğa **imām** kıldım, yéti kat kök ferişteleriğe imām kıld[ım], nemrūd otını ibrahimğa savutdum érse tamuğ otını muħammed ‘aleyhi's-selāmnıñ ümmetleriğe savutğay-men. (KE 198v12-13-14) (1)

tıyılmas suwı yā iriñ kan müdām

bu béş vaktde béş yunsa bolğay tamām

oşol yunuğ ol vakt içinde dürüst

bolu bilmegey bu şıfatlığ **imām** (MM 80/4)

“...bu közüñ birle héç faķihni kördüñ mü? tédi. men aydım: yā **imām**, bu zamāna faķihları faķih ermezler-mü? tédim...” (NF (232-14)

cāmi (جامع) Ar. (جامع) Sözlükte “c-e-m” kökünden türetilen **cāmi** “bir araya getiren, toplayan” anlamına gelmektedir. **cāmi** dinî kavram olarak, “beş vakit namazını kılmak amacıyla insanların toplandıkları yerlere verilen isim” anlamında kullanılmaktadır. NF metninde **cāmi** 5 kere kullanılmıştır. **cāmi** diğér eserlerde tespit edilmemiştir.

“...muslim bin yasār rahmhi başranıñ cāmi ‘inde namāz kıılır erdi, nāğāh bu **cā-mi** ‘niñ bir öresi tüşti taķı cāmi ‘niñ ba ‘zısı yıķıldı...” (NF (249/2-3)

imāmet (امامت) Ar. (إمامة) Cemaate namaz kıldıran kimseye önderlik etiği nedeniyle imam, yaptığı göreve **imamet** denilmektedir. KE metninde **imāmet** kavramı 1 kere kullanılmıştır. **imāmet** diğér eserlerde görülmemiştir.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, sehāvet ü kuvvet anıñ, fażl u san anıñ, kıble ve imān anıñ, nāķa ve ‘imāme anıñ, baķhā ve tıhāme anıñ, kanā ‘at ve şükr anıñ, ħamd u zıkr anıñ, **imāmet** ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā ‘at anıñ, ħaseb ve neseb anıñ, aşhāb-ı ‘izām ve ervāh-ı kirām anıñ, aşhāb-ı ħulķ-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāhirāt anıñ faşih ve şahih til anıñ, kavī köñül ve şabūr ten anıñ, beled-i muħarrem mescid-i mu ‘azzam anıñ, ħac ve iħrām anıñ zezem ve makām anıñ, meş ‘arü'l-ħarām anıñ, zekāt ve şiyām anıñ, tilāvet-i ħur ‘ān anıñ, cum ‘a ve cemā ‘at anıñ, emr-i ma ‘ruf ve

nehy-i münker anı, tehlil ü takdīs anı, temcīd ve tesbīh anı, vaķār ve sūkūnet anı. (KE 189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

cemā'at (جماعة) Ar. (جماعة) Müslümanların cami ve mescidlerde namaz kılmak maksadıyla toplanmalarını ifade etmektedir. NF metninde **cemā'at** **10**, MM'de **3**, KE'da **6** kere bulunmuştur. SAKT'nde **cemā'at** geçmemiştir

"...camā at şavābıdın maħrūm bolur-sen, tēp, özi aytur erdi kim: cemā at birle namaz kılmak sūnnet turur taķı ħalāl istemek fariza turur. (NF (296/3-4)

kéligli cemā'at üçün soñ yétip

buzar şafda turğan savulsa kétip

namāzğa kéligli şürü' kılmadın

şürü' kılsa buzamaz bu şaf kénitip (MM (131/1)

"...resul[°]aleyhi's-selām bir tün içinde mekkedin mescid-i aķşāğa barmış, dürüst turur. kamuğ sūnnet ve cemā[°]at égeleri katında amma bid[°]at eyeleri kabül kılmadılar, mi[°]rāc dürüstkuķına şaħābeniñ uluğları telim şaħīh aħbār rivayet kıldılar. (KE (217r10-11-12)

ezān (اذان) Ar. (أذان) Arapçada "ilān etmek, çağrıda bulunmak, bildirmek, duyurmak" manasındaki **ezān**, kavram olarak farz namazların vaktinin geldiğini ifade etmektedir. KE metninde **ezān** **1**, NF'te **7** kere geçmiştir. **ezān** SAKT ve MM metinlerinde tespit edilmemiştir.

"...ebū bekrge icāzet bérdi, bargıl şaħabelerğa imāmetliğ kılgıl, tep. bilāl rażiya'llāhu 'anhu ezān kıldı, şaħābeler yığlaştı..." (KE (236r18-19)

"...émdi ol vaķt yavudı, tēdi taķı turdı taķı ābdest kıldı, mescid öçekinge mindi taķı ezān okıdı. hemīşe ezān taķı özi kıtur erdi hem imāmluķ taķı özi kıtur erdi.(NF 153/8-9)

ķazā (قضا) Ar. (قضاء) Arapçada "bir şeyi sona erdirmek, hüküm vermek, borcu ödemek, tamamlamak" anlamlarda kullanılmaktadır. **ķazā** kelimesi, fıkıh kavram olarak, ibadetlerin vakit çıktıktan sonra eda edilmesi, anlamını taşımaktadır. KE metninde **ķazā** **23**, MM'de **11**, NF ve SAKT metinlerinde **2** kere tespit edilmiştir.

"...andın soñ ķazā kılsunlar kirlerini taķı veķa kılsunlar nezrleriñe taķı tavāf kılsunlar ka 'bege." (SAKT (322a/8-9)

“..yarlıg keldi: ey meniñ habı̄bim muħammed bu né kerāmet bolur, süleymān üçün kǖn yansa namāzın vaqtında ödese seniñ kerāmetiñ üçün ümmetiñ **każā** namāzlar ötemekin kıyāmetga tēgi meşrū ‘ kıldım, bir kǖnde yüz rek ‘at namāznıñ każāsını öteseler vaqtında ötemiş teg kabül kılğay-men. (KE (140v15-16-17-18)

biliñ biri biri soñınça namāz

oqımak farīza każā bolsa az

każā köp ya vaqt tar ya nisyān bu üç

buzar bilgü tertīb oqıgu namāz (MM (159/2)

“...ékinç yıl bayaqı tēg isti ‘dād kıldılar, taqı ka ‘beke tavāf kıldılar, bildurğı hecniñ **każāsı** tēp niyyet kıldılar. (NF (46/17,47/1)

kıbla (قبلة) Ar. (قبلة) Arapçada “cihet ve yön” anlamında kullanılan **kıbla**, kavram olarak müslümanların namazda yönelmeleri gereken yönü, ifade etmektedir. MM eserinde **kıbla** kavramı 2, KE’da 7, NF ve SAKT’nde 3 kere yer almıştır.

“...taqı eger uysañ anlarğa kim birildiler kitāb, tigme bir āyat birle, uymağaylar **kıblanğa**. taqı irmes sen uyğan anlarning kıblasınğa. (SAKT (21a/6-7-8)

“...yüzini **kıblağa** çevürdi taqı aydı: ey bār ħudāyā, bu ölüm katıgılığında manga yārī bērgil! tēdi. (NF (104/3-4)

“...ol mes ‘ele bu turur: biziñ mezhebliğ kaçan yatıp namāz kılur bolsa adaqını **kıble** sıñar uzatıp yatğay. (KE (6r11-12)

biri avret örtmek ékinç yunmağı

te iri n ü namāzlıq arıg bolmağı

taqı **kıble** tüzmeñ bu vaqt saqlamak

taqı niyyet ihlāş bile kılmağı (MM 67/3)

kıra‘at (قراءت) Ar. (قراءة) Arapçada “okumak” manasına gelen ve Kuran kelimesiyle kök birliğine sahip bulunan **kıra‘at** kelimesi, “Kur’an okuma” anlamında kullanılmaktadır.

NF eserinde **ķırā'at** kavramı **1**, MM'de **12**, KE'da **9** kere yer almıştır. SAKT'nde **ķırā'at** geçmemiştir.

“...ķavluhu ta'āla: ... (XII-31) üç **ķırā'at** bar: ... olturġu tayanġu orun, ... biçek birle yençip yéġü ta'ām ya kendü etmek birle yörgeñmiş ét ya 'nī türmek, ya 'nī kaġun. (KE (85r15-16-17-18)

namāz içre tekbīr ékinçi kıyām

ķırā'at üçünçi rükū' tōrti tamām

sücūd béş aķir ka'de altı biliñ

bu on ékki birle 'amel ķıl müdām (MM (68/2)

“...yana bular duşmanķa ķarşu barsunlar, öñgin tāyifa kelip bir rek'atlarını **ķırā'at** birle tamām ķılsunlar tép yarlıġ keldi erse, ékindü namāzını andaġ ķıldılar erse, ol kāfirlarñ mekri ġilesi bāñil boldı. (NF (40/12-13-14)

ķiyām (قيام) Ar. (قيام) Arapçada “yönelmek, ayakta durmak, doğrulamak” anlamına gelmektedir. **ķiyām** dinî kavram olarak, namazda iftitah tekbiri ve her rek'atta kuran'dan okunması gereken miktar okuma süresince ayakta durmak şeklinde tanımlamaktadır. MM metninde **ķiyām** kavramı **13** kere kullanılmıştır. **ķiyām** diġer eserlerde bulunmamıştır.

*namāz içre tekbir ékinçi **ķiyām***

ķırā'at üçünçi rükū' tōrt tamam

sücūd béş aķir ka'de altı biliñ

bu on ékki birle 'amel ķıl müdām (MM (68/1)

ķiyām-u ķırā'at (قيام وقراءة) Ar. (القيام والقراءة) Namazda ayakta durulan bölümdür. MM eserinde **ķiyām u ķırā'at** kavramı **1** kere geçmiştir. **ķiyām-u ķırā'at** diġer metinlerde tespit edilmemiştir.

ķiyām u ķırā'at rükū'dın yanar

imām birle kétrür namāzı köner

sücüddın ķayıtmas sehivde dürüst

ḳayıtsa bu mesbūk yakīn bil buzār (MM (135/1)

ḳıyām-u rükū (قيام ركوع) Ar. (القيام والركوع) Namazın bir bölümlerinden biridir. MM metninde **ḳıyām u rükū'u** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **ḳıyām-u rükū** diğer eserlerde yer almamıştır.

ḥalāyıklar ara melek teğ vüçüd

ğizāsı ḳıyām u rükū'u sücüd

leṭāfetğa ma'din kerem kānı ol

özi birle mevcüd biliñ érdi cüd (MM (383/2)

ḳıyām-u sücüd (قيام سجود) Ar. (القيام والسجود) Namazın bölümlerinden birini ifade etmektedir. MM eserinde **ḳıyām u sücüd** kavramı 1 kere yer almıştır. **ḳıyām-u sücüd** diğer metinlerde tespit edilmemiştir.

ḳıyām u sücüd u rükū'u ḳu'üd

kétürgey ḳırā'atsızın bu vüçüd

ḳıyāmda ḳırā'at oḳıḡu sa'at

turup ték kétürgey rükū'u sücüd (MM (142/1)

ḳunūt (قنوت) Ar. (قنوت) Arapçada “itaat etmek, ibadet etmek, ayakta durmak” gibi mânalara gelmektedir. **ḳunūt** dinî kavram olarak, “dua etmek ve herhangi bir şerden kurtulmak ya da hayrı elde etmek için namazda Allah'a sığınmak” anlamları ifade etmektedir. MM'de **ḳunūt** kavramı 5 kere geçmiştir. **ḳunūt** diğer eserlerde yer almamıştır.

ḳunūt ḳalsa aḡsa rükū'da ḳişi

ḳayıtmazdın utḡay sücūğa başı

rükū' bil farīza ḳunūt vācib ol

vacibdin ḳavīraḡ farīza işi (MM (151/1-3)

ḳu'üd (قعود) Ar. (قعود) Arapçada “oturma, oturuş” anlamına gelmektedir. **ḳu'üd** dinî kavram olarak “namazların ikinci ve son rek'atlarında belli bir süre oturma” anlamında

kullanılmaktadır. MM metninde **ku'ūd** kavramı 1 kere bulunmuştur. **ku'ūd** diğer metinlerde bulunmamıştır.

kıyām u sücūd u rükū'u ku'ūd

kétürgey kırā'atsızın bu vücūd

kıyāmda kırā'at oқиғu sa'at

turup ték kétürgey rükū'u sücūd (MM (142/1)

mesbūķ (مسبوق) Ar. (مسبوق) “sebk” kökünden türetilen **mesbūķ** sözlükte “başkalarını geride bırakan, geride kalan” kimsedir. mesbūķ dinî kavram olarak, rek'atı kaçırdıktan sonra imama uyan kimse anlamında kullanılmaktadır. MM'de **mesbūķ** kavramı 6 kere geçmiştir. **mesbūķ** diğer metinlerde kullanılmamıştır.

imāmğa uyuğlı eger érmese

burun rek'atını tüzü térmese

imām ékki yanğa selām bérmedin

soñ otruşda mesbūķ kerek turmasa (MM (132/4)

mescid (مسجد) Ar. (مسجد) “Namaz kılınan yer” anlamını ifade etmektedir. MM ve SAKT metinlerinde **mescid** kavramı 1, KE'da 14, NF'te 53 kere geçmiştir.

“...aydı anlar kim galebe kıldılar işleri üze: "tutunğay müz anlar üze **mescid**." (SAKT (284a/5-6)

“...andağı hādimler asr[ap] on éki yaşasa **mescid** süpürüp çerāğ yaқar érdiler, bālig bolğan soñ öz erkinde érди. (KE (166v7-8-9)

mürīd kirse mescid ya hānқahқа ol

burun sağ adaқ қat çıkar bolsa sol

kerek év ziyāret maқāmlarıña

biliñ kirgü munteg yörügli bu yol (MM (300/1)

“...taқı héç **mescid** içindeki қапуғлар bāķi қалмасun, бағлansun, meger abū bekr қапуғı бағланmasun tedi. (NF 91/15)

minber (منبر) Ar. (منبر) Arapçada “nebr” kökünden müştak olan minber kelimesi, “camilerde hatibin hutbe okurken daha iyi görülmek ve sesini daha iyi duyurmak için çıktığı basamaklı kürsü” anlamına gelmektedir. KE metninde **minber** kavramı **15**, NF’te **39** kere yer almıştır. SAKT ve MM metinlerinde **minber** geçmemiştir.

“...yana resül yarlıkadı: ol kün maña bir haber tégdi, ‘ömer islām keltürdi érse miñ toköz yüz **minber** kuruldı. (KE (199v19-20)

“...bakar-men, bir uluğ yaşlığ abuşka- saçı mehāsini cümle aq ermiş erdi- zeberceddin **minber** üze olturmuş taqı arkasını beytü'l-ma ‘mūrka tayamış taqı katında halāyık üküş turur. (NF (56/7-8)

mihrāb (محراب) Ar. (محراب) Cami ve mescidlerde kibleyi ve imamın namaz kıldırırken duracağı yeri gösteren yeri ifade etmektedir. KE eserinde **mihrāb** kavramı **16** kere yer almıştır. NF ve MM metinlerinde **mihrāb** geçmemiştir.

“...kim kirdi anıñ üze zekeriyyā **mihrāb**ğa buldı anıñ katında rūzi. (52a/8)

“...bu ékegü destur tilemey kirdiler қапуғдın kirmediler **mihrāb** tamındın kirdiler...” (KE (135r18)

muqrī (مقرئ) Ar. (مقرئ) “kuran okuyan kişi” manasına gelmektedir. KE’da **muqrī** **3** kere görülmüştür. **muqrī** diğer eserlerde yer almamıştır.

“...kavluhu ta ‘ālā: ... (XXIV-11/16) deyristānda kamuğ **muqrī**ler mahfilde, kamuğ imāmlar mihrābda munı oқыurlar kim ... (XXIV-16) aymışlar: bu kışşalarda sözlegenler üç türlüğ erdiler, biri kāzıfler ya ‘nī yalğan yapğanlar, ékinç hākīler ya ‘nī işitkenni sözlegenler, üçünçi arığlayu sözlegenler. (KE (235r12-13-14-15-16)

muqtedī (مقتدى) Ar. (مقتدى) Arapçada “örnek almak” anlamına gelen **muqtedī**, dinî kavram olarak cemaatle namaz kılan bir kimsenin imama uymasını ifade etmektedir. MM metninde **muqtedī** kavramı **4** kere geçmiştir. **muqtedī** diğer metinlerde bulunmamıştır.

rükū ‘ kalsa rek‘at këtürgey tamam

kerek münferid **muqtedī** yā imām

biliñ rek‘at içre rükū ‘ hükmi teg

këtürgey bu rek‘at unutsa kıyām (MM (146/2)

muşallā (مصلى) Ar. (مصلى) “Açık havada namaz kılmaya mahsus yer” manasında kullanılmaktadır. NF metninde **muşallā** kavramı 2 kere tespit edilmiştir. **muşallā** diğer metinlerde kullanılmamıştır.

“...yana bir kata ābdest kıldı takı **muşallā** üzersinde örü turdı. (NF (317/2)

mü'ezzin (مؤذن) Ar. (مؤذن) sözlükte “çağrıda bulunan, bir şeyi bildiren” manasına gelmektedir. **mü'ezzin** dinî kavram olarak, “ezan okuyan, insanlara namaz vaktinin girdiğini bildiren kimse”yi ifade etmektedir. NF eserinde **mü'ezzin** 12, KE'da 1 kere yer almıştır. MM metninde **mü'ezzin** geçmemiştir. Kuram Kerim'de yusuf suresinin 70. ayetinde **mü'ezzin** kelimesi geçmiştir ve sözlükteki “ çağrıda bulunan ve bir şeyi bildiren” anlamıyla kullanılmıştır. Ancak SAKT'nde **mü'ezzin** kelimesi geçtiği ayette “**kıkrğan**” olarak çevrilmiştir.

“...resül 'aleyhi's-selām aydı: sizni meniñ **mü'ezzinim** bilāl-i ḥabeşī birle nikāḥ kıldım. (KE (215r10-11)

“...ferişteler ayğaylar kim: sen dünyāda kayu iş birle meşgül erding kim bu 'araşātka yaruḡ yüz birle kelding? tép su'āl kılsalar, ol tayıfalar ayğaylar kim: biz dünyāda **mu'ezzin** avazını eşitiür bolsa erdük, heç dünyā işi birle meşgül bolmas erdük, velikin kopar erdük, ābdast kılp namāzka ḥāzir bolur erdük. (NF (241/6-7-8-9)

“...andin song kıkrdı **kıkrğan**: ay kārḡān ḥaḡīḡāt üze oğrılar siz...” (SAKT(234b/4)

ثُمَّ أَدَّنَ مُؤَدِّنٌ أَيُّهَا الْعَيْرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ

rek'at (ركعة) Ar. (ركعة) Arapçada rükû' masdarından türeyen **rek'at** “boyun eğmek, eğilmek” anlamını taşımaktadır. **rek'at** dinî kavram olarak, “namazın kıyam, kıraat, rükû ve iki secdeden oluşan her bir kısmını” ifade etmektedir. KE metninde **rek'at** kavramı 13, MM'de 22, NF'te 19 kere bulunmuştur. SAKT'nde **rek'at** yer almamıştır.

“...yarlıḡ kéldi: ey meniñ ḥabībim muḡammed bu né kerāmet bolur, süleymān üçün kün yansa namāzın vaḡtında ödese seniñ kerāmetiñ üçün ümmetiñ ḡazā namāzlar ötemekin kıyāmetḡa tēḡi meşrû' kıldım, bir künde yüz **rek'at** namāzıñ ḡazāsını öteseler vaḡtında ötemiş teg ḡabül ḡılgay-men. (KE (140v15-16-17-18)

eger ḡalsa **rek'atda** ékki sücūd

oşol rek‘at içre sücüd birle cūd

burunķıda ķalsa kêtürgey yana

biliñ rek‘atını muvaħħid vücūd (MM (147/1)

“...yana bu řāyifa barıp duşmanķa ķarşu tursun; avvalķı řāyifa kelsün, anlar taķı bir **rek‘at** namāz ķırā‘atsız ķılsunlar, taķı selām børsünler. (NF (40/11-12)

rekā‘at (ركعات) Ar. (ركعات) ç. Arapçada rükû‘ masdarından türeyen “rek‘at” “boyun eğmek, eğilmek” anlamını taşımaktadır. **rekā‘at** dinî kavram olarak, “namazın kıyam, kıraat, rükû ve iki secdeden oluşan her bir kısmını” ifade etmektedir. MM metninde **rekā‘at** kavramı **1** kere bulunmuştur. **rekā‘at** diğeri eserlerde tespit edilmemiştir.

müsāfir müķīmğa uyuban ķılır

*namāz tört **rekā‘at** farīza bolur*

ķazā bolsa uymaķ revā bolmağay

biri birisinge muħalif ķélür (MM (181/2)

rükû‘ (ركوع) Ar. (ركوع) Arapçada “eğilmek” anlamında kullanılan **rükû‘** kelimesi, dinî kavram olarak, “namazda kıraatin bitmesinden sonra elleri dizlere dayayıp öne doğru eğilmeyi” anlatmaktadır. KE eserinde **rükû‘** kavramı **3**, MM’de **15**, SAKT’nde **2**kere geçmiştir. NF metninde **rükû‘** bulunmamıştır.

“...taķı ķılıñ namāznı taķı biring zekātını. taķı **rükû‘** ķılıñ, namāz ķılıñ, namāz ķılğanlar birle. (SAKT (7a/3-4)

“...bu kün namāzda yime **rükû‘** bir, secde éki bolduķı anıñ üçün turur. (KE (9r12-13)

namāz içre tekbīr ékinçi kıyām

*ķırā‘at üçünçi **rükû‘** törti tamam*

sücūd bés aħir ķa‘de altı biliñ

bu on ékki birle ‘amel ķıl müdām (MM (68/2)

sācid (ساجد) Ar. (ساجد) “boyun eğen, eğilen, secde eden” kişi **sācid** anlamına gelmektedir. KE metninde **sācid** kavramı 2 kere bulunmuştur. MM, SAKT ve NF metinlerinde **sācid** tespit edilmemiştir.

“...kavluhu ta ‘ālā: ... (II-30) imdi sizge ma ‘lūm boldı kim ādem ‘ālim turur, siz ‘ābid-siz, meniñ hazretimde miñ ‘ābidin bir ‘ālim fāzılrağ turur, kayda ‘ābid erse ‘ālimğa hıdmet kılmağ kerek, ol maħdūm bolsun siz hādım boluñ, ol mescūd bolsun sizler **sācid** boluñ ādemge secde kılıñ. (KE (8v19-20-21, 9r1)

seccāde (سجاده) Ar. (سجادة) “Namaz için kullanılan seccadeyi” ifade etmektedir. NF metninde **seccāde** kavramı 2 kere tespit edilmiştir. **seccāde** diğer eserlerde geçmemiştir.

“...kaçan kim bu habarnı eşitti erse, sevündi tağı yüreklendi tağı rāhiblar tonını kedip égniñe **seccāde** kemişip élgine ‘aşā alıp barşī şāniñ şavma ‘asıña keldi tağı destūr tiledi erse, barşī şā aydı: kim sen? (NF (369/2-3-4)

secde (سجده) Ar. (سجدة) Arapçada “sücūd” kökünden türetilmiş olan secde “eğilmek, tevazu ile alını yere koymak” anlamında kullanılmaktadır. **secde** dinî kavram olarak, “namazda alın, burun, el ayaları, dizler ve ayak parmakları zemine değecek şekilde yere kapanma” manasına gelmektedir. NF eserinde **secde** 30, MM’de 9, KE’da 58, SAKT’nde 2 kere yer almıştır.

“...körer sen anlarnı rükū ‘ kılğan, secde kılğan. isteyürler artuğluk tangrıdın tağı hoşnūdluğ. nişānları, tağı yüzlerinde, **secde**ler eşerindin. (SAKT (491b/7-8)

“...yūnus namāzğa turdı. mūnis başın secdege koydı, **secde** içinde cān teslīm kıldı, yūnus mūnisni yudı, yerge kömdi. (KE (155v3-4)

sehiv birle vācib qalır bolsa bil

sehiv secde vācib bolur soñra qıl

soñ oñruşda kadre't-teşehhüdde soñ

*ketür ékki **secde** cevāb oş sa’il (MM (112/4)*

“...muslim bin yasār raħmhi aydı: keçgen tün **secde**ke bardım tağı secde içinde üküşrek turdum erdi, iley tişlerim tüşti, tédi erse, bir kimerse aydı: yā şeyh, hağ te ‘ālāniñ raħmatı üküş turur tağı biz hağ te ‘ālāniñ raħmatinga umıdñvār turur-miz tağı özümüzni mundağ

emgetmez-miz, bolğay kim emgenmedin bizke haq te'ālānıñ raḥmatı vāşil bolğay, tédi erse, muslim aydı: neme yıraқ söz turur bu söz. (NF (426-/14-15-1617)

secde sehiv (سجده سهو) Ar. (سجدة السهو) Secde kelimesi, sözlükte namazın rükunlarından biri olarak geçmektedir. Sehv kelimesi de “unutma, dalgınlık” anlamlarına gelmektedir. Bu iki kelimenin birleşiminden meydana gelen "sehv secdesi" ise dinî kavram olarak, “namazdaki belirli yanlışlık veya fazlalıkları telafi etmek maksadıyla yapılan iki secdeyi” ifade etmektedir. MM metninde *secde sehiv* 2 kere yer almıştır. *secde sehiv* diğer metinlerde bulunmamıştır.

selām bérse secde sehivge imām

kerek bérnese bilgü mesbūq selām

bilip bérse buzbur namāzı bilij

unutmışda buzamaz yétürgey tamām (MM (136/1)

secde tilāvet (سجده تلاوت) Ar. (سجدة التلاوة) “Kur’an’ın on dört yerinde geçen secde ayetlerini okuyan veya işiten için yapılması gerekli secde”, tilavet secdesi anlamına gelmektedir. MM metninde *secde tilāvet* kavramı 1 kere tespit edilmiştir. *secde tilāvet* diğer eserlerde yer almamıştır.

namāz içre secde tilāvet bile

vācib bolsa ḥāli revān kılğıla

kılur bolsa şulbī bile niyyeti

kéçer ékkisindin yaqın bilgile (MM (114/1)

sücūd (سجود) Ar. (سجود) “secde etme, namazda yere kapanma” anlamına gelmektedir. MM metninde *sücūd* kavramı 16, KE’da 3 kere kullanılmıştır. SAKT’nde *sücūd* isim olarak geçmeyip “*secde et-, secde kıl-*” anlamında kullanılmıştır.

“...yatsıg namāzı vaqti erdi ḥüseyn imāmetlik kıldı, ḥar bin yezīd iktidā kıldı namāz içinde rükū’in sücūdın körüp mustafā ‘aleyhi’s-selāmnıñ rükū’ı sücūdığa oḥşayur tép közlerindin yaş aqar erdi. (KE (245v14-15-16)

namāz içre tekbīr ékinçi kıyām

kırā'at üçünçi rükū ' tōrti tamām

sücūd bēş aḥir ka'de altı biliñ

bu on ékki birle 'amel kıl müdām (MM 68/3)

teheccüd (تهجد) Ar. (تهجد) Gece namazı, “yatsı namazından sonra fecr vaktine kadar geçen sürede uykudan uyanılıp ve bu süre içerisinde kılınan bir nafil” namazıdır. NF metninde **teheccüd** kavramı 1 kere yer almıştır. **teheccüd** diğer metinlerde bulunmamıştır.

“...tefsir édileri andağ aymışlar kim kopup **teheccüd** takı kılmadı. (NF (413/10)

tekbīr (تكبير) Ar. (تكبير) kelimesi Arapçada “yüceltmek” anlamına gelmektedir. **tekbīr** kelimesi dinî bir kavram olarak ise "Allah'ın zâtı, sıfatları ve fiilleri itibariyle her şeyden yüce ve üstün olduğu” anlamında kullanılan “*Allāhüekber*” cümlesine tekabül etmektedir. NF’te **tekbīr** kavramı 6, MM’de 4, KE’da 6, SAKT’nde 1 kere geçmiştir.

“...anıñ menizlig musahḥar kıldı sizge, munuñ üçün kim **tekbīr** kılsaéz tañrığa, ol nirse üze kim köndürdi sizni. takı müjde birgil körklüg kılğanlarğa. (SAKT (323a/9, 323b/1)

“...üç **tekbir** birle şevāb artuğ bolsun tép tōrt tekbir birle namāz kıldı, anda kédin bu sünnet kıyāmetğa tégi kefen sarmak, namāz kılmaq, gürge kömmek sünnet kıldı. (KE (19v2-3)

*namāz içre **tekbīr** ékinçi kıyām*

kırā'at üçünçi rükū ' tōrti tamām

sücūd bēş aḥir ka'de altı biliñ

bu on ékki birle 'amel kıl müdām (MM (68/1)

“...balta takı ötmedi erse, barduğ, peygāambar 'as'қа habar bérduk erse, peygāambar 'as keldi takı mübārek élginge bir uluğ balta aldı, takı bismillāhi 'r-rahmāni 'r-rahīm tédi takı **tekbīr** aydı erse, cümle şahābalar takı **tekbīr** aydılar. (NF (30/2-3-4)

tekbīrāt (تكبيرات) Ar. (تكبيرات) ç. Sözlükte “yüceltemek” anlamına gelen **tekbīrāt** “Allah'ın zâtı, sıfatları ve fiilleri itibariyle her şeyden yüce ve üstün olduğu” anlamında kullanılan “*Allāhüekber*” cümlesini ifade etmektedir. MM metninde **tekbīrāt** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **tekbīrāt** diğer metinlerde yer almamıştır.

teşehhüd okımaq soñ oturuş bile

vacib ol haqıqat vacib tutğıla

*tağı **tekbirāt** ‘ıyd namazında*

kétürmek vacib ol munı keç bile (MM (110/3)

teşehhüd (تشهد) Ar. (تشهد) Arapçada “tahiyyata oturmak” manasına gelen **teşehhüd**, dinî kavram olarak, namaz kılarken kelime-i şehâdeti içine alan Tahiyat duasını okumak manasında kullanılmaktadır. MM metninde **teşehhüd** kavramı 6, NF ‘te 1 kere kullanılmıştır. SAKT ve KE metinlerinde **teşehhüd** görülmemiştir.

eger tañ namāzında érse bu şek

*yakın bir témişde **teşehhüd** kerek*

velī aḡşam érse ékinçin yètür

***teşehhüd**ge otrup yana turğu terk (MM (124/4)*

“...kıyāmatka tegi mü`ezzinler bāng-i namāzda benim atım ayımışdın song seniñ atıñ ayğaylar, haḡıblar huḡbada benim atım ayımışdın soñ seniñ atıñı ayğaylar, namāz içinde **teşehhüd**de benim atımı ayğaylar, andın soñ seniñ atıñı ayğaylar, ‘ulemālar, vā ‘ızlar benim atım aytıp seniñ atıñı ayğaylar tédi érse, peygāmbar ‘as’nuñ köngli hoş boldı. (NF (63/3-4-5-6)

tilāvet (تلاوت) Ar. (تلاوة) Arapçada “okumak” anlamındaki **tilāvet** dinî kavram olarak “Kur’ân-ı Kerîm’i okumak, emir ve yasaklarını hayata geçirmeyi” ifade etmektedir. KE ve MM metinlerinde **tilāvet** kavramı 1 kere geçmiştir. NF ve SAKT eserlerinde **tilāvet** yer almamıştır.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, seḡāvet ü kuvvet anıñ, faẓl u san anıñ, kıble veīmān anıñ, nāka ve ‘imāme anıñ, baḡhā ve tıḡhāme anıñ, kanā‘at ve şükr anıñ, ḡamd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā‘at anıñ, ḡaseb ve neseb anıñ, aḡḡāb-ı ‘ızām ve ervāḡ-ı kirām anıñ, aḡḡab-ı ḡulḡ-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāḡhirāt anıñ faḡḡıḡ ve ḡaḡıḡ til anıñ, kavı köñül ve ḡabūr ten anıñ, beled-i muḡarrem

mescid-i mu‘azzam anı, hac ve iħrām anı zemzem ve makām anı, meş‘arü'l-ħarām anı, zekāt ve şiyām anı, tilāvet-i ħur‘ān anı, cum‘a ve cemā‘at anı, emr-i ma‘ruf ve nehy-i münker anı, tehlīl ü takdīs anı, temcīd ve tesbīħ anı, vaħār ve sükūnet anı. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

tilāvetde secde imāmğa taħı

ya şulbī ya rek‘at bar érdi baħı

kétürse eger secde mesbūħ koyup

namāzı buzuldu ayā muttaħı (MM (137/1)

vitir (وتر) Ar. (وتر) Arapçada “bir, üç, beş gibi tek sayı” anlamında kullanılan vitir, dinî kavram olarak, “yatısı namazından sonra kılınan üç rekāt namaz” manasına gelmektedir. MM eserinde **vitir** kavramı 1 kere görülmüştür. **vitir** diğere metinlerde bulunmamıştır.

otur orta ħa‘de ħunūtnı oħı

vitir içre vācib turur ay aħı

kétürmeklik erkānların tamām

namāz içre vācib érür muttaħı (MM (109/2)

2.2.5.6. Ramazan İle İlgili Kavramlar

efħār (أفطار) Ar. (إفطار) Arapçada “fatr” kökünden türetilen **efħār** “orucu açmak, orucu bozmak” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. NF metninde **efħār** kavramı 20 kere kullanılmıştır. **efħār** diğere eserlerde geçmemiştir.

“... bir pārsā zāhid bar erdi şāyimü‘d-dehr erdi taħı künde ħur‘ānnı ħatm ħıur erdi. abdallar birle taħı mulāħātı bolur erdi. bir kün şahrāħa ħıħtı taħı abdallardın birine satħaştı. bir yerde olturdular, anħaħa teħi kim efħār vaħtı boldı erse, efħār ħılmaħ üçün ta‘ām ħıħardı taħı ol abdal öñinde ħođtı erse, ol abdal tenāvul ħılmadı. (NF (295/7-8-9)

mu‘tekif (معتكف) Ar. (معتكف) “Bir ibadethaneye çekilip namaz ve ibadetle meşgul olan” anlamını taşımaktadır. NF metninde **mu‘tekif** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. **mu‘tekif** diğere metinlerde yer almamıştır.

“...yā^e oṣmān, andağ kılmağıl. eger saña hemîşe haq te^e ālā birle bolmaq kerek erse, mescidde **mu^e tekîf** bolğıl, mesciddin çıkmagıl. bir namāz kılmuşdın soñ taqı bir namāzğa intizār olturğıl kim hemîşe tā^e at ve^e ibādat birle bolğaysen, tédi. (NF (262/9-10)

şavm-ı zihār (صوم الظهر) Ar. (صوم الظهر) Sözlükte “sırt” anlamına gelen zahr kelimesiyle ilişkili olan **zihār** kavramı “kocanın, karısını bir uzvunu, kendinsine haram olan bir kadının bakmak uygun olmayan bir organına benzetmesinden dolayı kefaret gibi iki ay olarak tutulması gereken orucu” ifade etmektedir. MM metninde **şavm-ı zihār** kavramı 1 kere yer almıştır. **şavm-ı zihār** diğer metinlerde bulunmamıştır.

kazā nezr-i muṭlak ya şavm-ı zihār

ya keffāret oşbu oruç kim tutar

tañ atmazdın aşnu kerek niyyeti

delil rûze tutmaslık ol kün yarar (MM (167/1)

şāyimü’ d-dehr (صيام الدهر) Ar. (صيام الدهر) “Sürekli oruç tutan kişi” manasına gelmektedir. NF metninde **şāyimü’ d-dehr** kavramı 2 kere geçmiştir. **şāyimü’ d-dehr** diğer metinlerde rastlanmamıştır.

“... bir pārsā zāhid bar erdi **şāyimü’ d-dehr** erdi taqı künde qur’ānnı ḥatm kılar erdi. abdallar birle taqı mulākātı bolur erdi. bir kün şahrāqa çıktı taqı abdallardın birinesatğastı. Bir yerde olturdılar, ançaqa tegi kim eḫtār vaqtı boldı erse, eḫtār kılmaq üçün ta^e am çıkardı taqı ol abdal öñinde qoğtı erse, ol abdal tenāvul kılmadı. (NF (295/7-8-9)

şiyām (صيام) Ar. (صيام) İslām’ın beş şartından biri olan **şiyām** oruç manasına gelmektedir. MM ve KE metinlerinde **şiyām** kavramı 1 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **şiyām** kelimesi geçtiği ayetlerde “**rûze**” manasına tercüme edilmiştir.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü izzet anıñ, seḫāvet ü kuvvet anıñ, fazl u san anıñ, kıble veīmān anıñ, nāqa ve imāme anıñ, baḫḫā ve tihāme anıñ, kanā’at ve şükr anıñ, ḥamd u zikr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā’at anıñ, ḥaseb ve neseb anıñ, aşḫāb-ı izām ve ervāh-ı kirām anıñ, aşḫab-ı ḫulq-ı kerem anıñ, uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı

tāhirāt anıñ faṣīḥ ve ṣaḥīḥ til anıñ, ḳavī köñül ve ṣabūr ten anıñ, beled-i muḥarrem mescid-i mu‘azzam anıñ, ḥac ve iḥrām anıñ zemzem ve makām anıñ, meṣ‘arü'l-ḥarām anıñ, zekāt ve ṣıyām anıñ, tilāvet-i ḳur‘ān anıñ, cum‘a ve cemā‘at anıñ, emr-i ma‘ruf ve nehy-i münker anıñ, tehlīl ü takdīs anıñ, temcīd ve tesbīḥ anıñ, vaḳār ve sükûnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21 , 189v1-2-3-4-5)

niṣāb bolsa ḳurbān vacib kıkmakı

namāz rûze téğ bil vebal ḳalmaqı

bu ḳurbān ḳıyām u ṣıyām u zekāt

niṣan ol tamuğdın azād bolmaqı (MM (194-3)*

“...uluğ rûze, yā ṣadaḳa, yā ḳurbān ḳılmaqđın...” (SAKT (28B/8)

فَقْدِيَّةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ

2.2.5.7. Zekāt İle İlgili Kavramlar

fıtır (فطر) Ar. (فطر) Ramazan ayının son günlerinde muhtaçlara verilen sakadaya **fıtır** denmektedir. MM metninde **fıtır** kavramı 1 kere geçmiştir. **fıtır** diğér metinlerde tespit edilmemiştir.

bérür ékki batman fıtır buğdayı

özindin ḳulundın ḳiṣiniñ bayı

taḳı nā-resīde oğul kıızdın

tamam bolmıṣında oruçnuñ ayı (MM (173/1)

niṣab (نصاب) Ar. (نصاب) Arapçada **niṣab** “sınır ve işaret” gibi anlamlara gelmektedir. **niṣab** dinî kavram olarak, “zekātın farz olduğunu gösteren zenginlik ölçüsünü belirten sınır”dır. MM eserinde **niṣab** kavramı 6 kere geçmiştir. **niṣab** diğér metinlerde bulunmamıştır.

niṣāb bolsa ḳurbān vacib kıkmakı

namāz rûze téğ bil vebal ḳalmaqı

bu ḳurbān ḳıyām u ṣıyām u zekāt

nişan ol tamuğdın azād bolmağı* (MM (194-3)

şadaqa (صدقه) Ar. (صدقة) Sözlükte “gerçek olmak, doğruluk” gibi anlamlara gelen sıdk kökünden türeyen şadaqa kelimesi, dinî kavram olarak, “Allah’ın rızasını kazanmak için fakir ve ihtiyaç sahiplerine verilen para ve eşyayı” ifade etmektedir. KE metninde **şadaqa** **18**, NF’te **12**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir. MM metninde **şadaqa** görülmemiştir.

“...kim kim bolsa sizdin sökel, yā anıñ birle ağırğ başındın; yuluğ rüzedin, yā **şadaqadın**, yā *qurbān* kılmağdın...” (SAKT (28b/5)

“..zelihā aydı: mālım tavarım telim turur, **şadaqa** kılayın yér kök tañrısı kécürgey, érimdin *qorqar érseñ ağıu bérıp öltüreyin*...” (KE (81r1)

“...kayu mu’min ve muvaḥḥid *ḥatunı birle cimā^c kılssa yā taqı qarabaşı birle cem^c bolsa, ḥaḥ te^c ālā ol ékki arasında oğul kız rüzī kılssa, eger ol oğul kız tirig bolsalar, közlerinin yaruḳı turur ve eger oğul kız ata anadın āḥiratka burun barsalar, şefā^c atçı tururlar ve eger ékkisi arasında oğul kız bolsa, tegme bir cem^c bolmışta ḥaḥ tvt *qulğa uçmağ kızlarındın bir kız rüzī kılğay taqı eger bu mu’min ve muvaḥḥid kesb kılssa taqı ehlinge taqı oğlı kızınğa nafaka bérse, terbiyet kılssa, ḥaḥ tvt şadaqa şavābı rüzī kılğay, tedi*...” (NF(262/1-2-3-4)*

zekāt (زكات) Ar. (زكاة) Arapçada **zekāt** “artma, arıtma” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. İslam’ın temel şartlarından biri olan **zekāt** kavram olarak, “belirtilen sınıflara verilmek üzere zengin sayılan müslümanların malından alınan belli payı” ifade etmektedir. MM metninde **zekāt** kavramı **41**, KE’da **6**, NF’te **23**, SAKT’nde **2** kere tespit edilmiştir.

“...bī-çāralıḳ namāz *kılğanarğa, anlar, anlar namazlarındın gāfillar. anlar, anlar kim riyā kılurlar. taqı yıgarlar zekātını*. (SAKT (581b/3-4)

“... lā ilahe illa’llāh muḥammedün resülü’llāh tégüge nè yarağları bolğay èrdi, körmes müsèn, müğlar, cühüdlār, tersālar butğa tapunğanlar aytmaslar, ümmetiniñ tili[ni] şehadet üze mèn yörittim, ma’rifetni fitretğa delil kıldım, ka’be olarnıñ yolu, olarnı yarlıkamasam *qurbān ayı, ramazān ayı, cum’a ve cemā’at, ḥac ve ‘umre, id ve ‘arefe, zekāt şadaqāt bere[kāt] tüni kadar tüni, kul huva’llāhu aḥad süresi ‘atā bérmegey èrdim, tamuğdın qutğarmağay èrdim, sekiz uçmağ, hūr ve kuşūr ve vildān ve gilmān, enhār ve eşcār, besātın ve reyāhın, büryan kuşlar, taḥūr şarabı va’de kılmağay èrdim*. (KE 212v10-11-12-13-14-15-16)

zekāt bil farīza namāz rūze tég

zekāt bérse maldın tümen qurla yég

yégirmidin éksüp buçuq bérmeke

fütūhı bu ékki cihān mülki tég (MM (186/1-2)

“...ma ‘nisi ol bolur kim: né kim til birle ‘ibādat qılınur hamd u şenā mengizlig, tesbīh u tehlīl meñizlig, cümlesi tanrıqa turur; taqı né kim ten birle ‘ibādat qılınur, namāz, rūza ve hec meñizlig, [aning] taqı cümlesi tanrıqa turur; taqı né kim ‘ibādat u tā‘at kim māl birle qılınur **zekāt** ve şadaqa, qurbān meñizlig, anıñ taqı cümlesi tanrıqa turur tédim erse, haq te ‘ālādın hiṭāb keldi: ... ya ‘nī dūnyāda taqı āhıratda selāmatlıq bolsun...” (NF (58/1-2-3-4)

zekātü'l-ibil (زكاة الإبل) Ar. (زكاة الإبل) “Deve zekâtı” Zekât’ın çeşitlerinden biridir. MM metninde **zekātü'l-ibil** kavramı 1 kere yer almıştır. **zekātü'l-ibil** diğér eserlerde tespit edilmemiştir.

yüz éligde kédin bilingen hisāb

bilij mundın öñrü kélür rāst şavāb

bu tert īb bilü bérse mü'min kişi

zekātü'l-ibilde muñı yoq cevāb (MM (216/4)

2.2.5.8. Hac İle İlgili Kavramlar

‘**arafāt** (عرفات) Ar. (عرفات) Hac’ın en büyük erkânlarından biridir. NF metninde **arafāt** kavramı 6 kere yer almıştır. KE ve MM metinlerinde **arafāt** görülmemiştir.

“...yā ‘abbās aytmişıñ teg turur. andın soñ ‘arafa kün cümle hācīlar ‘**arafāt** tağında vukūf qılmışında peygāmbar ‘as minberke mündi, taqı tanrı tvt’ka üküş hamd u şenā kıldı, taqı halāyıkka va‘z u naşīht kıldı, taqı üküş vaşıyyatlar kıldı. (NF (84/6-7)

“...kayu vaktın kim kaytsangız ‘**arafāt**dın, yad qılıñ tanrıga meş‘ arül- harām katındın...” (SAKT (29b1)

‘**arefe** (عرفة) Ar. (عرفة) “Dinî bayramlardan bir önceki gün” manasına gelmektedir. NF eserinde **arefe** kavramı **1**, KE’da **2** kere tespit edilmiştir. SAKT ve MM metinlerinde **arefe** yer almamıştır.

“...yā ‘abbās aytmişü teg turur. andın soñ **arafa** kün cümle hācīlar ‘arafāt tağında vukūf kılmışında peygambar ‘as minberke mündi, taqı tañrı tvt’ka üküş hamd u şenā kıldı, taqı halāyıkka va‘z u naşīht kıldı, taqı üküş vaşıyyatlar kıldı. (NF (84/6-7)

“...ol kün penç-şenbe küni érdi **arefe** küni, yarındası kurbān küni tevritindi. (KE (121v12)

erkān (اركان) Ar. (أركان) “esaslar, şartlar” demektir. KE metinlerinde **erkān** kavramı **1** kere kullnılmıştır. **erkān** diğer eserlerde görülmemiştir.

“...kaçan kim muhammed belgürdi érse da‘vet zāhir kıldı, uş hazrec mekkege kıldı, hac ötediler. ol vaqt kāfırlar hac öteyür érdiler, cühüdlar beytü’l-makdisğa hac **erkān**ın keltürür érdiler amma lebbeyk ayturda téyür érdiler. (KE (203v21, 204r1-2)

hac (حج) Ar. (حج) İslâm’ın beş esasından biri olan **hac**, Allah’a yönelme ve günahlardan arınmak amacıyla Mekke’de bulunan Kâbe’yi ve civarındaki kutsal olan özel yerleri belirli aylar içinde ziyaret etmek ve hac’ın gereklerini yerine getirmeyi ifade etmektedir. NF metninde **hac** kavramı **52**, KE’da **19**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir.

“...taqı tükel kıling **hac**nı taqı ziyāratnı, tañrı için. (SAKT (28b/4-5)

“...ma’nısi ol bolur kim: né kim til birle ‘ibādat kılnur hamd u şenā mengizlig, tesbīh u tehlīl meñizlig, cümlesi tañrıka turur; taqı né kim ten birle ‘ibādat kılnur, namāz, rūza ve **hac** meñizlig, [anınğ] taqı cümlesi tañrıka turur; taqı né kim ‘ibādat u tā‘at kim māl birle kılnur zekāt ve şadaqa, kurbān meñizlig, anıñ taqı cümlesi tañrıka turur tédim erse, haq te ‘ālādın hiṭāb keldi: ... ya’nī dünyāda taqı āḫiratda selāmatlık bolsun...” (NF (58/1-2-3-4)

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, sehāvet ü kuvvet anıñ, fazl u san anıñ, kıble veīmān anıñ, nāka ve ‘imāme anıñ, baḫḫā ve tıḫāme anıñ, kanā‘at ve şükr anıñ, hamd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā‘at anıñ, ḫaseb ve neseb anıñ, aşḫāb-

ı 'izām ve ervāh-ı kirām anıñ, aşhab-ı hulk-ı kerem anıñ, 'uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı t̄ahirāt anıñ faşīh ve şahīh til anıñ, kavī köñül ve şabūr ten anıñ, beled-i muharrem mescid-i mu'azzam anıñ, **hac** ve iħrām anıñ zemzem ve makām anıñ, meş'arü'l-ħarām anıñ, zekāt ve şiyām anıñ, tilāvet-i ħur'ān anıñ, cum'a ve cemā'at anıñ, emr-i ma'ruf ve nehy-i münker anıñ, tehlīl ü taċdīs anıñ, temcīd ve tesbīh anıñ, vaċār ve sükūnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

ħaci (حاجى) Ar. (حاج) “Hac vazifesini yerine getiren kişi” anlamını taşımaktadır. KE metninde **ħaci** kavramı 2, NF 'te 11 kere tespit edilmiştir. **ħaci** diğer eserlerde bulunmamıştır

“...yėti yolu mundaĝ ün keldi řafādın merveĝa, mervedin řafāĝa yügürdi, suv bulmadı 'aciz boldı. ol yügürmek bu kün **ħacī**larĝa sünnet ģaldı. (KE (48v8-9-10)

“...bu kün kim **ħacī**lar lebbeyke allāħümme tēp tonlarını suċlup, başlarını açıp telbiye aytıp icābat ģalur, ibrahīm peyĝambar 'as'nuñ ģaĝ te 'ālā fermanı birle ündegeniñe icābat ģılmaq turur tēp cevāb aymışlar. (NF 39/6-7-8)

ħecetü'l-vedā (حجة الوداع) Ar. (حجة الوداع) Hz. Muhammed'in son yaptıĝı hac'a **veda hacı** denmektedir. KE ve NF metinlerinde **ħecetü'l-vedā** kavramı 1 kere yer almıştır. SAKT ve MM eserlerinde **ħecetü'l-vedā** tespit edilmemiştir.

“...bu ģecke **ħecetü'l-vedā** tēnür, anıñ üçün kim peyĝambar 'as'nuñ soñ ģec ģılĝanı bu erdi. (NF (83/2)

“... kaĝan resul' aleyhi's-selam mekkedin medīneĝa hicret ģıldı érse éki yıl sanĝıř bolmadı, üçünĝi yıl bedr toĝuřı boldı, törtünĝ yıl uħud sanĝıřı boldı, bēřinĝ yıl bedr-i řuĝrā sanĝıřı boldı, altıncı yıl' ammü'l ģudeybiyye, yétinĝ yıl' umretü'l-ĝazā boldı, sekizinĝ yıl mekke fethi boldı, toĝuzınĝ yıl ebū bekr ražiya'llāhu' anhunı mevsimĝa uluĝ ģıldı, onunĝ yıl **ħaccü'l-vidā** boldı. (KE (221r4-5-6-7-8)

ħacerü'l-esved (حجر الأسود) Ar. (الحجر الأسود) “Kābe'nin güneydoĝu köşesinde bulunup, tavafın bařlangıĝ noktasını belirlemek amacıyla yerleştirilen taş”tır. NF metninde **ħacerü'l-esved** kavramı 3 kere kullanılmıştır. **ħacerü'l-esved** diğer metinlerde yer almamıştır.

“..bu ka ‘bening taşlarını bés tağnı taşlarıdın bina kılsan; avvalını hirā tağındın kılsan, kalğanını fūr-ı sīnā tağındın, taqı lubnān tağındın taqı cūdī tağındın kılsan. kaçan kim **hācerü'l-esved** yeriğe tegdiler erse, cebre ‘il ‘as uşmağdın bir aq taş keltürdi taqı ibrāhī m ‘as ‘ka aydı: bu taşnı ka ‘be seşirinde koğıl kim bu taş hürmetlig taş turur, munuñ içinde ‘ahdnāma bar turur tēp aydı ese, ibrāhīm peygāambar ‘as taqı cebre ‘il ayğanı tēg sengirde koydı. cahilliyat vaktında hāyız ‘avretler éliglerini sürttiler taqı öñin yazukluğ kimerseler éliglerini sürttiler erse, ol aq taş kap-çara boldı tēp aydılar. (NF (38/10-11-12-13-14-15-16)

ihrām (احرام) Ar. (إحرام) Arapçada “haram kılmak ve haram aylarına veya Harem bölgesine girmek” gibi anlamlara gelmektedir. **ihrām** kelimesi, dinî kavram olarak hac veya umreye niyet edip giden kimsenin diğer zamanlarda yapması helāl olan bazı eylemleri, hac ve umrenin rükünlerini tamamlayıncaya kadar kendine haram kılmaları şeklinde tanımlamaktadır. NF metninde **ihrām** kavramı **6**, KE ve MM’de **1** kere geçmiştir.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, seḫāvet ü kuvvet anıñ, fażl u san anıñ, kıble veīmān anıñ, nāka ve ‘imāme anıñ, baḫḫā ve fıḫāme anıñ, kanā ‘at ve şükr anıñ, ḫamd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā ‘at anıñ, ḫaseb ve neseb anıñ, aşḫāb-ı ‘izām ve ervāḫ-ı kirām anıñ, aşḫab-ı ḫulḫ-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāḫirāt anıñ faşīḫ ve şaḫīḫ til anıñ, kavī köñül ve şabūr ten anıñ, beled-i muḫarrem mescid-i mu ‘azzam anıñ, hac ve **ihrām** anıñ zezem ve makām anıñ, meş ‘arü'l-ḫarām anıñ, zekāt ve şiyām anıñ, tilāvet-i ḫur ‘ān anıñ, cum ‘a ve cemā ‘at anıñ, emr-i ma ‘ruf ve nehy-i müñker anıñ, tehlil ü taḫdīs anıñ, temcīd ve tesbīḫ anıñ, vaḫār ve sükünet anıñ. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

tişilerge artuḫ niḫās ḫayz bile

bu bés yérde ğusli farīza kıla

velī cum ‘a **ihrām** taḫlı ékki ‘iyd

bular ğusli sünnet bilip kılgıla (MM (90/3)

“...mekkeke kayıttılar, taķı, iħrām baēladılar, zu’l-ķa ‘da ayı tuēmiŗda mekkeke kirdiler, taķı hec ķıldılar, taķı **iħrām** birle mekkede bir ķaç zamān turmıŗdın [soņ] yana medīneke bardılar. (NF (77/3-4)

lebbeyk (لبيك) Ar. (لبيك) Sözlükte “ buyurunuz, emir sizindir” manasına gelmektedir. **lebbeyk** dinî kavram olarak “Hac veya Umra farızalarının icrası sırasında ihrama giren kişilerin lebbeyk şeklinde başlayan dua cümleleri”dir. NF metninde **lebbeyk** kavramı **4**, KE’da **2** kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **lebbeyk** bulunmamıştır.

“...bu kūn kim ħācīlar **lebbeyke allāhümme** tēp tonlarını suçlup, başlarını açıp telbiye aytıp icābat ķılır, ibrahīm peygāmbar ‘as ‘nuñ ħaķ te ‘ālā fermanı birle ündegeniye icābat ķılmaķ turur tēp cevāb aymıŗlar. (NF 39/6-7-8)

Aŗaēıdaki varakta **lebbeyk** kelimesi buyur, emrine āmādayım anlamında kullanılmıŗtır.

“...nūh oēli sāmni tirgüzgil. °īsī aydı: anıñ toprak ķayda turur? körgüzdiler, °īsī eki rek° at namāz ķıldı, aydı: mevlī yarlıkı birle ķoptı, gūr yarıldı sām, **lebbeyk** yā resūla ‘llāh tēyü ķoptı. (KE (171r10-11-12)

medīne (مدينة) Ar. (مدينة) öz. is. Hz. Peygamber’in mescidiyle kabrinin bulunduēu hicret yurdu, İslām’da iki Harem bölgesinden biri, Resūl-i Ekrem ve Hulefā-yi Rāşidīn döneminin başşehridir. SAKT’nde **medīne** **1**, KE’da **23**, NF’te **56** kere tespit edilmiştir. MM metninde **medīne** geçmemiŗtır.

“...eger yıēılmasa münāfıķlar taķı anlar kim köngülleri içinde sōkellik bar taķı taķķıķsız ħabar kemiŗgenler **medīne** içinde; iērā ķılēay miz sini anlarga. (SAKT (407a/3-4-5)

“...cebrā ‘īl ķanatı birle ķuēuē içini sıķadı erse būstān tēē ħurrem boldı. ol ķuēuē ürdün yerinde erdi, **medīneli** mıŗrlı arasında ken ‘āng a üç yıē açlık yerde nūh yalavaç oēli sām ķazmıŗ erdi. (KE 71r2-3-4)

“...vaħiy kelmiŗdın soņ mekkede on üç yıl turdı, andın soņ **medīneke** bardı. Medīnede on yıl turdı. altmıŗ üç yaŗında erdi kim peygāmbar ‘as dūnyādın naķıl ķıldı. (NF 6/14-15-16)

mekke (مكة) Ar. (مكة) öz. is. Kâbe'nin bulunduğu ve hac ile umre ibadetinin ifa edildiği kutsal şehir. SAKT'nde **mekke 1**, NF'te **65**, KE'da **68** kere görülmüştür. MM metninde **mekke** kullanılmamıştır.

“...*ḥaḳīḳat üze ḥalk üçün ḳoḳulḡān iv, ol kim mekkede turur, bereketlig taḳı köni yol, ‘ālamlarḡa.* (SAKT (60a/2-3)

“...*‘azrā’il ol topraḳnı mekkeli ṭāyifli arasında daḥnā atlıḡ yérde ḳoḳdı, kırḳ yıl ol toprak üze yaḡmur yaḡdı, otuz toḳuz yıl ḳaḳḡu yaḡmuru yaḡdı, bir yıl sevünç yaḡmuru yaḡdı.*(KE 6r5-6-7)

“...*vaḥiy kelmişdin soḡ mekkede on üç yıl turdı, andın soḡ medīneke bardı. medīnede onyıl turdı. altmış üç yaşında erdi kim peyḡāmbar ‘as dünyādın naḳıl ḳıldı.* (NF 6/14-15-16)

merve (مروة) Ar. (مروة) öz. is. Hac ve umre sırasında aralarında sa‘y yapılan tepedir. SAKT ve NF metinlerinde **merve 1**, KE'da **2** kere yer almıştır. MM metninde ise **merve** bulunmamıştır.

“...*ḥaḳīḳat üze şafā atlıḡ taḡ taḳı merve atlıḡ taḡ, taḡrınıḡ ‘alāmetlerindin.* (SAKT (22b/6-7)

“...*yéti yolu mundaḡ ün keldi şafādın merveḡa, mervedin şafāḡa yügürdi, suv bulmadı ‘aciz boldı. ol yügürmek bu kün ḥācīlarḡa sünnet ḳaldı.* (KE 48v8-9-10)

“...*‘amal ibnü şeybe aytur: şafā merve arasında sa‘y ḳılur erdim.* (NF 374/1)

muḥrim (محرم) Ar. (محرم) “ihrama giren kişi” manasına gelmektedir. SAKT'nde **muḥrim 1** kere tespit edilmiştir.

“...*taḳı ḥarām ḳılındı sizniḡ üze yabanniḡ avı, mādām kim muḥrimler siz.* (SAKT (119a/89)

sa‘y (سعي) Ar. (سعي) Arapçada **sa‘y** “yürümek, çalışmak ve koşmak” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. **sa‘y** dinî kavram olarak, hac ve umre tavaflarından sonra Safā ile Merve tepeleri arasında toplam yedi defa gidip gelmek şeklinde tanımlanmaktadır. NF metninde **sa‘y** kavramı **2** kere kullanılmıştır. **sa‘y** diğer metinlerde geçmemiştir.

“...ka°beniñ tört yanında sa°y kılı yörigeyle takı heç su’âl hisâb körmedin ka°be birle cümle hâcılar uçmaħka kirgeyle...” (NF (272/11))

ṭavāf (طواف) Ar. (طواف) Genel anlamıyla “bir şeyin arasında dönmek, dolaşmak” manasını taşımaktadır. **ṭavāf**, dinî kavram olarak, Kâbe’nin etrafında dönmek demektir. KE eserinde **ṭavāf** kavramı 3, NF’te 9 SAKT’nde 2 kere geçmiştir. MM metninde **ṭavāf** görülmemiştir.

“...ying andın, takı yitürüing küçeylik teggenge, dervişke. "andın soñ qazā kılsunlar kirlerini takı vefa kılsunlar nezrlerine takı **ṭavāf** kılsunlar ka°bege.(SAKT (322a/7-8-9))

“...kavluhu ta°ālā:(XLVIII-1/2) ‘umretü’l-qazā yetinçi yıl mekkege keldi, mekke halkı kamuğ çıktılar, resül ‘aleyhi’s-selām mekkege kirdi ka°beğa ziyaret kıldı, **ṭavāf** ve ‘umre keltürdi, kurbānlar kıldı, biregüni resülka mü’ekkil kıldılar, üç kün tursun, bir sâ°at artuğ koğmağıl, tédiler. (KE 226v8-9-10-11)

“...bir kün peygāambar°us yārān ve şahāblarka aydı kim: bu kéçe tüş kördüm men kim yārānlar birle ka°baka **ṭavāf** kıılır-mrn, takı ka°beke kirür-men, takı ka°beniñ kilidini alur-mrn, takı ef°āl-i hecni tamam kılmışdın başımni yülür-men tédi. (NF (37/1-2))

tehlil (تهليل) Ar. (تهليل) İslam’da tevhid akidesini ifade eden “la ilahe illa°llah”sözünü tekrarlamayı ifade etmektedir. NF ve KE metinlerinde **tehlil** kavramı 6, MM’de 1 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **tehlil** yer almamıştır.

“...ma°nisi ol bolur kim: né kim til birle ‘ibādat kılnur hamd u senā mengizlig, tesbīh u **tehlil** meñizlig, cümlesi tanrıka turur; takı né kim ten birle ‘ibādat kılnur, namāz, rūza ve hec meñizlig, [aning] takı cümlesi tanrıka turur; takı né kim ‘ibādat u tã°at kim māl birle kılnur zekāt ve şadaqa, kurbān meñizlig, anıñ takı cümlesi tanrıka turur tédim erse, haq te°ālādın hiṭāb keldi: ... ya°nī dünyāda takı āḥiratda selāmatlıq bolsun...” (NF (58/1-2-3-4))

“...yūnus sordı: bu kim turur? cebre°il aydı: mīkā°il atlıg°ābdid turur. yūnus aydı: niçe yıl boldı munda turur? cebre°il aydı: tokuz yüz yètmış yıl boldı mevlī ta°ālāğa ṭā°at kıılır. yūnus aydı: yégeni içgeni né turur? cebre°il aydı: tesbīh ü **tehlil** takı mevlī°azze ve celle uçmaħdın her yılda bir hulle ton yiberür men kelip ékisin çıkarıp yañısın keydürür-men ol°ādetin hālī bolmas. (KE (155v6-7-8-9-10))

*senā ḥamd u tesbīḥ ü **tehlīl** uruḡ*

bu ma'nī üçün yarattı ḳoruḡ

sa'ādet érür til munun bulsa ol

şakāvet eger bolsa mundın ḳuruḡ (MM (275/1)

telbīye (تلبیه) Ar. (تلبية) Arapçada “bir davete icabet etmek, çağrıda bulunana cevap vermek” gibi anlamlarına gelmektedir. **telbīye**, dinî kavram olarak hac veya umre'ye gitmek niyetiyle ihrama giren kişinin “*Lebbeyk, Allāhümme lebbeyk. Lebbeyk, lâ şerīke leke lebbeyk. İnnel-hamde ve'n-ni'mete leke ve'l-mülk, lâ şerīke lek*” gibi sözleri söylemesini, ifade etmektedir. NF eserinde **telbīye** kavramı 5 kere kullanılmıştır. **telbīye** diğer metinlerde bulunmamıştır.

*“...ḳaçan kim peygāmar^cas tonını suçlup, mübārek başını açıp, iḥrām keḳip lebbeyke allāhümme tēdi erse, cümle şaḫābalar taḳı iḥrām keḳdiler, taḳı **telbīye** aydılar ka^cbeke^c azm kıldılar. (NF (39/10-11)*

umre (عمره) Ar. (عمرة) Arapçada “ziyaret” anlamındaki **umre**, dinî kavram olarak, ihrama girerek Kâbe'yi tavaf edip, Safâ ile Merve arasında sa'y yapmak, anlamına gelmektedir. KE metninde **umre** kavramı 4, NF'te 5 kere kullanılmıştır. MM metninde **umre** görülmemiştir. Fakat SAKT'nde **umre** geçtiği ayetlerde sözlükteki **ziyaret** manasına tercüme edilmiştir.

*“... lâ ilahe illa'llāh muḫammedün resülü'llāh tégüğe né yaraḡları bolḡay érđi, körmes müsén, müḡlar, cühüdlār, tersālar butḡa tapunḡanlar aytmaslar, ümmetiniḡ tili[ni] şehadet üze mén yörittim, ma'rifetni fitretḡa delil ḳıldım, ka'be olarnıḡ yolu, olarnı yarlıḳamasam ḳurbān ayı, ramazān ayı, cum'a ve cemā'at, hac ve **umre**, id ve 'arefe, zekāt şadaḳāt bere[kāt] tüni kadar tüni, ḳul huva'llāhu aḫad süresi 'atā bérmegey érđim, tamuḡdın ḳutḡarmaḡay érđim, sekiz uçmaḡ, ḫūr ve ḳuşūr ve vildān ve ḡilmān, enhār ve eşcār, besātīn ve reyāhīn, büryan ḳuşlar, ṫahūr şarabı va'de ḳılmaḡay érđim. (KE (212v10-11-12-13-14-15-16)*

“..yā rabbi, seniḡ^c izzetiḡ birle and yād ḳılur-men, kim bu uçmaḡnıḡ şıfatını eşitse, ḳirmedin ḳalmaḡay tēdi erse, ḫaḳ te^cālā bu uçmaḡnıḡ tört yanını ḳapladı ḳatıḡ işler birle

cihād tég, hec tég, °umra tég, rûza tég namāz tég; taķı n” kim tã°at ve °ibādet bar, cümlesi emgekini ve meşakķatını tartmadın kirse bolmaz tép. (NF (61/6-7-8)

“...taķı tükeli kılıñ hacını taķı ziyāratını, tañrı üçün...” (SAKT (28b/5) وَأَتَمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ

°umretü'l-ķazā (عمره القضاء) Ar. (عمره القضاء) Hz. Muhammed’in hicretin yedinci yılında arkadaşlarıyla birlikte eda ettiği umreye ‘umretü'l-ķazā denmektedir. KE metninde ‘umretü'l-ķazā 2 kere geçmiştir. ‘umretü'l-ķazā diğer metinlerde tespit edilmemiştir.

“... kaçan resul° aleyhi’s-selam mekkedin medīneğa hicret ķıldı érse éki yıl sançış bolmadı, üçünçi yıl bedr toķuşı boldı, törtünç yıl uñud sançışı boldı, bēşinç yıl bedr-i şuğrā sançışı boldı, altıncı yıl° āmmü’l hudeybiyye, yétinç yıl° umretü'l-ķazā boldı, sekizinç yıl mekke fethi boldı, toķuzinç yıl ebū bekr rażiya’llāhu° anhunı mevsimğa uluğ ķıldı, onunç yıl haccü’l-vidā boldı. (KE (221r4-5-6-7-8)

2.2.5.9. Bayram İle İlgili Kavramlar

°īd (عيد) Ar. (عيد) “Dinî açıdan özel önemi olan ve topluca kutlanan günlere” verilen isimdir. KE eserinde° īd kavramı 12, NF’te 3, MM’de 1 kere geçmiştir. SAKT’nde °īd yer almamıştır.

“... lā ilahe illa’llāh muħammedün resülü’llāh tégüğe né yarağları bolğay érdi, körmes müsén, müğlar, cühüdlār, tersālar butğa tapunğanlar aytmaslar, ümmetiniñ tili[ni] şehadet üze mén yörittim, ma’rifetni fitretğa delil ķıldım, ka’be olarnıñ yolu, olarnı yarlıķamasam ķurbān ayı, ramazān ayı, cum’a ve cemā’at, hac ve ‘umre, °īd ve ‘arefe, zekāt şadaķāt bere[kāt] tünı kadar tünı, ķul huva’llāhu aħad sūresi ‘aķā bérmegey érdim, tamuğdın ķutğarmağay érdim, sekiz uçmağ, ħūr ve ķuşūr ve vildān ve ğilmān, enhār ve eşcār, besātīn ve reyāhīn, büryan ķuşlar, taħūr şarabı va’de ķılmağay érdim. (KE (212v10-11-12-13-14-15-16)

teşehhüd okımağ soñ otruş bile

vacib ol ħaķīķat vacib tutğıla

taķı teķbirāt ‘iyd namāzında

ķétürmek vacib ol munı keç bile (MM (110/3)

“...kaçan^e **īd** künleri keldi erdi erse, medīne içindeki cümle şahābalar, enşār ve muhācirlar taķı mekkeniñ eşrefleri uluğları cümlesi^e ömer razhu’nuñ kapuğıña keldiler,^e arif kün mübārek-bād kılu kapuğda turuqtılar. (NF (109/11-12)

‘**idü’l fiṭr** (عيدالفطر) Ar. (عيدالفطر) “Ramazan bayramı” anlamında kullanılmaktadır. NF metninde **idü’l fiṭr** kavramı 1 kere tespit edilmemiştir. **idü’l fiṭr** diğēr metinlerde görülmemiştir.

“...kıyāmet kün bolsa āvş haķ te^e ālā ol işdin su’āl kılsa, anıñ cavābını āmāda kılmak kerek émdi séni biz başra éliñe ıda bérduk erse tana^eum kılmak üçün-mü ıda bérduk? nişe öz işiñniñ kağğusın yemez-sen? benim ma^eīşatımnı körmediñ-mü? yılda ékki kıta yeyür-men, bir kıta^e **īdü’l-fiṭrde** taķı bir kıta^e **īdü’l-ażhāda** haybar kapuğını kim neçe kuvvat kişiler tepretü bilmez erdiler, men yalguz yerinde kopardım. (NF (146/11- 12-13-14)

‘**īdü’l-ażhā** (عيد الأضحى) Ar. (عيدالأضحى) “Kurban bayramı” manasına gelmektedir. NF eserinde **īdü’l-ażhā** kavramı 1 kere yer almıştır. **īdü’l-ażhā** diğēr eserlerde bulunmamıştır.

“...kıyāmet kün bolsa āvş haķ te^e ālā ol işdin su’āl kılsa, anıñ cavābını āmāda kılmak kerek émdi séni biz başra éliñe ıda bérduk erse tana^eum kılmak üçün-mü ıda bérduk? nişe öz işiñniñ kağğusın yemez-sen? benim ma^eīşatımnı körmediñ-mü? yılda ékki kıta yeyür-men, bir kıta^e **īdü’l-fiṭrde** taķı bir kıta^e **īdü’l-ażhāda** haybar kapuğını kim neçe kuvvat kişiler tepretü bilmez erdiler, men yalguz yerinde kopardım. (NF (146/11- 12-13-14)

yavmu’t-terviye (يوم التريه) Ar. (يوم التورية) Zu’l-hicce’nin 8.günüdür. NF metninde **yavmu’t-terviye** kavramı 1 kere kullanılmıştır. Diğēr metinlerde **yavmu’t-terviye** geçmemiştir.

“...^earab tiliñçe **yavmu’t-terviye** endişe küni témek bolur.(NF (213/3)

yavmu n-nahr (يوم النحر) Ar. (يوم النحر) “Kurban günü. İbrahim Peygamber’in oğlunu kurban etmeye karar verdiği gün”dür. NF metninde **yavmu n-nahr** kavramı 1 kere tespit edilmiştir.

“...^earab tiliñçe **yavmu n-nahr** kurban küni témek bolur. (NF (213/6)

yavmu ʿarifa (يوم عرفه) Ar. (يوم عرفة) “İbrahim Peygamber'in oğlununu kurban etmesiyle ilgili gördüğü düşün 4. günü”dür. NF metninde **yavmu ʿarifa** kavramı **1** kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **yavmu ʿarifa** tespit edilmemiştir.

“...ol künge **yavmu ʿarifa** tédiler. (NF (213/4)

2.2.5.10. Mübarek Günler ve Geceler İle İlgili Kavramlar

cum'a (جمعه) Ar. (جمعة) Sözlükte “ bir araya getirmek ve toplamak” anlamındaki “cem” ve onun kökünden türetilen **cum'a** dinî kavram olarak, İslâmiyet'te haftalık toplu ibadetin yapıldığı günü ifade etmektedir. NF eserinde **cum'a** kavramı **11**, MM'de ve KE'da **1** kere geçmiştir. SAKT'nde **cum'a** geçtiği ayette “**āzīne kün**” anlamına tercüme edilmiştir.

“...yana peygambar ʿas kırk yaşka yetmiş erdi. recep ayınıñ yetinç kün **cum'a** tüninde erdi kim ħirā tağında ġār içinde erdi kim cebre'il ʿas zāhir boldı. (NF (5/8)

*tişilerge artuğ niñās ħayz bile**

bu bés yérde ġusli fariza kıla

*velī **cum'a** iħrām tağı ékki 'iyd*

bular ġusli sünnet bilip kılgıla (MM (90/1)

“...lā ilahe illa'llāh muħammedün resülü'llāh tégüge né yarağları bolğay érdi, körmes mü-sén, müğlar, cühüdlar, tersālar butğa tapunğanlar aytmaslar, ümmetiniñ tili[ni] şehādet üze mén yörittim, ma^c fiñetni fitretğa delil kıldım, ka^c be olarnıñ yolu, olarnı yarlıkamasam ħurbān ayı, ramazān ayı, **cum'a** ve cemā^cat, ħac ve^cumre, ^cīd ve^carefe, zekāt şadaķāt bere[kāt] tünı kadar, ħul huva'llāhu aħad sūresi^c aķā bérmegey érdim...” (KE (212v11-12-13-14)

“...ay anlar kim bittiler ol vaķtın kim nida kılındı namāzğa, āzīne kün...” (SAKT (530b/4)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ

ramazān (رمضان) Ar. (رمضان) Arapçada “günün çok sıcak olması ve kızgın yerde yürümekle ayakların yanması” manalarında kullanılan “ramad” ve onun kökünden türetilen **ramazān** şâbandan sonra, şevvalden önce gelen dokuzuncu ayının ismidir. KE

metninde **ramazān** kavramı 3, NF'te 9, SAKT'nde 1 kere yer almıştır. MM eserinde **ramazān** geçmemiştir.

“...**ramazān** ayı ol kim indirüldi anıñ içinde *kur'an*.” (SAKT (26b4)

“...*lā ilahe illa 'llāh muḥammedün resülü 'llāh tégüge né yarağları bolğay érdi, körmes mü-sén, mūğlar, cühūdlar, tersālar butğa tapunğanlar aytmaslar, ümmetiniñ tili[ni] şehādet üze mén yörittim, ma^c fífetni fitretğa delil kıldım, ka^c be olarnıñ yolu, olarnı yarlıkamasam kurbān ayı, ramazān ayı, cum^a ve cemā^c at, hac ve^c umre, ^cīd ve^c arefe, zekāt şadakāt bere[kāt] tüni kadar, kul huva 'llāhu aḥad sūresi^c aṭā bérmegey “rdim...”* (KE (212v11-12-13-14)

“...bir **ramazān** ayını *rūza tutti taqı bir ramazānka tegi uluğ yazuqlardın saqlandı, yana ékinç ramazānda taqı rūza tutti, bu ékki ramazān bu kimersenıñ cümle kiçig yazuqlarıñga kefārat bolur, örtgen bolur, kétergen bolur, tép aydı* (NF (240/10-11-12)

2.2.5.11. Adak İle İlgili Kavramlar

neẓr (نذر) Ar. (نذر) Arapça'da **neẓr** “insanın yerine getirmeyi kendisine vacip kıldığı, şey” anlamını ifade etmektedir. MM metninde **neẓr** kavramı 2, NF'te 4, SAKT'nde 1 kere görülmüştür. KE metninde **neẓr** tespit edilmemiştir.

“...*taqı ne kim harc kılsañız nafaqadın, yā neẓr kılsañız neẓrdin, ḥaḳıḳat üze tañrı bilür anı...*” (SAKT (43a3)

biliñ farzı vaqt yā nefil niyyeti

mu'ayyen neẓr üç oruç şıḥhati

revā tünle kündüz zevāldin aza

kılr bolsa bilgü bu üç niyyeti (MM (168/2)

“...*kaçan kim ḥaḳ tebāreke ve te 'ālā ḥasan ḥüseynke şıḥhat bérdi erse, 'alī raẓhu tiledi kim ol neẓrni vefā kılsa.* (NF (140/11-12)

2.2.5.12. Zikir İle İlgili Kavramlar

bismillah (بِسْمِ اللّٰهِ) Ar. (بِسْمِ اللّٰهِ) “Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla” anlamındaki “Bismillâhirrahmânirrahîm” cümlesinin ismidir. MM ve NF eserlerinde **bismillah** 1 kere

görülmüştür. SAKT eserinde *tañrı atı birle başlayur men* olarak çevrilmiştir. KE metninde *bismillah* yer almamıştır.

yunuğ sünneti on eşit bil sanı

niyet bir bismillah temeklik şanı

élin yumaķın hem yunuğdın aza

sivāk mazmaza bés taķı bés kanı (MM (74/2)

“...bir kün nāgāh ağızдын *bismillāh* kelimesi çıktı erse, fir ‘avn aydı: yā āsiya, kimniñ atını aydıñ? tédi erse, yaşurmadı taķı aydı kim: yerni kökni yaratğan tañrınıñ atını aydım, tédi. (NF (165/4-5-6)

elḥamdüli'llah (الْحَمْدُ لِلَّهِ) Ar. (الْحَمْدُ لِلَّهِ) “Allah’a hamd olsun” anlamında bir dua cümlesidir. MM ve NF metinlerinde **elḥamdüli'llah** 1 kere geçmiştir. SAKT metninde *ögmek tañrığa* olarak tercüme edilmiştir. KE eserinde **elḥamdüli'llah** geçmemiştir.

uşak kılğu loķma üküş çeynegü

nazar öz öñinde tutuban yegü

yemekdin öñ el yup taķı sonra hem

tatıp tuz soñ elḥamdüli'lah tegü (MM (298/4)

“...ādam peygambar ‘as aķsurdı taķı **elḥamdülillāhi** tedi. (NF (278/10)

“...ögmek tañrığa, ‘ālamlarınñ erkligi...” (SAKT (1b/2) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

estağfirullah (استغفر الله) Ar. (أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ) “Allah’tan bağış dilerim” anlamında bir tövbe sözüdür. MM metninde **estağfirullah** 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde **estağfirullah** yer almamıştır.

kerek evvel imān müsülman özüñ

keğin utru ursañ bu yolğa yüzün

yıgıp bolmağı sözdin oşbu tilin

tutuş bolsun estağfirullah sözün (MM (358/4)

istiğfār (استغفار) Ar. (إستغفار) Arapça sözlükte “g-f-r” kökü, “gizlemek, örtmek ve bağışlamak” gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten türetilen **istiğfār** kelimesi, dinî kavram olarak, “Allah’ın kullarının günahlarını affetmesi, bağışlamasını” ifade etmektedir. KE’da **istiğfār** 1, NF’te 4 kere görülmüştür. MM metinde **istiğfār** bulunmamıştır. Fakat SAKT’nde **istiğfār** geçtiği ayette “**yarlıkat tilemek**” manasına çevrilmiştir.

“...kavluhu ta ‘ālā: ... (Xl-L-7) aşnu **istiğfār** kılmas érdiler, aydılar: biz kökde érken yér yüzündin bir kılnuñ tã ‘atin kökke ağdurur érdiler, kamuğ yér halkı tã ‘atları birle teñ kelür érdi, ol kim bolğay? tép sordılar. (KE (22r2-3-4-5-6)

“...andın soñ üküş nedāmat yedi, ol sözni ayğanınga tevbe kıldı taķı **istiğfār** kıldı, kul āzād kıldı, üküş rüzalar tuttu. (NF (45/17,46/1)

“...taķı irmedi ibrahīmniñ **yarlıkatu tilemeki**, atasınga; mege va^cde kılmaķdın, va^cde kıldı anı anga...” (SAKT (197b/3) وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَّهَا إِثْمًا)

ħamd (حمد) Ar. (الحمد) Arapçada hem isim hem de kök olarak kullanılan **ħamd** kelimesi “övmə” anlamına gelmektedir. **ħamd**, dinî kavram olarak, “Allah’a yönelen övgü ve şükürü içeren sözleri” ifade etmektedir. MM’de **ħamd** 6, KE’da 8, NF’te 20 kere bulunmuştur. SAKT eserinde **ögmek** anlamına tercüme edilmiştir.

“...sansız **ħamd** u şenālar ve saķışsız köp şükrler ol teñriğa kim celle celālehu kim kudreti birle bizni ādem yaratdı yılķı kara yaratmadı. (KE (1v2-3)

şükür **ħamd** ilāhī tümen miñ saņa

müslümān muvaħħid yaratıñ maņa

élig tutğucı-sén arığ bir ü bar

tutulmuşda kayu kaķığ bir muņa (MM (1/1)

“...kaçan kim keldim, peygāambar ‘as ‘ka ħabar bérdim erse, peygāambar ‘as sevüندی, ħaķ te ‘ālāķa **ħamd** u şenā kıldı taķı cümle ħalāyıkķa icāzat bérđi. évleriñe kaıtıtılar. (NF (32/5-6)

“...ögmek tañrığa, ‘ālamlarıñıñ erkliğı...” (SAKT (1b/2) الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)

sübḥāna'llāh (سبحان الله) Ar. (سبحان الله) “Allah’ın noksan sıfatlardan münezzeḥ ve yüce olduğunu” ifade eden bir kavramdır. KE eserinde **sübḥāna'llāh** 6 kere yer almıştır. Diğer metinlerde **sübḥāna'llāh** görülmemiştir.

“...éliglerin [kıy]kım kıykım kıldılar, aydılar: **sübḥāna'llāh** bu bāri ādemī érmes, her āyine bu ağırliḡ ferişte turur. (KE (86r71-18)

va'llāhu ekber (والله أكبر) Ar. (والله أكبر) “Allah her şeyden büyük, yüce ve ulu”dur. KE metninde **va'llāhu ekber** 1 kere geçmiştir. Diğer eserlerde **va'llāhu ekber** yer almamıştır.

“...resūl ‘aleyhi's-selām aydı: andaḡ kılgay-miz. ḡālid tındı, resūl ‘aleyhi's-selām aydı: kerekmez kim bular medīnege barsalar **va'llāhu ekber** medīnege barsalar biz me barıp sançışur-miz, bakıp turuḡ teve münsele mekkege mü barurlar. (KE (224r12-13)

2.2.5.13. İbadet İle İlgili Diğer Kavramlar

ābid (عابد) Ar. (عابد) “Āhiret’in ibadetle kazanılacağına inanarak kendisini ibadete veren dindar kişi”dir. KE ve NF metinlerinde **ābid** kavramı 20 kere tespit edilmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **ābid** bulunmamıştır.

“...açığı öçdi erse tirig ḡalḡan zāhidḡa aydı: men tevbe kılsam ḡabul bolḡay mu? ‘**ābid** aydı...” (KE (134r10)

“...barşışā munuḡ ‘ibādatıdın ta ‘accub kıldı taḡı aydı: ey ‘**ābid**, seniḡ ‘ibādatıḡ maḡa iḡen ḡoş keldi. (NF (369/7-8)

aşfiyā (أصفياء) Ar. (أصفياء) “azizler, sofular” anlamına gelmektedir. KE metninde **aşfiyā** kavramı 2 kere kullanılmıştır. Diğer eserlerde **aşfiyā** yer almamıştır.

“...na ‘t-ı muḡammed muştafā şalla'llāhu ‘aleyhi ve sellemol.... sözlemek... niyāzliḡ ... (LXXIII-2) ḡopuşluḡ, ... (IX-5) hem toḡuşluḡ, ... (CVI-1) ḡadaşlıḡ, ... (III-17) ḡoldaşluḡ, ... (XVI-89) şehādetliḡ ... (XVII-79) sa ‘ādetliḡ, ... (XV-99) ‘ibādetliḡ ... (LXII-52) hidāyetliḡ, ... (LIV-1) işāretliḡ, ... (XXXIII-45) beşāretliḡ, özi muḡ ī ‘, zikri ref ī ‘, ümmetḡa şef ī ‘, enbiya kıblesi, **aşfiyā** kıdvesi ol şadr-ı şuffe-i şafā bedr-i ḡıḡta-i vefā muḡammed muştafā şalla'llāhu < ‘aleyhi> ve sellem. (KE (1v13-14-14, 2r1-2-3-4-5-6-7-8)

du ‘ā (دعاء) Ar. (دعاء) Sözlükte “istemek, seslenmek, yardım talep etmek, çağırma” gibi anlamlara gelmektedir. **du ‘ā**, dinî kavram olarak, “insanın Allah’a yönelmesi, maddî ve

manevî isteklerini O'na arz etmesini” ifade etmektedir. Üstelik Kur'an-ı Kerim'de dua kelimesi “salat ve insanları doğru yol olan İslam dinine davet etmek” anlamlarında kullanılmıştır. Dolayısıyla SAKT'nde “*du^e a, du^e ā kıl- ve du^e ā kılğan*” gibi sözcükler geçmiştir. KE'da *du^e ā* **160**, NF'te **81**, MM'de **5**, SAKT'nde **4** kere tespit edilmiştir.

“...aşa *haxnıñ du^e āsı*. (SAKT (241b/3))

“...olar *ķabūl ķılmadılar, mevli ta'ālāğa zārilik ķıla başladı, ķarındaşları aydı: du^e ā ve zārilik ķılğunça oğrılık ķılmasañ nī <k>ter érdi*. (KE (97v6-7-8))

bu 'ālemğa kal'a özi himmeti

biliñ bardı anteg du^e ā devleti

tarikāt yolunda yörügli éren

tüta érdi baba éren sünneti (MM (382/2))

“...cebrā'ıl 'as aydı: *yā muħammed, bu du^e ā kim ķıldıñ, müsā peygāmbar 'as mundağ ķıldı erdi ol kün kim fir'avn 'al ağır çerig birle müsā peygāmbarımıznu ķavup çıktı*. (NF (73/3-4-5))

evb (اوب) Ar. (أوب) “ibadetle Allah'a yönelme” manasına gelmektedir. KE eserinde **evb** **1** kere geçmiştir. Diğer eserlerde **evb** tespit edilmemiştir.

“...ķavluhu ta'ālā: ... (XII-29) *yūsufğa evb öğretti*. (KE (85r2))

farīza (فريضة) Ar. (فريضة) Sözlükte “f-r-z” kökünden müştak olup aynı anlımdadır. **farīza** kavram olarak dince icrası vacip olan ibadetleri ifade etmektedir. KE eserinde **farīza** **5**, MM'de **13**, NF'te **23**, SAKT'nde **1** kere görülmüştür.

“...*ħakikāt üze sadaķalar, çığaylarğa taķı dervişlerge, taķı işlegenlerge aning üze, anı kim ol kim erseler yaraştırulmuş tururlar köngülleri, taķı mükātebler içinde taķı borç lāzım bolmuşlar içinde taķı tañrının yolu érenleri içinde; farīza tañrıdın*. (SAKT (189a/8-9, 189b/1-2-3))

“...*efzāl-ı a'māl-i enbiyā üze farīzā için dāv[ud] tefahhus ķılmadukı için itāb keldi, şavāb-ı cevāb bu turur*. (KE (135v11-12))

on ekki farīza alıñ bu sebat

bilip muni mü`min kerek turğu saķ

namāzdın taş altı taķı altısı

namāznıñ içinde erür bilgu haķ (MM (66/1)

“...yıldın yılķa zekāt berür-miz, tép ayturlar taķı ķonşılardaķı dervīşlerke miskīnlerke terbīyet kılmazlar tédi erse, ka`bu`l-aķbār aydı: yā abū zār anlarka yıldın yılķa zekāt bérmeķ **farīza** turur, zekātın öngin neerse bérmeķ **farīza** ermez. (NF (129/1-2-3)

fetvā (فتوى) Ar. (فتوى) Arapçada “bir olayın hükmünü açıklayan zorlukları çözen kuvvetli cevap” manasındaki **fetvā** dinî kavram olarak “ bir mesele hakkında müftü tarafından verilen cevap” şeklinde tanımlamaktadır. KE’da **fetvā** 1, NF’te 2 kere bulunmuştur. SAKT ve MM eserlerinde **fetvā** yer almıştır.

“...melik anıñ körkiñe <hayrān> bolup rağbet kıldı, kız hem köñül bérdi, nikāh bolsun tép tevakkuf kıldılar, nikāh revā bolurıñga **fetvā** tapmadılar. (KE (168r14-15)

“...abū mukātil-i samarkandī raķmhi [aydı]: kaçan kim abū hanīfe raķmhi **fetvā**ke cevāb aytu başladı erse, eṭrāf-ı `ālamdın **fetvā**lar kelü başladı. (NF (191/9-10)

haṭīb (خطيب) Ar. (خطيب) Sözlükte “ḥ-ṭ-b” kökünde müştak olan **haṭīb**, “mescid ya da her hangi bir yerde hutbe veren, fesahatle nutuk söyleyenkişiye” verilen isimdir. KE metninde **haṭīb** 1, NF’te 2 kere geçmiştir. MM ve SAKT metinlerinde **haṭīb** tespit edilmemiştir.

“...süleymān çıkıp `īd namāzın kıldı, āşaf bin berḥiyā **haṭīb** erdi, kaçan minberge ağsa idige ḥamd u ṣenā aytur érdi. (KE (143r9-10)

“...ķiyāmatķa tegi mü`ezzinler bāng-i namāzda benim atım ayımışdın soñ seniñ atıñ ayğaylar, **haṭīb**lar ḥuṭbada benim atım ayımışdın soñ seniñ atıñı ayğaylar, namāz içinde teşehhüdde benim atımı ayğaylar, andın soñ seniñ atıñı ayğaylar, `ulemālar, vā`ızlar benim atım aytıp seniñ atıñı ayğaylar tédi erse, peygāmbar `as`nuñ köñli ḥoş boldı. (NF 63/3-4-5-6)

ḥatm (ختم) Ar. (ختم) Sözlükte “mühürleme, bir şeyi bitirip ikmal etme” anlamındaki “ḥ-t-m” kökünden türetilen **ḥatm** aşığadaki varakta “Kur’an’ı baştan sona okuma” manasında kullanılmıştır. NF eserinde **ḥatm** 6 kere kullanılırken KE ve MM eserlerde

kullanılmamıştır. Kur'an-ı Kerim'de **hatm** kelimesi birçok ayette “mühürleme” anlamını ifade etmiştir. Dolayısıyla SAKT'nde **hatm** kelimesi “**mühr urdı**” manasına tercüme edilmiştir.

“...bu arada bir tişi ıvuğ keldi taqi turuqtı erse, bu abdal bardı taqi andın süt sağdı, taqi ol süt birle efiār kıldı taqi aydı: ey 'aziz, seniñ bu ta'amuñı tenāvul kılıp otuz **hatm** birle üç yüz rek'at namāz kılmakıñdın maña bu bir içim süt bu ıvuğdın içmekim sevüglügrek turur, tép aydı taqi gäyib boldı. (NF (295/12-13-14-15)

“...**mühür urdı** tañrı könuñleri üze taqi kulaqları üze, taqi közleri üze örtüg bar. taqi anlarğa kın bar, uluğ...” (SAKT (2A/5) **حَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ** وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

huṭbe (خطبة) Ar. (خطبة) Arapçada bir topluluk karşısında yapılan etkileyici konuşmaya **huṭbe** denmektedir. **huṭbe** dinî kavram olarak, “vaaz ve nasihati içine alan konuşmayı” ifade etmektedir. KE metninde **huṭbe** 5, NF'te 13 kere görülmüştür. SAKT ve MM metinlerinde **huṭbe** yer almamıştır.

“...havvā anamıznı ādem atamızğa 'aqd kıurda mevlī ta'ālā öz arıg zātı birle **huṭbe** yarlıkamaş érdi, ol huṭbe ādem kışşasında bitildi. (KE (109v2-3-4)

“...rāvīlar andağ aydılar kim 'ömer vaqtında on ékki ming minberde hatıblar minip cum'a kün **huṭbe** aytur erdiler, tép. (NF (112/6-7)

'**ibādet** (عبادة) Ar. (عبادة) Arapça sözlükte “itaat, kulluk, tapıma, boğun eğme” gibi manalarında kullanılan **ibadet**, dinî kavram olarak, insanın “Allah'a itaat etmesi, sevgi ve saygı göstermesi, onun hoşnutluğunu kazanması niyetiyle emir ve yasaklarını yerine getirmeyi” ifade etmektedir. KE eserinde **ibādet** 22, MM'de 11, NF'te 100, SAKT'nde 2 kere tespit edilmiştir.

“...aygıl: "haķıķat üze namazım taqi **ibādetim**, kulluķum, taqi tiriglikim taqi ölüv vaqtım tañrığa, 'āamlarñıñ idisiñe." (SAKT (145b/1-2)

“...mü'minlerge beşāret ol kim resül yarlıkadı: kıyāmet küni bolsa āmennā bihi ve şaddaķnā bir ferişte kélip mü'min kullarñıñ nāme-i a'mālin koluñğa bérgey, mü'min nāmeni toluğ tā'at ve **ibādet** körgey niçe baķsa yazuķ körmegey? ayğay: ey ferişte sen

ğālak kılıp- [sén] bu nāme meniñ érmes, men telim yazuq kılıp érdim, olarnıñ biri hem munda yoq. (KE (191r13-14-15-16)

muvahhid ‘**ibādet** tilegü kerek

‘ibādetka kuvvet ülegü kerek

muvahhid bu nefsnıñ başın kesgüge

kahırnıñ kılıcın bilegü kerek (MM (95/1)

“...tağı bu necāsat kemişgen kâfirlarğa [ne üçün] qarğadı tıp su`āl kıldılar erse, cevāb aymışlar kim namāz haq te`ālāka ‘**ibādet** u tã`at kıлмақ turur. (NF (13/6-7)

inābet (انابت) Ar. (إنابة) “Günahlardan töve edip Allah’a dönme” anlamını taşımaktadır. MM metninde **inābet** 9, NF’te 1 kere görülmüştür. KE ve SAKT metinlerinde **inābet** yer almamıştır.

mını kél saqıngıl **inābet** këtür

inābetdin aşgil irādet këtür

inābet irādet yolın tut yöri

kamuğ havfdın özüñ selāmet kötür (MM (283/1)

“...tağı munlar erteke tegi tã`at ve ‘ibādat kıılır erdi tağı kündüz rūza tutar erdi. hem işe yıglamaq birle haq te`ālāka zārılık birle tevbe ve **inābet** birle bu künlerni keçürdi. (NF (233/16-17)

keffāret (كفارت) Ar. (كفارة) Arapça sözlükte “inkâr etmek, gizlemek, örtmek” anlamındaki “küfi” kökünden gelen **keffāret** kelimesi, “kulun günah ve hataları bağışlanmak maksadıyla kesilen kurban, verilen sadaka, tutulan oruç” gibi ibadetleri ifade etmektedir. MM eserinde **keffāret** 3, NF’te 2, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. KE metninde **keffāret** geçmemiştir.

“...tutmaz sizni tañrı sanğa kirmegen birle, antlarıñız içinde; tağı ançası bar tutar sizni ol nirse birle kim bağladıñız antlarını. anıñ **keffāreti**; on miskīnnıñ yitürmeki...” (SAKT (118a2-3)

kazā nezr-i muḫlāk ya şavm-ı zıhār

ya *keffāret* oşbu oruç kim tutar

tañ atmazdın aşnu kerek niyyeti

delil köp ayıtsam bulur-sen melāl (MM (33/2)

“..aydı kim:abū bekrkīnelig bolmasun taqı ant içmesün kim mustihka ihsān kılmağaymen, tép afv kıl sun, tép āyat nāzil boldı erse, ābū bekr taqı könglidin mustih hakkinga tutğan kīnesini çıkardı taqı antka **kefārat** bérdi taqı mustihka burunqıdın yahşırak ihsān kılı başladı. (NF (418/17, 419/1-2)

qurbān (قربان) Ar. (قربان) “Allah’a yaklaşmak ve rızasını kazanmak maksadıyla belli vakitte hayvanları kesmeyi” ifade etmektedir. MM metninde **qurbān** 3, NF’te 17, SAKT’nde 1 kere kullanılmıştır. KE eserinde **qurbān** bulunmamıştır.

“...kim kim bolsa sizdin sökel, yā anıñ birle ağırığ başındın; yuluğ rüzedin, yā şadaqadın, yā **qurbān** kılmaqđın. (SAKT (28b/7-8)

nişāb bolsa qurbān vacib kılmaqı

namāz rüze tég bil vebāl qalmaqı

bu **qurbān** kıyām u şıyām u zekāt

nişān ol tamuğdın azād bolmaqı (MM (194/3)

“..ma ‘nīsi ol bolur kim: né kim til birle ‘ibādat kıl nur hamd u şenā meñizlig, tesbīh u tehlīl mengizlig, cümlesi tañrıqa turur; taqı né kim ten birle ‘ibādat kıl nur, namāz, rüza ve hec meñizlig, [aning] taqı cümlesi tañrıqa turur; taqı né kim ‘ibādat u tā‘at kim māl birle kıl nur zekāt ve şadaqa, **qurbān** meñizlig, anıñ taqı cümlesi tañrıqa turur tédim erse, haq te‘ālādın hiṭāb keldi: ... ya ‘nī dünyāda taqı āḥiratda selāmatlıq bolsun (NF (58/1-2-3-4)

ma ‘bed (معبد) Ar. (معبد) Sözlükte “ibādet” kökünden müştak olan **ma ‘bad** kelimesi, “ibadethāne, ibadete mahsus bina, ibadet edecek yer” manasına gelmektedir. KE eserinde **ma ‘bed** 1 kere geçmiştir. Diğ er metinlerde **ma ‘bed** tespit edilmemiştir.

“...andın soñ şām cühūdlarınıñ ‘īdi keldi, ebū bekr mübeşşere birge muḥammedni cühūdlar **ma ‘bedi**ne é[ltti] keñise bar tép, üç yüz qandil érdi. (KE (189v13-14-15)

müh̄tedā (مهتدا) Ar. (مهتدي) “hidayete eren, İslam’ı kabul eden kişi” manasında kullanılmaktadır. MM eserinde **müh̄tedā** 1 kere tespit edilmiştir. Diğer eserlerde **müh̄tedā** kullanılmamıştır.

sülük birle meczüb bolur muḳtedā

icāzetliḡ érse revā iḳtidā

ya meczüb [u] sālik kerek uysa-sén

bu ékki biliḡ muḳtedā müh̄tedā (MM (304/1)

muḳtedī (مقتدي) Ar. (مقتدي) Arapçada masdar olan “iḳtidâ” “bir kimseye uymak, yaptığını yapmak, onu örnek almak” manasına gelmektedir. **muḳtedī** dinî kavram olarak, “cemaatle namaz kılan bir kimsenin imama uymasını” ifade etmektedir. MM metninde **muḳtedī** 4 kere görülmüştür. Diğer metinlerde **muḳtedī** tespit edilmemiştir.

rükū ‘ ḳalsa rek'at kétürgey tamām

kerek münferid muḳtedī yā imām

biliḡ rek'at içre rükū ‘ ḥükmi teḡ

kétürgey bu rek'at unutsa ḳıyām (MM (146/2)

müftī (مفتي) Ar. (مفتي) Fıkhî bir meselelerde sorulan suallere cevap veren kişiye **müftī** denmektedir. MM eserinde **müftī** 1 kere geçmiştir. Diğer metinlerde **müftī** yer almamıştır.

mu ‘azzam imāmdın ḳavul kélse bir

ol ékki imāmnun sözi bolsa bir

yā müftī ya kāzi ya mü`min kişi

ḳayu biri birle ‘amel ḳalsa bir (MM (228/3)

münācāt (مناجات) Ar. (مناجاة) Sözlükte “necv” kökünden türetilmiş olan **münacat**, “fısıldaşmak, yalvarmak, yakarmak, dua ve tazarruda bulunmak” gibi anlamlara gelmektedir. **münacat**, dinî kavram olarak “Allah’a yakarma ve yalvarma”yi ifade

etmektedir. KE’da **münācāt** 24, MM’de 1, NF’te 33 kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **münācāt** bulunmamıştır.

“... ‘ömer hem ‘arab arasında esrük boğra teg érdi, kız qarındaşı kur`ân ünin tüzüp oqıdı érse ĩmānğa boyun sundı. **münācāt**: ilāhī ‘ömer resūlni öltürgeli kélđi, ĩmān bérđiñ biz telim yıllar boldı kim muħammedniñ peygamberlıķıǵa ikrār kılduķ āħir demde ĩmān birle barmaķ ve ‘uķbīde dī dār kormek kerāmet rüzī kılı bérđil. (KE 198r4-5-6-7)

ħazarda seferde seħerde niyaz

münācāt bile muñ birer vaķtda nāz

içi hazretinde bolup ĵurb tamām

ayur érđi tün kün içi birle rāz (MM (400/2)

“...ķaçan kim bu ħālñi kórdüm erse, benim şefā ‘atım taķı ziyāda boldı, velķin anıñg üze kirsem anıñg vaķtı kétékey, ol **münācāt** lezzetidin maħrüm bolğay, tép ĵapuğda üküş eğlendim. tün buçuķı boldı taķı ol kimerse yıǵlamaķını taķı zārılıķını eksitmedi. (NF (176/8-9-10)

rāhib (راهب) Ar. (راهب) “Kendini ibadete veren, Allah’tan korkan ve uzlet halinde ibadet eden kişi” anlamına gelmektedir. KE eserinde **rāhib** 2, NF’te 8 kere görülmüştür. MM metninde **rāhib** yer almamıştır. Kur’an-ı Kerim’de **rāhib** kelimesi çoğul şekliyle “*ruhban*” geçmektedir. Fakat SAKT’nde **rāhib** kelimesi “**zāhid**” anlamına tercüme edilmiştir.

“...**rāhib** aydı: ehl ol turur, sizler ĵamuğ teba ‘ sizler turur-siz, meniñ maķşūdım ol turur...” (KE (189r13)

“...emrū ‘l mu`minñ ‘alī razhu aydı: ey **rāhib**, tüşğül, sözleşeling tédi erse, ol **rāhib** taķı tüşti. baķar, yüzi mucāhide taķı riyāzatdın sap sarığ bolmuş. özi yigit kiři turur, ĵara tonluğ. néçe yıllardın berü mucāhide ve riyāzat birle meşgul turur. (NF (148/14-15-1617)

“...bulğay siz, ya`nī bilgey siz kişikerde ĵatıǵraķı, dūřmanlıķ yanındın, anlarğa kim bittler; cuħūdlar taķı anlar kim ortaķ ĵořtular. taķı bilgey siz yavuķraķlarını, dostluķ yanındın, anlarğa kim, bittiler, anlar kim aydılar: “biz tersālar.” Ol, munuñ birle kim

anlardin dānişmendler bar taqı zāhidlar bar, taqı haqīkat üze anlar uluğsınmaslar...

(SAKT (117a/ 5-6-7) لَتَجِدَنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ آمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ أَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ أَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ
آمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا إِنَّا نَصَارَىٰ ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِيِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ

şālih (صالح) Ar. (صالح) Sözlükte “doğruluk, dürüstlük, yararlı iş ” manasına gelen “salāh” (sulūh) masdarından müştak olan **şālih** kelimesi, “adil, mütakkî, müstakim, münsif olan, dine ve dünyaya yönelik yararlı işleri yapan kimseleri” ifade etmektedir. Kur’an-ı Kerim’de **şālih** kelimesi, Hz. salih için özel isim olarak, yararlı işleri yapan kişiler ve amel kelimesinin sıfatı olarak “*salih amel*” yani “yararlı iş” anlamlarda kullanılmıştır. KE’da **şālih** 5, NF’te 8, SAKT’nde 1 kere kullanılmıştır. MM’de **şālih** geçmemiştir.

“...şeytān aydı: *ol işni kılmuşda kédin tevbe kılğay-siz, şālihler cümlesindin bolğay-siz.* (KE (68r3-4)

“...bu işke sebeb ol erdi kim benū isrā ‘il içinde bir **şālih** kimerse bar erdi taqı anıñ nārasī da bir oğlı bar erdi taqı ol şālih kimerseke ecel yavudı erse, évinde bir buzağı bar erdi, ol buzağıni bardı taqı şahrāda bir orman içinde qoydı taqı aydı: *yā rebbī , bu buzağıni sanga ispārladım.* (NF (341/4-5-6-7)

şāliha (صالحه) Ar. (صالحة) Dine ve dünyaya yönelik yararlı işleri yapan kadınları ifade etmektedir. KE’da **şāliha** 1 kere yer almıştır. Diğer eserlerde **şāliha** bulunmamıştır.

“...[‘īs]ā aydı: *‘āqil dünyāda év kılur mu? kıkāyet ‘īsā vaktinde bir şāliha urağut bar erdi, tennūr başığa etmek [bi] şürgeli kéldi kólunda oğlanı birle.* (KE (172r14-15)

şavma‘a (صومعه) Ar. (صومعة) “ibadethane, tekke, özel tapınak” anlamında kullanılmaktadır. **şavma‘a** kavram olarak, “ Hristiyan rahiblerinin insanlardan inkıta’ ve inzivâsı için inşaa edilmiş olan hücre” anlamına gelmektedir. KE metninde **şavma‘a** 7, NF’te 14, SAKT’nde 1 kere bulunmuştur.

“...taqı eger bolmasa irdi def^c tañrınıñ, kişilerni, paralarını para birle; yıkılğay irdi **şavma‘alar** taqı tersālar mescidi taqı cuhūdarnıñ kenīseleri taqı mescidler kim zıkr kılınur anın içinde tañrınıñ atı, üküş. (SAKT (323b/5-6-7)

“...kerek bolğan dīvlerge tağda **şavma‘a** qazdurur érđi, perīlerge ādemīlerğa ‘imāret kıldurur érđi. (KE (137v11-12)

“...bir daryā kırığında bakar, bir **şavma** ‘a bar; şavma ‘a üzesinde münāra bar, ol münāra üzesinde yığaçdın év bar, anung içinde bir zāhid bar, tersālarınğ zahidi. (NF (148/1213)

şulehā (صلحا) Ar. (صلحاء) ç. Sözlükte “doğruluk, dürüstlük” manasına gelen “salāh” (sulūh) masdarından müştak olan **şālih** kelimesi, “dine ve dünyaya yönelik yararlı işleri yapan kimseleri” ifade etmektedir. KE metninde **şulehā** 1 kere geçmiştir. Diğer metinlerde **şulehā** yer almamıştır.

“...mūsā yalavaç mevlidin koldı olar benī isrā’ıl arasında ħalīfe boldılar, kimi melik boldı kimi yalavaçlığğa tégdi, ‘ulemā ve **şulehā** boldılar, tevrītni zāhir oқыur boldılar, mūsā birle yanıp évleriñe kældiler. (KE (120v9-10-11-12)

sünnī (سنى) Ar. (سني) “Hz. Peygamber ile ashabını dinin temel konularında takip ettikleri yolu benimseyenleri” şeklinde tanımlamaktadır. KE metninde **sünnī** 2 kere görülmüştür. Diğer eserlerde **sünnī** tespit edilmemiştir.

“...sorgıl, mevlīta ‘ālānuñ bu kudreti bar mu? yok, tése kāfir bolur, kudreti bar tése **sünnī** turur. (KE (218r8-9)

ṭā’at (طاعت) Ar. (طاعة) “Allah’ın emirlerini yerine getirme, ibadet” anlamına gemketedir. KE’da **ṭā’at** 65, MM’de 7, NF’te 122, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir.

“...ol vaktın kim mündiler kemige, ündediler tañrını, ħāliş kılığlı bolup anga **ṭā’at**tnı. ol vaktın kim kutardı anlarını suvsuz yirge, ol vaktın anlar ortak қоşarlar. (SAKT(385a/2-3-4)

“...munaşşıf sözi ba ‘d-ez bu kitābnı tüzgen. **ṭā’at** yolında tizgen, ma ‘şiyet yabānın kezgen, az azuğluğ köp yazukluğ, ribaṭ oğuzluğ, bir oğlı kāzī nāşır settera'llāhu ‘aybehu ve nevvere kalbehu andağ aytur: peykimiz emīr-i ecel tacü'l-emr muħibbü'l-‘ulemā peykler uluğı, niyyetler arığı, uluğ atlığ, kutluğ zātılığ, yaħşı kılığlığ, islām yarığlığ, munlığ sınılığ, müsülmān dīnliğ ādemiler inancı, mü`minler küvençi, ismi beg, ‘aklı yitik nāşır-ı dīn tavvağa bi-veğā-yı dīn beşşera'llāhu ‘alā dīni islām toğ buğa beğ medhi...” (KE 2r1718-19-20-21, 2v1-2-3)

munuñ yöni yönsüz tég-ök baksa-sén

bu yön anda açlur érip aqsa-sén

namāz rūze **ṭā'āt** bu zühd raḥtına

muḥabbetniñ atı çakıp yaḳsa-sén (MM (321/3)

ṭā'āt (طاعات) Ar. (طاعات) ç. “Allah’ın emirlerini yerine gertirme, ibadet” anlamını taşımaktır. NF’te **ṭā'āt** 4 kere yer almıştır. Diğer metinlerde **ṭā'āt** geçmemiştir.

“...cümle ‘ibādāt ve **ṭā'āt**niñ savābıdın r ūzāniñ savābı artuḳ bolḡanı ol yöndin turur: ḳamuḡ ṭā'āt ve ‘ibādātḳa ḫalāyıḳ muṭṭali’ bolur, ferīşteler taḳı muṭṭali’ bolurlar, velikin bu rūzaḡa héç kimerse muṭṭali’ bolmaz, héç kimerse bu rūzadārniñ rūzasını aymadın bilmez.” (NF (260/9-10-11)

taḳvā (تقوى) Ar. (تقوى) Sözlükte “vikaye” kökü, “korunmak, sakınmak, dindar olmak, itaat etmek” gibi anlamlara gelmektedir. “vikaye” kökünden türeyen **taḳvā** kelimesi, dinin emir ve tavsiyelerine uyma, haram ve günahlardan sakınmayı ifade etmektedir. MM’de **taḳvā** 5, NF’te 6 kere bulunmuştur. SAKT eserinde **taḳvā** “sakınluk” anlamına çevrilmiştir. KE eserinde **taḳvā** geçmemiştir.

muḥabbetniñ otı baḡır köydürür

ve-likin ḳabül teşrifin keydürür

vera’ zühd ü **taḳvā** biliñ cān érür

er ol kim biligge ‘amel uydurur (MM (322/3)

“...ḳaçan kim ‘ilmni taḳı ‘ālimlarnı sevgenniñ derecesi mundaḡ bolsa kim ‘ömri içinde yazuḳları bitilmez bolsa, ḫāşşa kim ol ‘ālimlar kim ‘ilmi birle ‘amel ḳılsalar taḳı ‘ömrini **taḳvā** birle, perhiz birle keçürseler, anlarnıñ derecesi taḳı kerāmatı neteg bolḡay? (NF (219/11-12-13)

“...indürdi tañrı ḳarārını, yalavaçı üze taḳı mu’mınlar üze taḳı yapşurdı anlarḡa **saḳnuḳluk** kelimesi..” (SAKT (491a/7-8) فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَالرَّمُومِ كَلِمَةً التَّقْوَى

tevbe (توبه) Ar. (توبه) Sözlükte “geri dönmek, rüçü etmek, dönüş yapmak” gibi manalarda kullanılmaktadır. **tevbe** kavram olarak, “kulun Allah’a yönelip ondan aff dilemesini” ifade etmektedir. KE’da **tevbe** 32, MM’de 5, NF’te 44, SAKT’nde 4 kere görülmüştür.

“...taķı irmez tevbe anlarġa <kim> kılurlar yavuzluk, anġaġa tegrü kim ol vaķtın kim ġazır boldı anlarda biringe ölüm, aydı: "kaķıķat üze men **tevbe** kıldım emdi." ; yoķ ol kim irselerge <kim> ölürler, taķı anlar kāfırlar. (SAKT (78a/9, 78b/1-2-3)

“...ķavluhu ta‘ālā : ... (XII-29) yūsufġa evb öğretti. zelīhāġa **tevbe** öğretti ve aydı: ey yūsuf belāġa ilindiġ érse şabr kılġıl edġü atıġ çıķsun. (KE (85r2-3)

sēni dünye maġrūr kılur nefis bulun

bu kün **tevbe** kılġıl tamuġdın yulun

azıp yörügenler tamuġķa çıķar

bulur sekkiz uşmaġ yörüġli yolun (MM (48/2)

“...taķı munlar erteke tegi řā‘at ve ‘ibādat kılur erdi taķı kündüz rüza tutar erdi. hemişe yıġlamak birle ġaķ te‘ālāķa zārılık birle **tevbe** ve ināmat birle bu künlerni keġürdi. (NF (233/16-17)

va‘z (وعظ) Ar. (وعظ) Arapġada “öġüt vermek, uyarmak, sakındırmak” gibi manalara gelen **va‘z**, dinî kavram olarak, “ibadethaneye gelen insanlara dinî ve ahlâkî konulara dair nasihat etmek, azaba ait bilgiler vererek teşvik ve ikazda bulunmayı” ifade etmektedir. KE’da **va‘z** 3, NF ve SAKT metinlerinde 1 kere bulunmuştur. MM metninde ise **va‘z** geçmemiştir.

“...**va‘z** kılġıl; irmez sen, iding ni‘meti birle, ķamlar sözini sözlegen taķı dīvānā.” (SAKT (501b/5-6)

“...ķavluhu ta‘ālā: ... (XXVIII-80) ġaberde keġür: mūsā yalavaġ her künde benī isrā‘ilni yıġıp mi[nberġa] aşır meclis tutar érdi **va‘z** ve naşīġat aytur érdi.” (KE (124v10-11-12)

“...andın soġ ‘arafa kün cümle ġācīlar ‘arafāt taġında vukūf kılmişında peyġāmbar ‘as minberke mündi, taķı taġrı tabāraka va ta‘ālāķa üküş ġamd u şenā kıldı, taķı ġalāyıkķa **va‘z** u naşīġat kıldı, taķı üküş vaşıyyatlar kıldı. (NF (84/5-6-7)

vā‘iz (واعظ) Ar. (واعظ) “insanlara dinî ve ahlâkî konulara dair öġüt veren kişii” şeklinde tanımlamaktadır. NF metninde **vā‘iz** 1 kere geçmiştir. Diġer eserlerde **vā‘iz** tespit edilmemiştir.

“...sen ebter ermes-sen, seniñ zikringni biz tükel kılduq, seni biz ‘azız kılduq. kıyāmatka tegi mü’ezzinler bāng-i namāzda benim atım aymışdın soñ seniñ atıñ ayğaylar, hañıblar huñbada benim atım aymışdın soñ seniñ atıñni ayğaylar, namāz içinde teşehhüdde benim atımı ayğaylar, andın soñ seniñ atıñni ayğaylar, ‘ulemālar, vā’ızlar benim atım aytıp seniñ atıñni ayğaylar tēdi erse, peygāmbar ‘as’nuñ köngli hoş boldı. (NF (63/2-3-4-5-6)

vird (ورد) Ar. (ورد) “Allah’ın rızasını kazanmak ve ona yaklaşmak için belirli vakitte ve belli miktarda yapılan ibadet, dua ve zikri” ifade etmektedir. KE’da **vird 2**, NF’te **4** kere yer almıştır. MM ve SAKT eserlerinde **vird** geçmemiştir.

“...aymıñlar kün batğalı yavuñdı, müsteħab vakti qalmadı. aymıñlar: namāz kazā bolmadı ammā oqıyur **virdi** bar érdi ol fevt boldı. (KE (140v1-2)

“...mālik bin dīnār rahmhi aytur: bir kéçe maña gaflat gālib boldı, **virdimni** kılu bilmedim, uykuğa bardım. (NF (322/15-16)

zāhid (زاهد) Ar. (زاهد) Arapça sözlükte masdar olan “zühd” bir şeyden yüz çevirmek, ona karşı istek duymamak ve ilgisiz davranmak” gibi manaları kazanmaktadır. “zühd” kökünden türetilmiş olan **zāhid**, dinî kavram olarak, “dünya hayatına karşı rağbet etmeyen kişileri” ifade etmektedir. KE eserinde **zāhid 16**, NF’te **27**, SAKT’nde **1** kere geçmiştir. SAKT’nde **zāhid** “**rahib**” anlamında kullanılmıştır. MM metninde **zāhid** yer almamıştır.

“...ay anlar kim bittiler! haqīkat üze üküñ dāniñmendlerdin taqı **zāhid**lardın, yiyürler kişilerniñ malların bāñıl birle taqı yığarlar tañrı yolındın. (SAKT (185b/6-7-8)

“...bu şavma ‘ada turur, tép aydılar, řālüt kirdi kimerse tapmadı, maña küler mü-siz? tép kamuğ **zāhid**lerni öltürdi bir zāhid qaldı. (KE (134r8-9)

“...ol şavma ‘a içinde tersā **zāhid**- leridin biri ‘ibādat birle meşğül erdi. bu kārvanlar ol tağ tüpinde qondılar erse, **zāhid** şavma ‘asındın tüñti taqı munlar qatınğa keldi. (NF (15/6-78)

zāhide (زاهده) Ar. (زاهده) Arapça sözlükte masdar olan “zühd” bir şeyden yüz çevirmek, ona karşı istek duymamak ve ilgisiz davranmak” gibi manaları kazanmaktadır. “zühd” kökünden türetilmiş olan **zāhide** dinî kavram olarak, “dünya hayatına karşı rağbet

etmeyen kadanları” ifade etmektedir. KE’da **zāhīde** 1 kere görülmüştür. Diğer eserlerde **zāhīde** tespit edilmemiştir.

“...mīnhāhırkiyā ol kamışnı zāhidler ‘ābidlerğa teñledi, h iç kimerse boyunğa teñ kélmedi, aydı: hūdāyā semī ‘alīm-sén. aymışlar: beytü 'l-mağdisda bir menā atlıg zāhid barérdi, tégme künde tört yüz rek‘at namāz kılur érdi, hūdhūd atlıg hatunı bar érdi yavlaq arıg **zāhīde** érdi, tégme kéçe bir ferişte aña kökdin ta‘ām kéltürür érdi. (KE (152r7-8-9-10-11)

zūhd (زهد) Ar. (زهد) Arapça sözlükte masdar olan “zūhd” kelimesi, “bir şeyden yüz çevirmek, ona karşı istek duymamak ve ilgisiz davranmak” gibi manaları kazanmaktadır. “zūhd” kelimesi, dinî kavram olarak, “Allah’ın rızası için dünya hayatına karşı rağbet etmemeyi” ifade etmektedir. KE’da **zūhd** 3, MM’de 6, NF’te 2 kere bulunmuştur. SAKT’nde **zūhd** geçmemiştir.

“...ebū mūsā aydı: maña kéneştin erse yarağlıgını aytu béreyin: él kün, altun kümüş, tapuğçılar, dünyā hürmeti kerek erse yezıdge bolğıl, körk cemāl kerek erse kāsımka bolğıl, **zūhd** ü ‘ilm arıg uruğ, āhiret ‘izzeti kerek erse hüseynge bolğıl. (KE 243v15-1617)

munuñ yöni yönsüz tég-ök bağsa-sén

bu yön anda açlur érip ağsa-sén

*namāz rūze tā‘at bu **zūhd** rahtıña*

muğabbetniñ atı çakıp yağsa-sén (MM (321/3)

“...imāmdın su‘āl kıldılar kim: **zūhd** ne bolur? imām aħmed ħanbel raħmhi aydı kim: zuhd üç türlüg turur: ‘āmlar zuhdı bar taqı ħaşlar zūhdı bar taqı ‘ārıflar zuhdı bar. (NF 225/2-3)

2.2.5.14. Cihat İle İlgili Kavramlar

cihād (جهاد) Ar. (جهاد) Sözlükte “cehd” kökü “çaba ve gayret sarfetmek, bütün imkânları kullanıp bir işi başarmak” anlamına gelmektedir. “cehd” kökünden müştak olan **cihād** kelimesi, dinî kavram olarak “Allah’ın emir ve yasaklarını öğrenip ona göre yaşamak, nefisle mücadele edip onu kontrol etmek, ve din düşmanlarıyla cenk etmek” şeklinde tanımlanmaktadır. NF’te **cihād** 4, SAKT’nde 1kere kullanılmıştır. KE ve MM metinlerinde **cihād** tespit edilmemiştir.

“...**cihād** kılıç tanrı içinde, cihādın hakkınca. (SAKT (327b/1)

“...*ma n̄si ol bolur kim uçmaḥ kapsandı küçey işler birle **cihād** menizlig, hec menizlig, rûza menizlig, namāz menizlig; ne kim emgek küçeylik bar erse, cümlesini kılmaḥ kerek, andın soḡ uçmaḥka kirse [bolur]. taḡı tamuḡ kapsandı nefis tilekleri birle: nefis yemek, içmek, tena ‘um, kaḡgusuzluḡnı tiler; bu nefsiye uysa, soḡı tamuḡ turur.* (NF 60/16-17, 61/1-2)

ġazāt (غزاة) Ar. (غزاة) “Din uğruna yapılan savaş” anlamını taşımaktadır. KE’da **ġazāt** 2, NF’te 33 kere görülmüştür. SAKT ve MM metinlerinde **ġazāt** geçmemiştir.

“... ‘āyişe raḡiya’llahu ‘anhā aydı: kaçan resül ‘aleyhi’s-selām **ġazāt**ka çıkısa ḡatunlarda birisin ḡur ‘a birle ya nevbet birle alu çıkıar érdi. (KE (234r9-10)

“...andın soḡ **ġazāt** sevābını taḡı şehādat sevābını aydı taḡı ḡalāyıkını kandurdı, ġazātka taḡı taḡdıḡ kılmaḡka taḡrıḡ kıldı...” (NF (124/13-14)

ġāzī (غازی) Ar. (غازي) kelimesi sözlükteki anlamıyla dinî kavram olarak kullanıldığında, din uğruna savaşan, din düşmanlarına karşı mücadele veren kişileri” ifade etmektedir. NF’te **ġāzī** 12 kere tespit edilmiştir. Diğer metinlerde **ġāzī** bulunmamıştır.

“... ḡadīs ma n̄si ol bolur kim peyġambar ‘as ḡabar bérü yarlıḡar: héç kaḡra sevüġlügrek yok taḡrı te ‘ālānıḡ ḡazratın ġameger ol kaḡradın kim ḡaḡ te ‘ālānıḡ ḡavfındın ‘āḡı közindin kaḡra yaḡ akıtsa, taḡı ol kaḡradın kim **ġāzī** kul ḡaḡ te ‘ālā yolında şehīd bolup tenindin kaḡra ḡan akısa. (NF (68/15-16-17)

mücāhede (مجاهده) Ar. (مجاهدة) Sözlükte “çaba ve gayret sarfetmek, bütün imkânları kullanıp bir işi başarmak” manasındaki “cehd” ve bu kökte gelen **mücāhede** kelimesi, dinî kavram olarak “Allah’ın emir ve yasaklarını öğrenip ona göre yaşamak, nefisle mücadele edip onu kontrol etmek ve din düşmanlarına karşı savaşmayı” ifade etmektedir. KE’da **mücāhede** 2 kere görülmüştür. Diğer metinlerde **mücāhede** yer almamıştır.

“...işaret ol turur, kim **mücāhede** kılıcı birle taḡ ‘-ı endāmında şerī ‘āt ḡükmi birle bu bu tört şıfatnı boġuzlasa mengü tiriglik bulġay. (KE (55v 8-9))

şehādet (شهادت) Ar. (شهادة) Din uğruna savaşıp ölmeyi ve bir olaya tanıklık etmeyi ifade etmektedir. NF ve KE metinlerinde **şehādet** kelimesi, yukarıdaki anlamlarda kullanılıp

NF’te **9**, KE’da **7** kere geçmiştir. MM’de *şehādet* tespit edilmemiştir. SAKT metninde *şehādet* kelimesi “*tanuqluq*” manasına çevrilmiştir.

“...andin soñ ğazāt şevābını taqı *şehādat* şevābını aydı taqı ħalāyıqını kandurdı, ğazātqa taqı taşdıķ kılmaqğa taħrīş kıldı...” (NF (124/13-14)

Aşağıdaki varakta *şehādet* sözleri “*la ilah illa allah*” manasını ifade etmektedir.

“...ħasan unamadı, öltürdi, būriyāqa yörgep otqa köydürdiler. ħasan rażiya’llāhu ‘anhu *şehādet* sözleri aymışlar. (KE (242r18-19)

“...taqı örtmeñ *tanuqluq*ni. taqı kim örtse anı, ħaķıķat üze ol, yazuķ kılğan turur anıñ köngli...” (SAKT (46a/5) (وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آتَمَ قَلْبُهُ)

şehīd (شهيد) Ar. (شهيد) Kavram olarak, “din uğruna savaşmış ölen kişiler” manasına gelmektedir. KE’da *şehīd* **12**, NF’te **47**, SAKT’nde **1** kere tespit edilmiştir. MM metninde *şehīd* kullanılmamıştır.

“...kim boyun süse tañrığa taqı yalavaçğa; anlar anlar birle kim edğülük kıldı tañrı anlar üze, peygāmbarlardan taqı rāst sözlüğlerdin taqı *şehīd*lerdin taqı yaħşılardın. (SAKT (86b/3-4)

“...cebrā’ıl keldi bu āyetni keltürdi kim ħavlulu ta ‘ālā: ... (VIII-65) mü’minlerni sançışğa yüreklendürğil. resūl ‘aleyhi’s-selām yana yandı, *şehīd* derecesin beyān kıldı...” (KE (225r10-11)

“...ķayu mu’min ve muvaħħid bir ‘ālimķa yeti kūn ħaķ rizası üçün ħıdmat kılssa, tañrı te ‘ālāķa yeti miñ yıl ħıdmat kılmuş tég bolğay taqı tégme bir küninge miñ *şehīd* şavābı ħaķ te ‘ālā rūzı kılğay. (NF 198/6-7-8)

2.2.6. İslam Dininin Hükümleri, Yasakları ve Ahlakî Kavramlar

◦ *amel* (عمل) Ar. (عمل) Arapça sözlükte “çalışma, fiil, çaba, iş” gibi mânalarda kullanılmaktadır. *amel*, dinî kavram olarak “dünya ve âhirette ceza veya mükâfat konusu olan her türlü iş ve davranışı” şeklinde tanımlanmaktadır. MM’de *amel* **20**, KE’da **9**, NF’te **79**, SAKT’nde **4** kere geçmiştir.

“... yoğ anlar üze kim bittiler tağı kıldılar eğü^c amellerni, yazuğ; ol nirse içinde kim yiddiler; ol vağtın kim sağınsalar tağı bitseler, ya^cnı bitmek üze şābit tırsalar, tağı kılsalar eğü^c amellerni ya^cnı **amel** şālih üze şābit tursalar...” (SAKT (118b5-6))

“...hikāyet^c īsā bir kün gūristāndın kéçer érdi, kördi kim bir gūrdın bir nūr çıkar, aydı: iđiyā bu ölüđe til bérgil sözleşeyin. der-hāl gūr yarıldı bir kiři çıktı, başında řabađ birle nūr. ^cīsā, bu né nūr turur? tép sordı. aydı: mende hıç **amel** şālih yođ érdi, muşlih ođlum bar érdi, erte kéçe anıđ du^c āsı birlen bu nūrğa şāyeste boldum.” (KE (172v3-3))

köñül birle taşdığ ü ikrār-ı til

çın-ok érse sınağ **amel** körklü kı

tiliñde şehādet köñülde yakın

^camel birle imān tamām boldı bil (MM (20/2))

“...émdi cümle enbiya tağı evliya tağı^c ulamalar ittifağ kılıp tururlar kim ma^c şīyatnıđ sökellikinge menfa^c a tlığ dārū tađvā turur tağı^c **amal**-i şālih turur.” (NF (424-3))

^cāşī (عاصی) Ar. (عاصي) Sözlükte “ başkaldırmak, isyan etmek” anlamındaki “a-s-a” kökünden türeyen^c **āşī** kelimesi, dinī kavram olarak “Allah’ın emirlerini yerine getirmeyen, ona isyan eden kimseleri” ifade etmektedir. KE’da **‘āşī 19**, MM’de **1**, NF’te **16** kere yer almıştır. SAKT’nde **‘āşī** geçmemiştir.

“...yarlığ [kel]di kim: ey muğammed olarnı muđī^c tédiđ ammā men ezel içinde bir ançasın ^cāşī tédim, bir ançasın zānī bildim, bir ancasın çağır içğüci bildim, bir ancasın řarām yégüçi bildim, bir ançanı bī-namāz bildim bir ançanı kāhil-i namāz téyü bildim, amma sēn bu kün muđī^c tédiđ érse men hem muđī^c ‘ğa tuttum, olar arığsız érse sēn arığ-sēn, olar ‘āşī érse sēn mutī^c ‘-sēn, olar cāfi érse sēn vāfi-sēn, şazretimde sēniđ ança téñlik şürmetiğ bar niceme olar yüz miđ cefa ve řađā kılsalar sēn olarnı arığ téyü kélsen men tamām cefaların ve řađāların yarlığap arığğa çıkarğay-men. (KE (212r21, 212v1-2-3-45-6))

ne miđdār kim ol tende ‘avret erür

öñinlerdin örtmek farīza turur

açar bolsa **‘āşī** bağar bolsa hem

revā körse ‘işyān küfürge barur (MM (73/3))

“... *ḥadīs ma'nīsi ol bolur kim peygāmbar 'as ḥabar bēri yarlıkar: hēc ḳaṭra sevüglügrek yok taḥrı te 'ālāniḡ ḥazratıḡa meger ol ḳaṭradın kim ḥaḳ te 'ālāniḡ ḥayfindın 'aṣī közindin ḳatra yaş aḳıtsa, taḳı ol ḳaṭradın kim ḡāzī ḳul ḥaḳ te 'ālā yolında ṣehīd bolup tenindin ḳaṭra ḳan aḳsa.* (NF (68/15-16-17)

° **aṭā** (عطا) Ar. (عطاء) Kavram olarak, “nimet, lutuf, ihsan ve bağış” gibi manalara gelmektedir. KE'da **aṭā 10**, MM'de **3**, NF'te **11** kere bulunmuştur.

“...*aymıṣlar: muḥammed işḡāḳ aytur: ol kün kim cebre`il resül 'aleyhi's-selāmḡa köründi aydı: yā muḥammed sevünç saḡa mevlī ta 'ālā on nerse 'aṭā ḳıldı kim öz<ge> yalavaçlarḡa bérmedi...*” (KE (194v8-9-10)

ṣavāb tüṣti érse bu rabḡın 'aṭā

ḳalem ḳop tüzetgil bar érse ḡaṭā

yiḡitler uya-biz uyalıḳ üçün

kerek ḳılsa ṣefḳat uluḡlar ata (MM (406/1-4)

“...*yād tutar-mu-siz? bizlerni ḥaḳ te 'ālā sizlerke ol 'amaldın 'aṭā ḳıldı, tép ayḡaylar.* (NF (309/2)

° **aṭā** kelimesi SAKT geçtiḡi ayetlerde **baḡṣiṣ** olarak tercüme edilmiştir.

“...*meger anı kim tiledi idin; baḡṣiṣ kesilmemiṣler...*” (SAKT (224a/5) (عَطَاءٌ غَيْرَ مَجْدُوذٍ)

° **avrat** (عورت) Ar. (عورة) vücutta dinen gizlemesi gereken ve başkasının bakması haram olan yerleri ifade eden bir kavramdır.

“...*mevlī ta 'ālādın yérge yarlıḡ boldı, ḳarār bérmeḡil tép, teprenü baṣladı. ol keçe taḡ atḳunça yügürdi, ḳabarḡanlar ṣiṣti, yarıldı, arıp açıp bir kendge kirdi, bir ḳapuḡdın bir ° avrat çıktı,*

bāṭıl (باطل) Ar. (باطل) “Hak ve sahih olmayan, boş olan ” anlamına gelmektedir. KE'da **bāṭıl 9**, NF'te **11**, SAKT'nde **4** kere görülmüştür. MM metninde **bāṭıl** geçmemiştir.

“...*taḳı ayḡıl: “keldi ḥaḳ taḳı bardı bāṭıl. ḡaḳıḳat üze bāṭıl, irdi zāyi° bolḡan, barḡan.”* (SAKT (278b/3)

“...aydılar: bizni atalarımız dīnindin çıkarıp édin dīnge mü kiwürür-sen? ibrāhīm aydı: atalarınız kamuğ **bāṭil** dīn üze érdiler, men sizni kōni yolğa ündeyür-men. (KE (40r1314-15)

“... ma ‘nīsi ol bolur kim: ayğıl, yā muḥammed, ḥaḫ dīn keldi, bāṭil dīnler helāk boldı, ḥaḫıḫatta **bāṭil** helāk bolğan turur. (NF (51/1-2)

dā ° ī (داعى) Ar. (داعي) Sözlükte da‘ve veya duâ kökleri “ çağırmaq, davet etmek, seslenmek” anlamlarına gelmektedir. Bu köklerden gelip sıfat olan **dā ° ī** “insanları kendi din veya mezhebine davet eden kişileri ifade etmektedir. KE’da **dā ° ī** 1 kere geçmiştir. SAKT’nde **dā ° ī** “**du ° a kılğan ve ündegen**” manasına çevrilmiştir. NF ve MM metinlerinde **dā ° ī** geçmemiştir.

*ḥaḫḫa **dā ° ī** ḥalkḫa rā ‘them beşir ü hem nezir dīn şerī ‘at öğrenigli uçmaḫnıñ hem yo[lçısı]* (KE (53v17)

“...ay kavmumuz icābet kılıñ tañrınıñ **ündegenine** taḫı bittıñ aña...” (SAKT (483a/3)

(يَا قَوْمَنَا أَجِيبُوا دَاعِيَ اللَّهِ وَآمِنُوا بِهِ)

ecr (اجر) Ar. (أجر) Sözlükte mastar olan **ecr** “bir işin karşılığını alamk, ücret, mükâfatlandırmak “ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. **ecr** kelimesi, dinî kavram olarak, “sevap ve mehir” manalarına gelmektedir. KE’da **ecr** 1 kere tespit edilmiştir. MM ve NF metinlerinde **ecr** yer almamıştır. Kur’an-ı Kerim’de **ecr** kelimesi birçok ayette zikredilmiştir. Ancak SAKT’nde **ecr** kelimesi geçtiği ayetlerde “**yanut**” olarak tercüme edilmiştir.

“...keḫdük maḫşūdğa: yéti kün yūsuf sarāyığa kélü ḫaldılar, yūsuf bizā ‘atların unamadı, aydılar: ey ‘aziz biziñ bizā ‘atlarımız seniñ ḥaīneñğa yaramas, sén bizge munluğ érmessén, biz me saña munluğ-miz, bizni nā-ümīd ḫaytarmağıl, şadaḫa kılğıl, aşlık bérgil, şadaḫanıñ **ecrin** mevlī ta ‘ālā bérür. (KE (102r18-19-20-21)

“...taḫı tilemez men sizdin, anıñ üze **yanut**dın. ermez yanutum, meger °ālamlarınñ erkligi üze...” (SAKT (356a/2)

(وَمَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِذْ إِنِّي أُجْرِي إِلَّا عَلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ)

emr-i ma'rūf (امر معروف) Ar. (الأمر بالمعروف) İnsanları iyiliğe buyurma ve hak yola yönlentmeyi ifade etmektedir. KE'da **emr-i ma'rūf 2**, NF'te **12** kere bulunmuştur. MM metninde **emr-i ma'rūf** geçmemiştir. SAKT'nde **emr-i ma'rūf** “*buyrur siz edgünlük birle*” anlamına tercüme edilmiştir.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [birl]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü 'izzet anıñ, seḥāvet ü kuvvet anıñ, fazl u san anıñ, kıble ve imān anıñ, nāka ve 'imāme anıñ, baḥḥā ve tıḥāme anıñ, ḳanā'at ve şükr anıñ, ḥamd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā'at anıñ, ḥaseb ve neseb anıñ, aşḥāb-ı 'izām ve ervāḥ-ı kirām anıñ, aşḥab-ı ḥulḳ-ı kerem anıñ, 'uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāhirāt anıñ faşih ve şaḥih til anıñ, ḳavī köñül ve şabūr ten anıñ, beled-i muḥarrem mescid-i mu'azzam anıñ, ḥac ve iḥrām anıñ zezem ve makām anıñ, meş'arü'l-ḥarām anıñ, zekāt ve şiyām anıñ, tilāvet-i ḳur'ān anıñ, cum'a ve cemā'at anıñ, **emr-i ma'ruf** ve nehy-i münker anıñ, tehlil ü takdīs anıñ, temcīd ve tesbīḥ anıñ, vaḳār ve sükūnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

“...bu köngli birle yigrenip tēk turmaḳ imān ehliniñ za'ıfrāḳı bu turur, tēp aydı. **emr-i ma'rūf** ma'nīsı edgünlükle buyurmaḳ bolur taḳı nehy-i münker ma'nīsı yamanlıḳdın yıḡmaḳ bolur. (NF (303/8-9-10)

“...irdiñiz ümmetlerdin yaḥşıraḳ, çıkarıldı kişilerge. **buyrur siz edgünlük birle taḳı** yıḡar siz körsüz işdin taḳı biter siz tañrıḡa...” (SAKT (61b/8)

(كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ)

fācır (فاجر) Ar. (فاجر) Sözlükte “fena huylu, fasık, şaki, yalancı, tâhî” anlamındaki “fücur” kökünden türeyip sıfat olan **fācır** kelimesi, dinî kavram olarak, “haktan bâtıla sapan, fasık, şaki ve yalancı olan kimseler” şeklinde tanımlamaktadır. NF'te **fācır 3** kere geçmiştir. KE ve MM metinlerinde **fācır** tespit edilmemiştir. SAKT'nde **fācır** kelimesinin çoḡlu “*fecere*” şekliyle geçip “**fāsık**” manasına çevrilmiştir.

“...ol **fācır** āḥir vaḳtında seniñ bu şūratıñı körmeki angar bes turur, öñin 'azāb bolmasa, tēp aydı. (NF 8139/7)

fāşık (فاسق) Ar. (فاسق) Sözlükte “belirli bir sınırı aşmak”manasına gelen “fisk veya füsûk” kökünden türemiş bir sıfat olan **fāşık**, dinî kavram olarak “Allah'ın emirlerini itaat

etmeyen, günah işleyen, haktan sapan kimseleri” şeklinde tanımlanmaktadır. KE’da **fāşık** 4, MM’de 1, NF’te 13, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir.

“...*ḥakīkat üze sen, eger ḳoḏsañ anlarnı, azğurğaylar ḳullarınğnı. taḳı toğurmağaylar meger fāşık, küfr ketürgenler.* (SAKT (550a/4-5)

“...*ḳaçan resül ‘aleyhi’s-selām közi süheylḳa tüştı érse aydı: süheyl bin ‘amr fāşık er turur, mevlı ta ‘ālā işimizni sehl ḳılğay.* (KE (225v16-17)

şerı‘at erür yol tarīkat azıḳ

ḥakīkat suvı bil taḳı rab razıḳ

bu nefş müngü merkeb temiş ḥaḳ resul

öz özinge kötrür munı köp fāşık (MM (49/4)

“...*bir kün bir fāşık keçerinde bu ‘ābidni kördi taḳı özi birle aydı kim: benū isrā ‘ılñiñ ‘ābidi bu turur taḳı men benū isrā ‘ılñiñ fāşıḳı taḳı yavuzı turur-men.* (NF (372/11-12-13)

fāşık (فاسقة) Ar. (فاسقة) Sözlükte “belirli bir sınırı aşmak”manasına gelen “fisk veya füsûk” kökünden türemiş bir sıfat olan **fāşık**, dinî kavram olarak, “Allah’ın emirlerini itaat etmeyen, günah işleyen, haktan sapan kadınları” ifade etmektedir. KE’da **fāşık** 2 kere görülmüştür. Diğer eserlerde **fāşık** bulunmamıştır.

“...*ilyās aydı: ey fāşık maña sendin düşmenrak kişi yok, yüzüñni körgüm kélmes amma meni idğuçı iddi kélдим.* (KE (159r6-7-8)

fışık (فسق) Ar. (فسق) Sözlükte “belirli bir sınırı aşmak” anlamına gelmektedir. **fışık** kavram olarak, “Allah’ın emir ve yasaklarına aykırı davranmak” anlamında kullanılmaktadır. NF ‘te **fışık** 7 kere yer almıştır. NF eserinde **fışık** 7 kere geçmiştir. SAKT’nde **fışık** “**buyruḳdın çıḳmak**” anlamına çevrilmiştir. MM ve KE metinlerinde **fışık** yer almamıştır.

“...*abū süleymān dārānı rahmhi eşitti kim falān emır fışık meclisi ḳurup turur, münker iş birle meşgül turur, tép.* (NF (375/13-14)

“...*taḳı kim ülüş ḳılsañız kımar oḳları birle; ol, buyruḳdın çıḳmak...*” (SAKT (104a/7)

(وَأَنْ تَسْتَفْسِمُوا بِالْأَزْلامِ ذَلِكُمْ فِسْقٌ)

fücür (فجور) Ar. (فجور) “Günahkârlık, ahlaka aykırı davranışları” demektir. NF’te **fücür** 3 kere geçmiştir. MM ve KE metinlerinde **fücür** bulunmamıştır. SAKT’nde **fücür** kelimesi “**buyruğdın çıkmak**” manasına çevrilmiştir.

“...yezîdniñ fısķı, **fücürı** halk ara zâhir bolup turur erdi. (NF (183/6)

“...taķı ilhâm kıldı aña buyruğdın çıkmakını taķı saķnuķlukını...” (SAKT (574b/5)

(فَأَلَّهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا)

had (حد) Ar. (حد) Sözlükte masdar olan **had** kelimesi, “engel olmak, iki şeyin arasını ayırmak” anlamlarını kazanmaktadır. **had** dinî kavram olarak, “Allah tarafından belirlenen ceza” dır. KE’da **had** 10, NF’te 6, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM metninde **had** bulunmamıştır.

“...tañrınıñ **had**lerin. taķı birgil bitgenlere...” (SAKT (197a8)

“...ķāziflerğa ‘ukūbet keldi, **had** urdılar, ħākīlarğa melāmet ve ‘itāb keldi. (KE (235r16)

“...yana endīşe kıldı kim eger maña peygāmbar ‘as su ‘āl ķılsa kim zina ķıldın-mu? tēp eger ķıldım tēsem, **had** urğay ve eger ķılmadım tēsem, yalğan aymuş bolğay-men taķı peygāmbar ‘as birle ‘ahd ķıldım kim yalğan sözlemegey-men. (NF (381/14-15-16)

hayr (خير) Ar. (خير) Şerrin karşıtı olan **hayr** kelimesinin sözlük ve terim anlamı aynıdır. **hayr** kelimesi, dinî kavram olarak “iyilik, iyi olmak, feydalı iş” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Anca SAKT’ndeki Bakara suresinin 5. ayette “**hüdā**” kelimesi “**hayr**” olarak tercüme edilmiştir. KE’da **hayr** 1, MM’de 3, NF’te 21, SAKT’nde 2 kere tespit edilmiştir.

“...taķı eger ivdürse tañrı ķişilerge, yavuzluknı, ive tilemişleri tig **hayr** birle; ħükme ķılınğay irdi anlar tapa, belğülüg vaķtları. (SAKT (201a/8-9)

“...zū'l-ķarneyn aydı: men aña uzun boyluğ ķimerse asığsız bolur tēdim, ol barmaķın burnığa soķup sende ne **hayr** bar, tedi. zū'l-ķarneyn aydı: bu elçi biliglig ķişiğe oħşayur alıp ķeliñ. (KE (174r11-12-13)

közün ‘ibret urğın baķıp ēkse-sén

elin **hayr** u ihsān saçıp tōkse-sén

ayak urğı ol kim kıyāmda kopup

teşehhüdde ihlāş bile çökse-sén (MM (276/2)

“...tegme bir kabīladın peygāmbar ‘as keçer bolsa, ol kabīlanıñ uluğı çıkıp peygāmbar ‘as’dın derhōst kılsa, peygāmbar ‘as anlarğa **hayr** u berekāt birle du‘ā kılur erdi taķı aytur erdi: bu benim kaşvā atlıg tévem kayu kapuğda çökse, men anda konuk bolğaymen tép aytur erdi. (NF (24/9-10-11)

helāl (حلال) Ar. (حلال) Sözlükteki anlamıyla kullanılan **helāl** kelimesi, dinî kavram olarak, yapılması “dinen mubah, caiz ve serbest olan fiilleri” ifade etmektedir. KE’da **helāl** 8, MM’de 15, NF’te 31, SAKT’nde 3 kere görülmüştür.

“...eger bilsengiz anlarını imān ketürgen tişiler, kaytarmang anlarını kāfırlar tapa. irmez ol tişiler, **helāl** anlarğa; taķı irmez anlar, ol tişilerge **helāl**. (SAKT (527a/9-527b-1-2)

“...yehūdā aydı: muni öltürüp [sizge] niçe yér kén kalğay, öltürinçe elgin adaķın bağlap kuđuğga kemişeliñ, andağuk [öl]gey tédiler. su’āl: öltürmekleri ékidin hālī ermes, ya ishāķ ya [ya ‘kūb] kanın **helāl** körmek birle bolğay. (KE 870r11-12-13)

bir oķ birle atsa kuş ursa néçe

keğik bir ya ékki kerek hem üçe

ķamuğı **helāl** tesmiyet birle oķ

atıp ursa mü'min cevāb oş aça (MM (233/3)

“...imām şāfi ī aydı: andağ erse hatunnıñ **helāl** turur taķı uçmaħlıg turur-sen, tédi erse, ‘ulemalar aydı kim: bu sözni kayu yerdin aytur-sen? (NF (204/14)

hidāyet (هداية) Ar. (هداية) Sözlükte “doğru yola girmek, doğru yol için kılavuzluk etme” gibi anlamlara gelmektedir. **hidāyet** kelimesi, dinî kavram olarak “dünya ve âhiret mutluluğunu sağlayacak yola ulaşıp varmak” şeklinde tanımlamaktadır. KE’da **hidāyet** 5, MM’de 3 kere geçmiştir. SAKT ve NF metinlerinde **hidāyet** yer almamıştır.

“...peygamber ‘aleyhi’s-selāmnıñ kāfırlar mübārek tişlerini sındurğanlarğa **hidāyet** tiled[i]...” (KE 198v10)

fesādıñ tilemişde emmāre ol

hedāmet ketürmişde levvāme ol

hidāyetğa tevfiķ bolur mülheme

velī muţma 'inne ţama 'nīne ol (MM (353/3)

isticābet (استجابت) Ar. (إستجابة) “Allah’ın kulunun dualarını kabul etmesi”dir. KE’da **isticābet** 1 kere bulunmuştur. Diğer eserlerde **isticābet** yer almamıştır.

“...yana bir ançada itni kördi yana kavuşmuş, möşük idisinge yalvardı; ilāhī bu it eniņ yalavaçıņğa yalğan sözleyür yana tanar, ĳudretiņ birle muni bir ĳāl üze tutĳıl men barıp nūĳğa haber kılayın özi kelip körsün tēdi. mevlī anıņ du ‘āsın **isticābet** kıldı, it ol ĳāl üze kıaldı Nūĳ kelip körgünçe, nūĳ kelip kördi it ĳāyet uyatlıĳ boldı, bu küņge tēĳi itke ol iş mīrās kıaldı. (KE 26r9-10-11-12-13)

kāfir (كافر) Ar. (كافر) Sözlükte masdar olan “kefr” “örtmek, gizlemek”gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten müştak olan **kāfir** kelimesi, kavram olarak, genellikle “Allah’a iman etmemek, ona kulluk etmemk, onun varlığını inkâr etmek, gönderdiği peygamberleri doğrulamayıp onlara inanmamayı” ifade etmektedir. KE’da **kāfir** 142, MM’de 3, NF’te 140, SAKT’nde 1 kere geçmiştir.

“...ĳaķıķat üze taņrı anuķ kıldı **kāfir**lerge, kın ĳor kılgan. (SAKT (92b/9, 93a/1)

“...ıdı ‘azze ve celle ādemniņ oĳlanların ādemī ųüretiņçe oņurķasındın çıķardı, kıarıņça menizlig uųaķ, kıamuĳı ‘āķil ma érmez, **kāfir** ma érmez. (KE (10r17-18)

*biliņ kökdīn ilk **kāfir** iblis taķı*

ķabīl yér yüzinde me boldı ųaķī

bu ékkisini kıldı bed-baĳt ĳased

‘aķiller ĳaseddin kerek muttaķī (MM (52/1)

“...**kāfir**larını kıaķ yolıņga ündegeyin, bolĳay kim musulmān bolĳaylar, tamuĳ otıdın kırtulĳaylar tēp éVdin çıķmış erdi. (NF (11/11)

kāfire (كافرة) Ar. (كافرة) Sözlükte masdar olan “kefr” “örtmek, gizlemek”gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten müştak olan **kāfire** kavram olarak, genellikle “Allah’a iman etmemek, ona kulluk etmemk, onun varlığını inkâr etmek, gönderdiği peygamberleri

doğrulamayıp onlara inanmamayı” ifade etmektedir. KE’da **kāfire** 5 kere yer almıştır. Diğer eserlerde **kāfire** geçmemiştir.

“...su’āl: zeliḥā yūsufğa oğradı, yūsuf zeliḥāğa nige oğramadı? cevāb: zeliḥā **kāfire** érdi, zināğa oğradı ve yūsuf yalavaçlar uruğı érdi zināğa neteg oğrasun. (KE (81v17-18-19)

ķasem (قسم) Ar. (قسم) Kavram olarak, “bir kimsenin söylediği doğruları pekiştirmek ve başkalarını ikna etmek maksadıyla Allah’ın adını veya bir sıfatını zikretmesini” ifade etmektedir. NF’te **ķasem** 1 kere görülmüştür. Diğer metinlerde **ķasem** tespit edilmemiştir.

“..ol tanrı birle **ķasem** yād kılur-men kim muḥammedniñ rūḥı anıñ taşarrufında turur. (NF (77/7-8)

kebīre (كبيره) Ar. (كبيرة) Sözlükte “büyük günah” anlamına gelmektedir. NF ve KE’da **kebīre** 1 kere tespit edilmiştir. SAKT ve MM metinlerde **kebīre** bulunmamıştır.

“...evvel ḥaṭā ol **kebīre** yazuķ bolğay, mundın artıķ kim butğa tapunsalar yalavaç évinde ol anı bilmesen sēn ḥatunıñ ḥayzı kēlmiş ḥālini bilmesen fāsıķ bolur-sēn. (KE (145r11-12)

“...bu işlerniñ zāhiri ḥalk ara tā’at ve ‘ibādatķa oḥşayur, velikin ḥaķ te’ālā kim köngülleri içinde sirlenke muṭṭali’ turur, anıñ ḳatında uluğ **kebīre** turur taķı ḥile ve dastān turur taķı dinlerini dūnyāke satmaķ turur, tēp aymışlar. (NF (388/4-5-6)

küffār (كفار) Ar. (كفار) Sözlükte masdar olan “kefir” “örtmek, gizlemek” gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten müştak olan **küffār**, kavram olarak genellikle “Allah’a iman etmemek, ona kulluk etmemek, onun varlığını inkâr etmek, gönderdiği peygamberleri doğrulamayıp onlara inanmamayı” ifade etmektedir. KE’da **küffār** 1 kere bulunmuştur. NF ve MM metinlerinde **küffār** yer almamıştır. SAKT’nde **küffār** “**kāfirler**” olarak çevrilmiştir.

“...ol ḥuzeyfetü’ l-yemānī resūl ‘aleyhi’ s-selāmdın cās ū s erdi, ol tün içinde **küffār** çerigiñe kirdi, sözlerin işitti, ‘amellerin anladı, ḥalknı ebū süfyān çadırıña kirerin kördi erse olarıñ birle kirdi, kaçan yat kişi bar érse tutuñ , tēyü söz işitti erse aytur: ḳorktum, elgimni adın kimerse [tutma]sun tēdim. (KE (229r7-8-9-10)

küfr (كفر) Ar. (كفر) Sözlükte masdar olan “kefr” “örtmek, gizlemek” gibi anlamlara gelmektedir. Bu kökten müştak olan **küfr**, kavram olarak genellikle “Allah’a iman etmemek, ona kulluk etmemek, onun varlığını inkâr etmek, gönderdiği peygamberleri doğrulamayıp onlara inanmamayı” ifade etmektedir. KE’da **küfr** 12, NF’te 3, MM’de ve SAKT metinlerinde 1 kere geçmiştir.

“...idiler. buyrur mu sizge **küfr** birle, ol vaqtdın soñra kim siz boyun sügenler? (SAKT (58a/1-2)

dîn şerî’at rāyetini ‘ālī kılğan muştafā

küfr ü zulmet tuğlarını yérge çalğan muştafā (KE (2r8-9)

“...eger imān bolsun, yā taķı **küfr** bolsun, tã’at bolsun yā taķı ma’şiyat bolsun, nuķşān bolsun yā taķı ziyāda bolsun yā taķı üküş bolsun, cümlesi haķ te ‘ālāniñ taķdīri birle turur. (NF 229/14-15)

né miķdār kim ol tende ‘avret érür

öñinlerdin örtmek farīza turur

açar bolsa ‘āşī baķar bolsa hem

*revā körse ‘işyān **küfür**ge barur (MM (73/4)*

la’in (لعين) Ar. (لعين) Sözlükte masdar olan “la’n”, “uzaklaştırmak, kovulmak” anlamına gelmektedir. Bu kökten gelen **la’in**, kavram olarak, “Allah’ın bağış ve merhametinden kovulan kişi” şeklinde tanımlamaktadır. KE’da **la’in** 8, NF’te 11 kere tespit edilmiştir. SAKT ve MM metinlerde **la’in** bulunmamıştır.

“...nemrūd-ı **la’in** kaçdı sarāyğa kirdi, sarāyniñ edizligi bēş yüz ķarı érđi, taminiñ tégresi üç miñ bēş yüz ķarı érđi, aña kirdi қаpuğların berkitdi, tünlüklerin tıķdı özi yaķtın öiķguça bir téşük ķoddı. (KE 44v7-8-9)

“...taķı ādam oğlı aç bolsa, şehvet eksük bolur, şeytān **la’in**niñ vesvesesi taķı eksük bolur. andın turur kim peygābar ‘as aydı: bu şeytān **la’in** ādam oğlıniñ tamarları içinde yöriyür. (NF (265/11-12)

la’net (لعنت) Ar. (لعنة) Sözlükte “kovmak, uzaklaştırmak” manasındaki “la’n” masdarından türemiş bir isim olup dinî bir kavram olarak, “Allah’ın bağış ve

merhametinden kovulma ve uzaklaştırmayı” ifade etmektedir. KE’da **la ‘net 8**, MM’de **1**, NF’te **15**, SAKT’nde **2** kere tespit edilmiştir.

“...taķı anlar kim bozarlar taķrınıñ ‘ahdini, ‘ahd kılmışındın soñ taķı keserler anı kim buyurdı taķrı anıñ birle kim ulansa taķı fesād kılurlar yirde; anlar, anlarğa **la ‘net** taķı anlarğa sarāynıñ yavuzı. (SAKT (243/7-8-9)

“...**la ‘net** ol mel ‘ün yezıdge kim kılur muřtafā ođlanlarıña bu cefa...” (KE (246v19)

tekebbürdin iblīsge **la ‘net** seza

biliñ boldı kirmeñ munuñ tég söze

tekebbürdin öter anıñ ta ‘atı

bolup red kamuğı uruldı yüze (MM (53/1)

“...kaçan kim ‘azāzılķa **la ‘net** dāđı basıldı erse, cebre ‘ıl taķı miķā ‘ıl haķ tvt ‘nıñ kaķrıdın yığlayu başladılar erse, haķ te ‘ālā ģiķāb kıldı, aydı: ey cebre ‘ıl taķı miķā ‘ıl, nişe yığlayursiz? tēdi...” (NF (238/14-15-16)

ma ‘şiyet (معصية) Ar. (معصية) Sözlükte “itâat” kelimesinin karşıtı “isyân” kökünden masdar ve isim olan **ma ‘şiyet** , “ söz dinlememek, itâatsizlik, isyan, günah” anlamına gelmektedir. **ma ‘şiyet** dinî kavram olarak, “Allah’ın emirlerine uymayıp itaat etmemek” anlamında kullanılmaktadır. KE’da **ma ‘şiyet 16**, MM’de **3**, NF’te **50** kere bulunmuştur. SAKT’nde **ma ‘şiyet** geçtiği ayette “**yazmak**” manasına çevrilmiştir.

“...munaşış sözi ba ‘d-ez bu kitābnı tüzgen. ta ‘at yolında tizgen, **ma ‘şiyet** yabānın kezgen, az azuğluğ köp yazuğluğ, ribaķ oğuzluğ, bir oğlı kāzı nāřır settera’llāhu ‘aybehu ve nevvere ķalbehu andağ aytur: peykimiz emır-i ecel tacü’l-emr muģibbü’l- ‘ulemā peykler uluğı, niyyetler ariğı, uluğ atlığ, kıtluğ zātılıđ, yaģıřı kılığlığ, islām yarığlığ, munlığ sınılığ, müsülmān dīnliđ ādemiler inancı, mü ‘minler küvençi, ismi beg, ‘aķlı yitik nāřır-ı dīn tavvaķa bi-veđā-yı dīn beşşera’llāhu ‘alā dīni islām toķ buğa bēđ medhi (KE (2r17-18-19-20-21, 2v1-2-3)

tekebbür içi buyrukındın yığar

niřānı taķı **ma ‘şiyet** köp toğar

ģaķıķat tekebbür beyānın eşit

yığağdın yığılmas tekebbürlüg ér (MM (59/2)

“...peygâmbar ‘as’nuñ qarğamağı tağı dîn ve islâm üçün erdi. kaçan kim za ‘ıfa kimerse cüftlenmek birle dînî hişârka kirür, harâmdın **ma ‘şiyat**dın saklanur. kaçan kim âzâda furkat tüşer bolsa, **ma ‘şiyat** hayfi bolur. (NF (15/1-2-3)

“...ey anlar kim bittiler ol vaqtın kim rāzlaştuñız, rāzlaşmañ yazuq kılmağ birle tağı küç kılmağ birle, tağı resûlunuñ yazmağı birle...” (SAKT (520a/6-7)

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ

münāfık (منافق) Ar. (منافق) Sözlükte “nifâk” masdarından türemiş bir sıfat olan **münāfık** kelimesi, “ikiyüzlü olmak” manasını taşmaktadır. **münāfık** kavram olarak, “küfrünü gizleyerek inanmadığı halde kendini müminmiş gibi gösteren kimse”dir. KE’da **münāfık** 4, MM’de 1, NF’te 8, SAKT’nde 1 kere tespit edilmiştir.

“...ol vaqtın kim keldin saña **münāfık**lar, aydılar: tanukluk bilür miz, haқиқat üze sen tanrınuñ yalvaçı...” (SAKT(531b/3)

“...resûl ‘aleyhi’s-selâm aydı: yā^calī séni sövgen mü’min turur, séni düşmen tutkan **münāfık** turur. (KE (201v16-17)

münāfık nişānı ḥased kīne ol

müsülman muvahḥid arığ sīne ol

arığlık nişānı şehādet bile

içi zikri aytu kirür sine ol (MM (64/1)

“...āyişe şafvān birle ḥalvat qalmıñlar şahrāda, vallahi ‘āyişe şafvāndın qurtulmamıñ bolğay, şafvan tağı ‘āyişedin qurtulmamıñ bolğay, tēdi. tağı ol munāfık bardı tağı çerig içinde üküş ḥalāyıkğa bu sözni aydı. (NF (415/7-8-9-10)

müşrik (مشرک) Ar. (مشرک) Sözlükte “ ortak olmak, ortak etmek” anlamındaki” “şirk” kökünden gelen **müşrik** kavram olarak, “Allah’ın zâtına, sıfatlarına, fiillerine ortak koşan kişi” ifade etmektedir. KE’da **müşrik** 7, NF’te 3, SAKT’nde 1 kere yer almıştır. MM metninde **müşrik** tespit edilmemiştir

“...ol ol kim ıddı yalavaçını köni yol birle taķı haķnuñ dīni birle; munuñ üçün kim yārī birse dīn üze kamuğı, eger niceme yigrense **müşrikler**. (SAKT (185b/4-5-6)

“...resül ‘aleyhi’s-selām kağguluğ boldı. hiṭāb keldi: ma ‘nīsi ol bolur: yarlık ey muḥammed men ḥükm ü każā kıldım kim kāfirlik üze barğan **müşrik** yarlıkamağay-men tēp, yoķ érse seni kāfirilar üze şefā ‘at kılguçı kılğay érdim, barçanı seniñ üçün kutkarğay érdim. (KE (215v15-16-17-18-19-20-21)

“...kaçan kim peygāmbar ‘as şulḥa rāzī boldı erse, ‘ömer ‘as şabur kılu bilmedi, koṗtı. aytur yā resülullāh, bizler musulmān bolğay-miz taķı bular **müşrikler** bolğaylar; bizlerke né ḥorluk turur munça yer kelmişdin soñ ka ‘be cemālī birle müşerref bolmadın kaytur-biz tēdi erse, aydı: yā ‘ömer men tañrı te ‘ālānıñ kulu turur-men taķı resül turur-men. (NF (45/10-11-12-13)

nehy-i münker (نهى منكر) Ar. (النهي عن المنكر) Sözlükte “Yasaklama, meşru olmayan şeylerden sakındırma” anlamını kazanmaktadır. **nehy-i münker** kavram olarak, “şeriatın yasak ettiğı şeyleri yaptırmama” şeklinde tanımlanmaktadır. KE’da **nehy-i münker** 2, NF’te 9 kere görülmüştür. SAKT’nde **nehy-i münker** geçtiğı ayette “**yığar siz körksüz işdin**” anlamına tercüme edilmiştir. MM metninde ise **nehy-i münker** yer almamıştır.

“...andın soñ [yana] memleket körün<gü>si turur, ümmet sālārı, nübüvvet tacı, risālet çerāğı kamuğ şüretler anıñ atı [bir]e muşavver turur, kevneyn içinde cümle cemāl anıñ birle münevver turur, heybet ü ‘izzet anıñ, şehāvet ü kuvvet anıñ, fażl u san anıñ, kıble ve imān anıñ, nāka ve ‘imāme anıñ, baḥā ve tıḥāme anıñ, kanā ‘at ve şükr anıñ, ḥamd u zıkr anıñ, imāmet ve emā<ne>t anıñ, şefkat ve şefā ‘at anıñ, ḥaseb ve neseb anıñ, aşḥāb-ı ‘izām ve ervāḥ-ı kirām anıñ, aşḥab-ı ḥulḳ-ı kerem anıñ, ‘uluvv-i derecāt anıñ, ezvāc-ı tāhirāt anıñ faşih ve şaḥih til anıñ, kavī köñül ve şabūr ten anıñ, beled-i muḥarrem mescid-i mu ‘azzam anıñ, hac ve iḥrām anıñ zemzem ve makām anıñ, meş ‘arü’l-ḥarām anıñ, zekāt ve şiyām anıñ, tilāvet-i ḳur ‘ān anıñ, cum ‘a ve cemā ‘at anıñ, emr-i ma ‘ruf ve **nehy-i münker** anıñ, tehlil ü taḳdīs anıñ, temcīd ve tesbīḥ anıñ, vaḳār ve sükūnet anıñ. (KE (189r18-19-20-21, 189v1-2-3-4-5)

“...andın soñ hemişe ‘ādatı ol erdi kim oramka çıqar erdi, dirresini élgıñe koyar erdi, bāzārda, oramlarda yöriyür erdi, nāmeşrū ‘ işler körer bolsa, emr-i ma ‘ruf kıılır erdi taķı **nehy-i münker** kıılır erdi. (NF (106/9-10-11)

“...irdiñiz ümmetlerdin yahşırak, çıkarıldı kişilerge. buyrur siz edgülik birle taķı yıǵar siz körksüz işdin taķı biter siz tañrıǵa...” (SAKT (61b/8)

(كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ

şavāb (ثواب) Ar. (ثواب) Kavram olarak, “iyi amel ve itaatin âhiretteki mükâfatı, hayırlı hareket,” demektir. KE’da **şavāb 23**, MM’de **2**, NF’te **6** kere tespit edilmiştir. SAKT’nde **şavāb** kelimesi geçtiği ayetlerde “**yanut**” manasına çevrilmiştir.

“...özgeler hem bu tedbîrni **şavāb** kördiler, tégme birleri bir téve çıkarıp çerig tapa sürdiler. (KE (180r12-13)

yüz éligde kéđin bilingen hisāb

biliñ mundın öñrü kélür rāst **şavāb**

bu tertīb bilü bérse mü'min kişi

zekātü'l-ibilde muñı yoķ cevāb (MM (216/2)

“...eger diyet tileseler, cümle kabīla yıǵlışıp diyet bérmeķ āsān bolǵay tédi erse, şayñ necdī aydı: vallāh bu re`y ingen **şavāb** re`y turur tedī. (NF (19/15-16)

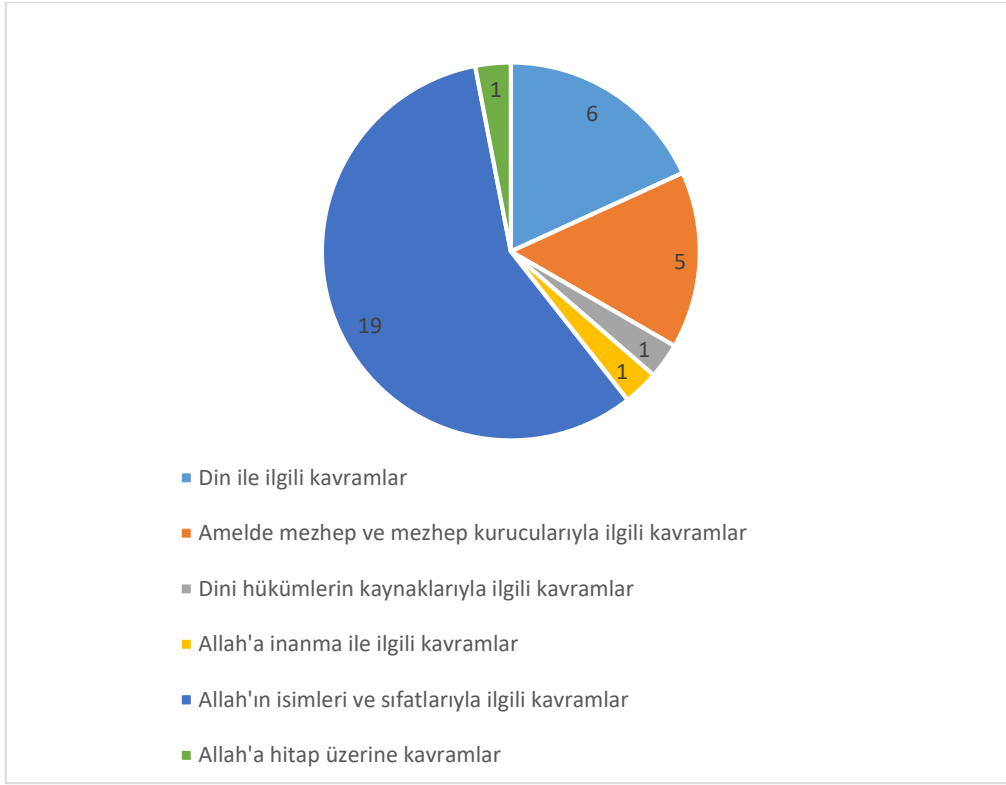
“...kim tileyür bolsa dünya yanutını, tañrı katında dünyāniñ yanutı taķı āñiret yanutı...”
(SAKT (97a/1) (مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ)

şirk (شرك) Ar. (شرك) Sözlükte “ ortak olmak, ortak etmek” anlamındaki **şirk**, kavram olarak, “Allah’ın zâtına, sıfatlarına, fiillerine şerik koşmayı” ifade etmektedir. KE’da **şirk 3** kere kullanılmıştır. MM ve NF metinlerinde “**şirk**” yer almamıştır. SAKT’nde “**şirk**” kelimesi geçtiği ayetlerde “**ortaklık**” olarak tercüme edilmiştir.

“...kamuǵ ħalāyıkñlar tañladılar, munça edgülerge bérmedi, aña bérdi tép köñüllerine **şirk** kirdi. (KE (223r14)

“...taķı yoķ anlarǵa ikisi içinde **ortaklık**dın. taķı yoķ anga, anlardın yārīđidin...”
(SAKT(411a/9) (وَمَا لَهُمْ فِيهَا مِنْ شِرْكٍَ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ مِنْ ظَهِيرٍ)

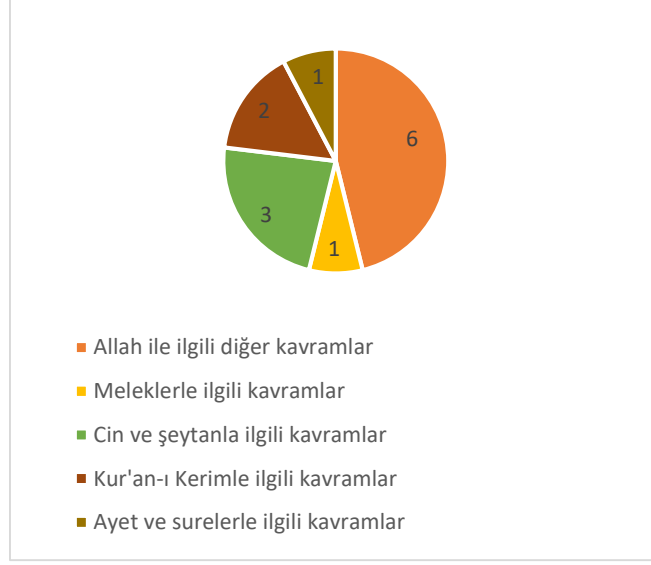
Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların Grafik Hali:

Şekil 1: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

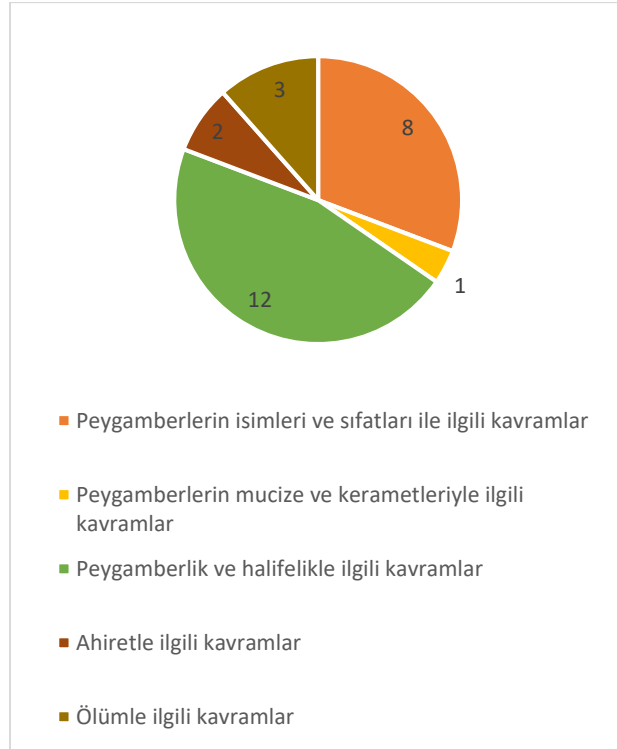
Grafiklerden yola çıkarak Mu'înü'l-Mürîd'deki kavramların oranı:

Dinle ilgili kavramların oranı %18, Amelde mezhep ve mezhep kurucularıyla ilgili kavramların oranı %15, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili kavramların oranı %3, Allah'a inanma ile ilgili kavramların oranı %3, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %58, Allah'a hitap üzerine kavramların oranı %3, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %18, Allah'a hitap üzerine kavramların oranı %3'tür.

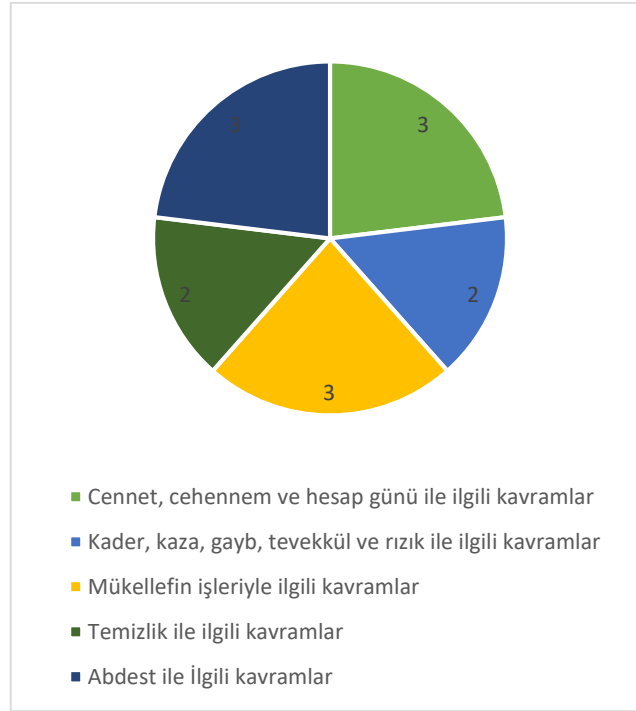
Şekil 2: Mu'înu'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Allah ile ilgili diğer kavramların oranı %46, meleklerle ilgili kavramların oranı %8, cin ve şeytan ile ilgili kavramların oranı %23, Kur'an-ı Kerim ile kavramların oranı %15, ayet ve surelerle ilgili kavramların oranı %8'dir.

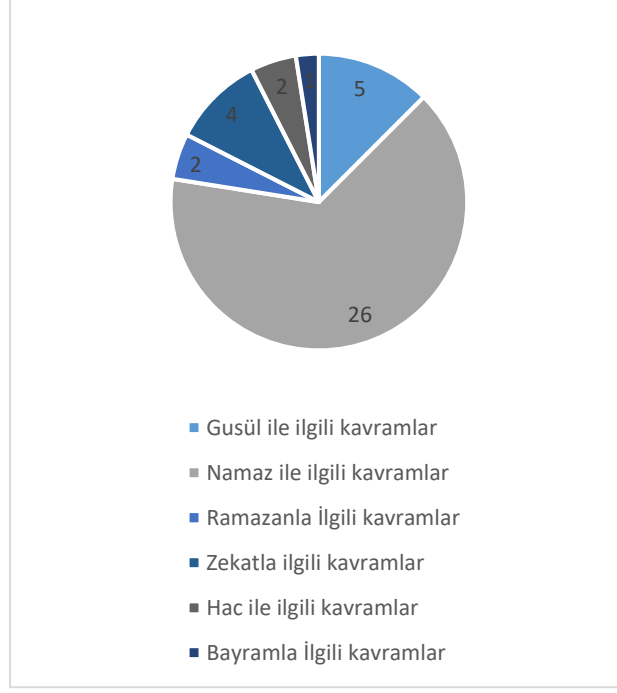
Şekil 3: Mu'înu'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %31, Peygamberlerin mucize ve kerametleriyle ilgili kavramların oranı %4, peygamberlik ve halifelik ile ilgili kavramların oranı %46, ahiretle ilgili kavramların oranı %8, ölümlle ilgili kavramların oranı %12'dir.

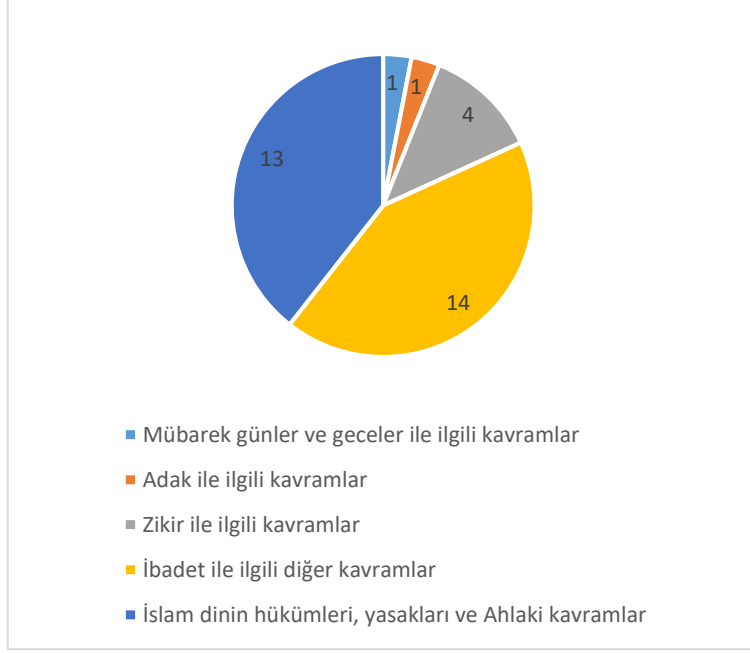
Şekil 4: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Cennet, ceheennem ve hesap günü ile ilgili kavramların oranı %23, kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızık ile ilgili kavramların oranı %15, mükellefin işleriyle ilgili kavramların oranı %23, temizlik ile ilgili kavramların oranı %15, abdest ile ilgili kavramların oranı %23'tür

Şekil 5: Mu'înu'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Gusül ile ilgili kavramların oranı %13, namaz ile ilgili kavramların oranı %65, ramazan ile ilgili kavramların oranı %5, zekat ile ilgili kavramların oranı %10, hac ile ilgili kavramların oranı %5, bayramla ilgili kavramların oranı %3'tür.

Şekil 6: Mu'înü'l-Mürîd'deki Kavramların oranı

Mübarek günler ve geceler ile ilgili kavramların oranı %3, adakla ilgili kavramların oranı %3, zikir ile ilgili kavramların oranı %12, ibadetle ilgili kavramların oranı %42, İslam dinin hükümleri, yasakları ve ahlakî kavramların oranı %39'dur.

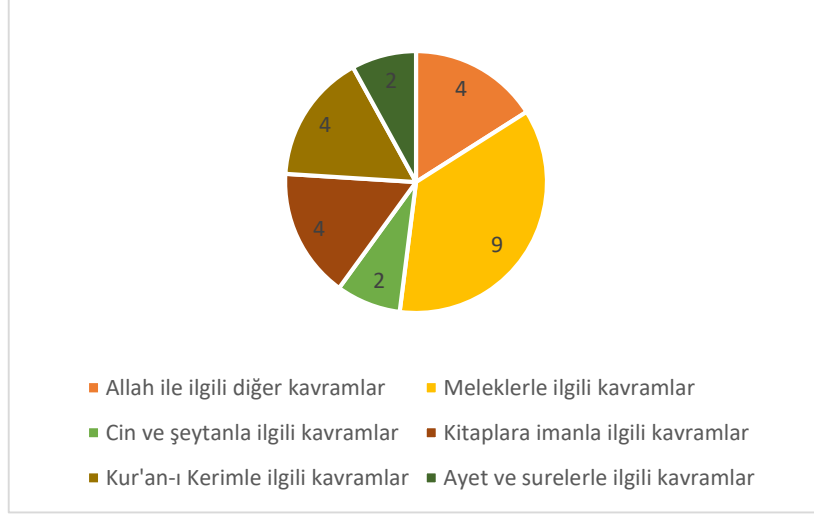
Nehcü'l-Ferâdîs'teki Kavramların Grafik Hali:

Şekil 7: Nehcü'l-Ferâdîs'teki Kavramların oranı

Grafiklerden yola çıkarak Nehcü'l-Ferâdîs'teki kavramların oranı:

Dinle ilgili kavramların oranı %29, amelde mezhep ve mezhep kurucularıyla ilgili kavramların oranı %29, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili kavramların oranı %4, Allah'a inanma ile ilgili kavramların oranı %4, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %17, Allah'a hitap üzerine kavramların oranı %17'dir.

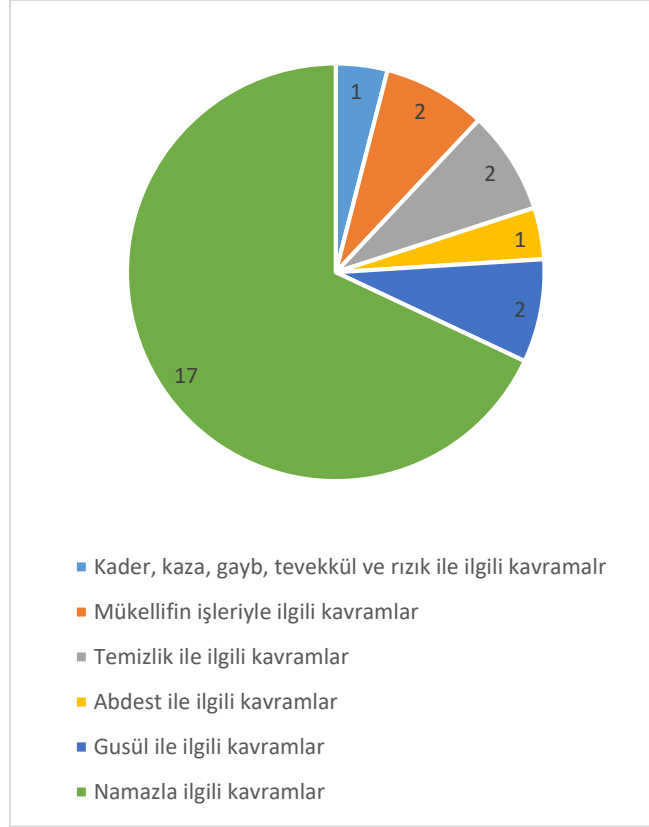
Şekil 8: Nehcü'l-Ferâdîs'teki Kavramların oranı

Allah ile ilgili diğer kavramların oranı **%16**, meleklerle ilgili kavramların oranı **%36**, cin ve şeytanla ilgili kavramların oranı **%8**, kitaplara imanla ilgili kavramların oranı **%16**, Kur'an-ı Kerim ile ilgili kavramların oranı **%16**, ayet ve surelerle ilgili kavramların oranı **%8**'dir.

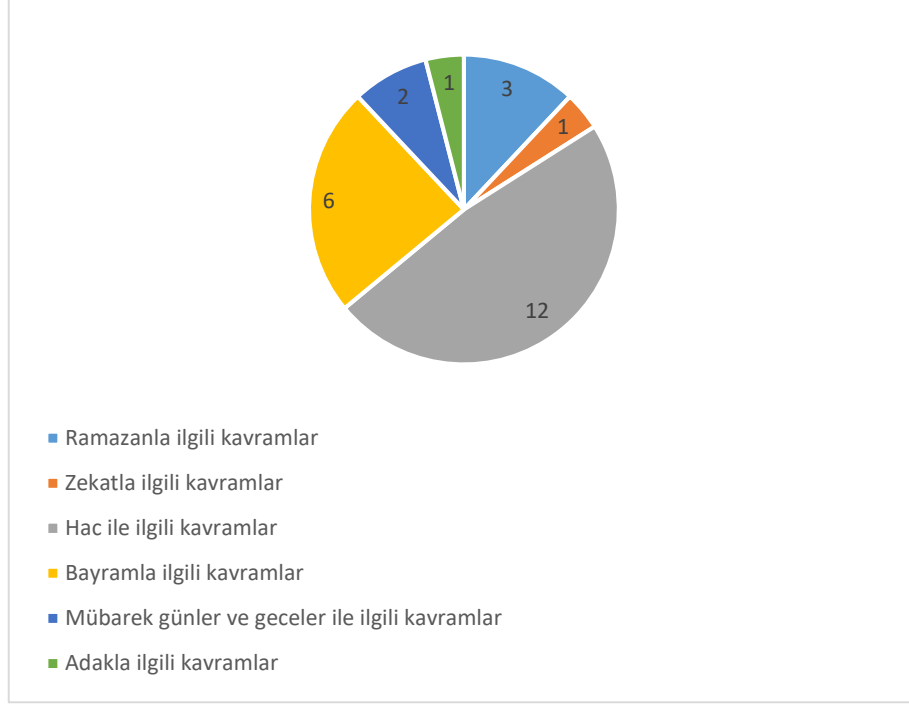
Şekil 9: Nehcü'l-Ferâdîs'teki Kavramların oranı

Peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %34, peygamberlerin mucize ve kerametleriyle ilgili kavramların oranı %1, peygamberlik ve halifelikle ilgili kavramların oranı %31, ahiretle ilgili kavramların oranı %5, ölümlle ilgili kavramların oranı %11, cennet, cehennem ve hesap günüyle ilgili kavramların oranı %18'dir.

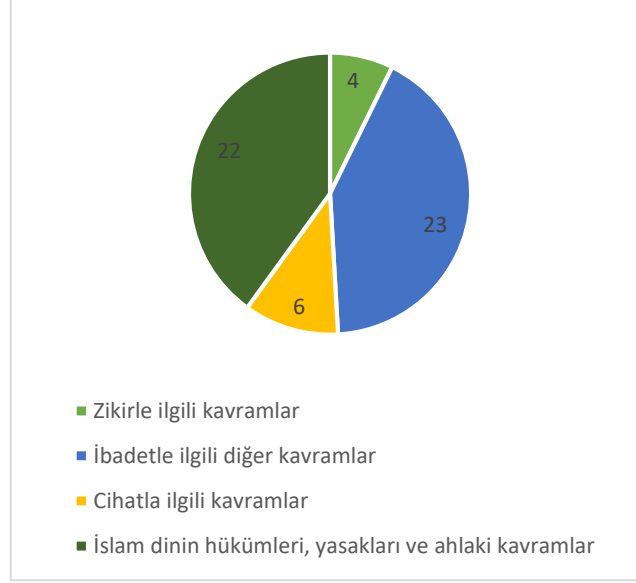
Şekil 10: Neḥcū'l-Ferādis'teki Kavramların oranı

Kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızıkla ilgili kavramların oranı %14, mükellefin işleriyle ilgili kavramların oranı %8, temizlikle ilgili kavramların oranı %8, abdestle ilgili kavramların oranı %4, gusül ile ilgili kavramların oranı %8, namazla ilgili kavramların oranı %68'dir.

Şekil 11: Neḥcū'l-Ferādis'teki Kavramların oranı

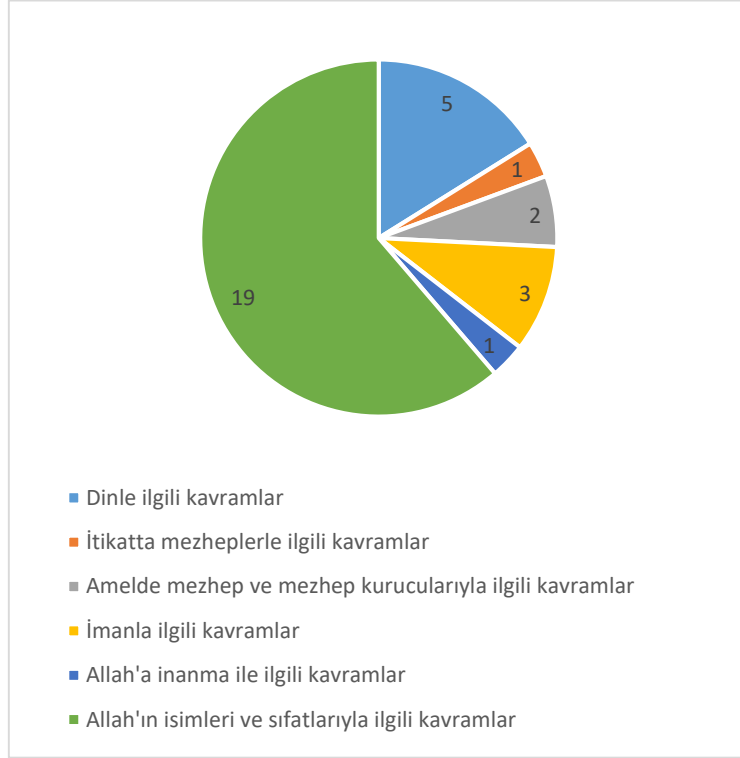
Ramazanla ilgili kavramların oranı %12, zekâtla ilgili kavramların oranı %4, hacle ilgili kavramların oranı %48, bayramla ilgili kavramların oranı %24, mübarek günler ve geceler ile ilgili kavramların oranı %8, adakla ilgili kavramların oranı %4'tür.

Şekil 12: Neḥcū'1-Ferādis'teki Kavramların oranı

Zikirle ilgili kavramların oranı %7, ibadetle ilgili kavramların oranı %42, cihatla ilgili kavramların oranı %11, İslam dinin hükümleri, yasakları ve ahlakî kavramların oranı %40'tır.

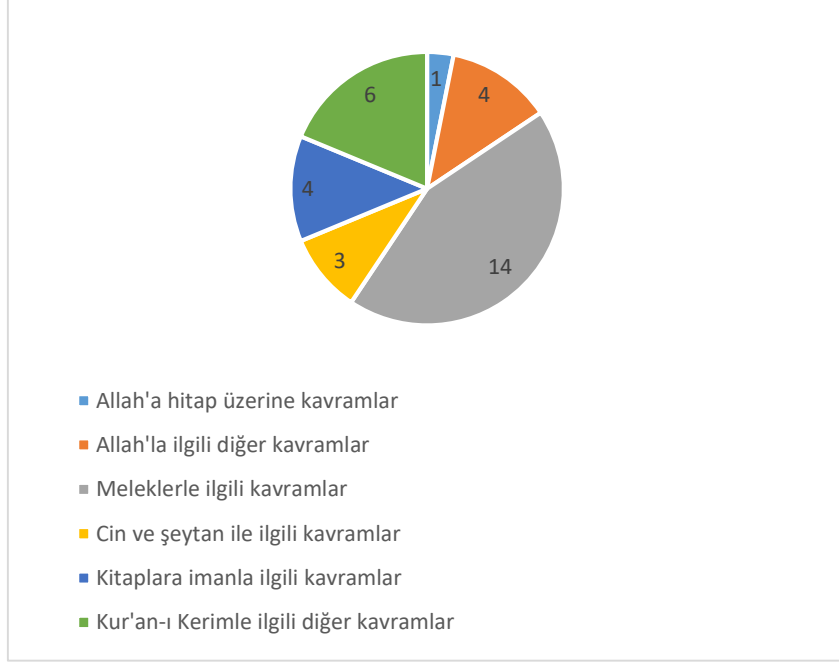
ışaşu'ı-Enbiyā'daki Kavramların Grafik Hali:

şekil 13: ışaşu'ı-Enbiyā'daki Kavramların oranı

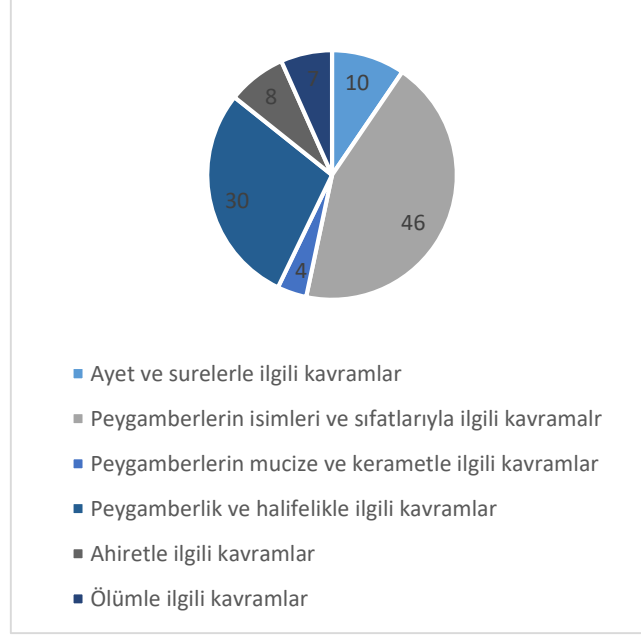
Grafiklerden yola ıkararak ışaşu'ı-Enbiyā'daki kavramların oranı:

Dinle ilgili kavramların oranı %16, itikatta mezheplerle ilgili kavramların oranı %3, amelde mezhep ve mezhep kurucularıyla ilgili kavramların oranı %6, imanla ilgili kavramların oranı %10, Allah'a inanma ile ilgili kavramların oranı %3, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %61'dir.

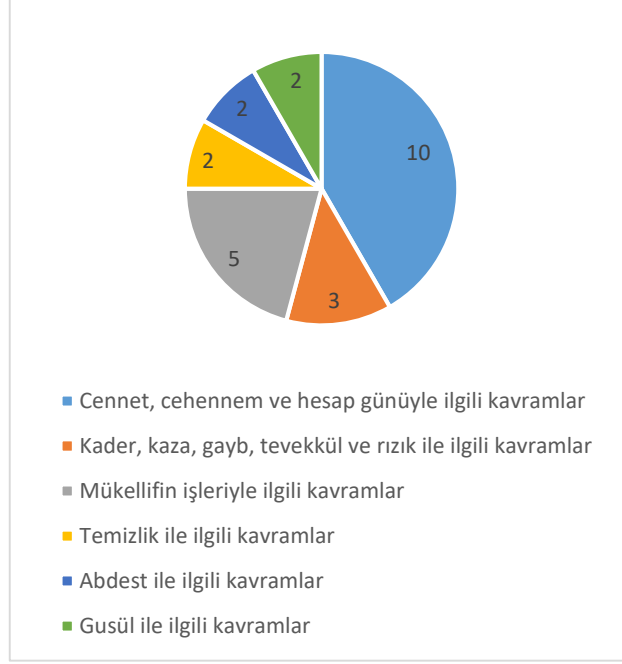
Şekil 14: Kıssaşu'l-Enbıyâ'daki Kavramların oranı

Allah'a hitap üzerine kavramların oranı %**3**, Allah ile ilgili diğer kavramların oranı %**13**, meleklerle ilgili kavramların oranı %**44**, cin ve şeytanla ilgili kavramların oranı %**9**, kitaplara imanla ilgili kavramların oranı %**13**, Kur'an-ı Kerim ile ilgili kavramların oranı %**19**'dur.

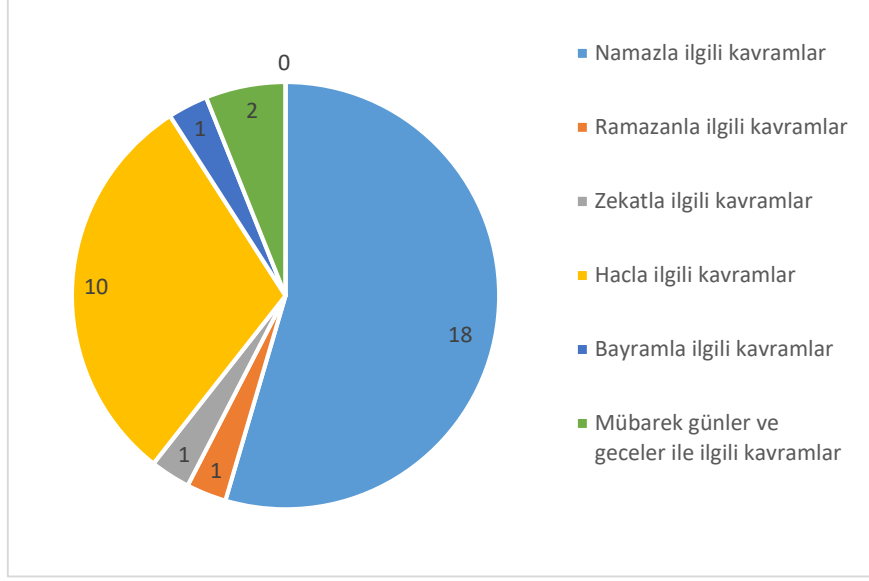
Şekil 15: Qıssaşu'l-Enbıyā'daki Kavramların oranı

Ayet ve surelerle ilgili kavramların oranı %10, peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %44, peygamberlerin mucize ve kerametleriyle ilgili kavramların oranı %4, peygamberlik ve halifelikle ilgili kavramların oranı %29, ahiretle ilgili kavramların oranı %8, ölümlle ilgili kavramların oranı %7'dir.

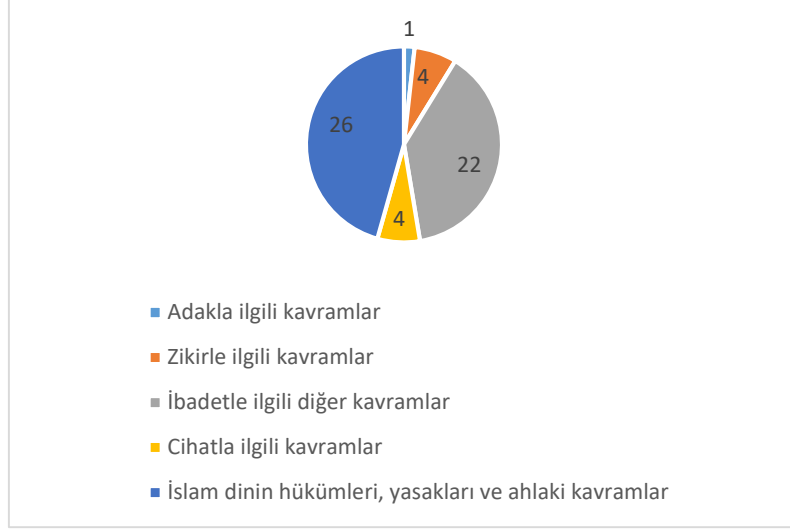
Şekil 16: Kıṣaṣu'l-Enbīyā'daki Kavramların oranı

Cennet, cehennem ve hesap günüyle ilgili kavramların oranı %42, kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızıkla ilgili kavramların oranı %13, mükellefin işleriyle ilgili kavramların oranı %21, temizlikle ilgili kavramların oranı %8, abdestle ilgili kavramların oranı %8, gusül ile ilgili kavramların oranı %8'dir.

Şekil 17: Kışaşu'l-Enbiyâ'daki Kavramların oranı

Namazla ilgili kavramların oranı %55, ramazanla ilgili kavramların oranı %3, zekâtla ilgili kavramların oranı %3, hacla ilgili kavramların oranı %30, bayramla ilgili kavramların oranı %3, mübarek günler ve geceler ile ilgili kavramların oranı %6'dır.

Şekil 18: Qıssaşu'l-Enbiyâ'daki Kavramların oranı

Adakla ilgili kavramların oranı %2, zikirle ilgili kavramların oranı %7, ibadetle ilgili kavramların oranı %39, cihatla ilgili kavramların oranı %7, İslam dinin hükümleri, yasakları ve ahlakî kavramların oranı %46'dır.

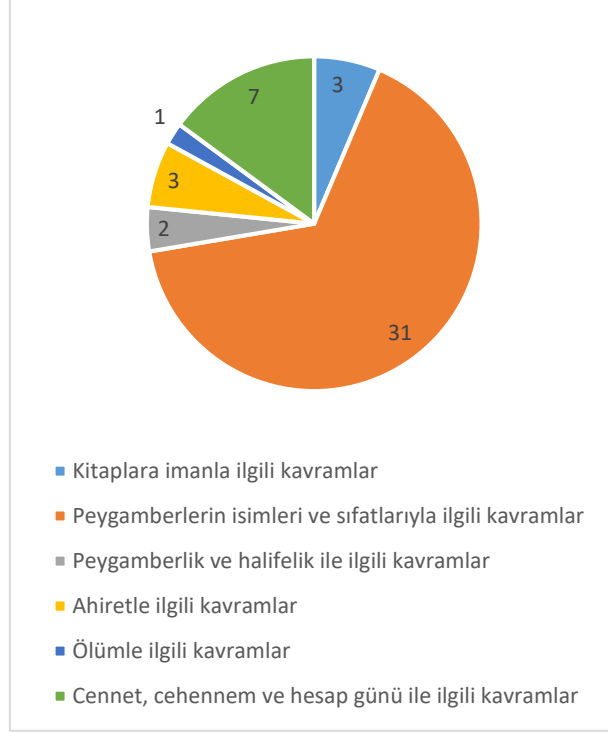
Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların Grafik Hali:

Şekil 19: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı

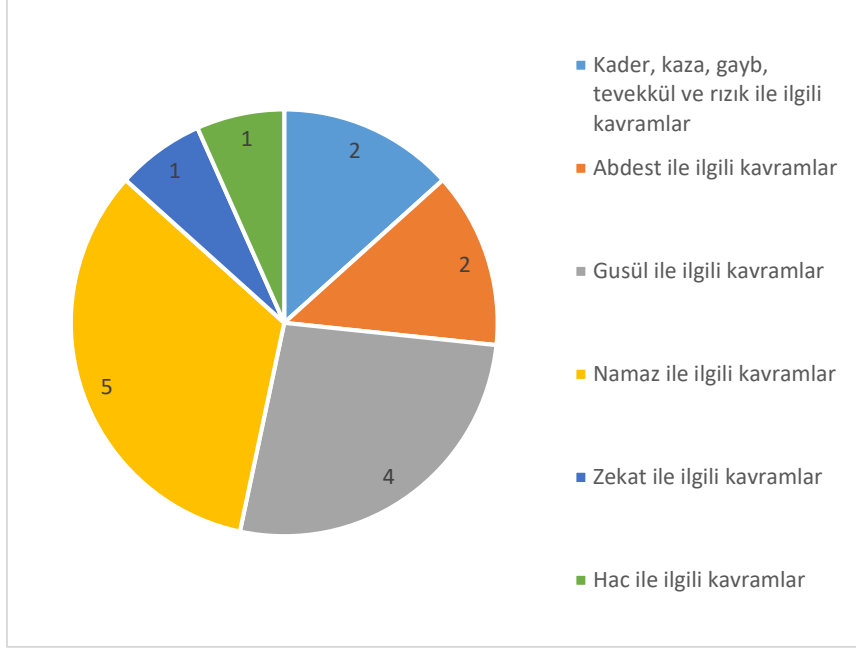
Grafiklerden yola çıkarak Kışşu'l-Enbîyâ'daki kavramların oranı:

Dinle ilgili kavramların oranı %35, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili kavramların oranı %7, imanla ilgili kavramların oranı %3, Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %23, meleklerle ilgili kavramların oranı %47, cin ve şeytanla ilgili kavramların oranı %7'dir.

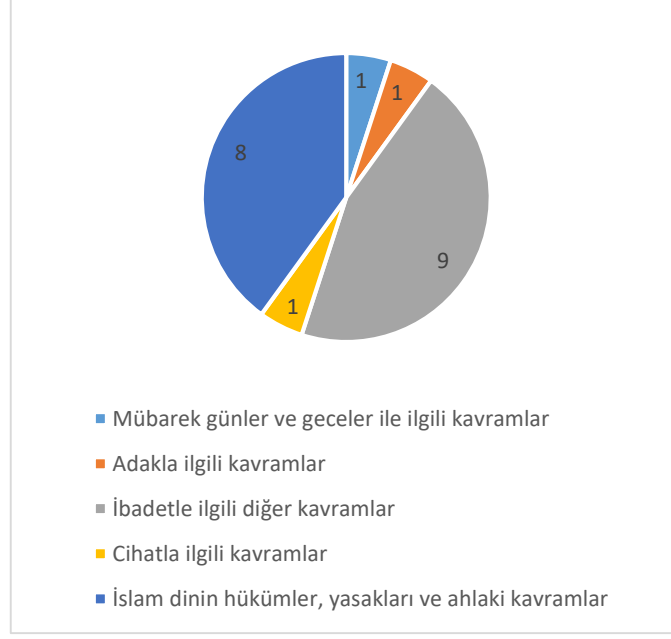
Şekil 20: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı

Kitaplara imanla ilgili kavramların oranı %1, peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili kavramların oranı %31, peygamberlik ve halifelikle ilgili kavramların oranı %4, ahiretle ilgili kavramların oranı %3, ölümlle ilgili kavramların oranı %3, cennet, cehennem ve hesap günüyle ilgili kavramların oranı %7'tir.

Şekil 21: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı

Kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızıkla ilgili kavramların oranı %13, abdestle ilgili kavramların oranı %13, gusül ile ilgili kavramların oranı %27, namazla ilgili kavramların oranı %33, zekâtla ilgili kavramların oranı %7, hacle ilgili kavramların oranı %7'dir.

Şekil 22: Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların oranı

Mübarek günler ve geceler ile ilgili kavramların oranı %5, adakla ilgili kavramların oranı %5, ibadetle ilgili kavramların oranı %45, cihatla ilgili kavramların oranı %5, İslam dinin hükümleri, yasakları ve ahlakî kavramların oranı %40'tır.

III. BÖLÜM: DİZİN

Mu'înü'l- Mürîd'deki Kavramların Dizin ve Sıklığı:

âdem -1-

ā. 5/7

aḥad -1-

a.+ sēn 403/3

allah -6-

a.17/4, 35/2, 267/2,
355/3, 369/4

a.kelāmı 106/1

ʿalī öz. is. -1-

ʿa.11/3

ʿamel -20-

ʿa. 20/2, 20/4, 150/3, 156/1,
302/3, 322/4, 356/3

ʿa. kı1- 22/3, 68/4, 155/4,
228/4, 229/4, 287/2, 405/2

ʿa.+ dīn 19/4, 21/3, 120/1

ʿa.+ ge 302/3

ʿa.+ ge (ʿilm ü ʿa.) 324/1

ʿa.+ siz 156/2

ʿāşī -1-

ʿa. 73/3

ʿaṭā -3-

ʿa. 261/2, 406/1

ʿa. Bol- 399/2

āyet -1-

ā.143/1

ʿazāb -3-

ʿa.192/4, 203/3

ʿa.bol- 161/4

bid ʿat -1-

b.+lardın 371/4

bismillah -1-

b. 74/2

cemāʿat -3-

c.131/1, 153/2, 153/4

cenābat -1-

c.+ ğa 104/3

cin -1-

c.4/2

cinān -2-

c.23/2, 277/2

cumʿa -1-

c. 90/3

cünüb Ar. -1-

c. 242/1

dīn -2-

d. işleri 243/3

d.+niņ 243/4

du ʿā -5-

d. devleti 382/2

d. kı1- 86/2, 97/4

d.+nı 86/4

d.+sı 380/3

ebū bekr öz. is. -1-

e. 11/3

ecel -2-

- e. 255/3
e.+niņ 274/3
- elḥamdüli'llah -1-**
e. 298
- enşārī -1-**
e. oğlanları 34/3
- enbiya -4-**
e. 6/3, 71/, 14/2
e.+lar 5/2
- estağfirullah -1-**
e. 358/4
- fātiḥa -1-**
f.108/3
- fārūk -1-**
f. 11/3
- farīza -13-**
f. 66/1, 87/2, 115/1, 117/3,
133/4, 151/3, 159/2, 186/1
f. bol-181/2
f. kıl- 90/2
f. turur 73/2
f.+nı 118/3
f.+sı 69/3
- farz -7-**
f. 87/4, 118/1, 134/2
f. bol- 89/1
f.+ ı (belirtme) 168/1
f.+ ı (iyelik) 94/3
f.+ nı 113/
- fıtır -1-**
f. buğdayı 173/1
- fāşık -1-**
f. 49
- ğaffār -1-**
ğ. 403/4
- ğafūr -1-**
ğ. 403/4
- ğusl -2-**
ğ. 87/4, 91/1
- ḥadiş -3-**
ḥ. 287/3, 331/3, 332/
- ḥayr -3-**
ḥ. u iḥsān 276/2, 381/3
ḥ+ıdın 343/4
- ḥelāl -15-**
ḥ. 232/4, 233/3, 236/2, 236/4,
237/3, 239/1, 239/3, 242/2
ḥ. bér- 247/2
ḥ. bol- 238/3, 243/2
ḥ. kıl- 241/2
ḥ. kör- 247/4
ḥ. loķma 2/2
ḥ. ne
- hidāyet -3-**
h. bér- 405/4
h. kuşı 60/4
h.+ ğa 353/3
- ḥızr -1-**
ḥ. 394/4
- ḥaķ -23-**
h. 26/3, 32/4, 69/4,
92/4, 323/3, 343,3

- 359/3, 374/4, 392/3
 395/3
 h.+ dın 50/2, 311/2, 329/2
 h.+ dın (havf+ı h) 119/4
 h.+ ka 18/2, 28/1, 43/3
 270/3, 291/4, 310/1
 375/4, 379/4, 396/4
 h.+ ın 28/2, 43/1, 156/3, 329/1
- halim -1-**
 h.+ sēn 403/4
- hamd -6-**
 h. 1/1, 4/1, 4/3, 378/1,
 h. ü şenā 16/2
 h. ü tesbīh 275/1
- hamīd Ar.-1-**
 h. (hamīdūn mecīd) 405/4
- hanīfe -8-**
 h. 106/4, 143/1, 200/2,
 200/3, 219/4, 226/3,
 239/3, 266/1
- harām -9-**
 h. 188/2, 236/3, 245/3, 249/2,
 264/4
 h. bol- 191/3, 251/4
 h. yé- 247/2
 h.+ dın 323/1
- hisāb -6-**
 h. 65/4, 205/2, 216/1, 218/3
 h. kıl- 192/2, 222/4
- hayz -1-**
 h. 90/1, 266/3
- ibādet -11-**
 °i. 95/1, 122/4, 325/1,
 326/3, 360/2
 °i.+ni 96/4, 120/4
 °i+ka 44/2, 95/2
 °i+leri 384/1
 °i+leriņ 313/3
- iblis -1-**
 i.52/1
 i.+ke 53/1
- id -1-**
 °i. (ékki °i.) 90/3
- ihrām -1-**
 i.90/3
- ilāhī -6-**
 i.1/1, 2/1, 4/4, 9/3,
 403/2, 404/3
- illallah -1-**
 i.16/4
- imām -19-**
 i.80/4, 111/1, 132/3, 134/2,
 134/3, 135/2, 136/1, 144/2,
 145/2, 146/2, 363/1
 i.bol- 305/1
 i.érür 272/4
 i.+ ga 1112/2, 132/1, 137/1,
 141/1, 145/1
 i.+nuņ 273/2
- imān -15-**
 ī.9/4, 13/3, 14/3,
 20/4, 21/1, 23/1,

- 62/1, 196/3, 285/1,
357/2, 358/1, 402,2
ī. kētür- 13/2
ī.+ ı (iyelik) 117/4
ī.+ ıñ 357/3
- imām-ı şāfi ī -1-**
i.229/1
- islām -6-**
i.23/4, 196/3, 402/2
i.érür 24/2
i.+nı 24/3
i.402/1
- istincā -1-**
i.+ dın 97/1
- ķader -1-**
ķ.+ ġa man- 14/3
- ķahhār -1-**
ķ. ıdı 51/3
- ķarībün mine'l-muħsinīn Ar.-1-**
ķ.26/3
- ķazā -11-**
ķ. 159/2, 159/3, 160/1, 160/4,
172/2, 181/3
ķ. ķıl- 161/1, 161/4, 162/1
ķ. nezri 167/1
ķ.+ nı 160/2
- keffāret -3-**
k. 167/2, 169/3, 172/4
- kāfir -3-**
k. 52/1, 235/3, 247/4
- kerīm -1-**
k.+ sēn 403/3
- kelām-ı zülāl-1-**
k. 33/2
- kelāmu'llāh -1-**
k. 69/4
- ķıbla -2-**
ķ. 67/3, 99/2
- ķırā'at -12-**
ķ. 68/2, 133/4, 138/2, 140/2,
142/3, 143/1, 143/3, 155/2
ķ. (ķıyām u ķ.) 135/1, 139/3
ķ.+ sızın 142/2, 144/3
- ķunūt -5-**
ķ. 151/1, 151/3
ķ.+ dın 152/2
ķ.+ ġa 152/1
ķ.+ nı 109/1
- ķu'ūd -1-**
ķ. 142/1
- ķurbān -3-**
ķ. 194/1, 194/3
ķ. ķıl- 195/1
- küfr -1-**
k. +ge 73/4
- ķıyāmat -5-**
ķ. 14/3, 43/2
ķ. kūn 27/4
ķ. kūni 279/2, 281/3
- ķıyām -13-**
ķ. 68/1, 129/1, 140/2, 143/3,

- 146/4, 155/2
 . u ırā'at 135/1, 139/3
 . u rükû' 383/2
  . şıyām 194/3
 . u sücud 142/1
 .+ da 142/3, 276/3
- ıyām-u ırā'at Ar -1-**
 . u ırā'at 135/1, 139/3
- ıyām-u rükû' -1-**
 . u rükû' 383/2
- ıyām-u sücüd -1-**
 . u sücud 142/1
- la'net -1-**
 l. 53/1
- laıf -1-**
 l. 51/3
- ma'şiyet -3-**
 m. 59/2, 313/4
 m. ıl- 42/3
- māsivallah -2-**
 m.306/2, 334/4
- mecīd -1-**
 m. (amīdün m.) 405/4
- melek -6-**
 m. 10/1, 14/1,
 m. (ins ü m.) 4/2
 m. tég 328/2, 383/1, 389/2
- mescid -1-**
 m. 300/1
- mesbük -6-**
 m. 132/4, 134/8, 135/4,
- 136/2,137/3, 138/1
- mesh -7-**
 m. ét- 70/3, 75/1, 94/2, 184/1
 m.+ i 98/1, 184/1, 185/1
- mevt -2-**
 m. 262/3, 263/1
- mi'rac -1-**
 m. 377/4
- mine'l-mutteın -1-**
 m. bol-24/4
- mu'azzam imām -1-**
 m. imām 228/1
- mutedī -4-**
 m. 146/2, 272/3, 273/1
 m.+ ni 130/2
- mutedā -4-**
 m. 304/1, 304/4
 m. bol-334/3, 398/3
- muammed -3-**
 m. érür 5/4
 m. resül 7/2, 10/4
- mūsā öz. is-2-**
 m. 55/1, 394/3
- muştaā öz. is.-1-**
 m.+ dın 12/3
- münāfi -1-**
 m. 64/1
- münacat -1-**
 m. 400/2
- münezzeh -1-**
 m. 30/4

mürsel -1-

m. 379/1

mühtedā Ar -1-

m. 304/4

nezir -2-

n. 168/3

n.+ i (każā n.) 167/1

nifās -1-

n. 90/1

nişab -6-

n. 188/3, 192/1, 204/4

n. bol- 188/1, 194/1, 204/2

nūḥ necī öz. is-1-

n. 40/4

nūrullah Ar -1-

n. 329/4

°oşmān -1-

°o. 11/3

rab(b) -4-

r. 49/2, 86/3, 93/2

r.+ dın 406/1

rabbānī -2-

r. (ilham+ı r.) 287/3, 389/1

raḥīm -1-

r. 403/3

ra' ūf -1-

r.+ sēn 403/4

rāzıķ -1-

r. 49/2

rekā' at -1-

r. 181/2

resül -9-

r. 7/2, 9/3, 12/4, 32/1, 35/1,

35/2, 38/3, 49/3,

r. fi'li 348/2

r. ḥāli 348/4

r. kavli 348/1

r. sünneti 55/3, 164/4

r.+ ğa 10/4, 35/3, 270/3

r. érdi 379/2

r.+ dın 379/2

r.+ dın 379/2

resülullah -1-

r. 33/1

rubūbiyyet -1-

r- i ü'l-celāl 29/4

rusül -6-

r. enbiya 5/2, 6/3, 7/1, 14/2

r. mihteri 10/4

r. (mürsel r.) 379/

rek' at -22-

r. 108/4, 123/1, 125/4, 127/4,

128/1, 133/3, 133/3, 137/2,

140/1, 146/1, 146/3, 146/4,

147/2, 148/2, 150/1, 155/1,

175/4, 176/2

r.+ da 147/1, 148/3

r.+ ımı 132/2, 147/4

rükû c -15-

r. 68/2, 129/2, 139/3, 146/1,

151/3, 152/3

r. ḥükmi 146/3

- r. u sücüd 142/4, 342/1, 383/2
r. (sücüd u r.) 142/1
r.+ da 145/1, 151/1
r.+ dın 135/1, 152/1
- şāfi ۱ -1-**
ş.107/3
- şamed -1-**
ş.+ sēn 403/3
- şahābe -2-**
ş. 11/1
ş. vü yār 12/1
- şahib-şer c -1-**
ş. 251/2
- şahib-şerī at -1-**
ş. 251/2
- şavāb -3-**
ş. 205/4
ş.+ ı (iyelik) 172/2
ş.+ nğa 111/4
- şavm-ı zihār -1-**
ş. 167/1
- secde -9-**
s. 112/4, 137/1,
137/3, 149/4, 1555/2
s. kııl- 148/1, 149/2, 291/4
s.+ si 148/3
- secde sehiv -2-**
s. + ge 136/1
s.+ ni 128/4
- secde tilāvet -1-**
s. 114/1
- şırāt -2-**
ş. 65/3, 65/4
- şiyām -1-**
ş. u zekāt 194/3
- sūre -1-**
s.+ din 108/3
- sücüd -16-**
s. 68/3, 139/3, 147,1/ 147/2,
153/3, 154/1, 342/4, 343/1
s. (kıyām us.) 142/1
s. (rükû `u s.) 142/4,
342/1, 383/2
s. ét- 77/4
s.+ dın 135/3
s.+ ğa 151/2, 152/2
- sünnet -19-**
s.75/4, 90/4, 94/3,
116/1, 117/1, 117/2,
118/2, 118/4, 297/3
s. (ādāb u s.) 98/4
s. érür 87/3, 164/3
s. (terk+i s.) 116/4
s.+ i (belirtme) 88/1
s.+ i (iyelik) 74/1,
382/4, 391/3
s.+ i (hāvāşş s.) 163/4
s.+ i (resul s.) 55/3
s.+ iñe 164/4
- şeytān -2-**
ş.281/3, 319/4
- ţā at -7-**

t. 321/3, 326/1
t. kı1- 25/2, 354/2
t.+1 (iyelik) 50/3, 53/3
t.+ mı 196/2

ṭahāret -1-

t. kı1-99/1

taḳvā -5-

t. (zūhd ü t.) 322/3, 325/1,
356/3, 357/1
t. érür 323/1

ṭarīḳat -17-

t. 49/1, 236/1, 320/2,
344/1, 344/3, 345/2,
345/3, 346/3, 347/2,
348/2, 367/4, 382/3,
385/3, 389/2, 393/3,
ṭ. + da 314/1
ṭ. + nıḡ 302/2

taṣavvuf -1-

t. 307/2

tehlīl -1-

t. 275/1

tekbir -4-

t. 68/1, 129/2, 130/1
t. kı1-129/1

tekbīrāt-1-

t. 110/3

teṣehhūd -6-

t. 124/2
t. érür 183/4
t. kétür- 126/2

t. oḳı- 110/1
t.+ da 276/4
t.+ ge 124/4

tevbe -5-

t. kı1- 39/3, 48/2, 273/3, 284/4
t.+ siz 273/4

tevekkül -2-

t. 43/1, 44/1

teyemmüm -4-

t. 102/1, 102/3, 105/1, 103/4
t. kı1- 106/2

tilāvet -1-

t. + de 137/1

ümmet -2-

ü.+ i 7/4
ü.+ ün 119/3

vācib -25-

v. 108/1, 110/2, 110/4, 111/2,
112/1, 112/2, 113/1, 113/2,
115/3, 117/2, 118/3, 134/2,
151/3
v. bol- 112/2, 113/4, 114/2,

vefāt -2-

v. 266/3
117/3, 169/3
v. érür 109/4
v. kı1- 116/2, 116/3, 194/1
v. turur 109/2
v.+ din 118/1, 151/4

vitir -1-

v. 109/2

vuzū' -1-

v. 87/3

zekât -41-

z. 186/1, 188/2, 189/1, 205/3

206/2, 206/4, 207/2, 210/2,

210/3, 211/3, 212/1, 214/3,

217/1, 223/1, 223/3, 224/3,

225/2, 226/1, 227/1

z. bér- 186/2, 190/3, 191/2,

191/3, 192/3, 196/1, 200/1,

212/4, 225/4, 230/1

z. béril – 220/2

z. fermānı 221/4

z. (şıyām u z.) 194/3

z.+ ı (belirtme) 226/2

z.+ (iyelik) 187/1, 209/2

z.+ m 204/2

z.+ nı 196/4, 209/3, 222/4

z.+ nıñ 193/2, 193/4

zekātü'l-ıbil -1-

z.de 216/4

zühd -6-

z. 321/3, 323/4

z. ü taqvā 322/3, 325/1, 356/3

357/1

zü'l-celāl -2-

z. 33/1

z. (rubūbiyyet+i z) 29/4

TOPLAM: 153

Nehcü'l-Ferâdis'teki Kavramların Dizin ve Sıklığı.

°ābid -20-

°ā. 369-4, 8; 372-10, 14; 373-3; 391-17; 392-3, 4, 5, 7, 8, 9
404-3, 6, 9; 409-16; 410-3, 5, 6, 10, 11, 12, 13, 15, 17; 411-1
4, 5; (°ā. ve zāhid) 373-13
°ā.+ niḡ 372-16; 404-5, 6, 8
9, 14
°ā.+ ni 372-11, 12; 411-3
°ā.+ ke 372-11; 409-16
°ā.-ḡa 409-10
°ā.+ i 372-12, 15
°ā.+ leridin 391-17; 409-7

ādem -37-

ā.+ 51-8, 11; 278-7;279-2,
16, 17; 280-5, 8, 12, 13, 15;
281-8, 10, 14; 282-14; 338-9;
339-4; 379-4, 5; 394-4; 425-
2; 44-13
ā. peygāambar + 36-13; 37-
16; 38-3; 51-9; 53-11, 12, 13
14; 65-11; 276-12, 14, 17; 278-
5, 9, 12, 14, 16; 279-10, 11, 12,
13, 15, 17; 280-1, 4, 5, 14, 17; 281-
1, 3, 6, 7, 15, 17; 282-1, 4, 6, 13, 14;
337-1, 5, 8, 9, 11, 16; 338-4,
7, 8, 11, 15; 3339-1; 379-3;
419-7, 8, 9,10
ā.°as 338-10

āḡiret -87-

ā. 58-4; 67-15; 98-9; 124-6;
147-5; 148-1, 2; 223-14; 256-
12; 274-13; 313-2; 367-10;
395-15, 16; 397-11, 12, 401-
12; 423-8; 425-1, 15; (ā. yeri+)
93-8; 119-10
ā.+ niḡ 136-11; 393-4
ā.+ ni 76-4; 106-3
ā.+ ḡa 6-1, 16; 77-9; 78-10;
85-16; 86-3; 88-16; 136-
8; 148-6; 157-15; 167-11;
174-1, 3; 183-7; 198-2;
201-3; 206-2, 3, 15; 232-15;
236-9; 237-3; 247-14; 257-17;
262-2; 274-2; 275-14, 16, 17;
323-3; 326-5; 395-15, 16; 423-
3; 427-6, 10, 436-1; 438-8
ā.+ te 16-4; 58-4; 111-3, 7;
164-9, 12, 13, 15; 173-7;
185-15; 194-4;
200-15; 207-8; 209-10;
214-15; 231-14;
274-4; 309-16; 320-2;
324-4; 327-5; 367-
8, 9; 396-13; 397-10; 398-8;
407-6; 408-5,
10; 424-12; 425-8; 425-2;
426-14; 438-4;442-3
ā.+ de 63-2; 231-3; 251-15;
ā.+ ni 396-16

ā. + iḡni 200-9

ā.+ i 423-7

aḡmed -3-

a.+ 79-12; 80-6, 8, 15; 81-1, 5

a‘lā‘illiyyīn -2-

a.+ ke 92-14

a.+ de 198-1

‘alī -65-

‘a.+ 5-7, 15; 27-8; 33-6, 7;
48-11, 12; 50-13, 14, 15, 16;
52-15; 63-13, 15, 16; 72-7;
85-1; 86-9; 87-6; 92-10; 100-
5; 101-11, 12; 103-12, 13; 104-
7; 119-15; 120-4; 121-14; 132-6,
7; 134-2, 3, 4; 135-8, 9; 136-5; 137-
7, 10, 13; 139-1, 2, 3, 4, 5, 10, 12, 14
16; 140-2, 5, 6, 7, 11, 15;
141-2, 7; 142-1, 5, 7, 9, 12; 145-4,
5, 9, 10, 11, 13, 17; 146-2, 3, 15;
147-2, 3, 14, 17; 148-1, 2, 3,
4, 6, 7, 11, 14, 17; 149-1,
2, 5, 8, 12, 14; 150-4, 6, 10, 13;
151-5, 6, 7, 11; 152-5, 6,
8, 9, 11, 14, 15, 16; 153-1,
2, 4, 7, 10, 12, 17; 154-2, 9, 13,
14, 16; 156-10; 158-6, 10, 12, 16;
159-2, 3, 16; 160-3, 4, 5; 162-16;
166-6, 8, 11, 16; 167-16, 17; 168-2,
3; 176-2, 12; 202-15; 243-1; 266-2;
272-17; 273-1, 3, 10; 416-1, 2
‘alī ibnü ebi tālib+ 138-3;

139-12; 149-5; 155-9;

156-5; 172-6; 173-17; 406-3

eba’l-hasan (yā e.) 272-17

‘amel -79-

‘a. 145-8; 222-3, 7; 246-11;
254-13; 265-16; 436-1
(ā.+ i ṣālīḡ) 424-3; 427-8, 9
‘a. birle 177-5; 241-10, 14;
268-16; 283-5; 288-11; 300-
8; 308-10; 413-12
‘a. kıl- 2-17; 3-1; 66-15; 102-14;
111-6; 168-17; 198-9; 200-13;
201-5, 6; 206-17; 207-1; 219-12,
14; 225-1; 311-17;
401-3, 4, 9; 407-
13; 423-7; 424-2
‘a. bol- 177-8
‘a.+ ni 401-5; 402-9, 11, 12,
13, 15
‘a.+ ke 254-13
‘a.+ din 197-10; 309-2
‘a.+ im 274-14
‘a.+ imni 293-1, 6., 12; 413-14
‘a.+ iḡ 413-13; 442-6, 7
‘a.+ iḡni 413-13
‘a.+ i 401-5, 9; 402-16; 403-7,
12, 406-5; 413-3, 11
‘a. iniḡ 401-10
‘a.+ ini 401-12, 14; 402-9, 10
13, 14, 16; 403-7; 406-5
‘a.+ iḡe 413-11

- °a.+ idin 146-4
- °a.+ imiz 241-11
- °a.+ leri 306-2, 3; 323-15; 346-13; 403-12
- °a.+ leriniñ 303-9; 323-11, 12
- °a.+ lerini 323-11
- °a.+ leriñe 260-3
- °a.+ ler 2-15; 119-2; 29-3; 197-9; 294-2; 334-14; 439-15; 440-2
- °a.+ ler 2-15; 119-2; 29-3; 197-9; 294-2; 334-14; 439-15; 440-2
- °a.+ lerniñ 265-15; 324-8
- °a.+ lerdin (edgü°a.) 232-7
- °a.+ lerimni 374-11
- °a.+ leriñke 439-16
- °arafāt -6-**
- °a.+ 271-7; 275-1, 11, 12, 13; 275-11, 13; 282-7
- °a. tağı+ 84-6; 274-16; 282-5
- °arefe -1-**
- °a. kün 84-5
- °arş -7-**
- °a. 60-5; 288-10; 394-4
- °a.+ қа 37-17; 288-9
- °a.+ ke 318-2
- °a.+ ıñа 394-5
- aşhāb -6-**
- a.428-4; (a. ve yārān+) 222-6 237-2; 403-14
- a.+ larıñnı 73-13
- a.+ ları 345-13n
- °āṣī -19-**
- °ā. 68-17; (ā. ve cāfi+) 3-1; 86-16; 89-4, 7; 200-7; 321-9; 444-10
- °ā. bol- 273-16
- °ā.+ ni 363-14
- °ā.+ ler 277-12
- °ā.+ lerniñ 304-1; 309-4
- °ā.+ lerni 306-6
- °ā.+ larқа 306-6
- °ā.+ larға 306-11
- °ā.+ lerdin 306-5, 8
- °aṭā -11-**
- °a. 422-3, 4
- °a. қıl- 199-12; 295-7; 309-2; 329-2; 333-12
- °a.+ sı 412-15
- °a.+ sını 312-4; 334-12
- °a.+ lar 205-3; 314-16
- āyet -61-**
- ā. 4-1; 6-6; 8-3; 48-2; 74-9; 93-1; 95-12, 17; 97-16, 17; 123-17; 124-2, 6, 9, 8, 11; 135-14; 143-6, 12; 176-17; 198-15; 201-7, 8, 9, 10; 255-6; 256-17; 257-10, 15; 263-9, 13; 314-10; 315-1; 380-1; 384-7; 385-13; 417-12; 418-4, 7, 9; 419-1, 3

ā.+ niḡ 96-1; 255-11; 256-17,
257-10; 384-12

ā.+ ni 16-12; 51-1, 9; 92-16;
93-7; 101-14; 116-17; 142-
14; 143-5; 177-7; 248-6; 257-
10; 291-2; 311-13; 324-5; 344-
1; 345-2, 6, 10; 375-8; 379-14;
380-4; 403-3

ā.+ ḡa 131-15; 198-16; 199-16

ā.+dīn 176-17; 204-16

ā.+ i (raḡmet ā.) 198-15;

(ʿazāb ā.) 198-16

ā.+ ini 8-4

ā.+ lerni 418-16

ʿazāb -46-

ʿa. 18-10; 164-12; 396-14;
418-12; (ʿa ve/uʿuḡbet+)
14-11, 12; 17-3; 67-9, 11;
97-15; 165-8, 11; 196-8, 11,
15; 197-14; 199-8; 201-4; 236-
17; 250-11, 16; 251-3; 279-6, 10;
301-11, 12; 321-11, 12; 345-17;

(ʿa. āyeti) 198-16;

(ʿa ferīşteleri) 443-8

ʿa. bol- 346-15; 439-7

ʿa. ḡıl- 74-15; 116-1

ʿa. kel-117-9

ʿa. teg- 117-10

ʿa.+ um 18-12

ʿa.+ ı 66-5; 116-3; 304-1; 420-

7; (ʿa uḡbeti) 97-15

ʿa.+ımıḡ 387-2

ʿa.+ ımı 11-2

ʿa.+ ıdın 9-12; 18-16; 58-5;
165-13; 198-17; 235-1; 243-
17; 346-15

ʿa.+ lar 96-3

ʿa.+ larnı 61-13

bāḡıl -11-

b. 19-9; 27-13; 35-9; 51-2;

60-6; (b. dīnler) 51-2

b. er- 226-11

b. bol- 40-14; 72-9; 144-6

b.+ ḡıl-43-11

bol. saḡın -226-11

bid ʿat -1-

b. işler 387-5

bismillah -1-

b. kelimesi 165-5

burāḡ -3-

b. 52-12, 13, 15; 53-1

b.+ ḡa 52-13

cāhiliyyat -3-

c. (c. vaḡtı+) 38-14; 51-7

c.+ ta 1351-1

cāmi ʿ -5-

c.+ niḡ 249-4

c.+ ḡa 249-4

c.+ de 240-8

c.+ inde 187-13; 249-2

cebreyil -102-

c.+ 8-16; 9-10; 10-1, 6, 13;
37-12; 38-7, 14; 47-1, 11;
52-13; 53-1, 9; 54-7, 11,
12, 15, 16; 55-2, 9, 11; 56-
1, 3, 8, 12, 16; 57-13, 14;
61-3, 5, 8, 11, 16; 62-2; 63-
6; 64-12; 65-1; 66-2, 14; 67-3,
6, 8, 11, 16; 68-2, 5, 8; 87-6, 8;
88-14, 15; 89-2, 6, 12;
99-5; 101-3; 103-5; 116-2, 3,
15; 120-9, 14; 143-5; 171-1, 3;
179-7, 8, 15; 216-3, 5; 217-9,
10, 13; 236-4; 238-15, 16;
263-5; 277-8, 9, 10, 11, 12, 14;
279-12, 14, 16; 281-4;
282-4, 6; 334-8; 338-
339-4; 356-5, 6, 9, 10, 14,
15, 16, 17; 397-13; 380-4; 386-7;
393-6; 394-1; 416-8;
417-16; 425-14; 428-2
cebrā'il+9-7; 88-13
c. °as 5-9, 10; 10-3, 4,
6, 11, 13; 16-11; 17-5; 18-6;
19-17; 33-1, 5; 38-6, 9, 12, 16;
40-8; 48-9; 52-12; 53-7,
8, 10, 14; 54-1, 5, 7, 12, 16; 55-3,
7, 10, 12; 61-4, 12, 13, 17; 62-3,
7, 8, 11, 16; 68-2,
6, 8; 72-16; 73-3;
79-1; 88-15, 16; 89-3, 8;

99-4; 101-2; 138-5; 142-14;
157-13; 159-1; 161-7; 170-15;
171-1, 5; 173-3; 179-1, 2, 9;
216-2; 333-10, 13; 334-6;
338-9; 356-6, 7;
386-8; 393-4

cehennem -2-

c. tur- 14-10
c.+ ke 74-5

cenāza -5-

c. üze 87-7
c.+ қа 168-2
c.+ mni 103-14
c.+ sini 104-8
c.+ sngā 205-16

cemā'at -10-

c. 42-16; 43-12; 242-9, 12,
15, 17; 296-3; (c. c.) 87-9;
(c. halkı+) 249-6; 34813
c.+ nı 242-2, 3, 4, 8
c.+ қа 109-15
c.+ da 59-16
c.+ larnı 88-6

cihād -4-

c. 60-17; 61-7
c. қıl-262-13; 2095

cinān -1-

c. da (şadr+ı c.) 443-13

cum'a -11-

c. 2-8; (c. kün+) 5-13; 24-6;
112-7; 136-8; 263-5;

(c. namāzı+)
24-14; 106-2, 8; 240-7, 8, 9
c. bol- 105-14
c.+ da 105-14

dār-ı beķā -9-

d.+ ğa (dārı fenādın d) 84-4;
105-1; 122-8; 233-13;
239-4; 242-7
d.+ ğa (dārū fenadın d.)
131-11; 167-15
d.+ ğa (dārū'l fenādın d.)
443-17

dāvūd -5-

d. peygāmbere+ 64-9, 16;
261-7, 8; 301-1, 2; 351-6;
392-2

defn -8-

d. kıl- 103-16; 131-4, 11;
145-4; 151-6; 154-14, 15;
155-1; 168-4; 178-2, 3

dīn -50-

d. 15-; 68-4; 102-15; 118-1;
291-16; 412-1; 424-2; (haķ
d.) 51-2
d . birle 161-15
d. üçün 193-5
d.+ im 11-8; 406-13
d.+ imni 134-17
d.+ imke 364-16; 365-3
d.+ iñ 9-4; 34-14,16; 144-10
d.+ iñni 246-11; 406-11

d.+ iñke 364-17
d.+i 6-5, 6; 7-3; 8-14; 15-2
78-17; 80-10; 404-17; 412-5;
(muħammed d.) 163-9; (e isā d.)
79-5; (tañrı d.) 188-7

d.+ iniñ 200-14;
(muħammed d.) 163-11
d.+ ini 15-17; 412-4
d.+ ini 15-17; 412-4
d.+ iñe 45-6; 83-7;
(muħammed d.) 13-16,17;
16-8,9

d.+ idin 13-16,17; 165-9
d.+ imiz 143-17; 144-14
d.+ iñizni 27-13
d.+ lerini 388-6; 402-4
d.+ leridin 11-7,8
d.+ lerimiz 144-10
d.+ leriñiz 80-11
d.+ ler (bāñıl d.)51-2

dīyānet -1-

d.+ i 114-14

du'ā -81-

d. 73-4, 12; 168-11; 221-10;
276-14; 314-5, 6; 316-8;
356-17; (senā vü d.) 228-5
d. birle 168-9, 10; 227-6
d. er- 387-16
d. ayt- 273-11
d. kıl- 13-4; 24-10; 29-10,
11; 56-5; 72-12; 76-15; 85-

11; 86-3; 87-1; 91-15; 105-
10; 108-17; 110-1; 120-8;
121-4, 8; 138-2; 141-2, 12;
142-5; 159-16; 160-2; 169-9;
170-10; 172-7; 173-13; 182-
13; 202-5, 6, 10, 14; 219-4;
221-5, 11; 224-15, 17; 235-
15; 242-6; 256-14, 15, 16;
275-9; 276-1, 3; 293-12;
314-1; 316-8, 9, 12; 327-2;
334-7, 8; 342-1; 354-13;
380-7; 387-16; 388-3; 439-14
d. okı- 160-2
d.+ nı 73-7; 356-17; 357-5; 373-4
d.+ m 294-6
d.+ ŋ 294-7, 8; 316-9
d.+ sı 163-4; 221-6, 10; 250-5;
252-3; 275-9; 276-2; 316-7;
373-4; 438-5; 444-11
d.+ sını 224-15, 16; 313-2; 333-7
d.+ ңыз 221-11; 331-8
d.+ larını 313-3
d.+ larıñını 228-6

ecel -12-

e.130-7; 433-11
e. kel- 176-1; 258-1
e. yavu- 341-5
e. yet- 298-14
e.+ im 157-14; 167-2; 247-14
e.+ i 442-9
e.+ ini 442-14

e.+ leriñizni 435-16

ebū bekr -64-

e. 15-16, 17; 16-1, 2; 20-2
4, 5, 6, 7, 9, 12; 21-1, 2, 4, 5,
6, 7, 8, 9, 16; 22-11; 23-9, 10,
11, 13, 14; 45-14; 48-1, 5; 49-17;
72-7; 78-1, 2, 3; 84-12;
85-5, 6; 86-9; 63-12, 13, 14;
91-8, 12, 13, 16, 17; 92-2, 3, 5,
9, 13; 93-7, 12, 13; 94-1, 2,
3, 7, 8, 11, 13, 15; 95-5, 8,
10, 13; 97-4, 6, 7, 8, 11, 16;
98-5, 8, 12, 13, 16, 17; 99-
3, 7, 9, 11, 12, 14; 100-8,
9, 10, 11, 12, 17; 101-1, 2, 3,
4, 5, 7, 10, 11, 14, 16, 17; 102-
17; 103-12, 17; 104-9, 11,
12, 13; 105-1, 4, 6, 8; 106-6;
108-17; 114-12, 17; 115-5,
8, 10; 119-10; 119-10; 123-4, 5,
10, 14; 126-13; 127-8;
133-5, 6, 7, 11, 15, 16;
134-1, 10; 145-13; 151-8;
159-3, 4, 5, 6, 7; 173-15;
175-6; 183-10; 168-23;
267-4; 294-15, 17; 308-5,
6, 7; 417-1; 418-5, 13,
14, 16, 17; 419-1
ebū brkr-i şiddīk 99-9; 303-6
ebā bekr (yā e.) 15-17; 20-9,
12; 21-9, 10; 85-6; 95-7;

97-10;
100-6; 102-9, 12, 14; 103-2;
126-13, 15; 308-12

ebū ḥanīfe -14-

e.+ 44-12, 16; 185-16, 17;
186-3, 4, 5, 8, 9, 11, 13, 15;
187-1, 2, 3, 5, 7, 9, 11; 188-2
2, 8, 10; 189-2, 8,11,13,16;
190-1, 3, 5, 7, 8, 10, 12,13,
14; 191-4, 5, 6, 8, 10, 12, 14,
15; 192-6, 8, 9, 11; 193-2, 3,
4, 10, 15, 16; 194-9, 11, 12, 14,
16, 17; 195-2, 6, 7, 11; 196-2
4, 5, 8, 9, 13, 14; 197-17; 198-1
ebā ḥanīfie (yā A.) 189-1
imām-ı azam ebū ṣanīfe-i kevfī
185-11

efṭār -20-

e. (e. vaktı) 295-8; 310-12;
388-11, 12
e. üçün 142-11; 311-5
e. kıl- 134-11; 140-12, 16;
141-8, 9; 142-2; 210-16, 17;
253-8; 257-1,2; 261-8; 264-
15; 295-8, 13; 296-2; 310-13;
331-7; 388-12, 13, 15; 434-10

eḥādīs -3-

e. 202-4; 222-9
e.+ ini 222-8

ehl-i beyt -15-

e. 2-14; 91-7

e.+ im 144-5; 169-1

e.+ imni 169-1

e.+ iḡdin 270-12

e.+ i 87-13; 442-12

e.+ ini 228-7

e.+ iḡe 140-17; 141-10

e.+ idin 270-14

e.+ iḡizni 144-6

e.+ leri 175-10

eḥamdüli'llah -1-

e. té-278-10

emīre'l-mü'minīn -60-

e.111-13; 128-6, 12; 129-5;
132-8; 133-9, 11; 134-6;
135-13, 17; 136-4; 145-15,
16, 17; 147-2, 14, 17; 148-
14, 17; 149-2, 5, 8, 12; 150-
13; 151-6, 7; 153-17;
154-1, 9, 13, 14, 16;
155-9; 156-5, 10; 173-17;
174-2, 3, 6, 8, 9; 175-2;
176-1; 202-14, 17; 207-16;
208-9; 221-1; 239-13, 16, 17;
243-1; 266-2; 273-310;
372-6; 406-3
e. (yā emīe'l-mü'minīn)
106-13, 15; 107-9, 15; 109-13;
110-2, 10; 117-12; 118-12, 16;
119-1; 119-12;
122-1; 128-16; 129-10; 273-1;
287-4; 291-10; 400-2,4

- e.+ ni 136-3
e.+ a 175-3
e.+ ge 151-11
- emr-i ma' ruf -12-**
e. 303-1, 9
e. kıl- 106-10; 303-11; 306-5,
11, 15, 16; 307-1, 2, 16; 308-12;
309-1, 17; 310-3; 312-5, 6; 375-
14, 16; 376-1, 2; 410-6
- enbīyā -5-**
e. 424-2, 4; 427-13
e.+ lar 53-15; 277-7
e.+ lardın 116-3
- enşār -6-**
e. 73-15, 16; (e. ve muhacir+)
101-10, 12; 104-6; 109-11;
(muhācir ve e.) 50-9
e.+ lara 75-10
- enşārī -11-**
e. 27-5; 413-5, 6, 7, 9, 12, 13;
(e. ve muhacirin) 92-15
e.+ leri 255-15
e.+ leriniğ 255-15
e.+ ler 75-17; 76-2, 10,
12, 13, 17;
77-1; 93-11; 256-2, 13;
324-9, 10, 11, 12
e. +lerniğ 76-2, 13, 15;
256-2, 15
e.+ lara 256-14
e.+ lara 76-15, 16
- e.+ lerdin 108-7; 131-9; 413-1
- ezān -7-**
e. 153-9
e. oı- 153-9, 10; 241-12;
242-1; 364-8, 10
e.+ ını 242-17; 243-1
- fācir -3-**
f. 439-7
f.+ niğ 438-17
f.+ lerdin 439-17
- fāşık -13-**
f. 372-12, 15; 373-3; 377-10
f. tur- 183-11
f.+ niğ 373-2; 377-11; 387-4
f.+ ni 372-13, 16
f.+ a 372-14
f.+ din 372-14
f.+ i 372-12
f.+ ler 303-11, 16
f.+ lerni 303-15
- fisğ -7-**
f. 375-14; (f. u/ve fucur)
66-17; 365-10
f. kıl- 387-4; (f. ve fesād) 277-3, 4
f.+ı 177-6; 183-6
- firdevs -1-**
f. 267-10
- fucur -3-**
f. 66-17
f.+ ı 183-6
f.+ larını 365-10

eyyüb -7-

e. 328-6, 8, 10; 329-1, 4, 8,
9, 11, 12, 14, 17; 330-7, 8,
11, 13, 15, 16; 331-2, 3, 4,
7, 9, 11, 13, 14, 16; 332-3,
5, 8, 9, 11, 15, 17; 333-2, 3
8, 10, 13, 14, 17; 334-3, 5, 6
7, 10, 12

farīza -23-

f.129-3; 187-17; 229-6,7;
240-12; 251-4; 266-7; 293-
17; 294-12; 296-4; 313-15;
314-6
f. er- 129-3; 230-12
f. bol-62-1
f. kıl- 58-10; 250-3; 321-8;
324-15; 410-8
f. kılın- 10-14
f.+ ğa 248-13
f.+ sı 240-12
f.+ ları 248-12

fetvā -2-

f.+ ke 191-10
f.+ lar 191-10

furkân -2-

f. 11-2; 79-1

ġazāt -33-

ġ. 124-13; 299-13; 308-5, 6;
408-11
ġ. kıl- 6-13; 68-13; 109-17;
110-2; 111-2 ,4; 123-15, 17;

124-4; 128-1; 138-6, 7; 262-
13, 14; 275-15; 284-10; 290-
3; 294-4; 404-16; 405-7; 406-
11; 408-11
ġ.+ ğa 124-7, 10, 13; 168-13; 289-
17; 404-17; 405-5, 13; 414-6, 8
ġ.+ da 158-11
ġ.+ ta 6-13, 14
ġ.+ dın 161-3; 414-9
ġ.+ mġa 414-8

ġāzī -12-

ġ. 68-17; 299-9,13, 16; 300-3
ġ.+ niġ 299-11, 14
ġ.+ ni 299-12
ġ.+ ğa 299-14
ġ.+ si 80-13
ġ.+ ler 111-4; 290-1; 300-2
ġ.+ larġa 405-3
ġ.+ lerdin 405-1<a2gv

ġusl -6-

ġ. kıl- 32-17; 103-2; 167-4,
6; 221-13; 333-12
ġ. kıldur-359-1

ħac -52-

ħ. 58-2; 60-17; 61-7; 83-3;
270-11; 271-16; 276-11; (ħ.
ve^cumre) 262-14; 283-2; 269-11
407-9
ħ. kıl- 37-2, 3; 39-8; 77-4;
83-1, 2; 168-13; 176-3; 182-14;
230-11; 258-2; 262-13; 269-16;

- 270-3, 6, 17; 271-1;
273-17; 274-1,
3, 4, 5; 276-3, 6, 7; 287-2; 374-3
h.+ cniņ 46-17; 270-1, 2, 16; 271-
276-9
h.+ cni 276-4, 5, 12; (ef^cāl+i h.)
37-2
h.+ ke 83-2, 3; 181-17; 190-9;
207-14; 270-15; 271-16; 273-
16; 274-2; 287-1
h.+ dın 182-11
h.+ imni (haccimni) 272-1
h.+ ı (hacci) 271-1, 5;
272-2, 5; 276-12
h.+ larını 272-4
- heccetü'l-vidā^c -1-**
h. 83-2, 3
- hacerü'l-esved -3-**
h.+38-12; 272-12, 13, 14,15;
273-1, 2, 7, 8, 10, 11
- hāci -11-**
h. + ler 39-6; 84-5; 135-15;
164-14; 214-13; 272-11; 275-
6; 276-2
h.+ lerniņ 275-4
h.+ larğa 276-1, 2
h.+ larğa 214-12
- had -6-**
h. ur- 381-15
h.+ dın 13-4; 263-11, 12;
376- 12; 380-11
- h.+ lar 201-1
- hadis -122-**
h. 2-12; 3-5; 7-2; 18-15; 36-5; 56-
9, 11; 60-15; 68-14, 15; 77-6, 7; 91-
9, 12; 92-5; 104-14, 15; 122-17; 137-
8, 9; 156-15; 168-6, 8; 185-12,
14; 198-4, 5; 201-15, 16; 202-2;
206-13, 14; 219-8; 229-4; 236-8;
240-4, 5; 249-14, 15; 259-15, 16;
269-12, 14; 282-16; 293-15; 303-2;
312-14, 16; 323-6, 8; 334-15;
335-1; 346-5, 7; 362-12, 13;
371-3, 5; 380-17; 381-7; 390-
10; 400-16; 401-1; 403-15;
411-12, 13; 422-15,
16; 433-4, 6; 444-3; (kırk h.) 2-9, 13
h.+ niņ 27-8
h.+ ni 2-8; 3-3; 7-1; 10-15;
18-14; 27-6; 36-3; 52-9; 60-15;
68-14; 77-5; 91-9; 104-14; 122-17;
137-8; 156-14; 168-6; 185-12;
187-15; 188-5; 198-4, 11;
206-13; 219-8; 229-4; 240-3;
249-14; 259-15; 269-12; 282-16;
293-15; 303-2; 312-14; 323-5;
371-3; 380-17; 381-8;
390-10, 11; 400-16;
411-11; 422-15; 433-4;
(kırk h.) 2-5
h.+ ke 2-9; 293-17
h.+ de 60-9; 208-3

h.+ te 229-8	31-9, 10, 16; 32-6, 13, 14; 36-7,
h.+in 104-17; 251-3; 270-1	9, 12, 14, 16; 32-6, 13, 14;
h.+ ini 207-2, 4, 5, 6	36-7, 9, 12, 14, 16;
h.+ iŋe 346-10	37-12, 14, 16; 38-6, 8, 17;
h.+idin 228-10; 436-15	39-1, 2, 4, 5, 7; 40-
h.+ leri 264-17	8; 43-8; 45-13, 16; 46-12, 13;
h.+ leridin 2-13; 201-14, 17;	47-7, 8; 49-1; 21-8; 52-7, 14;
403-15	57-3, 14, 15, 16; 58-3, 6, 10,
h.+ lerindin 2-10	14, 15, 17; 52-2, 3, 5, 7, 9,
h.+ lerimdin 2-6	10, 11, 12, 14, 15; 60-5, 6, 7, 9,
h.+ ler 207-9; 444-4	11, 13; 61-4, 6, 14; 62-1, 2, 3;
h.+ lerni 187-14; 188-4; 372-7	65-2, 8; 66-3, 4, 7, 16, 17;
h.+ lerke 2-10	68-10, 11, 16, 17; 69-1; 72-9, 12;
hâk -467-	73-3, 8, 11, 12, 15; 74-3, 9, 13,
h. 9-17; 11-11, 12; 23-1; 51-	14, 17; 76-3; 77-11; 80-3;
16; 73-9; 95-14; 97-9; 102-14;	83-8, 9, 10; 84-1, 8, 11; 85-11, 14;
111-1; 112-1; 142-6; 198-6;	86-3; 87-7, 10, 16; 91-14;
215-1, 3; 221-6; 223-15, 17;	92-4, 6; 93-6; 94-2, 4, 9;
226-10; 227-1, 9, 13, 16; 231-	95-11, 15; 98-2, 10; 99-6;
7, 8,9,10; 232-9; 236-10;	100-4, 6; 101-3; 103-4; 107-13;
243-13, 17; 245-7, 13; 259-5;	108-15; 110-16; 111-3, 5, 9,
262-9; 265-6; 266-3; 277-9, 14;	11; 1114-15; 115-11; 116-3, 6, 14,
279-1; 294-3; 306-15, 16;	16; 117-2, 6, 11; 119-1, 2; 120-2;
377-10; 404-16; 411-7, 9;	128-2; 129-12; 131-6; 132-15;
h. (h. te°ālā+) 2-6, 14,	136-17; 138-6; 139-6, 9;
15, 17; 3-1, 16; 4-3;	140-6, 8, 10, 11; 141-3, 12;
5-10, 13; 7-7, 13;	142-5,7; 144-17; 146-9, 10;
8-10; 9-17; 10-2, 4, 7; 11-2;	147-5, 8, 10, 12; 150-17;
12-13; 13-1, 7; 16-11;	153-6, 14; 154-2; 155-10; 159-
17-2, 3,12,17; 20-13; 21-10,	2; 163-15; 164-6, 15;
11, 12; 25-11, 14; 26-6; 28-16;	165-14; 170-10; 176-3;

178-11; 181-16; 182-15;
 185-7, 15; 186-1, 2; 190-6;
 194-4, 17; 196-16;
 197-3, 4, 5, 6, 13, 14;
 198-8, 16, 17; 200-3, 15, 17;
 201-13; 204-13; 205-4, 5, 6, 10, 14;
 206-11; 207-7, 10, 13; 210-7, 12;
 211-4, 8, 11, 12, 13; 212-2,
 12, 6, 7, 9, 12, 13, 15; 214-5, 10;
 215- 1, 2, 8, 9; 217-11, 12, 14;
 218-2, 16; 221-11, 12, 14, 15;
 222-3, 4; 224-14, 16; 225-4, 12,
 13; 228-10, 10, 11, 12, 13; 229-3,
 7, 10, 12, 15, 16, 17; 230-1, 6, 17;
 231-3, 8; 232-7, 8, 16; 233-2, 7, 17;
 234-7, 11, 15, 17; 236-7, 9;
 237-1, 3; 238-15; 239-1, 8;
 241-10, 14, 16; 244-7; 245-
 10; 247-10, 16; 248-3, 5, 11,
 14, 16, 17; 249-1; 271-9; 272-8;
 273-5, 9, 16; 274-2; 275-2, 12, 13,
 15, 16, 17; 277-11, 14, 17; 278-1,
 4, 6, 7, 10, 14, 17; 279-1, 13, 16;
 280-4, 5, 11; 281-10; 282-11;
 283-7, 8; 284-7, 8; 285-10;
 288-10, 11, 13; 293-1, 13; 294-6, 8,
 10; 292; 296-6, 13; 298-5,
 12, 14; 299-4; 301-14; 302-6,
 17; 304-1; 305-16, 17; 306-4,
 6, 7, 9, 13, 14, 16; 307-2, 12; 309-2;
 311-16, 17; 312-1; 313-1,
 3, 8, 10, 11, 14, 16, 17; 314-8, 12;
 315-12, 14; 316-6; 317-9;
 319-17; 322-10,
 12; 323-2; 324-7; 325-1, 15;
 326-4, 11; 327-11, 16; 328-10
 16; 329-2, 6, 8, 14; 330-2, 9;
 331-5, 9, 10; 333-4, 9; 334-7, 9,
 11, 12, 13, 14; 336-4, 11; 337-8,
 9, 17; 339-6; 340-2, 3, 11; 341-
 12, 14; 342-10; 344-11, 12;
 345-9; 346-14; 348-3, 11, 16;
 349-15; 356-5, 11, 12, 16; 361-12;
 363-7, 8, 9; 364-1; 365-9, 12,
 17; 366-1; 367-5, 7, 11; 368-3, 12;
 369-13; 371-8; 372-3, 4, 10, 13;
 373-11, 14; 374-6, 8; 375-2,
 5, 7, 11; 378-4, 8, 13, 15; 379-4, 16;
 380-7, 8; 381-10; 383-11, 12;
 384-12; 388-5; 390-14, 16;
 391-16; 392-10, 14; 394-1,
 10, 12, 13, 15; 395-4, 6, 10, 12;
 399-10, 12; 400-14; 401-2;
 403-2, 3, 10; 404-3, 5; 405-5, 14;
 407-3; 408-1, 2; 409-1, 4, 5, 8;
 410-5, 7, 9; 411-15; 413-10, 16;
 414-9; 417-1, 12; 423-9; 426-2,
 13, 16, 17; 427-7, 12, 15, 16;
 428-1, 16; 429-1, 2, 4, 7;
 430-12, 13; 431-15; 432-9,
 12, 13, 14; 433-16; 434-1, 3;
 435-4; 436-1; 438-1, 5, 14;

442-14; 444-10 11
h. (h. tebāreke ve te^cālā+) 4-10;
9-4; 10-10; 15-13; 17-17; 18-16;
30-16; 32-12, 14; 38-2, 4; 61-2;
63-17; 76-11, 12; 83-17; 84-4;
89-8, 10; 97-3; 107-10; 111-14;
131-3; 140-11; 141-11; 150-15;
156-12; 159-1; 160-13, 17;
161-2, 14; 162-9, 16; 163-1;
173-3; 184-13; 185-6;
200-8, 13; 202-16; 204-17;
205-3; 206-9, 10; 207-8
209-7, 14; 210-13; 211-5,
7, 14; 215-15; 218-8, 14; 221-13;
228-1, 2, 4; 229-2;
232-24; 238-15;
242-5; 243-3; 244-4; 250-2;
254-10, 11; 257-9; 259-17;
260-3, 4; 261-2; 262-3, 4;
263-11, 12, 15; 264-2; 269-4;
261-2; 262-15; 2700-10, 11, 14;
271-11, 13; 272-1, 7; 273-4, 8,
13, 14; 274-1, 6; 276-14;
277-5, 10; 278-3, 11, 17;
279-8, 10, 11, 15; 281-3; 282-4;
285-2; 289-7; 293-17;
294-9, 11, 14; 295-10;
299-14; 300-8, 13; 304-2;
305-4, 7, 11, 17; 306-1, 9, 12, 15;
314-14, 16; 381-9, 14; 319-16;
320-17; 324-12, 15, 17;

325-1, 13, 17;
326-12, 17; 327-5, 6, 8, 13;
328-1, 6; 330-9; 333-6; 336-14, 16;
337-12; 338-12; 349-11;
350-15; 351-14; 362-5, 15; 363-14;
365- 10, 15; 368-1, 2, 5; 371-8;
372-16; 378-3, 9; 379-3; 380-2,
14, 15; 383-14, 15; 384-5, 8;
385-17; 386-1, 7; 392-2; 394-1;
397-15; 401-2, 11, 13; 402-3,
6, 10, 13; 403-6; 404-4, 8; 406-10,
12, 16; 407-7, 10; 409-9;
412-8, 11; 413-16; 414-2, 3;
418-3, 16; 419-3, 8, 12,, 16;
420-4; 425-13, 14, 17; 428-17;
413-4; 437-3; 438-6, 8; 442-15
h. birle 129-13; 400-11; 431- 17;
433-2
h. + nıñ 67-13; 427-9
h.+ қа 167-8; 177-13; 22712;
248-10; 217-14
h.+ dın 55-15; 73-8; 139-9;
170-11; 226-7; 264-11, 13;
279-17; 368-11; 430-14; 437-9

halife -93-

h. 92-9; 119-12; 155-11;
156-7, 9; 192-7, 8, 10; 195-8;
196-2, 5, 9, 12, 16; 203-15, 16;
204-3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 14;
205-2; 219-17; 225-15, 14;
205-2; 219-17; 225-15, 17;

226-1, 10; 239-12; 277-1, 4, 10;
 302-9, 15; 307-8, 9, 10,
 11, 13; 308-1, 2, 4; 310-8;
 311-1, 2, 3, 4, 6, 7, 10, 11, 12;
 342-12; 343-13; 376-17; 377-1,
 2, 7; 378-2; 404-15; 419-6, 7, 10;
 420-10, 11, 12, 15, 17; 421-3, 5,
 7, 9, 14, 17; 422-2,5, 6, 8, 11
 ḥ. (ḥ.+ i resūlu'llāh) 99-12
 ḥ. er- 107-10; 186-8; 239-8
 ḥ. bol- 78-3, 4; 93-11, 12; 103-
 11; 105-16; 108-9; 183-14, 16;
 187-1
 ḥ. kıl- 93-10; 102-13, 14;
 119-14; 122-14; 127-6;
 137-13; 174-1; 307-11
 ḥ.+ niḡ 196-7; 225-17; 226-12;
 227-6; 307-5; 310-14; 311-6;
 312-4; 344-14; 376-15; 420-16;
 421-9, 15; 422-7
 ḥ.+ ni 137-6; 373-14
 ḥ.+ ġa 146-16; 193-4; 196-15;
 203-16; 204-7; 225-14, 15; 226-
 10; 307-7, 16; 310-17;
 311-10; 312-4; 344-10;
 376-16; 420-14; 421-5, 8
 ḥ.+ ka 195-17; 196-1; 376-16
 ḥ.+ ke 342-14; 343-15; 420-11
 ḥ.+ din 307-7
 ḥ.+ m 137-13
 ḥ.+ si 99-14; 103-10; 104-7;

137-12
 ḥ.+ leri 94-6; 151-1
 ḥ.+ leringa 151-4
 ḥ.+ ler 93-16

ḥalīlu'llāh -1-

ḥ. 64-17

ḥamd -20-

ḥ.(ḥ u senā+) 32-6; 37-9;
 58-1; 76-4; 83-8, 14; 84-7;
 85-11; 93-14; 106-2; 108-12;
 124-12; 127-7; 145-13; 150-
 17; 269-9; 330-10; 331-5
 ḥ.+ niḡ 36-12
 ḥ.+ ı 36-12; 83-8

ḥarām -50-

ḥ. 205-13; 296-10; 297-11;
 298-15; 299-17; 300-1; 346-
 15, 16; 350-4, 13, 14, 15, 17;
 351-1, 2, 3; 387-11; 389-8,
 10; 393-2; 397-7; 443-5
 ḥ.+ sen 189-11; 203-16
 ḥ. er- 351-9
 ḥ.tur- 16-9; 193-11, 12; 294-
 17; 347-15; 351-10; 363-3;
 385-12, 14, 15; 403-5
 ḥ.bol- 193-13; 203-17
 ḥ. kıl- 66-16, 17; 89-8, 10;
 263-10; 289-15; 313-10;
 317-3
 ḥ. yé- 294-11, 12;
 300-5; 346-8

- h. yérdür- 294-17
- h.+ nı 225-3; 246-10; 351-4
- h.+ ka 265-2; 300-11; 351-4
- h.+ dım 15-2; 294-14; 299-1
2; 301-1; 396-9; 397-7
- h.+ mğa 396-14
- hārūn -4-**
- h. 54-17; 55-1; 137-10, 11, 12,
14; 148-9
- hārūt -4-**
- h.+ 155-11, 14, 16; 156-1, 5;
203-15; 204-1, 6; 297-16;
310-5; 312-1, 3; 376-13;
377-4; 11, 16; 378-5
- ḥaṭīb -2-**
- ḥ.+ ler 63-4; 112-7
- ḥatm -6-**
- ḥ. birle 295-13
- ḥ. kıl- 191-8, 9; 198-11;
260-17; 261-7; 295-6
- ḥavārī -8-**
- ḥ.+ ları 389-11; 394-8
- ḥ.+ lar 389-12, 13; 394-12, 15,
17; 395-17; 403-16
- ḥ.+ larğa 394-10
- ḥ.+ larğa 394-10
- ḥāyız -1-**
- ḥ. 38-14
- ḥayr -21-**
- ḥ. 24-10; 85-14; 109-3; 191-
12; 269-10; 382-2; 396-9; 418-
11; 439-16
- ḥ. birle 232-6
- ḥ. er- (şāhib+ḥ.) 235-4
- ḥ. bol- 7-13; 8-10; 36-11;
178-9; 438-15
- ḥ. kıl-307-15; 343-15
- ḥ. kel- 232-7
- ḥ.+ ğa 304-14
- ḥ.+ lar 62-10
- ḥelāl -31-**
- ḥ. 204-14; 235-4; 246-16;
269-15; 294-1, 3; 296-4, 12,
14; 300-7; 376-2; 389-7; 393-2;
396-5, 12; (arıĝ ḥ.) 117-4;
(ḥ. taķı arıĝ) 263-13
- ḥ. er- 117-5; 297-8
- ḥ. bol- 117-5; 134-16; 294-8
335-2, 4
- ḥ. kıl- 294-8; (arıĝ ḥ.) 263-11
- ḥ. yé- 293-14; 294-9
- ḥ.+ nıñn225-4
- ḥ.+ nı 225-8, 9, 10; 293-16
- ḥ.+ dım 299-4; 396-8, 11; 397-6
443-5
- ḥ.+ mğa 396-13
- ḥ.+ mğa 273-15
- ḥilāfet -21-**
- ḥ. 92-8; 93-13, 15; 94-
10; 102-1, 3; 105-7; 114-12;
121-10; 127-9; 132-17; 145-
7; 174-4; 186-17; 281-11

h.+ ni 122-15; 127-6
h.+ ka 121-11, 15; 122-1
h.+ i 183-11
h.+ inde 30-12; 112-6; 399-13

h̄isāb -22-

h. 75-4; 272-11; 396-14; (h.
°ilmi) 4-11; (h. yerti+) 147-5;
(su'āl taķı h.) 230-9; 276-10
h. kıl- 75-3; 188-9; 382-10;
379-16; 419-13; (su'āl taķı
h. 323-12; (yinçeke h.) 232-6
h.+ dın (su'āl ve h.) 235-1
h.+ ı 173-10; 250-11; 251-1;
443-6
h.+ ında 265-5; 284-9, 11
h.+ ıdın 396-15
h.+ ları (su'āl ve h.) 396-13

h̄ulefā-i rāşidīn -3-

h. 2-11, 14; 91-7
h.+ ni 228-7

h̄ūr -9-

h. 64-3; 308-16, 17
h.+ mı 394-3
h.+ larıdın 64-3; 394-3
h.+ larındın 320-9
h.+ lar 65-15; 89-1
h.+ larını 64-3

h̄uṭbe -13-

h. 311-13
h. ayt-112-7
h. okı- 24-15; 76-3; 106-2;

127-7; 145-13; 168-14; 171-
7, 11; 280-4; 311-12
h.+ de 63-4
h.+ si 168-14

İblis -36-

i.+ 277-7, 11, 14; 268-1;
274-16; 279-1, 2, 5, 6, 7;
280-10, 11, 13, 16; 281-1,
2, 4, 6; 328-15, 17; 329-2,
4, 8,17; 330-12, 15; 331-2;
332-6; 349-14, 15, 17; 350-1
15; 368-9, 10, 11, 16; 369-4,6,
12; 370-1, 2, 3, 4, 5, 9, 11, 13,
14, 16; 379-4, 5; 397-2; 410-5,
9, 11, 13, 14, 16; 379-4, 5; 397-2;
410-5, 8, 10, 12, 13, 17; 411-2, 3,
4, 16

i.al.+19-1, 2; 280-7; 329-7, 11;
330-15; 331-11; 332-1, 7;
368-2; 397-2, 4; 410-2

iblis-i la°ın+ 267-16,17;
268-2, 5; 274-17; 329-5,
16; 379-3

iblis la°ın 280-12, 14; 330-1,
6, 10; 419-7

°ibādet -100-

°i. 13-7; 58-6; 61-8, 10; 164-
10; 183-13; 185-4; 199-3;
223-5; 260-9; 269-5; 270-8;
278-15; 290-6; 299-5; 369-1,
9, 11; 387-15; 401-5; 403-17;

404-6 10; 401-5; 403-17;
404-6, 10; 405-16; 408-6;
410-7; 439-15
°i. birle 15-7; 176-3;
193-15; 313-6; 314-12;
315-1, 4; 316-14; 319-1;
366-6; 395-15; 420-9
°i. kıl- 9-15; 13-7; 58-1, 2;
95-17; 129-12; 165-7;
186-1, 5; 190-15; 216-13;
217- 2; 218-2, 5; 228-17;
232-16; 233-16; 241-16;
261-16; 262-8, 16; 263-17;
267-4, 5; 268-8, 9; 274-12, 14
; 284-14; 315-13; 316-2, 17;
318-3, 15; 319-6; 320-8, 13;
321-6, 14; 327-8, 10, 11,
14, 16; 328-1, 4, 5, 7;
329-2, 3; 342-17; 366-3; 368-
3, 4, 9; 369-1, 5, 6, 13;
393-10; 408-3, 7;
410-4; 428-3; 429-7
°i.+ niḡ 369-2
°i.+ ni 406-2
°i.+ ḡa 260-10; 315-9;
330-3; 388-4
°i.+ dīn 270-2; 328-7
°i.+ im 404-11; 413-14
°i.+ iḡ 369-8
°i.+ iḡni 410-5
°i.+ i 245-7; 368-7

°i.+ ini 329-5; 331-5; 350-2
°i.+ mḡa 245-7; 404-7
°i.+ idin 368-5, 6; 369-7
°i.+ leriniḡ 392-13
°i.+ lerniḡ 320-2

ibrāhīm -27-

i.+ 37-12; 38-7, 12, 14,
16, 17; 39-1, 2 3, 5, 7;
41-6; 56-9; 64-17; 65-2
3; 115-11, 12; 161-17;
168-10; 211-5, 7, 8, 10, 13, 14;
212-2, 3, 4, 7, 9, 10, 12, 16;
213-7, 9, 10, 11, 13,
15, 17; 214-
2, 3, 11, 13; 215-6, 12, 17;
216-1, 3, 4, 5, 6, 8, 12, 17;
217-3, 5, 8, 9, 10, 12, 14, 16;
218-1, 5, 8, 10, 12, 14, 15;
219-1, 3, 4, 5; 341-17; 354-12;
355-15; 356-10, 12; 361-
10; 438-16; 439-1, 2, 3, 5, 9, 11

icmā °ummat -1-

i.birle 240-12

°īd -3-

°ī. 109-10
°ī. kıl- 216-8
°ī.+ inde (ḡurbān °ī.) 216-5

idrīs – 3-

i.54- 12, 13; 365-8; 367-6, 7

īdū'l-azḡā -1-

- °ī.+ da 146-13
- °idü'l fiṭr -1-**
- °ī.+ de 146-13
- iḥrām -6-**
- i.birle 77-4
- i.bağla- 77-3; 276-4
- i.keç- 37-7; 39-10; 374-6
- ilāhī -1-**
- i.(maẓhar+ ı envār-ı i.) 3-13
- imām -22-**
- i.232-14; 233-6; 237-8; 240-15;
- 241-3; 248-9; 249-6; 313-15;
- 377-14; (törti.) 2-14; 91-8;
- 228- 16
- i.birle 240-8; 249-9
- i.+ nıñ 206-7; 220-4
- i.+ nı 226-11; (tört i.) 229-1
- i.+ ı sen 148-8
- i.+ lar 93-16
- imāme'l-müslimīn -18-**
- i.(yā i.) 189-9; 190-8; 191-11;
- 192-10; 195-3, 8, 17; 196-2;
- 199-1; 200-11; 201-2; 205-12;
- 206-9; 207-5; 208-16; 209-1;
- 221-7; 223-12; 224-2,
- 6, 10; 226-14
- imām mālīk -4-**
- i.+206-12; 207-1, 2, 5, 10,
- 13, 15, 16; 208-2, 10, 13,15;
- 209-5
- imām ūfi °ī -8-**
- i.+ 198-3, 9, 10, 12, 14; 199-1, 4, 5, 6, 9, 10, 15; 200-1, 10; 201-12, 15; 202-1, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 17;203-3, 7, 8, 9, 10, 12; 204-7, 8, 9, 11, 12,14, 15; 205-3, 4, 9, 13; 206-1, 2, 4, 5, 6, 8, 10;208-12
- imān -60-**
- i.93-6;116-14; 147-7; 164-6;
- 229-14; 2377-2; 250-2; 252-3;
- 253-2, 5; 275-8; 303-9;
- 324-14; 350-16; (i. keltür)
- 6-1; 16-4, 5; 17-2, 3; 24-8;
- 35-9; 81-2, 6; 100-7; 111-16;
- 116-9, 11; 124-2; 151-5; 161-11;
- 165-3; 218-6; 205-1;
- 263-10; 304-4;
- 378-10; 427-,7, 8;
- (i. keltür-) 39-12;
- (i.ve islām keltür-)
- 110-13; (i.kelimesi)177-4
- i.birle 57-11; 163-3; 227-7, 10;
- 237-4;379-2
- i.+ ğa 74-17; 250-1
- i.+ ka 115-4
- i.+ dın 93-4; 94-14; 96-4
- i.+ imka 376-2
- i.+ ıñ 325-6
- i.+ ıñnı 325-5
- i.+ ı 200-17; 201-2
- i.+ ımı 165-4; 365-7

i.+ ıñız 324-11

i.+ larını 55-4, 5

i. + larıñız 76-7

incil -4-

i.+ 8-14, 17; 11-2;

79-6, 12; 80-6; 81-1, 2

inābet -1-

i.birle 233-17

° isā -23-

°i.+ 4-11; 8-14; 54-2; 65-

11, 12; 78-16; 79-11, 13;

81-2; 115-15, 16; 150-14,

15; 165-1; 328-2; 389-11, 12,

13; 393-7, 8, 10, 11, 12, 16, 17;

394-1, 2, 5, 7, 9, 13, 15, 17; 395-

1, 2, 5, 10, 14; 397-10; 398-10, 11,

12, 13, 14, 15, 16; 399-2, 1;

403-16, 17; 405-15; 434-17;

435-1, 4, 5; 437-11, 12

ishāq -5-

i.+ 168-10; 218-7; 341-17;

356-10; 361-10

islām -27-

i.10-7; 12-6; 15-1; 30-11,12;

72,9; 110-13; 275-8; 324-2

i.keltür- 110-15; 149-8;

(īmān ve i.) 110-14

i.+ nuñ 91-15

i.+ nı 110-16; 139-11

i.+ қа 20-2; 26-8; 34-14; 49-16;

77-13; 78-11; 79-16;335-13

i.+ dın 75-9; 326-1

i.+ larıñız 76-7

ismā'ıl -10-

i.+ 3-5; 37-13; 168-10;

197-12; 213-7, 8, 9, 12, 17;

214-1, 2, 3, 6, 9, 12, 13, 14;

215-2, 4, 6, 13, 15; 216-3, 6;

219-5; 341-17

isrāfil -2-

i.+87-8; 277-15

istiğfar -4-

i.қıl- 46-1; 313-14; 348-2

416-17

kāfir -140-

k. 11-11, 12; 12-16; 19-11;

35-10; 66-10; 96-13; 115-2;

236-16; 299-10, 12; 335-8,

11, 16; 336-2, 6, 8; 368-7;

424-17; 425-1, 7, 9

k. birle 294-4

k. er- 72-9; 424-8

k. bol- 134-16; 135-1; 335-3

9; 368-9; 370-16; 424-8

k.+ niñ 425-13; 438-16

k.+ ni 11-13; 96-10; 300-2;

336-6

қ.+ ға 11-13; 21-14; 100-17;

173-8; 335-6, 15

қ.+ қа 19-7

қ.+ leri 9-2; 30-17; 37-5; 40-5;

47-9; 49-14, 16; 62-14;

76-13; 150-8
k.+ lerini 9-12
k.+ larınga 27-11, 14; 39-11;98-14
k.+ leridin 71-7
k.+ ler 5-17; 9-3, 16; 11-5, 6,
15; 12-7, 8, 12, 15; 13-7; 14-
7; 15-16; 19-17; 20-5; 21-11,
12; 28-1; 30-13; 32-3, 16; 34-
14; 35-2, 5, 7, 9, 13; 47-2; 53-
16; 62-16; 63-7; 71-15; 72-17;
74-3, 4; 80-2; 91-4; 96-16; 97-1, 4,
7, 8, 15; 98-6, 15; 99-1, 8; 111-5,
11; 115-5; 116-4; 123-5; 200-1;
216-6, 7, 10; 217-13;
262-13; 273-9
275-15; 289-17; 308-5, 6; 313-17;
323-13, 14; 404-16, 17; 406-11;
409-3
k.+ lerniñ 30-15; 31-10, 11; 40-14;
66-9;71-1, 17; 72-3; 74-16;
75-1; 96-4; 115-7, 8;
164-11; 216-7; 408-14
k.+ lerni 11-11; 12-11, 13;
20-1; 31-16; 33-3;
34-14; 43-12, 14;
51-6; 73-13; 74-2, 15;111-4;
114-15; 116-7, 16; 161-4
k.+ larğa 13-6; 30-15; 31-9;
96-14, 16; 114-15; 309-15;
390-16
k.+ larğa 12-9, 15; 13-7; 17-15;

24-1; 48-3;74-4; 91-5; 217-8
k.+ lerke 142-17
k.+ lerdin 31-15; 71-6; 73-1;
116-6; 154-17

ķābż -14-

ķ. ķıl-(cānı+ ķ.) 87-11, 12;
88-11, 12; 89-13, 14; 243-
16; 274-3; 433-16, 17; 434-
2; 438-14, 17; 439-13; 440-
17; 441-1, 6, 11; 442-7; 442-
15; (ruħını ķ.) 442-12

ķasem -1-

ķ. (ķ. yād ķıl-) 77-8

ķazā -2-

ķ. ķıl- 276-12

ķ.-sı 47-1

ķebīre -1-

k. 388-4, 5, 6

ķefen -6-

k. 130-8

k. ķıl- 131-7; 349-11

ķ. sar-93-8

ķ.+ ni 167-6

ķ.+ im 131-7

ķelām-ı mecid -2-

k. 165-14; 231-4

k.+ i 384-5

ķelāmu'llāh -3-

k. 168-17

k.+ ni 417-17

k.+ dn 204-16

kelīm -1-

k.+ üm 55-16

keşer -3-

k. havzı +57-7; 62-3, 4, 5,
10; 63-1, 6, 11

kıbla -3-

ķ. 278-16

ķ.+ ķa 104-3

ķ.+ ğa 345-2, 6

ķırā'at -1-

ķ. birle 40-13

ķiyāmat -96-

ķ.7-3; 35-4; 120-3, 10; 142-7;
(ķ. kūn+) 2-7; 6-7; 17-17;
36-8, 9, 13, 15; 59-9; 89-4,
6; 107-10; 108-16; 109-4;
116-10; 120-3, 15; 121-12;
146-10; 158-4; 172-5; 176-16;
185-6, 10; 199-17; 223-15; 224-
1, 8; 230-8; 234-8; 235-1; 236-7;
238-8, 14; 241-5; 225-10; 263-7;
264-4; 266-12; 270-10; 272-8, 12;
273-8; 276-9; 294-4;
298-5; 323-16;
363-14; 364-1; 371-17; 374-11;
382-2, 10; 390-1; 392-12; 397-16;
399-4; 400-12;
401-8; 403-4; 406-9;
407-15; 419-12; 423-3
ķ.+ ni 425-11; 437-13
ķ.+ ķa 10-9; 38-6; 63-3; 100-

6, 7; 144-9; 173-17; 279-5; 366-
3; 367-8; 394-4; 438-15; 443-14

ķ.+ ğa 348-2

ķ.+ de 93-6; 163-3; 176-6;
314-12; 361-4, 5

ķ.+ te 86-17; 129-15; 200-14;
227-1; 348-10; 384-1; 434-16

keffāret -2-

k. bér-419-2

ķ. bol- 240-9, 11

ķur'ān -28-

ķ. 79-17; 91-1; 201-7; 225-

11, 12, 14; 324-14

ķ. birle 225-1; 240-12

ķ. + oķı 118-5; 131-15; 190-
15; 199-16; 203-1; 260-17;
232-8

ķ. öğret- 238-3

ķ.+ nığ 202-4

ķ.+ mı 157-13, 14; 191-8; 198-
10; 225-14; 261-6; 295-6

ķ.-ğa 79-2

ķ.+ ķa 115-6

ķ.+ da 60-9; 176-17; 229-8

ķ.+ dın 79-6; 162-2

ķur'ān-ı mecīd -1-

k. 116-11

ķurbān -17-

ķ. 58-3; 337-12; (ķ°idi+)

216-5; (ķ küni) 213-6

ķ. ķıl- 37-4; 41-8; 46-16; 62-

11; 63-1; 97-13; 212-17; 213-

5, 13; 214-13; 215-1; 216-6

ķ.+ ıñmı 337-17

ķ.+ ımı 46-14; 337-12

ķ.+ lar 39-16

küfr -3-

k. 299-14

k. birle 379-1

k.+i 17-6

la ° in -11-

l. 265-12; (şeytān+ ı l.) 213-

12; 214-2, 3, 5, 7, 8; 217-8;

(İblis+ i l.) 267-17; 268-2, 5

l. er 419-7

l.+niñ 265-10, 11;

(nemrūd+ı l.) 218-2

l.+ ni 214-12; (İblis+ i l.) 267-16

la ° net -15-

l. 238-15; 279-4

l.+ üçün 13-1

l. ayt- 144-6

l. ķıl-144-16; 279-5; 339-5;

363-10; 367-14, 16, 17

l. ķılı/ uş- 143-10, 12, 15;

144-9, 12

l.+ i 143-12; 144-7

l. +iñe 363-7

lebbeyk -4-

l.(11.)73-16;104-5;

(1.yā resūla'llah)

31-15; (l. Allāhümme) 39-6, 10

levhü'l-mahfuz -1-

l.+ da 117-3

lūt -1-

l. 218-10; 328-9

mārūt -4-

m.+ 365-15; 366-4, 7;

367-12, 13, 17; 368-1

ma ° şiyet -50-

m. 15-2; 229-14; 237-1; 275-

6; 277-11; 299-2; 306-5; 325-16;

364-5; 365-12; 368-1, 2;

381-11, 17;388-1; 395-9; 424-5

m. birle 55-5; 298-14; 303-17;

307-13; 381-9

m. ķıl- 265-6; 277-11;

365-8; 367-17

m.+ niñ 424-2

m.+ ķa 55-4; 204-12; 367-4;

396-6;413-15

m.+din 15-2; 204-13; 230-5;

265-7; 296-5; 428-1; 413-16

m.+ im 183-3; 374-12

m.+ imdin 184-13

m.+ i 177-6; 237-4

m.+ ini 365-10; 388-1

m.+ leri 98-3; 306-2, 4

m.+ lerini 309-4

m.+ ler 367-5; 381-11

meb ° üş -2-

m. 56-2

m. bol- 419-16

mescid -53-

m. 19-15; 92-2, 3; 109-8;
153-8; 209-10; 270-16; 407-9
m.+ niņ 91-16; 153-15
m.+ ni 377-17
m.+ ke 17-11; 24-14; 85-6, 9;
86-8; 91-17; 92-3; 108-11; 124-
12; 125-13, 16; 145-11;
153-11, 12; 166-11; 241-13, 16;
242-11; 247-3;
249-5; 290-17; 364-7; 377-15
m.+ de 100-14; 153-12;
170-6; 241-17; 242-1; 262-9
m.+ din 109-6; 126-2; 153-16;
167-17; 170-7; 242-12; 262-9
m.+ i 274-15
m.+ iņe 91-16; 182-14; 274-13;
377-16; 378-1
m.+ ide 274-9
m.+ inde 183-9

melekût -3-

m. °ālemi+ 265-17; 295-10;
318-1

melekū'l-mevt -10-

m. 88-6; 243-16; 436-9;
438-16; 440-14, 15, 17;
441-6, 7, 9, 17; 442-3,
6, 8, 10, 12, 13
m.+nūņ 442-17; 443-1
m.+ ğa 442-1

mevt -10-

m. (melekū'l+ m.) 88-6; 436-
9; 438-16; 440-14, 15, 17;
441-6, 7, 9, 17; 442-3, 6, 8,
10, 12, 13

mezar -1-

m.+ mīņ 103-15

mīķā'īl -8-

m.+ 53-1; 56,1 ,3; 64-12;
66-2; 87-8; 103-5; 115-10;
238-15, 16; 277-14

minber -39-

m. üze 56-8; 106-8; 171-6, 8;
210-7; 400-11
m. kı1-35-16; 90-15; 210-2
m.+ niņ 210-3
m.+ қа 35-16
m.+ ke 24-14; 84-6; 85-9; 90-
15; 93-13; 105-3; 106-1, 2; 108-
12; 124-12; 175-13;
183-9; 210-4;
291-2; 311-12;
399-13; 407-2
m.+ de 112-7; 290-17
m.+ din 24-15, 87-2; 105-14;
106-8; 109-9; 171-9,
12; 291-1
m.+ imke 92-8
m.+ i 166-14
m.+ iņe 93-14; 127-7; 145-11

mi ° rāc -7-

m. 60-5; 98-14; (m. keçesi)

- 164-16; (m. tüni+) 165-16;
179-7; 283-3; 386-5
- mu ° tekif -1-**
m. bol- 262-9
- muşallā -2-**
m. 317-2, 7
m. kıl-209-15
- muşhaf -3-**
m. 135-12, 14
m.+ dın 198-2
m.+ ı 136-4
- muḥammed -112-**
m.+ 6-5, 7; 7-7, 13, 15,
16, 17; 8-3, 5, 10, 13, 16, 17;
9-6, 14; 10-4; 12-2;
13-10, 13,14, 16, 17; 14-2,
5, 6, 11, 14, 1517; 15-5,
11, 17; 16-1, 2, 3, 5, 8, 9;
16-13, 16, 17; 18-11, 12;
19-5, 7, 8, 10, 11, 12,
17; 20-5, 6, 15;
21-12, 14, 15; 21-1; 27-12;
31-1; 32-7; 33-2; 34-14;
35-2, 6, 10, 13; 39-11;
40-9; 43-11, 12; 44-
6; 45-5, 8, 16; 46-6; 49-
11; 50-3, 10; 54-1, 3, 13;
55-11, 13; 56-2, 10, 12, 16
17; 59-13, 14, 15; 62-2, 3, 10;
63-1, 6, 16; 64-12; 66-2; 67-4, 12,
16; 68-3, 6, 9; 69-2, 3; 71-10; 72-5,
8; 73, 12; 77-8; 78-14; 79-16; 80-2;
83-7; 87-10; 93-2, 3; 96-17; 100-2;
101-2; 116-15; 117-5; 120-10,
15; 124-10; 143-7, 12, 15, 16;
144-10, 13; 150-5; 159-1; 160-11;
161-15; 163-9, 11; 164-1;
170-12, 13; 173-4; 179-9,
10, 13, 15;
190-8; 230-2; 261-9; 263-5;
268-15; 280-3; 285 5305-5;
314-11; 315-1; 344-3; 346-3;
379-7, 11, 12, 15; 380-3, 7, 9;
386-8; 389-8; 412-13;
425-14; 442-17; 443-13
m. resūla'llāh+ 311; 4-12; 5-16;
25-14; 46-9; 53-9; 54-9, 14;
56-2, 4; 64-8, 15; 65-13; 77-16;
111-15; 148-10; 158-5; 184-14;
192-4; 228-7; 276-4; 404-17;
425-14
m. muşţāfā+ 36-1
muḥammed ibnü ° abdi'llāh
46-7, 9, 10
- muḥammed ibnü idrīs -1-**
m. 205-8
- mūsā -20-**
m.+ 8-16; 54-17; 55-3, 10,
11, 12, 15; 58-11, 12, 16, 17;
59-3, 4, 6, 7, 11, 12, 13; 73-
4, 5, 6, 7, 8, 9, 11; 1113-2, 3,
4, 8, 11, 16, 17; 114-2, 4, 6, 7,

9; 116-7, 10; 137-10, 11, 12, 14;
139-13; 148-9; 165-3, 9; 288-9,
10, 11, 12, 13, 15; 339-16, 17; 340-
1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12
13, 15; 339-16, 17; 340-1,
2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13
14, 17; 349-12, 13, 14, 15, 17;
350-3; 373-8, 11; 386-1, 2;
438-8, 9

muştafā -12-

m.+ 3-8, 36-1; 166-13,
17; 167-10; 174-12; 176-1;
180-17; 181-2; 276-5; 328-15,
16, 17; 368-10; 413-7

münāfık -8-

m. 415-9
m. tur- 376-7
m.+ nıñ 48-17
m.+lar 72-8; 124-7, 9; 412-11,15
m.+ larnıñ 415-7
m.+ larğa 48-3

mü'ezzin -12-

m. 241-7, 12, 17; 242-1; 243-
1; 247-3; 364-7, 8, 14, 17;
365-2,5; 377-14
m.+ niñ 242-17
m.+ ke 364-12, 365-1
m.+ i 364-12
m.+ ler 63-3

münker- nekır -1-

m. 363-17

münacat -33-

m. 176-9; 267-2; 315-8
m. kıl- 25-11; 37-17; 38-2;
165-14; 176-7; 177-11; 182-
15; 183-5; 196-17; 200-4; 243-9,
12; 247-17; 249-2;
268-12; 272-2;
288-10; 306-9; 315-12;
317-9; 318-17; 319-2; 323-2;
340-2, 3; 365-9; 394-15;
404-7; 410-5
m.+ nıñ 315-8
m.+ dın 317-16
m.+ ı 249-5
m.+ lar 317-5

mürsel -1-

m. (m. peygambar) 3-17

müslimīn -18-

m. (imāme'l+m.) 189-9; 190-
8; 191-11; 192-10; 195-3, 8
17; 196-2; 198-1; 200-11;
201-2; 205-12; 206-9; 207-5;
208-16; 209-1; 221-7; 223-13;
224-2, 6, 10; 226-14

müşrik -3-

m. 47-15
m.+ ler 45-11; 53-16

naşrānī -3-

n. 364-11,15
n. bol-365-4
n. + niñ 364-8

necāsāt -11-

- n. 13-6
n. birle 96-7
n. bol- 391-8
n. kı1- 41-14
n.+ ni 12-6; 96-6, 12; 373-17
n.+ leri 12-9; 391-3
n.+ ler 391-7
n.+ lerni 12-10

necis -9-

- n. 44-13, 15; 68-3; 193-14
n. birle 247,9
n. er- 68-3
n. bol- 12-3, 10; 41-15; 44-15
n. kı1- 12-5

nehy-i münker -9-

- n. 303-1, 10
n. kı1- 106-10; 303-11; 306-
6, 12, 15; 309-1, 17; 310-3;
312-5, 12; 375-15, 17; 410-6

nezr -4-

- n. kı1- 140-5, 9
n.+ ni 140-12
n.+ ke 142-16
n.+ leridin 141-6

nūḥ -6-

- n.+13-2; 38-4; 116-3, 4, 10;
155-4; 378-9, 10, 12, 13, 14,
15; 393-4, 5, 6

nübüvvet -2-

- n. 87-13; 397-1

°oşmān -26-

- °o.+ 5-4, 5; 30-12; 63-13, 15;
78-4, 5, 6, 8; 86-9; 92-10;
109-5; 119-15, 17; 120-1, 2;
121-12; 122-14, 15, 16; 123-3,
8, 9, 11, 13; 124-14, 16, 17; 125-
1, 5, 6, 8, 10, 13, 16; 126-4, 7, 9;
127-4, 6, 15; 128-7, 11, 12, 13, 15;
129-5, 7, 11, 14; 130-2; 132-2, 7, 8,
12, 13, 14, 15; 133-2, 4, 5,
15, 16; 134-3, 4, 6, 8, 10, 11, 12,
13, 14; 135-8, 10, 11, 13, 15, 17;
136-2, 4, 10, 14, 15, 16; 145-2,
14, 15, 16, 17; 146-1, 8; 174-8

°ömer -52-

- °ö. +65-5; 102-16
°ömer+ 2-4; 23-16; 30-12;
72-7; 45-10, 12, 14, 15, 17;
46-10, 12; 48-16, 17; 49-2;
63-12, 13, 14; 65-6; 75-15, 16;
78-3; 86-9; 90-13; 92-10; 93-12;
94-8; 95-1, 2, 4, 9, 10; 102-17;
103-11; 104-13, 17; 105-2, 10, 11;
106-3, 7, 12; 107-2, 6, 7, 8, 10, 14;
108-3, 4, 5, 6, 7, 10, 12; 109-8, 11,
13, 14, 16; 110-1, 4, 6, 7, 12;
111-713; 112-3, 5, 6;
114-12, 13, 14; 115-4,
5, 9; 116-2, 16; 117-8,
10, 12, 14, 15, 17; 118-1, 3,
5, 6, 8, 10, 12, 14, 17; 119-

3, 6, 10, 13, 15; 122-3, 13;
123-6, 11; 126-17; 127-1, 5, 8,
11, 14; 128-1;134-10; 145-13;
174-6; 220-1; 272-14; 273-3, 10;
287-3, 4, 5; 324-10; 372-6, 7;
399-13; 400-2, 3, 4, 11; 434-14

rabb -50-

r.+ üm 81-14; 268-12; 315-7;
318-17; 441-8
r.+ ümnüj 104-4; 212-4; 267-6
r.+ ümke 64-13; 185-3; 267-5;
314-17; 400-8; 425-8
r.+ ümdin 91-13; 158-15; 176-7
r.+üj 43-10, 11, 12; 64-12; 246-11;
285-5
r.+ üjnüj 197-6
r.+ üjni 9-12
r.+ üje 9-15
r.+ üjdin 340-1
r.+ i 176-7; 267-1; 282-14;
324-13; 333-9; 341-17
r.+ iniñ 267-2
r.+ ini 379-15
r.+ iñe 92-16; 333-9
r.+ ümüz 273-5
r.+ ümüzke 273-5
r.+ ümüzke 318-15
r.+ üjüz 197-12; 273-4

rabbe'l-‘alemîn -3-

r. (‘āmīn r.) 229-3; 346-4;
371-2

rabbenā -7-

r. (yā r.) 277-2; 327-12, 17;
387-13, 16; 388-2; 404-6, 14;
408-2; 409-1

rabbani -2-

r. (mena^o-i esrar-ı r.) 3-13
r. er- 146-14

rabbi -57-

r. (yā r.)20-14, 16; 37-17;
61-6, 10, 13, 17; 74-2; 102-3;
105-10, 12, 13; 108-5, 15;
115-14; 147-6, 9, 11; 160-9, 11;
173-6; 177-12; 185-7; 196-14;
224-15, 17;237-13;
238-16; 269-6,
10; 272-1; 273-5, 11; 274-3;
275-8; 276-6; 278-2; 279-2,
5, 7; 280-1; 285-12;
288-10, 12;
293-1; 293-12; 295-2; 306-9;
316-12; 317-13; 318-13; 327-7;
328-4; 329-5; 333-4; 336- 4;
3339-5; 340-3; 341-6; 343-15;
345-14; 346-3; 365-7, 9, 12, 16;
393-17; 399-11;
406-11, 17; 407-
8; 424-11, 13, 14;
435-2, 4; 438-1

rāhib -8-

r. 148-15, 17; 149-1, 2, 3, 5
6; 150-12, 13, 14;

151-5; 343-
8, 10, 16, 17; 344-7
r.+ ka 344-1, 7
r.+ ler 369-2

rahmānī -3-

r. 213-4
r. mü er-213-1
r. bol-214-4

ramazān -9-

r. 240-11; 275-14; (r. ayı+9)
154-4; 191-8; 198-10; 240-10;
275-14
r.+ ka 240-14
r.+ da 240-10

rek 'at -19-

r. 10-12, 13; 40-10, 11, 12;
51-1; 166-14; 167-4, 7; 221-
13; 230-13; 231-15, 16; 244-
1, 3; 269-6; 295-14; 321-3, 6;
403-14; 441-10
r. kıl- 245-11
r.+ da 198-15; 247-5, 6
r.+ ta 247-6
r.+ larını 40-13

resül -25-

r. 45-13; 91-1; 115-6
r.+ nuş 103-10; 104-7
r.+ nı 335-1
r.+ umğa 10-8
r.+ uş 102-4
r.+ ı 17-2; 25-14; 26-6; 45-16;

46-5, 6; 58-10; 74-13; 76-6; 78-
14; 79-16, 17; 96-17;

138-16; 239-7

r.+ mı 138-16

r. 91-2

r.+ nuş 95-8; 99-14; 104-8

r.+ ğa 153-4

r.+ ka 133-1; 209-5

resülullah -118-

r. 46-9; 50-11

r. (yā resūla'llāh) 4-5; 9-3;
11-4; 12-7; 20-3, 9; 21-2, 9;
24-4; 25-9; 26-4, 5; 28-15; 31-
15; 33-13, 16, 17; 34-10; 40-2;
43-17; 45-11; 46-2, 8, 11; 47-2;
48-10, 14, 16; 49-7, 9;
52-17; 65-6, 8, 9, 10; 75-13,
15, 17; 77-1, 2, 13; 78-13;
84-3, 8, 13; 85-3, 4, 12,
17; 86-1, 3, 15; 88-11, 17;
89-3, 8; 95-8; 90-3, 5, 14;
91-5; 95-4; 99-16; 100-13,
15; 102-10, 13, 17; 103-3;
115-2, 5, 9; 117-8; 120-17;
138-13; 140-7; 161-4; 162-
8; 172-14; 254-12;
256-9, 13
(yā resūla'llāhi) 121-6; 125-
14; 126-4, 6; 158-9,
10; 160-3,
161-1, 8; 162-4, 7;

163-2; 169-
5, 14; 170-3, 8; 171-2; 172-8;
173-1, 3; 178-9, 17;
202-11; 245-11; 260-14;
261-6, 13, 15; 262-6,
11, 15; 263-2; 265-14;
266-6; 276-7; 283-9, 10, 14,
17; 284-4; 285-14; 286-1,3,12, 14,
16; 287-1; 289-17; 290-2, 8,10,
14; 292-1; 294-6; 304-2, 12,
17; 305-2, 306-3, 13; 308-5, 7;
314-5, 14; 316-4;324-10;
324-12; 327-3; 335-5, 10; 336-
1; 347-2, 5; 347-17; 348-3,
7, 9, 14, 17;349-3; 362-17;
363-2; 371, 6, 10, 11; 375-3
6; 381-9; 384-1; 385-9, 11;
386-9, 11; 388-14; 391-1; 392-15;
401-17; 403-8; 408-13; 412-3;
416-2, 10; 417-4; 423-2;
428-2; 433-10; 435-15;
436-12; 4371, 4

rıhlet -12-

r.kıl- (āhıretğa r.) 88-16
(dār+ i beķāğa r.) 84-4;
105-1; 122-8; 233-14;
239-4; 242-7; (dāru beķāğa r.)
131-11; 167-15; (dāru'l beķāğa r.)
44-17; (dünyādın r.) 105-6;
114-13

risālet -3-

r. (nübüvvet ve r.) 87-13

r. tegür- 9- 16

r.+ni 5-10

rūhu'llāh -1-

r.+ (yā rūha'llāh.) 395-3, 6, 17

r. (yā rūha'llāhi) 403-16

rızvān -2-

r. 179-10, 12, 13

r.+ dın 179-9, 10

şahābe -176-

ş. 5-5; 11-3; 24-3, 16; 28-3;

31-7; 33-7, 8; 34-1; 43-16;

45-8; 46-15; 48-5, 7, 8; 52-

15; 70-13, 17; 71-1; 75-5;

86-1; 94-11; 105-17; 106-5;

110-8; 118-10; 119-5; 122-9;

128-9; 158-1; 228-11; 236-4

257-12, 13, 14; 266-10; 326-

2; 336-13; 374-15; 388-11, 12

ş.+ niñ 323-15; 387-5; 414-17

ş.+ ni 29-8; 49-1; 71-3, 4; 80-

4; 81-7; 326-10

ş.+ ğa 46-1; 187-10; 257-13

ş.+ ka 71-5; 123-17; 162-2

ş.+ dın 127-11, 16; 236-3

ş.+ler 4-5; 6-14; 12-17; 23-

16, 17; 24-6, 7, 8, 14, 15;

25-4; 27-1; 28-1, 4; 30-4;

31-12; 32-17; 33-14; 34-1;

35-15, 17; 37-3; 39-10; 40-

1, 4, 15; 41-1; 45-1; 46-10;

47-5, 6; 63-9; 71-16, 17; 72-8, 17; 74-16; 77-13; 78-1, 2, 3, 7; 80-1; 85-8, 12, 16; 92-4, 5, 13, 15; 106-7, 8; 108-12; 109-7, 11, 13, 16; 110-2, 3, 6, 17; 111-7, 9, 119-12, 14; 122-6, 13, 16; 124-7, 12, 17; 125-1; 127-6; 134-2, 6; 138-7, 11, 13, 16; 139-15; 145-6 9, 12, 15; 159-10, 16; 164-1; 167-17; 168-1, 3; 174-1, 3, 13, 14; 177-10, 12, 14; 284-15; 304-16; 305-2; 306-3; 314-14; 316-8, 11; 326-6; 340-12; 348-11; 349-6; 373-7; 375-5; 379-15 380-7; 385-1; 389-2; 392-15; 408-13, 17; 413-2; 428-2
ş.+ lerniñ 73-14; 160-11; 177-14
ş.+ lerni 27-15; 114-16; 134-2; 138-10; 139-5, 10; 342-13
ş.+ larğa 28-4; 92-14; 104-6; 349-11
ş.+ larğa 13-5; 33-16; 36-17; 37-4; 40 17; 43-14; 46-8; 70-12; 72-1; 75-2, 4; 85-8, 11; 90-10, 11, 14, 16; 91-4, 6; 92-1; 94-17; 110-16; 138-5; 139-15; 347-8
ş.+ larde 106-3; 126-10; 239-3; 256-17;

304-12; 315-15; 326-1; 371-6; 374-14; 384-13
ş.+ lerdin 33-9; 34-2; 129-9; 174-12; 257-11; 326-7; 376-3

şalavāt -7-

ş.4-6
ş. ay- 104-4; 280-3, 4
ş. ayt 4-7; (durūz ve s. ve selām) 4-5
ş.+ nı (durūz ve s.) 4-9

şāliḥ -8-

ş. 314-5, 8
ş. (° amel+i ş) 424-3; 427-8, 9
ş. er- 249-7
ş. bol- 234-14
ş.+ ler 277-7; 303-15
ş.+ lerdin 439-14

sevāb -98-

ş. 119-4; 198-8; 226-4; 260-6; 261-1; 270-8; 291-4; 408-16; 409-6, 13
ş.+ üçün 13-8
ş. ere- 79-3
ş. bol- 79-3; 188-2; 408-10
ş. bér- 100-6, 7, 8; 228-12; 260-3, 4; 300-9; 402-3
ş. biti- 60-1, 2
ş.+ nı 300-9; 409-13
ş.+ ka 95-16; 324-4
ş.+ dın 215-9; 252-12; 242-4; 322-13; 403-13

ş.+ um 326-16
ş.+ uş 270-7
ş.+ ı 18-16; 67-15; 197-6;
198-7; 230-15; 235-7; 242-
15; 260-9, 12; 261-5; 262-5;
265-4, 5; 270-2, 3, 6; 274-15;
275-15, 16; 276-1; 283-1; 290-6;
304-11, 13; 308-7; 320-2; 323-16;
392-10, 12; 401-8; 408-8, 11, 13;
412-5
ş.+ mın 260-4
ş.+ mı 59-17; 101-4, 7; 111-4, 5;
124-13; 197-10; 198-9; 200-15;
256-12; 261-1, 2; 272-2; 274-4;
290-1; 300-1, 2; 320-2;
348-13; 401-10; 402-3, 4
ş.+ ıka 290-7
ş.+ ıdın 98-1; 230-17; 231-4;
242-15; 260-9; 283-1, 2;
296-3; 299-13; 308-7
ş.-ları 11-16; 392-13
ş.+ larınğa 98-2
ş.+ larıdın 414-2
ş.+ lar 34-13; 87-16; 236-7;
324-1, 7; 423-9
ş.+ larnı 409-6
ş.+ lardın 300-5
şavma ʿa -14-
ş. 15-6; 148-12, 13; 151-2;
262-7; 343-8, 17; 369-5
ş.+mı 343-9

ş.+ ğa 344-4
ş.+ dın 149-9
ş.+ sına 369-3
ş.+ sında 343-16; 369-6
ş.+ sındın 344-7
ş.+ sındın 15-7

şāyimü'd-dehr -1-

ş. er- 219-15; 295-6

sa ʿ y -2-

s. kı- 272-11; 374-1

seccade -2-

s. 369-3

s. kemiş- 268-12

secde -30-

s. 12-8; 167-8; 27815, 16;

291-6; 317-8; 319-7, 17; 320-

1.1.1.1.1 5; 330-16; 426-15;

1.1.1.1.2 438-6; 441-11

s. kı- 57-15; 118-15; 216-7,
14; 278-14, 17; 279-2; 319-17;

325-15; 353-8; 366-11, 14, 15;

367-3; 370-15; 379-3,

4, 5; 406-17; 419-7; 441-10

s. kıldur- 281-12

s.+ niş 320-2

s.+ ke (s. bar-) 12-2; 167-7,

11; 182-15; 291-5; 317-8;

319-7; 426-15

s.+ din 12-10; 318-9; 366-1

s.+ si 278-15, 16

şehâdet -9-

ş. 124-13; 134-12; 181-16;

344-11

ş. birle 118-17; 153-5

ş.+ ni 299-6

ş.+ iniş 178-6

ş.+ ini 178-5

şehîd -47-

ş. 198-7; 306-14; 406-9

ş. bol- 68-17; 71-17; 81-4;

108-8; 111-12; 136-4, 8, 10;

141-11; 145-3, 16; 151-6; 178-4

5; 179-6; 184-7; 308-8, 7; 329-15;

344-11; 345-1, 12; 375-16; 382-5;

406-12; 437-2, 3

ş. kıl- 145-17; 153-8;

169-10, 14; 170-

1; 179-3, 13, 14; 184-12,

13, 17; 185-2; 306-6-16

ş.+ niş 306-17

ş.+ ke 406-10

ş.+ ler 2-7; 18-16; 111-5; 275-

15, 16; 276-1; 290-1; 294-4;

437-1;

ş.+ leriş 306-17; 308-15

ş.+ lerede 306-13

ş.+ lerdin 306-17

şekerât -1-

s.+ ı 442-11

şiddik -3-

ş. er- 98-13; 99-7, 8

ş. tur- 103-2, 3

ş.+ larını 264-14

siccin -1-

s. 402-12

sidretü'l-müntehâ -7-

s. 56-17; 57-3

s.+ ka 56-17; 57-8; 98-15;

99-2, 6

s.+ dın 99-4; 356-6

sırât -6-

ş. 230-9; 235-1; 239-13, 15

ş.+ nı 240-2; 243-15

ş.+ ka 239-16

süleyman -9-

s.+ 64-9; 209-1, 12, 14, 15,

17; 210-4, 7, 10, 12, 13, 14,

17; 211-2; 211-1; 239-16;

327-9; 391-16; 392-1, 2, 3,

4, 5, 6, 8

sünnet -15-

s. tur- 235-7; 296-3

s. bol- 216-5, 6

s. kal- 47-6; 214-12;

278-10

s. koy- 337-2

s.+ im 304-15

s.+ imni 263-9; 304-10

s.+ imke 304-11

s.+ imdin 263-6, 7

s.+ ini 192-4, 5

s.+ inçe 387-5

s.+ lerimni 71-4

sūre -12-

s. 84-4; 162-2; (s. nāzil bol-)

83-3; 84-2; (s. én-) 83-11

s.+ niḡ 83-5

s.+ ni 17-6; 62-17; 79-9

s.+ sini 238-4; 289-12

s.+ ler 118-9

şefā °at -12-

ş. (ş. maḡāmı) 314- 13

ş. kıl- 6-4; 89-5; 223-16;

270-13, 14; 400-13

ş.+ ım 176-8

ş.+ ıḡnı 270-13

ş.+ ı 176-15

ş.+ ımı 156-12; 176-15

ş.+ mḡa 278-1

şeyṭān -27-

ş. 9-14; 213-16; 214-11;

227-16; 237-9; 325-5;

333-15; 353-10; 374-16; 376-1

440-8; (ş. la °ın+) 265-10, 11, 12

ş. (ş+ı la °ın+) 213-12; 214-1, 3,5

7, 8, 12; 217-8

ş.+nıḡ 244-6; 424-3

ş.-+ 213-16; 318-8

ş.+ ḡa 423-10

ş.+ ḡa 4261

ş.+ dın 160-1; 168-12

ş.+ lar 268-9, 10; 329-7, 10;

368-13; 397-2, 3

ş.+ larını 209-15

şu °ayb -2-

ş.+ 113-1, 15; 114-2, 3

4, 5, 7, 9

ṭā °at -122-

ṭ. 58-2; 61-7, 10; 95-16, 17;

164-10; 176-2; 186-7; 230-

5; 262-10; 270-2, 8; 284-14;

290-6; 296-1; 299-4; 313-6;

314-12; 315-1, 4; 315-9; 316-

14; 319-1; 330-3; 366-6; 369-

1, 9, 11, 17; 387-15; 388-4; 392-

13; 401-5, 7; 402-3; 403-17;

404-10, 13; 405-16; 406-2;

408-7; 410-7; 413-4; 423-5;

439-15

ṭ. birle 183-13; 186-4; 223-5

ṭ. üze 275-6

ṭ. bol-229-14

ṭ. kıl- 9-16; 67-12; 186-5;

199-3; 260-14, 16; 261-6;

262-8; 266-15, 16; 268-9;

296-13; 313-11; 314-12, 13;

317-6; 318-7; 322-10; 329-

6; 341-10; 369-12; 400-8;

404-1, 4, 10; 406-3, 4; 407-

15; 408-7, 8; 413-9;

(ṭ ve/u ° ibādet)

9-15; 13-7; 190-15; 218-2, 5; 228-

17; 233-16; 241-16;

263-17; 267-4;

268-8; 274-12, 13; 316-2;
318-6, 14;
327-10, 11, 14, 16; 328-1,
4, 5, 7; 329-2, 3;
342-17; 366-2; 369-13; 408-3, 6, 7
t.+ nıñ 296-11; 369-1; 402-4
t.+ mı 403-5
t.+ ka 401-7
t.+ ga 328-2
t.+ dın 296-6
t.+ ım 183-2; 264-1; 374-12;
404-2
t.+ ımını 401-6
t.+ ıñ 270-7; 404-2, 3; 413-13
t.+ ıñını 9-15; 337-17
t.+ ı 177-6; 265-7; 404-7,
12; 423-6
t.+ ımını 329-4; 331-5;
350-1; 373-1
t.+ ıdın 423-6
t.+ larımın 414-2
t.+ larını 55-5; 362-15; 404-5
t.+ larıñızını 408-3
t.+ larını 67-14
t.+ lardın 260-12

tabi ğın -7-

t. 187-10; 190-2; 236-3
t. er- 188-9
t.+ dın 236-3
t.+ lerdin 127-11; 187-10

taqvā -6-

t. 87-1; 423-5; 424-3
t. birle 219-13, 14
t.+ nıñ 163-1, 2
t.+ mı 316-10

ṭariqat -1-

ṭ. 265-3,6,8

ṭavāf -9-

ṭ. kıl-37-1, 17; 38-2, 6; 41-
7; 46-11, 17; 47-1, 2, 4, 5;
269-16; 272-14; 274-7
ṭ. kıldur-287-1

teheccüd -1-

t. kıl- 413-10

tehlil -6-

t. (tesbīh ve t) 58-1; 343-11
t. kıl- (tesbīh ve t.) 379-16;
(tesbīh ve t. ve taḳdīs) 277-5
t.+ ni (tesbīh ve t.) 430-14
t.+ ni (tesbīh ve t.) 331-5

telbīye -5-

t. ay-39-10; 276-7, 8
t. ayt-39-
t. ayıl-37-12
t.+ ni 276-4

tekbir -6-

t. ay- 30-3, 4; 216-3, 5
t.+ kıl- 30-6, 8; 118-4
t.+ ni 241-3
t.+ iñe 241-3

teşehhüd -1-

t.+bde 63-4

tevbe -44-

t. 233-17; 384-12; 385-12,
16, 17; 386-2, 4; 388-2
t. (yevmü't+ t.) 213-3
t. birle 55-6
t. kıl 45-17; 50-17; 60-4;
172-5; 184-13; 219-2; 224-
10; 246-12; 263-7, 15; 265-
7; 282-14; 322-6; 348-3, 12,
16; 349-10; 353-15; 355-1;
356-1; 363-14; 364-5; 365-
16; 367-6; 377-17; 390-8; 411-
3, 4; 416-17; 431-13
t.+ ni 83-10; 384-12
t.+ si 37-16; 276-13, 15
t.+ siniñ 348-13
t. sini 276-14; 16, 17; 282-
14; 365-17; 385-17; 386-3
t.+ lerini 282-6, 11

tevekkül -7-

t. 225-5, 6
t.+ kıl- 21-10; 72-15; 344-4;
396-3; 436-2
t.+ i 264-16

tevrît -5-

t. 11-2; 139-13; 310-5
t.+ te 8-17; 310-2, 4

teyemmüm -1-

t. kıl- 433-10

‘uqbā -1-

‘u. 80-7, 8, 9

‘umre -5-

‘u. 61-7; 269-11
‘u. kıl- 262-13, 14; 283-2;
407-9

ümmet -72-

ü. (ü+ i muḥammed+) 443-13
ü. bol- 28-10; 125-11
ü.+ im 55-13; 89-7; 137-13;
185-2; 228-9; 247-15; 304-9,
10; 381-1; 385-15;
390-15; 403-9; 414-1
ü.+ imniñ 94-6; 262-6, 13; 346-13
ü.+ imğa 228-10; 321-7; 414-2
ü.+ imdin 55-14; 115-14; 120-
6; 121-2; 151-4; 400-13
ü.+ iñ 58-13; 102-13; 179-3
ü.+ iñmı 10-9; 55-15
ü.+ iñe 10-10; 55-16
ü.+ iñka 58-11
ü.+ i 150-17; 425-14
ü.+ iniñ 397-3
ü.+ ini 346-4
ü.+ inğa 84-1; 90-13; 117-5;
268-15
ü.- idin 10-9
ü.- leri 55-3, 14; 397-2
ü.-lerini 11-6
ü.+ larınğa 10-8
ü.+ lerim 11-10; 56-15; 66-4
84-7, 9; 89-12; 284-15; 388-
7; 403-10-12

ü.+ leriñ 56-11, 13; 57-11; 58-8;
89-10, 11

ü.+ leriçe 59-17

ü.+ ler 11-7; 44-17; 55-9; 89-11

ü.+ leriñ 313-7

ü.+ lerke 89-10

ü.+ larğa 117-5

ü.+ lerde 153-7; 412-2

vācib -8-

v. er- 347-9

v. bol- 188-17; 189-3, 5, 6, 7;

194-7, 8, 10, 15, 16; 343-15;

396-7

v. kıl- 254-14; 285-6

vaḥy -21-

v. 6-14, 17

v. 55-15; 57-16, 17;

87-10; 306-9; 287-9; 318-13;

367-9; 372-17; 373-11; 397-1;

417-14, 15

v. (kātib+i v.) muaviye 174-12

v. kıl- 301-1; 306-7; 318-9;

319-6; 367-8; 386-2; 402-10,

14; 409-10

v.+ nı 417-16

va'llāh -12-

v. 19-16; 31-5; 45-5; 134-4;

143-15; 196-7; 239-7; 240-1;

242-15; 316-14; 333-2; 392-

2; 417-2;

va'llāhu a'lem -1-

v. 312-12

va'llāhi -3-

8-1; 11-8; 415-5, 7,8

va'c z -29-

v. (v. u/ve naṣīhat+) 84-7;

90-14; 92-8; 106-4; 127-11;

135-8; 146-14, 15; 154-6;

201-7; 210-8; 245-14; 246-

11; 290-17; 342-14; 351-8;

372-6, 8; 407-2; 419-6; 420-

9; 425-6; 426-4

v. kıl- 35-16; 146-7; 201-8;

302-14

v.+ ını 291-1; 311-17; 342-14

vefat -37-

v. bol-4-13; 4-15, 16; 5-4, 5

17; 62-13; 183-14; 188-16

v.+ imdın 187-6

v.+ ını 270-12

v.+ ı 5-7, 7, 8; 6-11; 13-11; 34-2;

62-15; 65-2; 80-1; 101-9; 104-1;

107-3; 122-9; 125-4; 131-5;

188-16;

205-15; 255-12; 338-3; 424-7

v.+ ınıñ 77-5

v.+ ını 106-6, 7; 183-9

v.+ ınığa 5-17

v.+ ında 187-6

v.+ ında 6-8; 206-8

v.+ ları 5-2

vā'c iz -1-

- v.+ ler 63-5
- vird -4-**
- v.+ imni 322-16
- v.+ iḡni 268-3
- v.+ ini 267-7; 315-15
- yahūdī -10-**
- y. 23-15; 163-7, 9; 251-16, 17; 252-1, 8,13,15,17; 253-2
- y.+ niḡ 252-10
- y.+ ni 252-15
- y.+ ƙa 252-2, 9; 253-2
- y.+ ler 27-15
- yahūdiyye -2-**
- y. 34-5
- y.+ ni 34-4
- yaḡyā -2-**
- y. 54-2; 267-6, 8, 10, 12, 15, 16; 268-1, 2, 4
- yaḡ ʿūb -12-**
- y.+ 114-1; 218-7; 287-7, 8; 10; 328-9; 332-9; 352-10, 15; 353-1, 4, 5, 8, 11, 12; 354-2, 5, 7, 9, 12; 355-6; 356-9, 14; 361-9; 417-9
- yūsuf-19-**
- y.+ 51-17; 52-1, 2, 4, 5, 6; 54-8; 65-12; 112-8, 9, 10, 11, 12, 15, 17; 287-7, 8, 9; 327-14; 352-6, 7, 9, 10, 12; 353-2, 3, 4, 6, 12, 13, 14, 16; 354-1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 355-3, 5, 10, 12, 13, 15, 16, 17; 356-3, 5, 10, 12, 13, 15, 16, 17; 357-1, 4, 7, 8, 10, 13, 14, 17; 358; 1, 6, 12, 15, 17; 359-7, 10, 12, 14, 15; 360-4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17; 361-1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16; 362-1, 2, 3, 4, 6, 7, 10; 417-8
- yūṣa ʿ -1-**
- y. 306-7, 8, 9, 11n
- yevmu ʿarifa -1-**
- y. 213-4, 5
- yevmu't-terviye -1-**
- y. 213-3
- yevmu n-nahr -1-**
- y. 213-6
- zāhid -27-**
- z. 15-7, 8; 67-13; 148-5, 6, 13; 222-17; 223-9, 15; 239-6; 295-9; 320-8; 342-13; 368-3 (pārsā z.) 295-6
- z. er- 373-14
- z.+ niḡ 373-14
- z.+ ƙa 402-6
- z.+ i 148-13; 372-15
- z.+ ları 438-4
- z.+ larıdın 15-6
- z.+ lar 239-9; 349-12; 388-1, 394-4
- z.+ larƙa 394-6
- z.+ raƙı 239-3

zaḳḳūm -2-

z. 18-1; 68-8

zebānī -1-

z.+ ler 223-16

zebaniye -6-

z.+ ler 147-13; 183-1; 238-9;
392-14

z.+ larḡa 406-16; 407-7, 12

zebūr -1-

z. 11-2

zekāt -23-

z. 58-3; 230-10

z. bér- 94-12; 128-17; 129-1,
2; 250-9, 15; 251-3, 5; 305-15

z.+ nıḡ 249-12

z.+ nı 94-14; 95-14; 250-2, 3;
251-4; 396-12; 397-8

z.+ dın 94-13; 129-3

z.+ ımı 109-4; 250-8, 14;

396-7; 407-9

zekeriyā -2-

z. 79-7; 414-3, 4

zu'n-nūreyn -2-

z. 5-5; 125-2, 3

zūhd -2-

z. 225-2

z.+ i 225-3, 4

TOPLAM : 232

Satır Arası Kur'an Tercümesi'ndeki Kavramların Dizin ve Sıklığı:

ādem -2-

ā. 276b/5= 17/61

574a/1=90/3

ʿadn -1-

ʿa. 191b/2=9/72

aḥmed -1-

a.529/3=61/6

ʿamel -4-

ʿa. 317b/5=21/94

272a/3=17/13

293a/2=18/110

118b/6=5/93

ʿarafāt -1-

ʿa. 29b/1=2/198

ʿarş -1-

ʿa. 570a/8=85/15

āyāt -1-

ā. 60b/5=3/101

āyet -1-

ā. 309b/1=20/127

ʿazāb -5-

ʿa. 143a/2= 6/147

8b/7= 2/59

154b/6=7/71

267a/2=16/94

50a/1=3/21

ʿazīz -1-

ʿa. 409a/8=34/6

bāṭıl -4-

b. 311b/7=21/18

500b/6=52/12

350b/5=25/72

392a/6=31/6

cāhiliyyet -1-

c. 491a6=48/26

cebreyil -4-

c. 14a/6= 2/29

546b/6=70/4

359a/6=26/193

12b/9=2/87

cenābet -1-

c. 105a/6=5/6

cihād -1-

c. 327b/1=22/78

dāvūd -1-

d. 316a/6=21/78

dīn -9-

d. 468a/9=43/23

198b/8=9/122

20a/2=2/138

157a/2=7/89

121a/9=5/110

19b/2=2/135

321a/3=22/17

400b/2=33/14

du °ā -4-

d. 241b/3=13/14

52a/7=3/38

201/6=10/10

341a/2=24/41

ğusl -1-

ğ. 83a/4=4/43

ecel -1-

e. 168b/3=7/185

farīza -1-

f. 189b/2=9/60

fasıķ -2-

f. 550a/5=71/27

434b/2=38/28

ħac -1-

ħ. 29a/1=2/196

ħad -1-

ħ. 27b/1=2/187

ħaķ -1-

ħ. 320a/13=22/6

ħalīfe -1-

ħ. 5b/3=2/30

ħarām -4-

ħ. 31b/9=2/217

111a/2=5/42

181b/1=9/5

119a/2=5/95

hārūn -1-

h. 430a/4=37/120

hārūt -1-

h. 14b/8=2/102

ħayr -2-

ħ. 201a/9= 10/4

191b/9=9/74

ħayz -2-

ħ. 535b/9=65/4

33b/7=2/228

helal -3-

h. 527b/20=60/10

59b/5=3/93

477a/1=45/16

hisāb -2-

h. 242b/4= 13/18

508a/a= 55/5

hūd -1-

h. 219a/3=11/53

°ibadet -2-

°i. 145b/1=6/162

326a/7=22/67

idrīs -1-

i.297b/4=19/56

imām -1-

i.315b/170 21/73

°īsā -2-

°ī. 102a/2=4/171

116a/17=5/175

ishāķ -2-

i.381a/3=29/27

297b/2=19/54

ismā °ıl -1-

i.297b/2019/54

ilyāsın -1-

i.430a/5=37/123
ilyās -1-

i.430a/5=37/123
lūṭ -1-

l. 155b/9=7/80

imān -3-

i.71a/2=31/17

39a/9=2/253

421b/14=36/25

iblis -3-

i.308b/5=20/116

137b/5=6/112

45b/2=35/5

incil -1-

i.55b/9=3/65

ibrāhīm -1-

i.101a/2=4/163

islām -1-

i.58b/7=3/85

kafir -1-

k. 92b/9=4/102

ḳazā -2-

ḳ. 322a/8=22/29

93a/3=4/103

keffāret -1-

k. 118a/2=5/89

kerīm -2-

k. 566b/6=82/6

221a/6=11/73

ḳible -3-

ḳ. 21a/7=2/143

21b/4=2/148

210a/4=10/87

ḳiyāmet -8-

ḳ. 9b/3=2/62

411a/5=34/21

448a/2=40/18

437a/4=38/78

478b/3=45/32

572a/2=88/1

398b/1=32/29

207a/8=10/60

küfr -1-

k. 58a/2=3/80

ḳur'ān -5-

ḳ. 468b/7=43/29

420b/6=36/11

344b/5= 25/1

202a/1=10/5

418a/3=35/31

laṭīf -1-

l. 136b/5=6/103

la 'net -2-

l. 254a/5=15/34

267b/1=16/98

levḥü'l-maḥfuz -6-

l. 420b/9=36/12

467a/2=43/4

544a/2=68/47

517a/8=57/22

399b/2=33/6

409a/2=34/3

mālik -1-	r. 26b/4=2/185
m. 472a/5=43/77	resul -1-
mārūt -1-	r. 574b/7=91/13
m. 14b/18=2/102	rükū c -2-
mescid -1-	r. 7a/4= 2/43
m. 284a/6= 18/21	322a/4=22/26
mesh -1-	şalāvāt -1-
m. 105a/5=5/6	ş. 406b/14=33/56
mihrab -1-	şālih -3-
m. 52a/8=3/39	s. 155b/5=7/77
mikā'il -1-	147a/3=7/11
m. 14a/9=2/98	210b/7=10/93
muḥammed -1-	şavma 'a -1-
m. 65b/9=31/44	ş. 323b/6=22/40
muḥrim -1-	secde --
m. 119a/9=5/96	s. 491b/8=48/29
mūsā -1-	siccīn -1-
m. 301b/8=20/17	s. 567b/5=83/8
münāfiḳ -1-	sidretü'l- munteha -1-
m. 407a=33/60	s. 503b/2=53/16
müşrik -1-	sūr -1-
m. 185b/6=9/33	s. 367a/8=27/87
neẓr -1-	sünnet -3-
n. 43a/3=2/185	s. 369b/1=28/19
nūḩ -1-	530a/7=62/2
n. 101a/1=4/463	407a/7=33/62
rabb -1-	süleymān -1-
r. 472b/9=43/88	s. 101a/4=4/163
raḩmān -1-	şefā 'at -1-
r. 281a/8=17/110	ş. 89a/3=4/85
ramazān -1-	şehīd -1-

ş. 86b/4=4/69
şeytān -2-
ş. 347a/8=25/29
260b/7=16/36
şu 'ayb -2-
ş. 222b/2=11/87
256a/3=15/78
ümme't -1-
ü. 446b/4=40/5
'üzeyr -1-
185-15=9/30
ṭā 'at -2-
ṭ. 385a/3=29/65
342a/7=24/53
ṭavāf -2-
ṭ. 322a/9=22/29
322a/3=22/26
tekbīr -1-
t. 323a/9=22/37
tevbe -4-
t. 361/9=27/1
364a/8=27/46
446a/3=10/3
78a/9=4/18
tevekkül -1-
t. 88b/3=4/81
tevrīt -3-
t. 59b/6=3/93
318b2=21/105
314a/8=21/48
teyemmüm -1-

t. 83a/7
vācib -3-
v. 262a/6=16/52
298b/7=19/71
261a/3=16/38
vaḥy -3-
v. 506b/6=54/25
463b/7=42/24
503a/3=53/4
va 'z -1-
v. 36a/9=2/237
ya 'kūb -2-
y. 471a/2=43/59
19b/5=21/136
yaḥyā -1-
133b/9=6/85
yusūf -1-
y. 237a/6=12/94
yūnus -1-
y. 211a/8=10/19
zāhid -1-
z. 185b/7=9/34
zekāt -2-
z. 295b/8=19/31
581b/4=10/7
zebūr -2-
z. 433b/1=38/20
318b=21/105
zekeriyyā -1-
z. 133b/9=6/85
zū'l-kifl -1-

z. 435b/5=38/48

TOPLAM: 115

‘Kışaşu’l-Enbiyā’daki Kavramların Dizin ve Sıklığı:

‘ābid -20-

‘ā. 134r10, 12, 13, 15; 152r2; 154v16; 155r,5 6, 8, 9, 10, 12, 18, 21; 155v6; 158v3; 159v21	19, 20; 11v4, 5, 16, 17, 19, 20; 12r8, 11, 15, 21; 12v1, 12, 14, 16, 19, 20; 12r8, 11, 15, 21; 12v1, 12, 14, 16, 19, 20; 13r1, 4, 6, 7, 12, 13, 14, 15, 17, 20; 13v1, 5, 7, 9, 11, 14, 19, 20, 21; 14r6, 8, 9,11, 12, 14, 17, 18; 14v15, 16, 19, 20, 21; 15r2, 13, 15, 16, 19; 15v1, 5, 9, 15, 18; 16r17; 16v1, 3, 5, 9, 10; 17r2, 13, 20, 21; 17v5, 9, 10, 19, 20; 18r1, 5; 19r14, 16, 17, 19, 21; 19v4, 8; 21r12; 25r5, 6, 7; 27v5, 8; 28r5, 9; 35r1; 48r3; 55r10; 62r1; 79v7; 100r5, 7, 11; 100 v7; 100r5, 7, 11; 100v7, 21; 109v2, 3; 119r1; 135v17; 136v13; 142v18; 143r10; 172v11; 175r17; 182v5, 6; 199r4; 202r1; 206v7; 208v13; 212v20; 238r20; 244r4; 249 v11 ādem ‘aleyhi’selām+3v2,6; 6r20; 57v2; 199r3; 208v12 ādem+i řafī+ 5v5; 7r7; 19r8; 52v2; 64r4; 155v13; 175r17, 20; 176v6
‘ā. er-8v21; 158r15	
‘ā.+ ni 155v4	
‘ā.+ ğa 155r4, 7, 11, 13 17; 155v4	
‘ā.+ din 8v20	
‘ā.+ ler 152r1	
‘ā.+ lerni 155v15	
‘ā.+ lerga 152v15	
‘ā.+ lerdin 134r8; 152r4	
‘ā.+ men 134r13	
‘ā.+ siz 8v20	

ādem -20-

‘ā.+3r1; 5r3, 9, 10,19; 5v5, 13; 6r2, 7, 9, 14, 15, 16, 20, 21; 6v1, 7, 8, 10, 13, 21; 7r10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21; 7v2, 3, 6, 8, 11, 12, 15; 17, 19, 20; 8r8, 12, 14, 16; 8v3, 5, 7, 9, 10, 15, 16, 17, 20; 9r1; 9v2, 15, 17, 18; 10r1, 2, 3, 14, 17, 20, 21; 10v1, 3, 5; 11r4, 12	
---	--

°adn -1-

°a. (cennāt+ ı °a.) 183 r21

aḥad -1-

a.+ nıḡ 195v11

āḥiret -12-

ā. 53r4, 6; 78r5; 172
r20; 193v11; 201r6;
243v17; (ā. otu+) 246
r18
ā.+ de 122v14; 188v21;
211r3
ā.+ din 160r20; 165v8

āḥirü'z-zamān -10-

ā. (a. peygamberi) 51
v18; 186v21; 189r5;
189v21; 208r8
ā.+ da 40v7; 139v7;
175r14; 227r15

aḥmed -2-

a.+181v16; 195v12

°alī -1-

°a. 247v19

°āl-i °imrān -1-

°a.+ nı 66r15

aḥsenü'l-ḥāliḳīn -1-

a.+ ni 195r21

āḥirü'n-nebī -1-

ā. (na °t-ı a.) 181v1

āḥir-i °ömr -1-

ā. 131v15

°alīm -2-

°a. (°a. uḡan+) 76r17

(°a. ve ḥabīr iḡi+) 222v11

allah -6-

a.+33v21; 39r9; 58
v8; 65r9; 72v17; 80
r20; 84v12; 88v13;
102r11; 112r18; 113
v5; 126r21; 152r7; 152
v6; 153r5, 6, 12, 19; 157r
12; 159r9, 18; 159v2, 3; 162
v13; 181r14; 188v8;
189r19; 200r4;
208r5; 229v19
allāh ta °ālā 49v19; 64v11;
74v12; 89r3, 4; 109v6;
182v5; 208v2; 224r9;
241v11, 13; 249r3

°ālimü'l-esrār -1-

°ā.-sén 163r5

°amel -9-

°a.222r8

°a. (°a.+i ṣāliḡ) 172v2

°a. ḳıl-22v2; 172r18;

238r6

°a.+ ge 2v19

°a.+ imni 18v11

°a.+ i (ders ü °a.) 19v18

°a.+ leri 18r8

°arefe -2-

°a. (°a. küni) 121v12;
(°īd ve °a.)212v13

°arş -23-

°a.123r20; 191v11;
201r19; 201v14; 202
r8, 13; 238r18; (°a. ef-
lākni) 209r15; (°a. kürsīni)
210v16
°a. birle 51v16
°a.+ nı 121r19; 211r18
°a.+ ğa 53r7; 139r20; 197
v15; 198v19; 207r1; 211r
16; 214v6; 219r6
°a.+ ka 238r19; 241r12
°a.+ da 181v6
°a.+ dın 211r21

aşhāb -3-

e. (e.+ hūlk+ı kerem);
189v2; (e.+i° izām)
189v2
e.+ ı 233v13

aşfiyā -2-

a.2r7
a.+ dın (enbiya ve a.)
244r4

°āşī -19-

°ā. 2r12, 13; 181r19;
191v12; 212r21; 219
v2; 238r7; 239v11;
248r11

°ā. ér- 212v3

°ā. tur-143v8

°ā. bol-12r16; 68r8;
117r21

°ā.+ ni 211v15

°ā.+ ler 237v13

°ā.+ lerniğ 100r16, 21

°ā.+ lerni 134v14

°ā.+ larga 181v15

°ā.+ lerdin 87r4

°aṭā -10-

°a. kıl-194v9; 197v2;

211r2

°a. bol-2v9

°a. bér- 212v14

°a.+ sı 17v18

°a.+ sığa 110v21

°a.+ mız 146r19

°a.+ lar (°a. hil° atler)

185r12; 185v6

āyāt -1-

ā. 119r16

āyet -36-

ā. 84r17; 102r17; 119

r20; 145v3; 190r21;

192v8; 194v6; 201

r14; 222v13, 17; 229

v20; 232r20; 235r11,

18; 235v8; 248v15,

16; 249v3, 9;

ā. birle 185v4

ā. tur- 203v10
ā.-ni 95r5, 7; 122v2;
173r2; 197r12; 221
v20; 225r10; 228v2;
236r12; 245r5, 6
ā.+ қа 240v11
ā.+ de 167v11; 222v15
ā.+ i 2v8; 205v3
ā.+ in 214r13
ā.+ ini 234r19
ā.+ iğa 107r15
ā.+ lerde 66r4; 212r18

āyete'l-kürsī -3-

ā. 218v10, 12
ā.+ niñ 218v8
ā.+ ni 218v6, 7

°azāb -26-

°a. 3v5; 21r5; 22r16;
24r7, 10; 24v9; 25r6;
27r6; 29r20, 21; 30r
11; 35r7; 35v20, 21;
36r1, 3, 13, 16; 52v3;
59r9; 1114r15; 117v5;
152v8; 153v20; 158r8;
249r10; (°a. in-) 222v18;
(°a. kél-) 114r5; 125v16;
(°a. yetil-) 114r7; 125v15;
(°a. kit-) 114r13; 114v5;
(°a. tile-) 206v11
°a. қıl- 171v21; 212r17
°a. birle 37v2

°a. bol-171v2
°a.-nı 22r10; 59r5;
103v5; 1114r20; 153v20;
154r17
°a.+ da 151v2
°a.+ dın 17v12, 13; 34r22
°a.+ ıñ 163v3
°a.+ ı 41v10; 59r5; 147 r15
°a.+ ın 22r8, 9, 10; 161r11
°a.+ ınğa 74v3
°a.+ ındın 41v11
°a.+ ıdın 81v9
°a.+ ların 215r21
°a.+ lar 163r9
°a.+ larnı 20v4

bāṭıl -9-

b.40r14; 184r18; 197
r10; 221v6
b. tur-40v8; 117r1
b. қıl- 203r7; 244r1
b.+ dın 29r4

beytü'r-risāle -1-

b. 77v18

bid °at -4-

b. 217r11; 217v16
b.+ dın 202v14
b.+ i 22v15

burāq -11-

b. 206v11; 218r19;
208v8, 9; 219r8
b.+ nıñ 209v1, 2

b.+ dın 209v16; 217v6
 b.+ ın 181r19; (b. mü/in-)
 5v10; 126r2; 209v1; 238
 v3
 b.+ ın 218r13
cabbār-ı ‘âlem -2-
 c. 190r7
 c.+ dın 190r20
cāhiliyyāt -1-
 c. –de 201v7
cāyiz -2-
 c. er- 122r18
 c. tur- 122r18
cebreyil -151-
 c.+ 2r14; 4r13; 5v14,
 15, 16; 6v13; 7r19, 20;
 9v12; 11r6; 12v1; 13v8,
 14, 19, 21; 13v8, 14, 19,
 21; 14r7, 10, 12, 13, 14;
 14v21;
 19r20; 19v1; 22r11; 23r12,
 20; 23v21; 24r16, 17; 25r
 10; 28r1; 30v4, 5, 7; 32v12,
 13; 33v13, 20; 34r4, 6, 13;
 36v5; 37r16; 37v15; 38r9;
 42r1, 5, 4, 6, 12, 15; 45v19
 46v3, 13, 17, 20; 47r3; 48r
 3, 8, 10, 12, 18; 48v14; 51v
 10; 52r1, 2; 52v3, 7, 15, 16;
 53v3, 12, 18, 21; 54r3; 56r18;
 56v14, 17; 57v19, 21; 58r5, 13;
 58v3; 59r8; 59v1, 21; 60r1, 2, 4,
 9, 10, 11, 14, 18, 20; 60v14, 15,
 18, 19; 61r14, 15, 18, 19; 61r2,3,
 4, 5, 7, 9, 10, 13, 15; 63v15, 18;
 64v13, 17; 65r7, 12, 14, 15; 70v
 10, 12, 17; 71r2, 6, 9, 13; 74v14;
 76v16; 78r15; 89r2, 4, 12; 91v4;
 93r10; 95r5; 99v20; 100v1, 5, 6,
 7, 8; 103r21; 106r7; 109r19; 109
 v2, 4; 112v9; 114r7; 116r1, 8, 16
 19, 21; 116v3, 14, 15, 17; 119v8;
 122r5; 125r1; 126r1, 2, 3, 8; 126v20
 127r5, 12; 127v12; 136r10; 136v4;
 145r3; 150r11; 152r3, 5, 18, 21; 152
 v1, 3; 153v18, 21; 152v1, 3; 153v18;
 154r1, 16; 153v18; 154r1, 16; 154v5,
 7, 8; 155v5, 6, 7, 8, 11, 12; 156v20;
 157r2, 5, 7, 9, 19, 20, 21; 157v4; 158
 v8, 10; 159v5, 8, 11; 161r10; 162r4;
 167v5, 8, 20; 168v9, 19, 21; 169r1,
 5, 6, 20; 173r16, 18, 20; 179v5; 182v
 1, 2; 185r20; 190r20; 193v1, 2, 14, 17;
 194r7, 18, 19; 194v2, 9; 195v15; 196
 v20; 197r12; 197v17; 196v20; 197r12;
 197v17; 199r3, 5, 7;
 199v14, 16; 201r16
 202v3; 203v1, 2, 3,
 4, 5, 6; 205r18; 205v
 13; 208v10, 12, 17, 19,
 21; 209r20, 21; 209v2,
 3, 4, 7, 9, 10, 11, 12; 211r9,

10, 11, 12, 15; 215r18; 218r19,
20; 218v6; 219r5, 7; 219v17; 221r8,
18; 221v13; 222r17; 223r1; 224r3;
225r10; 227r2, 3; 227v3, 21; 229v
11; 230v6; 233r21; 233v8; 234r3,
4, 6; 235r12; 236v2, 7; 237v18, 19,
20, 21; 238r4, 19

cebrā'īl'aleyhi's-selām

6v9; 7v19; 33v19, 20;

44v2; 87v3; 122v2; 149

r7; 207r7, 9; 208v15, 16;

209r18; 224r1; 237v20

cebrā'īl-i emīn+52r5;

78r12

celīl -2-

c. 51v12; 159r11

c. (rabbū'l+ c.) 218r19

cenābat -1-

c.+ din 177r10

cennet -1-

c.+ i (şübān-ı ehlü'l-c.)

2r16

cemā'at -6-

c. (ehli sünnet ve c.)

217r10; 217v21; (cu-

m^ca ve c.) 189v4; 212

v13; (c. namāzı+) 236 r18

c.+ ge 188r1

circis -6-

c.+161r5, 7, 8, 16;

161v2, 7, 16, 17; 162

r1, 2, 5, 13, 14, 17, 19;

162v2, 3, 6, 9, 10, 11,

13, 15, 16, 18, 20, 21;

163r2, 3, 11, 14, 17, 18

19, 20; 163v2, 4

cum'a -1-

c. (c. ve cemā'at) 189

v4; 212v13

cünüb -1-

c.+ ler-siz 221v5

dā'ī -1-

d. 53v17

du'ā -160-

d. 78r9; 97v7; 99v4;

109r15; 157v9; 214

r8; (d. ve tazarru'ğa)

135v13; 140v8; 145v19

d. kıl- 8v1, 2; 14v1, 10;

18r5, 15; 19r13; 22r8;

22v6, 11, 20; 23v11; 26

r13; 26v21; 27r8, 9; 31r

15; 34v17, 19; 37r2; 41r

6; 42v11; 46r2, 3, 4; 46

v9; 47v1; 49v2; 53r19;

54v7, 8; 56v17; 59r6

12; 62r17; 72v4, 10;

74r11, 16, 20; 74v1, 2

4; 78r13; 79v2, 18; 87

r8; 87v1; 91v10; 92

r14; 96v6; 99r16; 109

r16; 114r5, 7, 14, 16,

21; 114r5, 7, 14, 16,
21; 114v2, 5, 6, 18;
115r8, 9, 12; 115v3;
118v6, 8, 15; 119r4;
119v7; 120r12; 120
v14, 16; 123v19, 20;
125v18, 19; 127r4,12;
128r9, 12; 128v4; 131
v20; 132r12, 13; 132v
5, 10; 134r19; 134v10,
15; 137r14, 18; 138r20;
149r8, 9; 163r4; 166r13;
167r13, 14; 171r7; 171v18;
176r19; 195r15, 18; 176r19;
195r15, 18; 195v14; 195r15,
18; 195v14; 205r12, 13; 211v
11, 20; 216v12; 220r12; 220v
9, 11, 12; 226v16, 17, 18; 240
v17
d. kol-249v15
d. birle 78v6; 171r3,
5; 237r1
d.+ niç 78r19; 106r19
d.-ni 54r19; 54v1, 3, 7;
71r1; 89r12, 14; 100r16,
17; 100v21; 106r11, 18;
114v8; 128v12; 146r7, 8;
166r15, 16; 213r19; 246v1
d.+ a 213v21
d.+ da 195v16
d.+ dın 22v11

d.+ mnı 210r6
d.+ ŋ 72v10; 213v21
d.+ ŋnı 23v18; 127r6;
127v13
d.+ sı 8v2; 29v19; 49
v3; 54r19; 54v11; 74
v1; 78r18; 78v1, 2; 79
v10; 105v10; 113v8;
119r10, 11, 12; 146
r14; 151r4; 158r13;
160v12, 15; 162v17;
163r5; 167v4; 171r2;
172v3; 195v13, 17;
(kargış d.) 169v9
d.+ sın 26r11; 54r18;
54v5, 6, 8; 87r9; 125
v20; 134v17, 18; 147 r10,
11; 160v1; 166 v18; 225r1
d.+ sını 74v11; 118v8
d.+ sıdın 240v19
d.+ sıdın 74v11; 118v8
d.+ lar 244v15
d.+ larında 134v17
d.+ larım 15r2
dāvūd -22-
d.+ 19r11, 14, 17,
19; 100r9, 10, 11,
12, 13, 15, 16; 131r
18, 19; 131v2, 6; 133r
1, 2, 5, 6, 9, 11, 12, 14,
15, 16, 17, 18, 21; 133v1,

4, 6, 7, 11, 16, 17, 18; 134r
1, 2, 3, 5, 7, 8, 20; 134v4,
5, 6, 7, 10, 12, 13, 15, 16, 17,
18, 20; 135r2, 3, 4, 5, 6, 7, 8,
11, 13, 15, 16, 17, 18, 21; 135v
2, 6, 7, 8, 9, 11, 15, 16, 17, 18, 19,
20; 136r1, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 12, 14,
15, 16, 18, 19; 136v1, 3, 5, 6, 9,
10, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21;
137r1, 2, 8, 13, 14, 15; 146r2;
163v 7; 232r2
dāvūd^c aleyhi's-selām
132v21; 135r10; 136v
11; 199r8; 207r11; 210v3

deccal -1-

d.-ni 176r17

defn -2-

d. kıl-11r3; 56r4

dīn -46-

d. 2r8; 22v12; 40r14;

53v17, 20; 98r4; 233r

13

d.+ i islām 236v11;

(nāşır+ ı d.) 2v2

d.+ ni (bāţıl d.) 197r11

d.+ GA 29r4; 31r16;

31v16; 40r14; 194v4

d.+ қа 233r16

d.+ im 205v1

d.+ iñ 30r16

d.+ iñni 150r10; 194v15

d.+ i 2v2; 30r16; 194v3;

233r13

d.+ iniñ 194v4

d.+ in 203r4; 232v7;

233r4

d.+ ini 31v16; 233r11

d.+ iñe 233r11

d.+ iga 205r4, 5; 205

v21

d.+ iқа 233r14

d.+ inge 205r4

d.+ indin 40r13; 230r12

d.+ imizni 189v21

d.+ imizge 31v15

d.+ imizde 204r12

d.+ iñiz 205v1; 230r13,

14

d.+ lerin 203r4

d.+ leriçe 178v15

d.+ leriñizni 210r3

d.+ ler 194v15

d.+ lerge 98r5

d.+ ini 31v

diyānet -1-

d.+ i 192r2

ebū bekr -45-

e.+188v17, 20; 189

v14; 190r11, 14, 15,

18; 190v19; 193r1,

5, 8, 10, 12, 13, 16;

194v20; 195v20; 195

r1, 4, 5, 6, 10; 197v6;
199v1, 2, 5, 6, 7, 8, 10,
13; 201r21; 202v5; 217r3
5, 7; 219v18; 220r5, 6, 7,
11, 14, 15, 16; 220v2, 4, 8,
15, 17; 221r7; 222r3, 20; 222v
4; 223r11; 223v14; 225r21; 226r
21; 226v1, 5, 6; 230v12,
14, 16, 17; 235r6; 235v7, 8, 9;
236r4, 15, 18; 236v1; 238r21;
238v12, 16; 239r8, 10; 241r1,
12, 13 ebū bekr-i şiddīk+121v6;
180v21; 188v15; 192v18;
195r11, 12; 199v4; 201r9,
13, 19; 202r18; 217r12; 226r21;
230v12; 238v11 ebū bekr bin ʿalī
247r21

ebū'l-faẓl -1-

e. 201r19

ecel -7-

e. (e. ölümü)165v7, 8

e. (emīr+i e.) 2r20

e. bér- 120r9

e.+ im 147r10; 158v13

e.+ imdin 56r12

e.+ in 155r20

ecr -1-

e.+ in 102r21

ehl-i beyt -3-

e.+ im 247r0-20

e.+ i 243r2; 246r4

ehl-i sünnet ve cemā ʿat -1-

e. (e. ve cemā ʿat)217v21

el-yesaʿ -2-

e. 159v21; 160r10

emīre'l-mü'minīn -1-

e. (yā e.) 241r7, 20

emr-i ma'rūf -2-

e. 189v4; 193v15

enbiya -11-

e. 2r7; 70r14; 116r6;

123r2; 168r13; 249v

11; (e. mürsel) 181r20;

181v2, 9; (e. ve aşfiyā+)

244r4

e. (efzāl+ i a°māl-i e.)

135v11

e.+ lar 110v1

enşār -2-

e. (muhacir ve e.)

236r12

e.+ nı (muhacir ve e.)

240r4

enşārī -6-

e. er-240v8

e.+ ler 225v4

e.+ ler-miz 221v16

e.+ lerka 225v3; (mu-

hacir ve e.) 236v17

e.+ lerdin 225v2

erkân -1-

e.+ m (hac e.) 204r1

evb -1-

e. 85r2

ezān -1-

e. kıl- 236r19

faḥr-ı ʿālem -1-

f. 183v1

fānī -6-

f. 52r14, 15, 17; 122

r1, 2; 122v11; 238v1

f. tur- 113r21

f. bol- 229r14

farīza -5-

f. 135v11

f. er- 59r18

f. bol-156v20; 194v7

f.+sı (ḥac f.) 216v11, 15

farz -3-

f. 236v16

f. er- 167v17

f. kıl- 213v7, 14

fāşık -4-

f. 225v17; 246v9

f. bol- 145r12

f.+ lardın 118r17

fāşıka -2-

f. 158v5; 159r7, 18, 20

fetva -1-

f. 168r15

furqān -1-

f.-ğa 62r2

ğayb -3-

ğ. (ğ.°ilmi+) 151v2

ğ.+ mı 151v2, 3; 222v12

ğazāt -2-

ğ.+ қа 234r9

ğ.+ dın 200r1

ḥablu'llāh -1-

ḥ.+ tur-18v7

ḥac -19-

ḥ. 189v3; 204r1; 216

v11, 12, 15; (ḥ ve°umre+)

212v13; 225r17; 225v12

ḥ. keltür- 213v14

ḥ. öte- 53v10; 203v21

204r4; 216v14

ḥ.+ GA 11v11; 16r17;

53v4; 204r18; 216v10

15

ḥ.+ dın 16v1; 225r17

ḥ.+ ı (vidā°ḥ.) 236r11

ḥāci -2-

ḥ.+largā 48v10; 51r7

ḥad -10-

ḥ.ur- 235r16; 235v6

ḥadiş -6-

ḥ. 82r19; 94v19; 108r8

ḥ. (ḥ-i efk-i°āyşe) 243r8

ḥ.+ge 49v14

ḥ.+i 234r9

ḥ.+ ini 217r19

ḥamd -8-

ḥ. (ḥ. u şenā) 1v2;

116r12; 143r9; 210r2;
9, 17; 210v1, 16, 18, 19,
21; 211r1, 2
h. ay- 131v2

ḥalīfe -20-

h. 5r4; 9v19; 19v1; 56
v3, 4; 120r18; 135v2;
201r20; 202r7; 241r21
h. (ḥ+i vefī) 5v5
h. er- 238v14; 241v16
h. bol- 114v10; 120v10;
239v20
h.+ ğa 176r7
h.+ η 201v15
h.+ si 109v15
h.+ sin 241r19
h.+ larde 175v21

ḥalīl -1-

h. 77v9

ḥalīle'r-raḥmān -1-

h. 77v9

ḥalīlu'llāh -1-

h. 75v17

ḥālik -2-

h. 74v9; 162v8, 12

ḥaḳ -44-

h. 2v9; 5v5; 22v12;
29r7; 31r16, 17; 41r13;
53v18; 119v16; 131v5;
158r17; 181r15, 20; 181
v8, 9; 197v2; 199v16; 202

v20; 221v6

h. ta'ālā+ 3r9, 20; 36v17
37v2; 78r9; 131v10; 134v
14; 158v10; 191r18; 195v
10; 196r4; 196v16; 207v14;
211v3

h. sübhānehu ve ta'ālā

203r21; 221v6

h.+ nıη 237v14

h.+ ğa 29r5; 56v17; 151

v11, 14; 161r10; 163v17

h.+ka 22v11; 53v17; 158r16

h.+ da 2r13

h.+ dın 2r10; 31r19, 20; 93v16

h.+ dın 61v9

ḥarām -25-

h. 7r12; 51r15; 212v1

h. (meş'arü'l- ḥ.) 189v4

h. Birle 249r7

h. er- 62r1

h. tur- 72v7; 94v15;

108r10; 126r5; 145v2

h. bol- 15r2, 4, 5; 26r

20; 38r3; 66r18; 199r

16; 207v3

h. kıl- 15r8, 11, 12;

61v19, 20; 62r3; 102r

16; 156v3; 233r18

h.+nı 194r3

h.+ ğa 20r11; 81v21

ḥārūn -13-

- h.+ 110r1; 111r18; 11
3r7; 115v4; 120r7, 8,
9, 18; 120v15; 125r6;
126r11, 20; 125v8; 126v
9, 11, 15, 16, 17; 127v2,
6; 131v18; 208v21
- hārūt -1-**
h.+ 21r6; 22v3;
218r16
- ḥaṭīb -1-**
ḥ. er- 143r9
- ḥavārī -4-**
ḥ. 171v4, 5
ḥ. (ḥubzü'l-ḥ) 171v5
ḥ.+ ler 171v3
ḥ.+ largā 171v16
- ḥavāriyyūn -1-**
ḥ. 171v15
- ḥayr -1-**
ḥ. 174r13
- ḥazret -9-**
ḥ.+ niḥ 184r8
ḥ.+ ğa 10v16; 12v2;
135v13; 166r19
ḥ.+ de 21v20
ḥ.+ din 5v20; 237r11
ḥ.+ nġa 9v7
ḥ.+ iṇe 29r7
- ḥelāl -8-**
ḥ. 70r14, 16; 161r6
ḥ. Ol 78v18
- ḥ. er- 62r2; 194v18
ḥ. bol- 222v18
ḥ. kıl- 194v17
ḥ.+ ğa 82r1
- ḥuṭbe -5-**
ḥ. 109v3
ḥ. kıl- 7v21
ḥ.+ ni 109v4; 192v9
ḥ.+ de 143r11, 12
- ḥıẓr -13-**
ḥ.+14v12; 20v21; 30
v3; 126r15; 129r12;
129v10, 11, 12, 13,
14, 15, 16, 18, 19, 20;
130r3, 5, 8, 10, 14, 15,
16, 18, 21; 130v1, 7,
8, 10; 131r12, 14; 158r
12; 160r1, 2, 3, 10, 11,
11, 13; 160v1, 9, 10,
11, 14, 17, 20; 161r3;
165r14; 176v13, 14,
16, 18; 177r21; 177v1, 3
- hicret -9-**
h. kıl- 194v7; 198r16;
219v4; 221r4; 230v17
232v1, 2
h. ol- 225v4
h.+ niḥ 236r17
h.+ қа 225r16
- ḥilāfet-4-**
ḥ. birle 199v3

h.+ ni 238v12

h.+ ka 238v12; 239r12

hibetu'llāh -1-

h. 17v18

hidāyet -5-

h. birle 1v6

h. tap- 195v18

h. tile- 198v10; 206

v13

h.+ ğa 196v10

hūr -20-

h. 3v18; 27v14; 171

v5, 6; 201v14; 212v15

h. (h-o'ayn) 687, 6;

201v14; 212v15

h. tur- 27v17

h.+ mı (arıĝ h.) 86r4

h.+ ların 7v4; 215r14

h.+ ların 7v4; 215r14

h.+ larıGA 171v5; 215

r17

h.+ lar 170v1; 183v18;

215r3, 4, 7; 238r1

h.+ larınıĝ 67r4

h.+ larını (arıĝ h.) 238

v2

h.+ larĝa 21r5

hūd -10-

h. 28r8; 28v18, 20;

29r2, 3, 13, 14, 19,

21; 29v2, 6, 8, 9, 19;

30v10, 11, 12; 31r5;

31v5; 34v7; 37r7, 15

hūd bin^c abdu'llāh bin

riyāh bini'l- irem bin

sām bin nūh^c aleyhi's-selām

28v19

^c ibādet -22-

^ci. 167r8; 188v5;

191r15; 193v16

^ci. kıl- 19v8, 20; 151

r6; 155v13; 167v2;

177v9; 214v4

^ci.+ ğa 34r15; 151r15;

154v17; 158r6; 170r13

^ci.+ de 19v17; 136r12

^ci.+ din 5r20; 160r7;

(tā'at ve^ci.) 100v16

^ci.+indin 130r1

^ci.+ iñiz 5r18

iblis -43-

i.+ 4r1; 5v1, 11; 6r21;

6v3; 9r11, 16, 19; 9v1,

4, 5, 14; 11r11, 16, 17,

18, 20; 11v1, 15; 12v19;

13r2, 4, 9; 14r20, 21; 14

v4, 10, 11; 15v14, 18; 16v

19; 17r8, 10; 22v18, 20;

24r16; 24v15, 18, 19,

20; 32v1, 7, 9; 50v17,

20; 51r2, 3; 55r10; 57r

14, 20, 21; 57v1, 4, 6,

12, 13, 15; 89r1; 90r9;
128v5, 9, 11; 135r1;
154r21; 154v1, 3; 168v
6; 177r8; 184r7, 8, 12;
204r9; 205v14, 15; 209
v14, 15; 209v7; 218r9,
18; 219v7, 11, 14, 20, 21;
220r2; 221v5; 223v8

ibnū'llāh -1-

i. 170r1

ibrāhīm -78-

i.37v10, 11, 12, 14,
15, 16, 18, 19; 38r6
7, 10, 11, 19; 38v19;
39r1, 5, 11, 12, 17, 19;
39v1, 2, 8, 10, 17, 19;
40r3, 6, 9, 11, 12, 14,
16, 17, 20; 40v1, 6, 7,
9, 11, 13, 18, 21; 41r2,
3, 5, 6, 9, 11, 12, 15;
41v3, 8, 17, 19; 42r5,
7, 8, 9, 11, 12, 14, 16,
17, 18, 19; 42v2, 3, 4,
8, 10, 11, 12, 13, 15,
16, 17, 19; 43r7, 16,
17, 19; 43r7, 16, 17,
19, 21; 43v2, 3, 5, 8,
14, 15, 16, 18; 44r20;
44v1, 2; 45r5, 6, 7, 8,
12, 19, 21; 45v1, 2, 5,
8, 9, 11, 12, 13, 14, 18,

19, 20; 46r1, 7, 8, 9, 14,
15, 16; 46v5, 9, 11, 12,
13, 15, 17, 20; 47r3, 4,
6, 7, 10, 11, 12, 14, 16,
20, 21; 47v2, 3, 4, 6, 9,
19, 21; 48r1, 4, 5, 8, 17,
18, 19; 48v1, 5;
49r1, 11, 12, 14, 20, 21;
49v1, 3, 4, 6, 8; 50r19, 20,
21; 50v2, 12, 13, 15, 16;
51r1, 5, 7, 18; 51v4, 6, 7,
19; 52r2, 10, 11, 14, 16,
17; 52v5, 6, 11, 17, 18;
53r17; 53v3, 4, 6, 15; 54r
1, 5, 6, 8, 10, 12; 54v11, 12
18; 55r1; 55v13, 16, 17, 18,
20; 56r2, 3, 9, 11, 13, 14, 15
16, 19, 21; 56v4, 5, 13, 18, 19;
58r4, 5, 6, 9; 59r16, 18; 59v1,
2, 5, 9; 59r16, 18; 59v1, 2, 5,
9, 11, 12, 13, 21; 60r4, 5, 8, 10,
11, 12, 14, 15, 16; 63r3, 9; 64r5;
66v19; 71r15; 79v8; 92r15; 92v8;
95v4, 9, 11; 97r18; 98v14; 99r11;
104v1; 106r7, 8; 106v6; 122r4; 123r
10, 11; 134v4, 15; 161v9, 12; 170v
7, 8; 189v17; 198v12, 14; 199r5, 16;
202r2; 206v15, 17;
207r7; 207v3; 209r4,
5; 210r12; 222v3; 225
r12; 244r6; 245r3, 4

37v17	ilāh -1-
ibrāhīm+ i ḥalīl 52v5;	i.170r2, 5
71r14	ilāhī -62-
İbrāhīm ḥulīlu'llāh	i.5r6; 9v4; 10r20;
63v9; 99r9; 22r15	10v1, 4, 14, 17, 19,
°īd -12-	20; 12v1, 6, 9; 13r
°ī. 115r13; 186r14,	18; 17v11; 18r6, 15;
20; (°ī. namazı+) 143r9	19r11, 14; 19v11; 21r11;
(°ī. ve° arefe) 212v13	21v18; 23v1; 24v2, 5;
°ī. bol-171v19	25r3; 26r10; 30r16, 17;
°ī.+ ge 143r4	41v19; 45r8; 46r1; 51v
°ī.+ i 143r2; 189v14;	17; 52v6; 54v16; 56r15;
°ī.+ ge 143r4	58r10; 59r8; 61r13; 72v5;
(ḳur bān°īd.) 143r1	74r11; 74v7, 10; 79v9; 86v
°ī.+ imiz 115r14	18; 87r4; 92r10; 100r13; 100
°ī.+ mizge 34v9	v10; 102v21; 105v1; 120v19;
°ī.+ leri 132r7	125v6, 18; 129r16, 18; 136r12;
idrīs -10-	137v2, 6; 152v7; 157r15; 158v9,
i.+ 19v11, 12, 16; 20	15; 162v17; 163r4; 166v3,
r1, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 13,	18; 18116; 191r17; 191v12,
14, 15, 16; 20v1, 2, 3,	13; 198r5; 200v16; 202v13; 208r4;
8, 12, 13, 14, 19, 21;	209r3; 211v14, 16, 17; 212r3, 5;
21r1, 5; 22r6, 7, 8, 9,	213r15, 19; 213v17; 214r
10; 57r5; 206v9; 208	10, 20; 215r5; 215v10, 12;
v19; 214v17, 18, 19,	219r21; 229v16; 229v16; 247v4
21; 215r2, 4, 5	ilyās -8-
°ifrīt -2-	i.20v21; 54r12; 55r
°i. 140v20	14; 158r10, 13, 14;
°i.+ lerdin 140v19	158v2, 7, 9, 11, 12,
iḥrām -1-	13, 14, 17, 20, 21;
i. (ḥac ve i.) 189v3	159r1, 2, 4, 6, 7, 11,

14, 16, 18, 20, 21; 159
v2, 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12,
13, 16, 18; 160r1, 4, 6,
7, 8, 11, 13; 160v1, 9,
10, 11, 14, 17, 20; 161r3

imām -8-

i. kıl- 198v12, 13;
206v15, 16; 245r14
i.+ ı 82v7
i.+ lar 82v16; 193r19;
198v3; 235r13

imām-ı a ʿ zam ebū ḥanife -1-

i.201v21

imamet -1-

i.189v1

imān -97

ī.31r18; 46v12; 72v18,
19; 74v20; 112v10; 113v
4; 116v3; 176r12; 181v16;
188r14; 189r21; 193r2; 208
v7; 238v18; 239r11
ī. birle 163r11; 198r6
ī. bér 163r11; 198r6
ī. bér- 198r5; 212v10
ī. keltür- 23r1, 16; 23v
5; 34v7, 22; 35r1; 36v2;
43v19; 46v10; 58v3; 59r9;
64v11, 13, 19; 67v3, 7; 71v2;
72v15; 75r2; 107v8; 108r2;
109r17; 111v8, 13, 15; 112r13;
1113r2, 3, 4, 5, 7, 8, 19; 113v1;

114r5, 13, 16, 20; 114v1; 116r15,
16; 117v6; 119v17; 123v5, 6; 149r
10; 151v16; 152r16; 154v5, 9; 158
r8, 9, 16; 159v12; 160r16, 18, 21;
160v9; 161r4; 162v1, 9, 13, 16;
163r3, 18; 171v15, 21; 172r6, 8;
173r14; 179v13; 187r2; 1942, 5,
21; 195r1, 3, 12, 13, 14;
195v16; 196r7, 21; 201r21;
205r14; 206r3, 11, 13; 208r
21; 210r4; 214r5; 216r13; 227

r19; 227v1; 230r15, 17

ī.+ mı 195v9; 236v8

ī.+ ğa 23r15; 29r13; 34

r11, 22; 43v18; 56v15;

88r19; 153v11, 12, 15;

170v4; 196v13; 198r5;

203r19; 203v17; 204r4,

17, 18; 210r3; 236v9

ī.+ ka 202v19

ī.+ ın 78v20

ī.+ ıge 214r4

ī.+ ıñ 22v1

inficār -1-

i.114r9

infilāk -1-

i.114r9

incil -4-

i.183v8

i.+ ni 169v17; 194r4

i.+ de 189r5, 10

° isā -24-

° i.+ 2r10; 20v21; 76r
15, 17; 123r9; 166r19
167r7; 167v9, 14, 15;
168v14; 169r6, 7, 9, 12,
14, 21; 169v4, 5, 12, 14,
20, 21; 170r1, 2, 3, 4, 5,
6, 9, 10, 11, 14, 17, 18, 20;
170v1, 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 14,
17, 18, 20; 172v2, 3, 4, 5, 7,
10, 15, 16; 176r17, 19; 194r8;
199r1; 202r2; 207r4; 208v14, 15
230r11; 238r20

ishāk -22-

i.+49v11, 12, 13, 14,
16; 53v11, 15; 54r1,
4, 6, 7, 12, 15, 17; 54v
2, 3, 6, 7, 9, 11; 56r6,
9; 56v3, 4, 5; 59v16, 17
61v6; 63r3; 70r13; 79v8;
92r15; 92v8; 97r18; 97v16;
99r11; 99v2; 104v1; 198r8;
210r11; 99r9

islām -32-

i.2v1, 2, 5; 46v13;
142v7; 195r9; 197r7;
197v8; 200r8, 12, 16,
21; 201r7; 201v6; 205
v2, 21; 216r4, 6, 13;
221v2, 8, 9; 222r1;
222v12; 223r1; 223v3,

9; 232r6, 8, 14, 16, 19;
233r15
i.(dīn+i i.) 236v11
i.birle 195r17
i.keltür- 195r20; 199
v15, 19; 200r16; 201v10;
202r1; 204r7; 229r18;
230r9, 10; 232r10, 12
i. tap- 195r19
i.+ nı 232r11
i.+ ğa 29r13; 145r4;
160r1; 195r16; 197
r8; 199v1; 203r17;
204v1

i.+ ka 233r14; 238v19
i.+ da 201v7
i.+ ları 154r18

ismā ° il -21-

i.+3v12; 29v20; 47
v10, 13, 14; 48r15; 48
v12, 13, 17, 19; 49r3,
9, 11, 12, 13, 14, 16, 19;
49v2, 8, 9, 10, 11, 12, 14,
16, 18, 19; 50r1; 50v4, 5,
6, 7, 14, 15, 16, 18, 19; 51r
4, 6, 7, 9, 18; 52r3, 4, 7, 10
12, 13, 14, 15, 16, 18; 52v
16; 54r8; 56r6; 56v3, 4; 71r
16; 92r17; 198r8, 9; 210r11
52v6

isrāfil -7-

i.+ 5v16; 7r21; 9v12; 11r6; 171r13; 177r12; 209v6	153v7; 161r13; 161v 7, 10; 210r6; 220v1; 222r13; 226v14, 20; 232v3; 246v5
īsrā'īl -4-	
i.62r4, 6, 10; 77v10; 141r6; 75v17	k. birle 39v20; 40v3; 60v9; 145v10
isticābet -1-	k.+ miz 176v3
i.ḳıl- 26r11	k. er- 23v7; 24r21; 36 r18; 36v18; 56r20; 59 r16; 90r6; 132r11; 161r9; 198r13; 215v12; 223 v5
istiḡfar -1-	
i.ḳıl- 22r2, 4	k. tur- 24v5; 161r19
istincā -1-	
i.ḳıl- 206r20	k. bol- 6v6; 22v3; 28 r7; 44r21; 126r14; 126 v11; 144v4; 211v4; 216v 21; 218r9, 21
ḳābe ḳavseyn -6-	
ḳ.+ 209r14; 218r14	k.+ niḡ 226v19
ḳ.+ ḡa 216v21; 218r2	k.+ ni 23v12; 39v18; 63v20; 116r9; 163v3; 223r13
ḳ.+ de 181r19	
ḳ.+ din 218r2	k.+ GA 46r1; 63r21; 63v10 21; 116r7; 123v6; 161v5
ḳābizü'l-ervāḡ -1-	
ḳ. 237r4	k.+ din 158v13; 110r 8; 110v8; 204v10
ḳādīr -4-	
ḳ. 31v2; 78v14	k.+ leri 95r3; 195r3, 20; 204r11; 205v7, 17, 218v14; 222v20; 223r18; 225r17
ḳ.+ sen 163r5	
ḳ. er- 156v8	k.+ lerin 202v19
ḳādiru'llāḡ -1-	
ḳ. (ḳ. u'llāḡ) 181 v11	k.+ leriḡa 202v20; 224 v21
ḳāfir -142-	
k. 10r18; 22v10; 24 r19; 27r16; 34r2; 37 v21; 56r7; 56v15; 62 r12; 116r7; 123v9;	

k.+ ler 9r10; 10r3, 5;
10v15; 22v5; 23r13,
17; 24r2, 4; 32v8;
37r10; 39v14; 40v8;
41v2; 56v9; 60v3, 5;
64r2, 18; 64v2; 78r4;
90r8; 97r14; 98r5; 99
v9; 101r17; 123v11;
155v14; 162r7; 173r
15, 17; 188v3; 195r
15, 21; 196v21; 197r
10, 15; 197v3, 10; 198
v10; 200v13; 203r13,
20; 203v21; 205r19; 206
v12; 208r2; 215v20; 218v
16, 19; 220r18, 21; 221r18;
221v2, 3, 10, 14, 16, 18, 21;
222r1; 223v1, 2, 7, 17; 224r6;
225r3, 15; 225v9, 11; 226r19;
227r17
k.+ lerniñ 173r5
k.+ lerni 37r10; 62r14;
161v10; 218v15; 223 v19
k.+ lerGA 23r21; 41v5;
60v4, 91r19; 102r16;
133v14; 156v13; 188
v7; 223v18; 224r3
k.+ lerça 224r1
k.+ lerede 60v7; 222r5;
223v6
k.+ lerdin 56v7; 145r21;

188v4; 221v8, 15; 222v17

kāfire -5-

k. 145r4
k. er- 81v18; 145r14
k. bol- 145r13
k.+ ni 145r14

ķazā -47-

ķ. 88v20; 140v16
ķ. (°umretü'l+ķ.) 226 v9;
(hük+m+i ķ.) 88v13;
(ķ.-yī hā cet) 183v9
ķ. ķıl- 12v7; 93v7;
140v4; 166r14; 215 v19
ķ. bol- 140v2, 8, 14
ķ. yorit- 12v9
ķ.+ nı 12v7
ķ.+ ğa 200v21
ķ.+ n 166r14
ķ.+ sı 18v4; 126r20;
128v9; 156r20
ķ.+ sın 194v16
ķ.+ sını 140v17
ķ.+ sına 110v21; 172 r19
ķ.+ sında 78v14
ķ.+ sindın 229v15

kebire -1-

k. (k. yazuk) 145r11

kelāmu'llāh -1-

k.+ ğa 187v19

kelime-i tevħid -1-

k. 197r4

kevs̄er -7-

k. 183v21; 238r19; 238v3

k. (ḥavž-ı k.) 202r5

k.+ niñ 181r21

k.+ ni 211r2

k.+ din 202r8

kıbla -7-

ķ. 6r12, 13; 189r21

ķ. kıl- 75r9

ķ.+ ğa 75r9; 127v1, 3, 5

ķ.+ din 127v7

ķ.+ si 2r7; 107r10

ķırā ʿat -9-

ķ. 81v2; 85r16

ķ. tur- 169r15; 173v5, 6;

175v5, 9

ķ.+ da 200v13; 208r1

ķ.+ ʿa 173v6

ķ.+ i 71v21

ķıyāmat -80-

ķ. 9v7; 123r1; 181 v14;

188r14; 208r7;

225r12; 236v14

ķ. kūn+ 2r11; 9v5;

15r9; 17r4; 41v12;

51v13; 53r2; 91r16;

102v19; 103v4; 136 r12;

146r20; 162r8, 20; 184r19;

187v17; 188r20, 21; 188v6;

191r13; 191v11; 196 r1;

196v18; 199r9, 18;

200v1, 5, 16; 202r4;

202v14; 207v10, 14;

208r8; 215r15, 16;

224v6; 237r19; 242 v10;

248v20

ķ. bol- 40v7; 171r13;

208r9; 215r9

ķ. yét- 55r12

ķ+ ğa 7v3; 10r21; 12 r2;

12v15; 13r9; 14r2; 12v15;

13r9; 14r10; 15r1; 16r2;

17r4; 19r20; 19v3; 23r12;

37v42r10; 43r6; 52r13;

71r20; 76r16; 88r8;

126r16; 140v17; 142v

18; 157r17; 158r13; 160r

11; 168r18; 176v8; 193r

19; 206r9; 214v8, 9; 223v12

ķ.+ ķa 237v5; 238v18; 244r4

ķ+ de 74v2; 123v4; 206v14;

207r13; 207v6

ķitāb-ı ķadīm -1-

k. 65v18

ķurʿān -26-

ķ. 2v7, 8; 49v19; 57 r2;

66r1; 84v13; 96v2;

107r14; 123r17; 143v15;

156v10; 168v16; 178v14;

196v8, 11; 198r4; 206r1, 2,

3; 210v18; 235r11; 241r9

ķ (ķ+ ı° aźīm) 65v8

- k. (tilāvet-i k.) 189v4
 k.+ ni 194v13; 200r21;
 201v9, 10; 244v17
 k+ da 196v20
- küffar -1-**
- k. 229r8
- küfr -12-**
- k. 142v9; 197r7
 k. (k. ü zulmet) 2r9;
 22v15; (k. ü sihr ü
 tuğyān) 238r6; (k. ü
 şirk) 66r19
 k. tur- 22r19
 k. bol- 70r16; 211v3
 k.+ din 70r16; 196r11
 k.+ i 142v9
- laḥd -6-**
- l. 188r11; (laḥid) 238 v8
 l.+ ge 177v4
 l.+ de 108r12, 14; 239 r8
 l.+ imni 239v15, 16
- la ° in -8-**
- l. (merdūd l.) 184r13
 l. (İblis+ i l.) 9r20;
 (nemrūd+ ı l.) 44v7;
 (nemrūdü'l+ l.) 37v6;
 (ebū cehl+i l.) 190r3, 6
 l. er- 62v17
 l.+ niḡ 220r1
 l.+ ġa (nemrūd-ı l.) 44 v13
- la ° net -8-**
- l. 246v19
 l. kıl- 40v17; 41r7;
 127r8
 l.+ ke 8v3; 11v15
 l.+ din 8v1, 3
 l.+ i 16v5; 127v3, 8
- lebbeyk -2-**
- l. (l. yā resūla'llā) 171r11
 l. ayt- 204r1
- levḥü'l-maḥfūz -2-**
- l.+ da 8r20; 51v17
- luṭ -5-**
- l. (l. u ° inayet+)203 r15;
 (l. u kerem+) 137r14, 16
- ma ° bed -1-**
- m.+ inge 189v14
- mālik -3-**
- m. 153v20; 187v18
 m. (ey seyyid-i māli-
 kü'l-mülük-ı ta'ālā ve
 ta ° azzama) 238r4
- mālikü'l-mülük -1-**
- m. 51v15
- ma ° şiyet -16-**
- m. 2r18; 5r2; 29v6;
 102v21; 200v2; 207 v9, 11
 m. kıl- 31r20
 m.+ ni 199r20
 m.+ ġa 119v4; 200v2
 m.+ din 21r21; 172v12
 m.+ iḡni 191r20

- m.+ injiz 118v5
m.+ lerin 5r11
m.+ ler 17r4
- maḳām-ı maḥmūd -18-**
m. 211r2
m. (m.+ ı maḥmūd) 188 r16; 211r2
m.+ ğa 163v16, 17; 189 v4; 199r2;
207r5; 211v1; 212r2;
214v7, 19; 215r9
m.+ da 149v15; 171v1; 211r13
m.+ ıġa 209r14
m.+ ııa 218r14; 219r6
m.+ ındın 147r17
m.+ ımız 211r14
- maḥşer -3-**
m. 202v17; (m. küni+)
181v7; 211v18
- mescid -14-**
m. 166v8, 10; 199v2
m. kı1- 194v12; 210 v21
m. kıpar- 179r14
m.+ ni 216v2
m.+ ge 18v6; 236r20,
21; 239v5; 240r1; 241v1
m.+ de 19v8
m.+ leri 216r21
m.+ leridin 213r5
- mevt -2-**
m. 30v3
m. (meleü'l+m.) 236v6
- minber -15-**
- m. 199v20
m. ur- 17r9
m. kıpar- 239r13
m.+ ni 237v14
m. +GA 17r10; 124
v11; 143r9; 235v12;
236r1; 241v1
m.+ de 82v16
m.+ din 143r11; 235
v21; 241v2
m.+ inde 68v5
- miḥrāb -16-**
m. 135r18; 237v14
m. er- 96v4
m. kı1- 34r15
m. et- 15v14
m.+ ğa 87v10; 1678
m.+ da 82v16; 96v5;
135r14; 136v17; 151
r6; 167r9; 167v4, 7;
193r19; 235r13
- mi^c rāc -26-**
m. 206v15; 216v18;
217r11, 19; 217v10,
15, 17, 19, 21; 218r4;
219r13, 16; (m. tüni+)
2r13; 67r3; 85v11;
123r14; 181v7; 194v8;
198v12; 199v1; 201v
13; 218r18
m. (m. ü'n-nebī) 208v2

- m.+ niḡ 219r12
m.+ ġ/ka 208v1; 209r
11; 209v13; 217v1, 2,
16; 218r21; 218v9
m.+ dīn 217r2
m.+ iḡa 216v20
- mu ° izze'd-dīn -1-**
m. 197r8
- muṣḥaf -4-**
m. 2v6; 240v11; 214r8; 24814
m.+ nī 248v17
- muḥammed -145-**
m.+ 14v7, 8, 9, 10
12; 15r7, 8, 18; 24r
15; 28v20; 33v8, 9;
51v13, 18; 54r9; 65v
19; 67r4; 95r4; 119r12;
122v17; 123r5, 15; 126v
2; 127r15; 139v7; 140v15;
150v7,10; 155v14; 168v16;
17r17, 21; 173v6; 179r19;
180v21; 181r4, 5, 14; 181v12;
182v5, 8; 183r2; 184r9, 12, 13,
18, 21; 184v1, 9; 185r13, 14, 16,
18; 185v1, 2, 4, 5, 7, 10, 13, 15, 16
18, 19; 186r8, 10, 20, 12;
186v3, 4, 6, 7, 9, 11, 13, 14,
15, 16, 18, 20; 187r6, 12, 15,
17, 18, 19; 187v3, 6, 7, 8, 9,
11, 13; 188r2, 5, 9, 12, 14, 17,
19, 20; 188v8, 9, 15, 21; 189r1,
9, 15, 21; 189r1, 9, 15, 17;
189v6, 7, 10, 14,17; 190r14, 16,
17, 18, 19, 20; 190v5, 10, 13, 14,
16, 18, 21; 191r2, 6, 8, 9, 12;
191v1, 4, 6, 7, 13, 14, 16, 19,
21; 192r1, 9, 10, 12, 13, 14, 16,
18; 192v3, 17; 193r4, 5, 17, 20;
194r5, 6, 8, 9; 194v1, 3, 5, 9;
195v2, 17, 19; 196r9, 1014, 20, 21;
196v15; 197r2, 3, 13, 14, 17, 18;
197v2, 6; 198r6, 11; 16; 199r 3, 4,
7, 9, 10, 11, 17, 18, 19;
199v7; 200v15, 16; 202r2;
202v15, 19; 203v12, 13, 20;
204r21; 204v2, 13, 20; 204r
21; 204v2, 3, 6, 7, 14, 17, 18,
20, 21; 205r4, 5, 6, 9, 13, 19;
205v7, 8, 9, 10, 12, 16; 206r3;
206v1, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 19;
207r6, 10, 11, 13, 15, 17, 18;
207v4, 6, 7, 17; 208r4, 20; 208v
4; 209r3, 12, 15, 17, 20; 209v13;
211r10, 11, 15, 21; 211v9, 21; 212
v7, 9, 16, 17; 213r1, 7, 14; 213v4,
7, 11, 15, 19; 214r3, 7, 8, 10, 14,
16, 17, 18; 214v6, 10, 15, 17; 215r
1, 2, 4, 5, 6, 18; 215v6,9,19; 217v
21; 218r5, 11, 20, 21; 218v5, 13;
219r1, 2, 5, 20; 219v6, 13; 220r3,
4, 17; 221r11, 12; 222r3; 223v9,
1315, 16, 18; 224r8, 17, 18;

225v9, 11, 12, 13, 15; 226r221;
 226v2; 227r3, 7, 18, 19, 20, 21;
 228r21; 228v17, 18; 229r1, 2,
 5, 12, 19, 20, 21; 229v3, 5, 11;
 230r12; 230 v2,6,7;231r2, 3; 232r7;
 233r19; 234r4; 234r4;237r11;
 237v3,8;238v13, 201v8, 9, 14; 2r8;
 3r6; 5r13; 10r12; 16r11; 17v21;
 47v20; 53r2; 67v1; 68v19; 71r12;
 78v6; 82r20; 91v21; 95r3; 108r9;
 110v8; 119v16; 122v16; 123r15;
 181r14; 186v21; 197r7; 198r9;
 198v12; 199r1; 200 r12; 206v15,
 17; 207r2, 5, 2; 208r9; 208v11;
 217v2; 218r13, 19; 219v17; 7r13
 15r4; 193v14; 203v19; 226r15;
 186v1; 225r4

muḵrī -3-

m. 68v5; 235r13
 m.+ ler 82v16

mūsā -42-

m.+28v10, 14, 16;
 64r5; 108r7, 8; 111r2,
 3, 7, 8, 9, 10, 11, 14,
 19, 21; 111v2, 3, 6,
 10, 13, 14; 112r1, 2,
 10, 11, 12, 14, 16, 17,
 19; 112v7, 8, 13, 14,
 15, 16, 18; 113r2, 7,
 8; 113v2, 4, 12, 13,
 14, 15; 1114r1, 3, 4, 5,

6, 7, 8, 13, 14, 16, 19,
 21; 114v2, 4, 6, 18, 19;
 115r7, 8, 9, 10, 11, 12,
 18, 19, 21; 115v1, 3, 6,
 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16,
 20; 116r11; 116v14, 20,
 21; 117r3, 16, 17, 19; 117
 v1, 4, 5, 8; 118r12, 14, 16;
 118v1, 3, 5, 12, 15; 119r1, 4,
 7, 11, 14, 15, 16, 18, 21; 119 v1,
 2, 6, 8, 11, 16, 17, 19, 20;
 120r1, 2, 4, 7, 8, 10, 12, 13,
 15, 20; 120v1, 3, 5, 6, 7, 9, 11,
 12, 13, 15, 18, 19, 20; 121r1,
 6, 7, 10, 15, 17; 121v3, 11,
 13, 19, 21; 122r1, 3, 5, 6, 8,
 11, 16; 122v4, 7, 9, 11, 13, 16,
 18, 21; 123r4, 6, 12, 14, 17, 20;
 123v1, 2, 11, 12, 13,
 14, 15, 16, 17, 18, 19,
 20, 21; 124r1, 2, 3,
 6, 7, 10, 11, 12, 13; 124v9
 11, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 20,
 21; 125r1, 6, 7, 8, 12, 14,
 15, 17, 20; 125v1, 3, 6, 7, 10,
 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21;
 126r1, 4, 5, 16; 126v1, 2, 3,
 5, 7, 8, 15, 16, 19; 127r1,
 3, 4, 5, 6, 9, 11, 17; 12710
 11, 12, 17, 20, 21; 128r1,
 3, 4, 7; 128v1; 129r3, 12,

13, 15, 16, 18, 19, 20,
21; 129v5, 6, 8, 9, 11, 12,
13, 14, 15, 19, 20, 21;
130r2, 4, 6, 8, 10, 14, 15,
17, 19, 21; 130v2, 5,
7, 9; 131r7, 8, 12, 14, 16,
18; 131v12, 13, 14, 15, 17;
161v9, 12; 166v1, 2;
170v9; 173r13; 176v2;
190v3; 198v19; 199r6;
202r2; 207r1, 9, 10, 11;
209r1, 2;
210r20; 211r8; 213v1,
2, 5; 216r8; 230r11;
238r6, 8

muştafā -32-

m. 2r8, 9, 10, 11, 12,
13, 14, 15; 17v19; 47 v18;
48v8; 49v1; 50 r1; 114v7;
122r4; 122 v2; 126r16; 140v13;
146r11; 173r6, 13, 14; 181v16;
182v1; 188r13; 188v15; 191v
11; 198v20; 200v11; 217r1;
219v2; 236r16; 238v9; 243r3;
243v18; 244r7; 245r13; 245v15;
246v15, 19; 247v12; 249v10

mücāhede -2-

m. 22r13; 55v8

mü'ezzin -1-

m.+im 215r10

münacat -24-

m. 198r5; 202v13; 219r21
m.188v4
m. kıl- 22v5; 45r8; 48 v11;
51v17; 54r6; 59 r21;
105v1; 110v14; 119r15; 125r7;
125v6; 126v2; 127v17, 21; 131v
15; 150v20; 154r12; 166v13
m.+ ğa 87r3
m.+ mı 37v8; 61v3

münāfiq -4-

m. tur- 201v17
m.+ dın 218v3
m.+ lar 188v3
m.+ lardın 221r11

müstehab -1-

m. 140v1

müşrik -7-

m. 215v19
m.+ leri 173r12
m.+ ler 173r19; 217v8; 230v11
m.+ lerge 176r21
m.+ lerdin 217r3

münevir-i kerim -1-

m. 65v18

mürsel -8-

m. 61v11; 181r20;
181v2; 181v9; 249v11; 160r4
m. 211v2
m. er- 158r18

mārūt -3-

m.+21r6; 22v3; 218r16

ma ʿaza'llāh -1-	m.-biz 208r2; 216r16;
m. 21r15	m. er- 22v17; 29v17;
melā'ik -1-	159r13; 179r1, 2
m. 181r17	m. bol- 23v5, 6; 24v6;
melek -2-	31v14; 34r12; 42v14;
m. 70v12; 138r18	43r21; 43v7; 46v11;
melek-i muḡarreb -2-	59r10; 60r9, 10, 11;
m. 211v2; 214r14	72v19; 88r19; 109r17;
melekū'l-mevt -5-	112r11; 113v3; 114v5,
m. 20r5; 236v6; 23	17; 115r8; 126r12, 14;
7r3; 99v18	147v6; 148r9; 154r17,
m.- men 170r16	18, 20; 155v13; 158r5;
melekūt -1-	161v11, 18; 162v10; 163
m.+ nı 123r15	v6; 198r12; 203v16; 204v
mesh -1-	21; 205r1, 2, 3; 208v1;
m. tart- 96v19	216r5, 6; 222v13; 226r6;
mīkā'il -16-	226v3; 227r9; 233r4; 246r
m.+ 5v17; 7r20; 9v12;	11; 247r4
11r6; 33v13; 60r4, 14,	m.+ nı 226v14
17; 61r6; 149v19; 162v21;	m.+ ḡa 138r20
185r21; 190r7; 202r3; 209v12;	m.+ lar 98r5; 145v1;
218r19; 222r8; 222v4	156r5, 9; 164r19; 175v2;
münezzeh -1-	195v20; 197r10, 15; 217
m. tur- 208v3	v21; 222r5, 16; 223v1;
müsülmān -85-	226v15; 238v16; 239v
m. 2v1; 24r21; 36v19;	10, 18; 244v3; 249r1
37v21; 45r8; 56r7; 60r8,	m.+ larnı 197v8
10, 11, 12; 60v12; 61r6;	m.+ larḡa 201v1; 222r21
78r5; 82r21; 125r16; 158v2;	m.+ larda 34r16
161r16; 161v5; 174v13; 230r18	nāmus-ı ekber -1-
m.-men 38v17	n. 194r7, 14, 17

necāsāt -4-

n. 28v6

n.+ i 28v9

n.+ leri 26r17

n.+ lerni 26r19

neh-y-i münker -2-

n. 189v5; 193v15

nūḥ -32-

n.+ 13v7; 22v4, 9, 16,
 17, 19, 20; 23r1, 3, 11,
 12, 13, 14, 15, 17; 23v1,
 7, 8, 11, 18, 19, 21; 24r6
 9, 11, 16, 17, 19, 20; 24v2,
 6, 9, 16, 17, 18, 20, 22; 25r
 3, 10, 17; 25v3, 6, 8, 9,
 11, 12, 13, 15, 21; 26r4,
 5, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 21;
 26r4, 5, 6, 8, 11, 12, 13, 18;
 26v9, 13, 14, 17, 21; 27r2,
 8, 7, 9, 11, 14, 16, 17, 19;
 27v10, 12, 21; 28r1, 2, 4,
 6; 28v19; 29r2, 12; 31v4,
 19, 20; 52v2, 9; 55r12;
 71r4; 79v8; 161v9, 12;
 171r10; 161v9, 12; 171r
 10; 202r1; 206v10, 11;
 210r6; 222v1, 24; 4r5;
 22v16; 22v8

nübüvvet -7-

n. 31v14; 65v10; 77

v18; 110v6; 189r1, 19

n.+ni 236r8

n.+de 193v2

°oṣmān -16-

°o.+ 25r12; 198r20;

201r10, 11; 201v1, 2,

4, 5, 11, 11, 13, 15; 202

v5; 223v10; 236r5; 238

v1; 239v19, 20, 21; 240r1

6, 8, 12, 15, 19, 20; 240v2,

3, 4, 8, 9, 10, 14, 15, 18, 20,

21; 241r2, 3, 4, 5, 14, 15, 18;

241v2, 3, 5; 200r19; 217r12

168v14

°ömer -15-

°ö.+ 18v17, 20; 25

r12; 114v10, 11; 195

r5, 7, 8, 17, 18, 19, 20,

21; 195v2, 3, 8, 10, 11,

13, 14, 17, 18, 19; 196r

3, 6, 7, 8, 12, 13, 14, 15,

16, 17, 18, 19; 196r3, 6,

7, 9, 11, 13, 14, 16, 17,

19, 21; 197r1, 5, 6, 9, 10,

13, 15, 19; 197v3, 4, 7, 8,

9, 21; 198r1, 4, 5; 199v15;

16, 17, 19, 20; 200r2, 3, 4,

5, 8, 9, 12, 16, 18; 202v1, 4, 5;

203r17; 222r18; 222v1, 18;

223r11; 223v14; 224r8; 9, 10;

225v1; 226r21; 226v2, 4, 5;

229r15, 16; 236r5; 238v15,

- 17; 239r13, 15, 16, 17, 20;
239v1, 2, 3, 5, 6, 7, 9; 241r
1, 13; 199v14; 201r9; 239r11
18v16; 195r4; 202r20
- rab(b) -14-**
r. 15r11; 19r9; 124v
21; 151v16; 159v5;
181v17; 224r6; 113r6;
239r11; 218r19; 196r11
r.+ka 29r4
r.+dın 2v9
r.+ijiz 10r18
- rāhib -2-**
r. 189r3, 9, 13, 14, 15, 16
r.+ğa 186v20
- raḥīm -5-**
r. 201v11; 222v4;
17v11; 226r9
r.+ni 226r10
- raḥmān -4-**
r. 17v11, 12, 14;
181v8
r. 17v11; 226r9, 10
- rek ʿat -13-**
r. 37r2; 140v17; 152r
9; 156v19; 162v17;
163r4; 171r10; 194v1,
7; 201v10; 209v16;
213r20; 213v1; 214v 3, 5
- ramazān -3-**
r. 212v13;
- 241v19; 242r5
- risālet -6-**
r. 25r17; 31r17; 53
v20; 181r15; 189r19
r.+de 193v3
- rūḥu'llāh -1-**
r. tur- 170r6
- rūkū ʿ -4-**
r. 9r 12; 155r13
r.+ı 245v15
r.+ın 245v15
- sācid -2-**
ş. bol- 9r1
ş.+largā 156v6
- şalavāt -1-**
ş. 84r18
- şāliḥa -1-**
ş. 172r14
- şāḥīb-şerīʿat -1-**
ş. 96v5
- şamed -1-**
ş.+ din 83r2
- sa ʿīr -1-**
s. 116v12
- semī ʿ -1-**
s. 152r8
- şırāt -3-**
ş.+dın 19v14; 53r10;
202v18
- şıyām -1-**
ş. 189v4

siccin -1-

s.+ қа 248v12

sücūd -3-

s. 76r11

s.+nı 245v15

s.+ığa 245v15

sünnī -2-

s. tur- 218r9

s. bol- 18r20

sūretü'l-'asr -1-

s. 66r18

sūretü'l-bağara -1-

s.+nı 66r14

sūretü'l-enfāl -1-

s. 66r17

sūretü'l-en'ām -1-

s.+nı 66r16

sūretü'l-ihlās -1-

s.+nı 66r20

sūretü'l-mu'avvizeteyn -1-

s.+nı 66r20

şeyāṭīn -1-

ş.+ğa 149v14

şirk -3-

ş. 66r19; 223r14; 236 v19

ṭahāret -10-

ṭ. 206r11

ṭ. kı1- 96v18; 129v1

2; 143r15, 16, 17, 19;

143v15; 194r21; 206r16;

234r12, 13, 14

ṭ.+ğa 196v10

ṭ.+lerin 213r10

ṭavāf -5-

ṭ. 226v10

ṭ. kı1- 13v7; 25r13; 52

v14; 203v2

tehlīl -21-

t. 2v7; 20r2; 121r4

10, 11; 128r21; 155v

8, 15; 189v5

t. birle 55r21

t. kı1- 5r7; 8v6

t. et- 53r7

t. ay/t- 129v19; 131

v4; 135v18; 151v14;

157r17; 121r5;

t.+ge 157r17; 237r1

t.+imni 168r3

t.+i 209v12

t.+in 151v7

tekbir -6-

t. birle 19v2

t. kı1- 64r21; 64v1

t. ay- 133v14; 222r16

t.+ni 52r5

tevbe -23-

t. 85r3; 127r17; 213v14

t. birle 206v8

t. kı1- 59v2; 61r13;

68r4; 74r13; 74v3;

84v21; 85r4; 111v11;

117r10; 121v16; 124
v20; 127r11, 13, 15;
134r10, 15, 18; 138v
16; 150v21; 157r8; 162v
1; 196v12; 213r12, 13; 246r10
t.+η 134v1; 199r4
t.+si 127r13; 127v13; 213r3
t.+sin 150r11; 199r5
t.+miz 213r4
t.+mizni 127r12
t.+ηiz 127r18
t.+leri 127r16

tevrīt -28-

t. 67v7; 117r17; 119
r16; 121v12; 129r13;
129v14; 166r8; 173v7;
176v1; 183v8; 189r5, 10
t.+niη 117r18; 119r13
t.+ge 187r19; 189v20
t.+De 62r1; 173r10;
187r2, 19, 21; 227r14,
16, 18; 239v3
t.+deki 173r13

teyemmüm -3-

t. 213r6; 221v4; 234r19

tilavet -1-

t. 189v4

‘uqbā -6-

‘u. 10v18; 22r9, 10
‘u.+ka 238v2
‘u.+ de 15r11; 122r14; 198r6

‘umre -4-

‘u. 212v13; 225v12
‘u. keltür- 226v10
‘u.+ğa 225r17

‘umretü'l-każā -2-

‘u. 226v9; 221r6

‘üzeyr -4-

‘ü.+55v19, 21; 165
r13, 14, 20; 165v2,
5, 6, 9, 17, 21; 166r1,
2, 4, 5, 6, 7, 11, 13, 14,
16, 17

vācib -4-

v. 83r17
v. bol- 52r13; 217v1
v. kıl- 193r9

vaḥy -10-

v. 158r21; 187r1; 189 r17;
193r21; 197v17,
18; 235r7; 236r11, 12;
238r14
v. kıl- 138v1; 150v15

va’llāhi -7-

v. 67v6; 97v6; 195v8;
205v20; 234v4; 235r20,
21; 235v1, 4

va’llāhu a‘lem -1-

v. 161r4

va’llāhu a‘lem bi’ş-şavāb -3-

v. 200v17; 227r11; 234r7

va'llāhu ekber -1-

v. 224r12

va' c z -3-

v. 124v12; 235v12

v. et- 168r7

vefat -26-

v. (v.+1 ebū bekr) 238

v11; (kışsa-i v.+1 ibrahīm)

v. bol- 14v5; 71r12; 108r4

6, 7, 18; 110v11; 150v13;

177v9; 198r21

v. kıl- 56r9, 11; 67r11; 103v

6; 194r17; 198v3; 201r11

v.+1 19r20; 19v5; 28r6; 56r

3; 117r15; 131r16; 164r15;

218v14, 15; 219v5; 235v11;

238r15

vird -2-

v.+i 140v2

v.+ini 140v4

yaḥyā -7-

y.+166r18; 167v

1, 9, 12, 13, 14, 15,

17; 168r4, 7, 16, 18,

19; 168v13; 169r9; 199

v5; 208v14, 15

yaḳ'ūb -60-

y.+ 54r14, 15, 20, 21;

54v1, 3, 4, 6, 8, 9, 11;

59v17; 61v7, 8, 9, 10,

11, 12, 13, 17, 19; 62r

2, 4, 11, 12, 14, 15, 17;

62v18; 63r3, 8, 17, 18,

20; 63v1, 2, 5, 7, 16, 17,

18, 19; 64r1, 4, 7; 64v1,

4, 10, 11, 14, 15, 17; 65r

6, 7, 9, 11, 12, 16, 17; 65v

6; 66v1, 14; 68v11, 16, 18,

20, 21; 69r1, 2, 4, 5, 6, 9,

13, 17, 20; 69v2, 3; 70r14;

70v17; 71v12, 21; 72r20;

72v3, 5, 6, 10, 11; 73r20;

73v2; 79r15, 16, 18, 20

21; 79v4, 5, 11, 15, 18;

83r6; 92r15; 92v7; 93r21;

93v4, 6, 7, 14; 94r40; 94v3,

8, 9, 11, 13; 95v6, 9, 10, 11,

18; 96v20; 97r18; 97v15, 17;

98r13, 16; 99r2, 3, 6; 99v2,

8, 10, 17, 19, 21; 100r1, 3,

6, 8; 100v1, 3, 6, 7, 8, 9, 10

11, 14, 20, 16, 18; 101v3;

103r3, 12; 103v10; 104v1;

105r6, 13, 14, 17, 18, 21;

105v1, 2, 3, 4, 8, 10, 12, 16,

20, 21; 106r4, 9, 11, 13, 18,

21; 106v21; 106v1, 4; 107r3,

4, 9, 10; 107v7, 8; 108r1,

2, 4, 6; 108v1, 21; 109r1,

15, 17, 20, 21; 109r1, 15,

17, 20, 21; 109v4; 110v11;

118v7; 127v12; 235r4; 63

v9; 61v13; 61v21
ya ʿqūb isrāʿīluʿllāh -1-
99r9
ya ʿqūbuʿn-nebī -1-
61v1, 5
yūnus -16-
y.55r15; 74v12;
151v6, 9, 10; 125r11,
12, 14, 15, 16, 17, 20,
21; 152v1, 2, 6, 8, 9,
12, 14, 15; 153r3, 4, 7,
8, 9, 11, 14, 15, 17, 18,
19, 20; 153v1, 2, 3, 4,5,
6, 7, 8, 9, 10, 11, 17, 19;
154r2, 3, 15, 19, 20; 154v
1, 3, 6, 7, 11, 13, 14, 17,
19, 20; 155r4, 5, 6, 7, 9,
12, 14, 15, 19, 21; 155v1,
2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 14, 21;
156r1, 2, 8, 10, 12, 13, 14, 15,
16, 18, 19, 20; 156v2, 4, 7, 15;
157r5, 9, 15, 17, 19, 20; 157v1,
2, 3, 8, 11, 12, 13, 15,
17, 18, 21; 158r1, 5, 6, 7
yūsuf -112-
y.+ 7v15; 52r19; 61
v9; 63r5; 65v5, 8;
66r2, 5, 6, 9, 21; 66v
17, 19, 21; 67r1, 2, 5,
6, 7, 8, 10, 11, 12, 14,
16, 17, 20; 67v1, 5, 7,
18, 21; 68r2, 6; 68v8,
13, 14, 16, 19, 20; 69r
2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 11, 13,
14, 16, 18, 20; 69v1, 2, 3,
4, 6, 8, 12, 16, 17, 18; 70r1
2, 3, 10, 18, 20, 21; 70v3, 9,
10, 13, 14, 15; 71r6, 7, 8, 9,
10, 11, 17; 71v1, 5, 6, 8, 9,
11, 12, 13, 15; 72r2, 4, 10,
21; 72v1, 3, 6, 7, 12, 13, 15,
17, 18, 19, 20, 12; 73r3, 6, 7,
8, 15; 73v2, 8, 10, 12, 13, 14,
15, 19; 74r2, 4, 9, 11, 15, 16,
17, 18; 74v1, 4, 5, 6, 9, 10, 14,
15, 18, 20; 45r1, 2, 3, 5, 6, 9, 19;
75v1, 3, 6, 8, 10, 11, 15, 17, 18,
20, 21; 76r2, 4, 7, 10, 19; 76v3, 6,
11, 12, 13, 14, 15, 17, 20; 77r2, 7,
8, 10; 77v7, 8, 9, 12, 17, 18; 78r1,
2, 4, 5, 7, 12, 13, 14, 18; 78v2, 5,
12, 16, 17, 21; 79r1, 2, 9 11,
15, 16, 19, 20; 79v2, 3, 4, 7,
9, 10, 11, 15; 80r1, 2, 3, 4, 5, 9,
10, 13, 15, 18, 19; 80v8,
16, 17, 18, 19; 81r1, 4, 6, 7,
9, 11, 12, 15, 17; 81v7, 10, 13,
17, 18, 19, 20; 82r2, 3, 4, 5, 6,
8, 11, 15, 16, 18; 82v1,
2, 3, 4, 18, 19, 20; 83r1, 2, 3, 5 ,
6, 10, 12, 15, 19; 84r2, 5, 7,
9, 11, 13, 14, 17,

18, 20; 84v3, 6, 8, 19, 20; 85r2, 4, 12; 85v3, 4, 5, 6, 8, 10, 12, 12, 15, 16, 17; 86r10, 12, 15, 19; 86v2, 3, 4, 11, 12, 13, 16, 17, 21; 87r2, 3, 6, 8, 9, 12, 13, 15, 16, 19, 20; 87v4, 6, 7, 8; 88r10, 11, 12, 18; 88v3, 17, 19; 89r1, 2, 3, 9, 11, 14; 89v9, 11, 12, 13, 15, 16, 20, 21; 90r4, 6, 12, 15; 90v1, 2, 3, 8, 9, 11, 13, 16, 21; 91r6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 21; 91v3, 4, 5, 8, 11, 12, 13, 14, 15; 92r1, 3, 4, 7, 10, 12, 13, 14, 15, 20; 92v2, 3, 4, 6, 7, 9, 12, 14, 15, 17, 18, 19, 20; 93r4, 9, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 15, 17, 20; 93v2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 16, 17, 19, 21; 94r1, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 13, 19; 94v2, 8; 95v9, 12, 15, 16, 17, 18, 20; 96r1, 3, 4, 5, 8, 12, 17, 20; 96v6, 8; 97r9, 10, 16, 19, 21; 97v2, 8, 9, 13, 15, 16, 17, 18, 19; 98r2, 6, 8, 10, 14, 17, 20; 98v3, 7, 8, 9, 10, 13, 14, 15, 16, 17; 99r19; 99v1, 11, 12, 15, 18, 19, 20, 21; 100r2, 3, 8; 100v3, 5, 11, 12; 101r2, 3, 5, 8, 14, 15, 16, 19, 21; 101v20; 102r6, 18, 19; 102v1, 6, 10, 12, 13, 14, 16; 103r2, 3, 5, 8, 21; 103v2, 10, 12, 14, 16, 18; 104r2, 3, 6, 9, 11, 13, 21; 104v1, 2, 3, 4, 6, 10, 11, 16, 21; 105r3, 5, 6, 12, 13, 15, 16, 19; 105v2, 4,

8, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 21; 106r2, 3, 4, 8, 13, 14, 15; 106v2, 5, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 18, 21; 107r1, 4, 5, 6, 9, 10, 12, 13, 15, 17, 20; 107v1, 8, 9, 10, 11, 12, 18; 108r4, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 21; 108v2, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 18, 19, 20; 109r2, 3, 4, 6, 12, 15, 17, 18, 20, 21; 109v1, 2, 5, 7, 8, 12, 13, 14; 110r5, 10, 11, 12, 17; 110v12, 15, 16, 18, 19; 115r19, 20; 115v1; 117v11; 126r13, 18; 135r9; 146r4; 187v15, 16; 188r19; 199r13, 14, 15; 199v3, 4; 207r21; 207v1, 2, 21; 208v17; 225r1; 235r5; 244r6; 67r5; 108r15; 67r13; 68v11; 69r17

yūṣa ° bin nūn -5-

y. 117v12; 118r11;
120r16
yūṣa ° + 125r19,20;
129v2, 5, 7, 17, 20

zāhid -16-

z. 134r9; 152r4, 9;
(ariğ z.) 18v1; (z. °ābid+) 125r1, 2
z. er- 168r4
z. tur-86v13
z. bol- 177v5

z.+niç 134r7	189v4
z.+ğa 134r10	z.+ı 213v13
z.+ler 144v8; 152r8	z.+ın 83r17; 233r4
z.+lerni 134r9	zekerıyyā -6-
z.+lerğa 134r7	z.+166r18, 21; 166
z.+lerdin 152r17	v19; 167r2, 9, 12;
z.+rağ 21r16	167v3, 4, 8, 18, 20,
z.+reklerinizge 21v17	21; 168v3, 18; 168v
zahide -1-	3, 4, 5, 6, 9, 10, 11, 13
z. 152r10	zu'n-nüreyın -1-
zebür -5-	z. 217r12
z. 210v2	zühđ -3-
z.+nı 135r1; 136v11	z. 19v18; 202r2;
z.+da 183v8; 194r7	(z. ü°ilm) 243v17
za'n-nün -4-	zū'l-celāl ve'l-ekrem -1-
z. 152r18; 153r4; 155	z. 163v2
v1; 156v3	zū'l-kıfl -1-
zekât -6-	z.+ 165r14
z. 169v19; (z. ve şada-	
ğāt) 212v13; (z. ve şiyām)	
	TOPLAM: 286

SONUÇ

1. Yukarıdaki tablolarda görüldüğü gibi *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Kışasu'l-Enbīya*, *Mu'înü'l-Mürîd* ve *Nehcü'l-Ferādīs* metinlerinde Arapçada kapalı “t” (ة) ile yazılan kelimeler açık“t” (ت) ile yazılmıştır: (سنة) < (سنت), (أمة) < (امت), (شهادة) < (شهادت). Yalnızca *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Mu'înü'l-Mürîd* ve *Nehcü'l-Ferādīs* metinlerinde bazı kelimeler Arapçada yazıldığı gibi kapalı “t” (ة) ile gösterilmiştir. (نبوة) : (نبوة), (عزة) : (عزة), (زكاة) : (زكاة), (شهادة) : (شهادة).
2. Arapçada kapalı “t” (ة) ile biten kelimeler genel olarak *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Kışasu'l-Enbīyā*, *Mu'înü'l-Mürîd* ve *Nehcü'l-ferādīs* metinlerinde güzel “h”denilen de noktasız kapalı “t” (ة) ile yazılmıştır: (فاسقة) < (فاسقه), (قبلة) < (قبلة), (جمعة) < (جمعه), (جنازة) < (جنازه), (عرفة) < (عرفه), (قبله).
3. Harezmi Türkçesinde hemze (ء) sesi olmadığından Arapçada kelimelerin başına, ortasına ve sonuna gelen hemzeler (ء), *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Kışasu'l-Enbīya* ve *Mu'înü'l-Mürîd* metinlerinde görülmemiştir: (عطا) < (دعا), (عطاء) < (دعاء), (أصفياء) < (أصفياء), (قضاء) < (قضاء), (أنبياء) < (أنبياء), (دعاء) < (دعاء). Diğer yandan, *Kışasu'l-Enbīya* ve *Satır Arası Kur'an Tercümesi* metinlerinde **mü'min** ve **mü'mine** kelimelerinin ortasına gelen hemze (ء) yazılmıştır: (مؤمن) < (مؤمن), (مؤمنة) < (مؤمنة).
Nehcü'l-Ferādīs metninde ise Arapçada kelimenin başına ve ortasına gelen hemze (ء) sesi görülmüştür: (أيو ب), (إبراهيم), (إدريس), (مؤمن مؤمنة), (مؤمن مؤمنة). Ancak kelimenin sonuna gelen hemze (ء) sesi yazılmamıştır: (قضاء) < (قضاء), (عطاء) < (عطاء).
4. Arapçada son harfi iki noktalı (ي) ile yazılan kelimeler, *Satır Arası Kur'an Tercümesi*, *Kışasu'l-Enbīya*, *Mu'înü'l-Mürîd* ve *Nehcü'l-Ferādīs* metinlerinde noktasız (ى) ile gösterilmiştir: (رباني) < (رباني), (داعي) < (داعي), (نبي) < (نبي), (نبي) < (نبي).
5. *Nehcü'l-Ferādīs* ve *Kışasu'l-Enbīyā* eserlerinde Arapçada kelimenin ortasına gelen hemzeler (ء), “y” (ي) ile gösterilmiştir: (فضائل) < (فضائل), (خلائق) < (خلائق), (جائز) < (جائز), (ملائكة) < (ملائكة).
6. Eserlerde geçen Arapça kelimelerin kullanım ve sıklık durumlarına göre edindiğimiz sonuçlar değerlendirildiğinde şunlar tespit edilmiştir: *Mu'înü'l-Mürîd* de yukarıda belirlediğimiz kavramların bir kısmı geçmemiştir: **cāhilliyet**, **diyānet**, **naşrānī**, **şerʿ**, **yahūdī**, **yahūdiyye ehl-i sünnet** ve **cemāʿat**, **müslüman**,

müslimin, mālīk, icmā' ummat, şehādet kelime, kelime-i tevhid, lā-ilahe, āhīr, aḥsenü'l-ḥālīkīn, 'alīm, 'alimü'l-esrār, avval, 'azīz, celīl, ḥaḳ ta' ālā, ḥālīk, ḥazret, ḳadīr, mālīkū'l-mülūk,”. *Mu'īnū'l-Mürīd*’ de Arapça dinî kavramlar yoğun bir şekilde yer alırken Türkçe *ıdī ve tanrı* gibi dinî kavramlar da görülmüştür.

7. Arapçada *āhīr* ve *avval* kelimeleri *Mu'īnū'l-Mürīd*, *Nehcü'l-Ferādīs* ve *Ḳıṣaṣu'l-Enbīyā* metinlerinde din kategorisine girmemişken *Satır Arası Kur'an Tercümesi*’nde din kategorisine girip Allah’ın isimlerinden biri olarak kullanılmıştır.
8. *Mu'īnū'l-Mürīd*, *Nehcü'l-Ferādīs*, *Ḳıṣaṣu'l-Enbīyā*’da Kur’an-ı Kerim’deki anlamını koruyan bazı kelimeler, *Satır Arası Kur'an Tercümesi*’nde farklı anlamlarla Harezmi Türkçesine çevrilmişlerdir. Örnek vermek gerekirse: şirk “*ortak*”, şevab “*yanut*”, nehy-i münker “*yığarsız körksüz işdin*”, ma'şiyet “*yazmak*”, fücur “*buyruğın çıkmak*”, fācir “*fāsık*”, emr-i ma'rūf “*buyrursız edgünlük birle*”, ecr “*yanut*”, dā'ī “*dua' kılğan*”, 'atā “*bahşiş*”, zāhid “*rahīb*”, taḳvā “*sainluk*”, ḥamd “*ögmek*”, istiğfār “*yarlıka tilemek*”, elḥamdü'lillah “*ögmek taḳrīga*”, bismillah “*taḳrī atı birle başlayur men*”, cum'a “*āzīne kün*”, 'umre “*ziyaret*”, islām “*müslümanlık, boyun sümek*”.
9. *Satır Arası Kur'an Tercümesi* metninde yukarıda belirlediğimiz kavramların bir kısmı yer almamıştır: “*kabire, ḳasem, kāfire, isticābet, fāsīkā, fācir, 'āṣī, mücāhede, ḡāzī, ḡazāt, zūhd, zahide, vird, ḫā'āt, sünnī, şuleḫā, şāliḫa, müftī, muḳtedī, mühtedā, ma'bed, inābet, ḫuṭbe, fetva, evb, aṣfiyā, ābid, va'llāhu ekber, sübhāna'llāh, yavmun-nahr, yavmu'arifa, yavmu't-tevriye, 'idü'l fiṭṭ, 'id, 'umretü'l-ḳazā, telbiye, tehlīl*” .
10. *Nehcü'l-Ferādīs* eserinde yukarıda belirlediğimiz kavramların bir kısmı bulunmamıştır: “*diyānet, ṣahīb-şer', ṣāḫīb-şerī'at, şer', taṣavvuf, şehādet kelime, kelime-i tevhid, lā ilahe, aḫad, aḥsenü'l-ḥālīkīn, 'alīm, küffar, şirk, fāsīka, ecr, dā'ī, mücāhede, sünnī, şuleḫā, şāliḫa, müftī, muḳtedī, mühtedā, ma'bed, evb, aṣfiyā, va'llāhu ekber, sübhāna'llāh, estağfirullah, 'umretü'l-ḳazā*”.
11. *Ḳıṣaṣu'l-Enbīyā*’da yukarıda belirlediğimiz kavramların bir kısmı tespit edilmemiştir: “*'idü'l-aḫḫā, yavmu't-terviye, yavmu'n-nahr, yavmu'arifa,*

telbīye, sa^cy, muḥrim, ḥacerü'l-esved, arafāt, zekātü'l-ibil, nişab, şāyimü'd-dehr, şavm-ı zihār, mu^ctekif, eḫtār, vitir, teşehhüd, tekbīrāt, teheccüd, secde tilāvet, secde sehiv, seccade, rekā'at, muşallā, muḫtedī, muḫrī, minber, mesbūk, ḫu'ūd",

- 12.** *Mu'înü'l-Mürīd'* de tespit ettiğimiz kavramların sayısı toplamda **153**'tür. Din ile ilgili kavramlar kısmında **6** , amelde mezhep ve mezhep kurucularıyla ilgili kavramlar **5**, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili kavramlar **1**, (Şer'î deliller), Allah'a inanma ile ilgili **1**, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile ilgili **19**, Allah'a hitap üzerine **1**, Allah ile ilgili diğer kavramlar **6**, meleklerle ilgili **1** , cin ve şeytan ile ilgili **3**, Kur'an-ı Kerim ile ilgili diğer kavramlar **2**, ayet ve sureler ile ilgili **1**, peygamberlerin isimleri ve sıfatları ile ilgili **8**, peygamberlerin mucize ve kerametleri ile ilgili **1**, peygamberlik ve halifelik ile ilgili **12**, ahiret ile ilgili **2**, ölüm ile ilgili **3**, cennet, cehennem ve hesap günü ile ilgili **3**, kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızık ile ilgili **2**, mükellefin işleri ile ilgili **4**, temizlik ile ilgili **2**, abdest ile ilgili **3**, gusül ile ilgili **5**, namaz ile ilgili **26**, ramazan ile ilgili **2**, zekât ile ilgili **4**, hac ile ilgili **2**, bayram ile ilgili **1**, mübarek günler ve geceler ile ilgili **1**, adak ile ilgili **1**, zikir ile ilgili **4**, ibadet ile ilgili diğer **14** ve islam dininin hükümleri, yasakları ve ahlakî **13** kavram geçmiştir. Ancak itikatta mezheplerle ilgili, imanla ilgili, kitaplara iman ve cihat ile ilgili kavramlar tespit edilmemiştir.
- 13.** *Nehcü'l-Ferādis'*te yer alan kavramların sayısı toplamda **232**'dir. Din ile ilgili kavramlar kısmında **7**, amelde mezhep ve mezhep kurucularıyla ilgili kavramlar **7**, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili Kavramlar **1**, allah'a inanma ile ilgili **1**, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile ilgili **4**, Allah'a hitap üzerine **4**, Allah ile ilgili diğer kavramlar **4**, meleklerle ilgili **9**, cin ve şeytan ile ilgili **2**, kitaplara iman **4**, Kur'an-ı Kerim ile İlgili diğer **4**, ayet ve sureler ile ilgili **2**, peygamberlerin isimleri ve sıfatları ile ilgili **28**, peygamberlerin mucize ve kerametleri ile ilgili **1**, peygamberlik ve halifelik ile ilgili **26**, ahiret ile ilgili **4**, ölüm ile ilgili **9**, cennet, cehennem ve hesap günü ile ilgili **15**, kader, kaza, gayb, tevekkül ve rızık ile ilgili **2**, mükellefin işleri ile ilgili **2**, temizlik ile ilgili **2**, abdest ile ilgili **1** , gusül ile ilgili **2** , namaz ile ilgili **17**, ramazan ile ilgili **3**, zekât ile ilgili **1**, hac ile ilgili **12**, bayram ile ilgili **6**, mübarek günler ve geceler ile ilgili **2**, adak ile ilgili **1**, zikir ile ilgili **4**, ibadet ile ilgili diğer **23**, cihat ile ilgili **6** ve islam dininin

hükümleri, yasakları ve ahlakî 22 kavram almıştır. Yanlızca itikatta mezheplerle ilgili ve imanla ilgili kavramlar bulunmamıştır.

14. *Kıssaşu'l-Enbıyā'*'da geçen kavramların sayısı toplamda **286**'tır. Din ile ilgili kavramlar kısmında **5**, itikatta mezheplerle ilgili **1**, amelde mezhep ve mezhep kurucularıyla ilgili kavramlar **2**, imanla ilgili **3**, Allah'a inanma ile ilgili **1**, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile ilgili **19**, Allah'a hitap üzerine **1**, Allah ile ilgili diğer kavramlar **4**, meleklerle ilgili **14**, cin ve şeytan ile ilgili **3**, kitaplara iman **4**, Kur'an-ı Kerim ile ilgili diğer **6**, ayet ve sureler ile ilgili **10**, peygamberlerin isimleri ve sıfatları ile ilgili **46**, peygamberlerin mucize ve kerametleri ile ilgili **4**, peygamberlik ve halifelik ile ilgili **30**, ahiret ile ilgili **8**, ölüm ile ilgili **7**, cennet, cehennem ve hesap günü ile ilgili **10**, kader, kaza, gayb, tevakkül ve rızık ile ilgili **3**, mükellefin işleri ile ilgili **5**, temizlik ile ilgili **2**, abdest ile ilgili **2**, gusül ile ilgili **2**, namaz ile ilgili **18**, ramazan ile ilgili **1**, zekât ile ilgili **1**, hac ile ilgili **10**, bayram ile ilgili **1**, mübarek günler ve geceler ile ilgili **2**, adak ile ilgili **5**, zikir ile ilgili **4**, ibadet ile ilgili diğer **22**, cihat ile ilgili **4** ve islam dininin hükümleri, yasakları ve ahlakî **26** kavram kullanılmıştır. Dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili ise kavramlar görülmemiştir.

15. *Satır Arası Kur'an Tercümesi*'ndeki kullanılan kavramların sayısı toplamda **115**'dur. Din ile ilgili kavramlar kısmında **14**, dinî hükümlerin kaynaklarıyla ilgili **2**, imanla ilgili **1**, Allah'a inanma ile ilgili **1**, Allah'ın isimleri ve sıfatları ile ilgili **7**, meleklerle ilgili **4**, cin ve şeytan ile ilgili **2**, kitaplara iman **3**, peygamberlerin isimleri ve sıfatları ile ilgili **31**, peygamberlik ve halifelik ile ilgili **2**, ahiret ile ilgili **3**, ölüm ile ilgili **1**, cennet, cehennem ve hesap günü ile ilgili **7**, kader, kaza, gayb, tevakkül ve rızık ile ilgili **2**, abdest ile ilgili **2**, gusül ile ilgili **4**, namaz ile ilgili **5**, zekât ile ilgili **1**, hac ile ilgili **4**, mübarek günler ve geceler ile ilgili **1**, adak ile ilgili **1**, ibadet ile ilgili diğer **9**, cihat ile ilgili **1** ve islam dininin hükümleri, yasakları ve ahlakî **8** kavram geçmiştir. Amelde mezhep ve mezhep kurucularıyla ilgili kavram, Allah'a hitap üzerine, Allah ile ilgili diğer, Kur'an-ı Kerim ile ilgili diğer, ayet ve sureler ile ilgili, peygamberlerin mucize ve kerametleri ile ilgili, mükellefin işleri ile ilgili, temizlik ile ilgili, ramazan ile ilgili, bayram ile ilgili ve zikir ile ilgili kavram tespit edilmemiştir.

- 16.** Yukarıdaki grafiklere ve kavramların sayılarına göre elde ettiğimiz sonuçlar şunlardır: göçebe Türkmenlere, İslam'ı anlatmak amacıyla sade bir dille yazılan Mu'înü'l-Mürîd eseri bir ilmihal niteliğinde olduğu için birinci sırada namazla ilgili **26** (% **65**) kavram geçmektedir. Bu eserde ikincil olarak Allah inancını kapsayan Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla ilgili **19** (%**58**) kavram yer almaktadır. Üçüncü sırada ibadetle ilgili **14** (%**42**), dördüncü sırada ise İslam dini hükümleri, yasakları ve ahlakla ilgili **13** (%**39**) kavram görülmüştür.
- 17.** Bir diğer eser olan Nehcü'l-Ferâdis'in birinci bölümünde Hz. Muhammed'in hayatı, vahiy, Medine'ye hicreti ve ölümü konuları işlenmektedir. Son peygamber olan Hz. Muhammed'in hayatı diğer peygamberler ile ilişkili olduğu için bu bölümde diğer peygamberlerin isimlerine ve sıfatlarına yer verilmekte olup, bu başlıklarla ilgili **28** (%**34**) kavram geçmektedir. Bu eserde peygamberlik ve halifelikle ilgili **26** (%**31**) kavramın geçmesinin sebebi, İkinci bölümde hulefa-i râşidin ve ehli-beyt konularına değinilmesidir. Eserin bir kısmında ise Allah'ın razı olduğu ameller ele alındığı için önde gelen kavramlar ibadetle ilgili **23** (%**42**), İslam dinin hükümleri ve yasaklarıyla ilgili **22** (%**40**), namazla ilgili **17** (%**68**) ve hacla ilgili **12** (%**48**) kavram bulunmaktadır.
- 18.** Kışasu'l-Enbîyâ'da diğer eserlerden daha fazla olarak peygamberlerin kıssaları işlendiği için peygamberlerin isimleri ve sıfatlarıyla ilgili **46** (%**44**) kavram bulunmaktadır. Bunun dışında peygamberlik ve halifelik **30** (%**29**), İslam dininin hükümleri **26** (%**46**), Allah'ın isimleri ve sıfatları **19** (%**61**) kavrama yer verilmiştir.
- 19.** Satır Arası Kur'an Tercümesinde diğer eserlerden farklı olarak bazı kavramlar Türkçeleştirildiği için olması gerekenden daha az sayıda Arapça kökenli kelimenin oluşturduğu kavram bulunmaktadır. Bu sebepten ötürü Allah'ın isimleri ve sıfatlarıyla alakalı **7** (%**23**) kavram tespit edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de hem 25 peygamberin ismi hem de sıfatları geçmektedir. Bu sebeple Satır Arası Kur'an Tercümesinde de peygamberlerin isim ve sıfatlarıyla ilgili **31** (% **66**) kavram bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- AKAR, Ali. (2014). Türk Dili Tarihi, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- AKSAN, Doğan. (2006). Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- AKSAN, Doğan. (1971). “Kavram Alanı- Kelime Ailesi İlişkileri ve Türk Yazı Dilinin Eskiliği Üzerine”, Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten.
- ATA, Aysu. (2002). Harezmi-Altın Ordu Türkçesi, Kebikeç yayınları, İstanbul.
- ARGUNŞAH, Mustafa- TOPARLI, Recep. (2014). Mu'inü'l-Mürid, İnceleme-Metin-Çeviri Dizin-Tıpkı Basım, TDK Yayınları, Ankara.
- Bozkurt, Fuat. (1992). Türklerin Dili, Doğan Ofset, İstanbul.
- BAYAT, Fuzuli. (2003). “Türk Dili Tarihi (Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Dili)”, Piramit Yayıncılık, Ankara.
- CEVİZCİ, Ahmet. (2013). Felsefe Sözlüğü, İstanbul: Paradigma.
- ÇETİN, Nihat. (1991). “Arapça” Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 3. Cilt, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit. (2012). “Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat”, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DİLÇİN, Cem. (2018). “Yeni Tarama Sözlüğü”, Türk Dil Kurum Yayınları, Ankara.
- KARAAĞAÇ, Günay. (2013). “Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü”, Türk Dil Yayınları, Ankara.
- KARÇIĞA, Servet. (2015). “Dede Korkut Kitabı'nın Anlam Bilimsel Çözümlemesinde Kavram Alanının Rolü”. İstanbul Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- EBU EL FADL CEMALELDİN, Mohammed İbn Makram İbn Manzur. (1990). “Lisânü'l-Arab Sözlüğü”, İndeks Lahor Yayınları, Beyrut.
- ECKMANN, Janos. (2017). Harezmi, Kıpçak Ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar, TDK yayınları, Ankara.
- EMİROĞLU, İbrahim. (1999). Ana Hatlarıyla Klasik Mantık, İstanbul: Kitapevi.
- EL-HAKİM, Suad. (2005). “İbnü'l-Arabî Sözlüğü”, Kabalcı yayınevi, İstanbul.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican. (2009), Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ Yayınları, Ankara.

- ERKAN, Arif. (2004). “El-Beyan Büyük Arapça-Türkçe Lügat”, Huzur Yayın, İstanbul.
- HEYET, Cevat. (2008), Türk Dilinin Ve Lehçelerinin Tarihi Seyri, TDK Yayınları, Ankara.
- HENGİR MEN, Mehmet. (1999). “Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü”, Ankara: Engin Yayınevi.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan. (1989). “Felsefe Sözlüğü”, Ramzi kitabevi, İstanbul.
- HUSSAM, Hussein Ali AL-Ameri. (2012). “Çağatay Türkçesinde Geçen Arapça Kelimeler (Yazım, Ses ve Anlam)”, Erciyes Üniversitesi, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- SAĞOL, Gül den. (1993). “Harez m Türkçesi Satır Arası Kur’an Tercümesi Giriş-Metin-Sözlük”, Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Dili Bilim Dalı, Doktora Tezi.
- SAMİ, Şemseddin. (2011), “Kâmûs-ı Türkî”, İdeal Kültür Yayıncılık” 1. baskı, İstanbul.
- ŞENTÜRK, Lütfi, Yazıcı, Seyfettin. (2014). “ İslam İlmihali”, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- KARAMAN, Fikret, KARAGÖZ, İsmail, PAÇACI, İbrahim, CANBULAT, Mehmet, GELİŞGEN, Ahmet, URAL, İbrahim. (2006). “ Dinî Kavramlar Sözlüğü” Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- KORKMAZ, Zeynep. (2007). Türk Dili Üzerine Araştırmalar, TDK Yayınları, Cilt 3, Ankara.
- ÖZAYDIN, Abdülkerim. (19997). “Harizm”, Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, 16.cilt.
- ÖZLEM, Doğan. (1999). Mantık/ Klasik/ Sembolik Mantık- Mantık Felsefesi, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- ÖNER, Necati. (1998). Klasik Mantık, Ankara: Bilim Yayınları.
- RÂGİB, El-isfahânî. (1322).“El-Müfredât fî Ğarîbi’l-Ķur’ân”, İbnü’l-Esîr’in en-Nihâye’si ve Süyûtî’nin ed-Dürrü’n-neşîr’i, Kahire.
- USER, Hatice Şirin. (2006). Başlangıcından Günümüze Türk Yazı Sistemleri, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ÜNLÜ, Suat. (2012). “Harez m Altınordu Türkçesi Sözlüğü”, Eğitim Kitabevi, Konya.
- TOVEN, Mehmet Bahaettin. (2015). “Yeni Türkçe Lügat”, Türk Dil Kurumu Yayınlar, Ankara.

TUĞÇE, Yazgı Kurt. (2018). “Harezmi Türkçesi Metinlerinde Dinî Terimler” Erciyes Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Dili Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.

TURAN, Zikri. (2017). “ Karahanlı-Harezmi Türkçesi Ders Notları”

Türk Dil Kurumu. (Ankara, 2011). Türkçe Sözlük. Yay. TDK.

VARDAR, Berke. (2002). Açıklamalı Dilbilim Terimleri, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

YÜKSEL, Nevzat. (1990), “Konulara Göre Kur’an-ı Kerim Fihristi”, Bayrak Yayınları, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Fatma ELAZHARY 10.09.1992 yılında Kahire’de doğdu. İlk ve orta öğrenimini İmam Abdulhalim Mahmud Okulu’nda, lise öğrenimini ise İmam Abdulhalim Mahmud Lisesi’nde tamamladı. Lise öğreniminden sonra 2010 yılında Alazher Üniversitesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümünü kazandı. 2016 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Şu anda Yüksek Lisans öğrenimine devam etmektedir.